رابیہ سے رابعہ

ئەھمەت زىيائى

رابىيە-سەئدن

(تارىخى داستان)

مىللەتلەر نەشرىياتى

ئەھمەت زىيائى ئىجادىيەت ئۇستىدە.

مۇندەرىجە

1 . خىيال ئالدىكى ئىككى دۇنيا..... (1)
2 . تۇيغۇ ۋە ئىلھام..... (8)
3 . قىسسەخان بۇلبۇل ..... (14)
4 . ئۇلارنىڭ ئانا ۋەتىنى..... (23)
5 . تەلۋىچۈك ۋە يامانيار..... (27)
6 . ئاۋچىلار تەكلىماكاندا..... (29)
7 . بۇركۇت نىمگە چاڭگال سالدى؟..... (36)
8 . شۇ كۈنلەردە قەشقەر..... (47)
9 . بۇلبۇلنىڭ سەرگۈزەشتىسى..... (52)
10. قىسسەخان ئۆلۈگەندىن كېيىن..... (57)
11. قەشقەردە ھەزرەت سەيرىسى..... (74)
12. ھەزرىتى سۇلتانىم سەيرىسى..... (87)
13. 18 ـ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا قەشقەر ..... (98)
14. سۇنۇق گۇمبەز ئىچىدە..... (108)
15. شائىرلار بەزمىسىدە..... (119)
16. قىز سورىتىش..... (151)
17. ۋاپا ئەھدى..... (161)
18. رەت قىلىنغان ئەلچىلەر..... (166)
19. ئۇمىتسىزلىك بورانلىرى..... (175)

20. سەئدىننىڭ تەكلىماكاندىكى ئۆيى..... (187)
21. قايغۇغا ئايلانغان توي ..... (193)
22. جاسارەت..... (197)
23. قاچقۇنلار ۋە ئىزدەش..... (202)
24. بىر پىرنىڭ نەسىھىتى..... (205)
25. بوران بالاسى..... (214)
26. دۇشمەن قولىدا..... (224)
27. گۇندىخانا ۋە جابىر سوئالىغا سەئدىننىڭ جاۋابى..... (230)
28. يېڭى سېپىل پىلانى..... (240)
29. سېپىل ھاشىرى ..... (246)
30. ئىنتىقام تۇيغۇسى..... (258)
31. رابىيە قەشقەردە نىمىلەرنى قىلدى..... (266)
32. ئۆلۈم جارچىسى، ئەرتە سەئدىن دارغا ئېسىلدۇ..... (273)
33. نازارى نىجات پىرىشتەسى..... (283)
34. قايتقان ئوق ۋە ھاياتلىق ئەلچىسى..... (293)
35. سۇنغان دار، ئۇزۇلگەن سىرتماق..... (302)
36. ئاخىرقى ئۇچرىشىش..... (312)
37. بۇ جاسارەتلەر رابىيەدە ئىشقنىڭ زوھورى ئىدى..... (321)
38. بەكۇاشمۇ ياكى ۋاپادار!؟..... (332)
39. قايغۇ ئوتىنىڭ جانغا تەسىرى..... (342)
40. ئىنتىزارلىق ۋە مەھرۇملۇق..... (356)
41. ئاي قەلبىدىكى قۇياش پېتىپ كەتتى..... (361)
42. رابىيە دۇنيادىن كۆچۈل ئۈزدى..... (367)
43. مەجبۇرىي توي، بوي يەتمىگەن قىز..... (378)

44. مۇز ئاستىغا ئۆزىنى ئاتتى، كەتتى..... (388)
45. قارغىلار نىمىشقا قاقىلدايدۇ؟..... (400)
46. بۇ يار نىمە ئۈچۈن چوكانىيار دەپ ئاتالغان؟..... (404)
47. ئۆلگەندىن كېيىنكى ئوسال خىيالى..... (407)
48. ئىككى خىل چېچەكلىگەن يۇلغۇن ..... (416)
49. داستانىنىڭ يېزىلىش تارىخى..... (423)
50. تۇگەنچ..... (425)
51. ئۆزگە خىتاپ قەسىدىسى..... (435)

1. خيال ئالدىكى ئىككى دۇنيا

كۆڭۈل شەمئىگە ئوت ياقماندا ئىلهام،
تەپەككۇرگە نە ئىمكان، تاپسا ئارام.
تىنىمسىزلىق يېتىپ، قوزغالسا، ئۇچسا،
بۇ چەكسىز كەڭرىلىك ئەۋجىنى قۇچسا.
كېلۇر سەيرىگە كۆڭ قەسىرى ئىچى تار،
فىزا قىلغاي كىچىكلىك ئۇڭا ئىزھار.
ناھايەت كەڭ ئۇنىڭكى سەيرگاھى،
توسالماس سەيرىنى كۆڭ بارگاھى.
ئىدى بىر تاڭ، خيال ئاچتى قاناتنى،
پەرى ئاستىغا ئالدى كائىناتنى.
كۆرۈندى ئالدىدا بىر كونا دۇنيا،
يېشىل ئاسمان ئۆزى بىر قۇببە گويا.
ئۇنىڭدا ئىككى مەشئەل ــ ئاي بىلەن كۈن
يۈرمەكتە قوغلۇشۇپ كۈندۈز بىلەن تۈن.
يېتەلمەي بىر بىرىگە زور ھەلەكتە،
نە يەردە بىر ئارام بار، نە پەلەكتە.
خيال شۇ ھال ئىچىدە ئۇچتى، كەتتى،
ئۆزىگە خاس ئۇسۇلدا سەير ئەتتى.
ئېسىر ئاستا ئۇنىڭ بادى ساباسى،

يېقىملىق سايرىغان قۇشلار ساداسى،
ئېچىلغان ھەر تەرەپتە مىڭلىغان گۈل،
قونۇپ گۈل شاخلىرىغا قۇمرى بۇلبۇل.
قىلۇر مىڭ ئۇن بىلەن داستان سارالىق،
تولۇپ تاشقان چىمەنلىك ساز بىلەن لىق.
لەتىف يەل غۇنچىلار بوينىنى ئەگكەن،
سۇزۇك سۇلار بېتىگە نەقىش چەككەن.
كۈلۈپ تاڭ نۇر چاچقان ھەر تەرەپكە،
خوشاللىق نەغمىسى چىققان پەلەككە.
گويا دۇنيادا قايغۇ بولمىغانـدەك،
جاھان شۇنداق چىرايلىق بىر جاھاندەك.
كۆرۈندى ھەممە ياقتا گۈل ۋە گۈلزار،
شارابۇ، سازۇ، بەزمۇ ھەم گۈزەل يار.
ۋىسال! يوق دەرت ھىجراندىن نىشانە،
جاھان بەخت قۇشلىرىغا ئاشيانە.
خازانسىزدەك ئۇنىڭ مەڭگۇ باھارى،
مەگەر يوقتەك شارابىنىڭ خۇمارى.
خيال خوشلۇق ھاۋاسىغا ئورالدى،
ھوزۇرلاندى، ئۇنىڭدىن ھەسسە ئالدى.
نەپەس توختاپ يەنە باشلاپ ئۇچۇشنى،
بۆلەك بىر يولغا سالدى ئۇ يۇرۇشنى.
ئېچىلدى ئالدىدا بىر باشقا ئالەم،
پۈتۈنلەي دەرت ـ كۈلپەت، قايغۇ ـ ماتەم.
پەلەك بىر جام كۆرۈندى دۇم قويۇلغان،

شەپەقتىن گىرۋىگى قاندەك بويالغان.
قۇرۇق، يوق ئۇندا ئىشرەتنىڭ شارابى،
پۈتۈنلەي مەيخۇمارنىڭ ئازابى.
كۆرۈندى مەنزىرە، ئالدىدا ئايھاي...
ئومۇمەن ناله-زارى، ئاھ بىلەن ۋاي.
نە مەۋجۇت ئۇندا مەھبۇبنىڭ ۋىسالى،
نەمەگگۈدۇر گۈزەللەرنىڭ جامالى.
نە سازىدا ئۇنىڭ خوشلۇق ساداسى،
نە باردۇر ئۇندا بىر دەرتىنىڭ داۋاسى.
نە بولغاي گۈللىردا بىر سوباتىلىق،
نە تاپقان دامىدىن كىشىلەر نىجاتلىق.
باھارنى قىلور تەقىپ زىمىستان،
بولۇر گۈلخانغا سەرپ ھەر بىر گۈلستان.
كۆگۈلسىز، قايغۇلۇق مىڭلارچە تەسۋىر،
تىزىلىپ باشلىدى ئۆتمەككە بىر-بىر.
ئەرەپنىڭ چۆللىرى بولدى نامايان،
ئەدىپ قەيس مەجنۇن بولغان ئۇندا سەرسان.
يۈرمەكتە ئۇ مۇھەببەت مەيىدىن مەس،
ئىگىز ئاسمان زىمىنىدەك ئالدىدا پەس.
دىلدا لەيلىنىڭ پىكرى-خىيالى،
تىلدا توختىماستىن: لەيلى... لەيلى!...
كۆرۈندى ئارقىسىدىن ئەرمىنىستان،
بىستون تاغلىرى بولدى نامايان.
قولىدا تىشە، تاش كەسمەكتە پەرھات،

شىرىن ئىشقىدا تارتىپ ئاھ پەريات.
كۆرۈندى ئارقىسىدىنلا تيانشان،
تېشىغا ئىشقى داستانلار يېزىلغان.
كۆموش ئېرىتمىسىدەك ئاجراپ-ئاجراپ،
سۈيى تاشقا تېگىپ ھەر ياققا چاچراپ.
گۆھەر دانەلىرىگە كۆمۈلۈپ تاش،
ھۇبابلاردىن قىلىپ كۆپ قۇببىلەر پاش.
ئېقىپ تېز، چىقىرىپ ھەيۋەتتە دولقۇن،
ئېقىتماقتا يوغان ساندۇق "باش ئەگۈن".
نېچۈك ساندۇق، نىمىلەر بار ئۇنىڭدا؟
ئاقار ئۇ چەرخ ئۇرۇپ سۇ ئۆزرە ئوڭدا.
نېچۈن قالدى چۈشۈپ دەريا‌غا سان‌دۇق،
ئىچىدە نەرسە بار يا ھېچنىمە يوق!
چۈشەر دىل بۇنى بىلسە ئىزتىراپقا،
ئېچىنۇر ئۇندىكى ھالى خاراپقا.
مۇجەسسەم ئىشق ئۇنىڭغا قاچىلانغان،
ھايات بۇيى بۇ دەريا‌غا سېلىنىغان.
مۇشۇ ساندۇقتا ئىشق قۇربانى تاھىر
ئۆلۈپتۇ زوھرانىڭ ئىشقىدا ئاخىر.
بۇنى كۆرگەچ خىيال تاڭ قالدى ھەيران،
دىدى: ھە...ي! بۇ نېچۈك دۇنيا ۋە دەۋران؟
بۇ ھەم ئۆتتى، كۆرۈندى كاتتا دەريا،
ئىككى قىرغىغى چىملىق توپلىق يا.
سوغاقتىن سۇ يۈزى مۇز بىلە قاتقان،

چوڭقۇر قاينامـلىرىلا قارا ــ ئاققان.
پەقەت گىرداپلىرىدا قاتمىغان مۇز،
ھەيۋەتلىككىم، قاراشـتىن قورقىدۇ كۆز.
بۇ قاينامنىڭ بېشىدا بىر پەرىزات،
تۇرۇپتۇ كۆزىدە ياش، تىلـدا پەريات.
بېشىدا قاما ـ كەمچەتلىك تۇماقى،
قولىدا سۇ ئېلىشقا بىر قاپاقى.
يېنىدا بار ئۇنىڭكى بىر كىچىك قىز،
سوغاقتىن ئۇ قولىنى ھودىتىپ تىز.
ئاجايىپكىم پەرىزات تەلۈلەردەك،
قارا قاينام بېشىدا يىغلىدى بەك.
چۈچۈپلا قالدى توختاپ يىغىسىدىن،
قاراپ سۇغا دېدى: "سەن بارمۇ سەئۇدىن؟
مېنى تاشلاپ قويۇپ سەن نەگە كەتـتىڭ؟
ئۆزۈڭگە مېنى شۇنچە زار ئەتتىڭ!..."
مۇشۇنداق سۆزگە ئۆزگەرتتى سۆزىنى،
مەگەركىم، سۇدا كۆردى يار يۈزىنى.
بۇ دۇنيانى پۈتۈنلەيلا ئۇنۇتتى،
ئۆزىن قاينامغا تاشلاپ سۇغا چۆكتى.
سىكىل قىز زار يىغلاپ قالدى شۇندا،
تىلىدا ئاھۇ ـ پەريات باغرى قاندا...
خىيال كۆرگەچ بۇنى ئاستا چېكىندى،
ساياھەت ئاغمىغىدىن پەسكە ئىندى.
مۇشۇ ئۇچ مەنزىرىنى كەتتى ئويلاپ،

مۇھەببەت دېگىزى قىرغاقى بويلاپ.
دىدى: ئىشق بۇ ئاجايىپ سىرلىق دېگىز،
كېتەر غەۋۋاسلىرىنىڭ بەرى ئۈزسىز.
ئەجەپ! غەۋۋاسلىرى ئۆز ئىختىيارى،
بولۇشۇر مەھۇ ئۇندا، دىلدا يارى.
كېتۈرلەر ئىختىيارى بۇ جاھاندىن،
كېچۈرلەر سۆيگۈ زورى بىرلە جاندىن.
مىسالى ئىشقىنىڭدۇر بىر قۇياش ھەم،
ئاشىق ئىشق ئالدىدا گويا كى شەبنەم.
تۇغۇپ چىقسا ئەگەر ئىشق ئاپتابى،
يېتىشسە روھقا جازىبلىك خىتابى،
ئىشققا تەلپۈنەر شەبنەم كەبى جان،
يوقۇلۇر ئىشقىنىڭ نۇرىدا شۇئان.
بۇلار يوق، بولمىغاي يوق داستانى،
چىقار دەرتمەن، يازار تارىخقا ئانى.
مانا، پەرھات ـ شىرىن، لەيلى ـ مەجنۇن،
ئۇچا بەرگەچ ئەدىپلەر يېڭى مەزمۇن.
ئۆتۈلگەن بولسىمۇ نۇرغۇن زامانلار،
ئۇنۇتماپتۇ بۇلارنى قىسسەخانلار.
قېنى، چىقمامدۇ، يوقمۇ بىر جاپاكەش؟!
دىلى غەمدىن ئېزىلگەن بىر قەلەمكەش؟!
چېكىپ مېھنەت پىكىر كانىنى قازسا...
بۇ ئىشق قۇربانلىرى ھالىنى يازسا...
بۇ دەريا قايسى دەريا، نەدىدۇر ئۇ؟

پەرىزاتمۇ ئۇ قىز ئىنسانمۇ، كىم ئۇ؟...
نىمشقا قىز ئۆزىنى دەريادا ئاتتى؟
جاھاندىن ئۈكا قانداق دەرت يەتتى؟...
قولىغا ئالسا ئۇ شاتلىق قەلەمنى،
تۇزەي گۈلدەستە دەپ قويسا قەدەمنى،
يۈرەك قېنىنى سەرپ ئەتسە بۇنىڭغا،
زايا كەتمەيدىكەن ھەرگىز ئۇنىڭغا...
شۇڭىكىم ھادىسەكەن بەكمۇ دەھشەت،
ئۆزى راستىن بولۇپ ئۆتكەن ھەقىقەت.
ئەگەر سەنئەت تونى كەيدۈرۈلسە،
بەدىئى سۆز گۈلى بىرلە بىزەلسە،
جاھان ئاشقلىرىدىن كەم ئەمەسكەن،
قەلەم بەل باغلىسا بۇ ئىشقا، بەسكەن...
خىيال قالدى تىلىدا شۇ خىتابى،
سۇنۇغلۇق قولىدا بىر جام شارابى...

2. تـۇيـغۇ ۋە ئىلـهام

ئەتە هەسىبۇ ئەننەكە جۇرمۇن سەغىرۇن،
ۋەقىكەنتەۋەل ئالىمۇلئەكبەرۇ.
(ئۆزەگنى بىر كىچىك جىسىم دەمـسەن ئىنسان،
سەندە بەكمۇ زور ئالەملەر پىنهان.)
ـــــ«هىكمەت».

تۆرەلگەندۇر ئەجەپ فىترەتتە ئادەم،
ئۇنىڭدا كۆپلىگەن سىر يوشۇرۇن هەم.
كۆرۈش، هىدلاش، تۇتۇش، تېتىماق ۋە ئاڭلاش،
ئەقىل، ئىدراك، خىيال، ئىلهام ۋە ئويلاش.
بۇلارنىڭ بارلىغى كىشىدە يېغىلغان،
ئۇلۇغ بولغان شۇڭا هەممىدىن ئىنسان.
ئاجايىپدۇر ئۇنىڭكى ئەسـلى زاتى،
كىچىكلىك بىرلە مەشھۇردۇر سىفاتى.
ئىرور بىر زەررە، چوڭ جىسىملار قېشىدا،
ۋە لېكىن كاتتا سىرلار بار بېشىدا.
كىچىكتۇر ئۇ، ۋە لېكىن بارچـىدىن زور،
شۇڭا ئۇدۇر تەكەببۇر هەمدە مەغرۇر.
ئەگەر سۆيگۇ جۇلاسى دىلغا چۈشسە،
ئۇنىڭدىن روهقا بىر تەسىر يېتىشسە،

بولۇر ئۇ ئىختىيارسىز ئىشق ئەسىرى،
قىلالماس ھىس، نە بولغاي ئىش ئېخىرى.
مۇھەببەت بىرلەدۇر ئالەم بىناسى،
قۇرۇلغان سۆيگۈ ئۈستىگە ئاساسى.
ئەمەس يالغۇزلا ئاشىق گۈلغا بۇلبۇل،
ئەمەس پەرۋانىلا شەمنى تەپتىدە كۆل.
مۇھەببەت كائىناتنىڭ بەرىدە بار،
مۇھەببەت سىرى سىرلار ئىچرە ئەسرار.
كۆرۈلگەي ئۇشبۇ ئەسرارنىڭ زوھورى،
كۆڭۈلگە سالسا ئەكسىن، ھۆسن نۇرى.
شۇڭا ھۆسنۇ ـ جامال ئىشق مەزھىرىدۇر،
گۈزەللىك ئىشق قۇشنىڭ ئۆز يېرىدۇر.
خىيالكىم ئۇڭا دۇنيا بىر قەدەمدۇر،
بۇ سىرلىق جىسىم يېنىدا بىر رەقەمدۇر.
خىيال سەيرى دىمەك شۇ خىلدا بولدى،
قولىدا جام ـ شاراپنى سۇندى، قالدى...

جاھان زۇلمەت بۇلۇتلىرىغا كۆمۈلگەن،
ھاياتلىق ئالىمى ئۇيقۇغا چۆمگەن.
نە تۇپراقتىن ئەسەر بار، نە شامالدىن،
خىتاپنى ئاڭلىدى تۇيغۇ خىيالدىن.
بۇ ئاۋازدىن تۇرۇپ ئويغاندى تۇيغۇ،
دىماغىغا كىرىپ ھۇش قاچتى ئۇيقۇ.
يۇگۈرتتى ھەممە ياقتا ئۇ كۆزىنى،

ئاجايىپ جاي ئارا كۆردى ئۆزىنى.
ئۇنىڭدا نە قۇياش بار، نۇر، نە كۈندۈز،
نە زۇلمەت بار، نە تۈن، نە ئاي، نە يۇلتۇز...
كۆرۈنمەيدۇ ئۇنىڭدا گۈل ـ گۈلستان،
باھار، يا ياز ۋە يا كۈز، يا زىمستان...
ئىرۇر يوقلۇق بۇ جاينىڭ ھۆكۈمرانى،
دىمەكتە جار سېلىپ ئۇ: "ھەممە پانى".
نەچۈكتۇر، بىر سۈزۈكلىكنىڭ ئىچىدە،
بۇيۇك، مەشھۇر يازۇچىلار سېپىدە.
تۇراتتى ئويلىنىپ شائىر نازارى،
بۇ ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ ئىپتىخارى.
سالام قىلدى بېرىپ تۇيغۇ قېشىغا،
دىدى ھەيرانلىغىن دۇنيا ئىشىغا.
خىيالدىن ئاڭلىغان ئىشلارنى بىر ـ بىر،
نازارىغا ئېگىپ باش، قىلدى تەقرىر.
دىدى: نە پاجىئە بۇ، بىر گۈزەل قىز،
ئۆزىنى سۇغا تاشلاپ كەتتى ئىزسىز.
نىمشقا شۇنچىلىك تويغان ئۇ جانىدىن؟
شۇ خىل بىزار بولۇپ كەتكەن جاھاندىن؟
بۇڭا ھەيرانلىغىنى قىلدى ئىزھار،
بۇ ئىشتىن كۆڭلىدە قانداق تۇگۈن بار...
تەبەسسۇم بىرلە سۆز قىلدى نازارى،
دىدى: بولساڭ بىلىشىنىڭ ئىنتىزارى،
مېنىڭ "خەمسە"مىنى سەن ئىزدەپ تېپىپ ئال،

ئۇنىڭدا بار بۇ داستانلار، قۇلاق سال.
بولۇرسەن ئاشۇ ئىشلاردىن خەۋەردار،
يېزىلغان ئۇندا بۇ ھاللار، تولۇق بار.
ئەگەر باشقىچە بولسا مۇددىئايىڭ،
بايان ئەتكىل ئىچۇككىم بولسا رايىڭ.
ئەگەر بۇ قىسسىنى يازماقچى بولساڭ،
ئۇنىڭغا يېڭى تون پىچماقچى بولساڭ،
يولۇڭدىن قايتما! يازغىن، بىز ساڭا يار،
ساڭا ئىلھام بېرىشكە بىز مەدەتكار.
دىدى تۇيغۇ: ئىچۇكمەن ئۇزىتاي قول،
يېزىلغان تۇرسا شۇنداق بىر قېتىم ئول.
بۇنىڭدىن باشقا ئۆزلىرى قەلەمنى ــ
ئېلىپ سىزغان ئىكەنلا بۇ رەقەمنى.
قاچان ئەل مۇشۇ خىزمەتنى ئۇنۇتقاي،
بۇ ئىشنى مەڭگۇ تارىخ ئەسته تۇتقاي!
بۇ بىر قىممەتباھالىق ئۇنچە ـ مارجان،
مۇشۇنداق تۇرسا نەزم يېپىغا تىزىلغان.
ئىكەن ئۆزلىرىگە بۇ قىسسە مەنسۇپ،
بولۇرمۇ قايتا يازماقلىق ئۇنى خوپ؟
نازارى بىر قاراپ قىلدى تەبەسسۇم،
دىدى: ئۇنداق ئەمەس، بۇ ئىش ئى ئوغلۇم.
ئەگەر بىر نازىنىن بار، پەرەز قىلىنسا،
كىيىملەرلە بزەپ ياساندۇرۇلسا،
بېرەر ھۆسن ئۇ كىيىم ئۆزىگە لايىق،

شۇ نسبەتتە قەدىرلەيدۇ خالايىق.
قاراپ كۆر، «لەيلى-مەجنۇن» داستانىن،
بۇ ئەپسانە داۋامىن ھەم بايانىن.
ئەقىلنى سەرپ قىلغاچ چوڭ ئەدىپلەر،
ئەدەپ بېغدا ياشناپ ھىد چاچـۇرلەر.
يېزىپ خسراۋ ئۇنى، كەيدۇردى بىر تون،
قوشۇلدى بۇ بىلەن، ھۆسنىگە بىر ھۆسن.
ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يازدى نىزامى،
نىزامىدىن كېيىنلا يازدى جامى.
بۇ ئەپسانە بۆلەكچە تاپتى زىننەت،
قازاندى قىسسەخانلار ئارا شۆھرەت.
بۇلاردىن ئاز كېيىن يازدى ناۋايى،
يازۇچىلار توپىنىڭ پىشۋايى.
پاساھەت ئۇنچىسىدىن ئاستى زۇنار،
بالاغەت دۇرلىرىدىن تاقـتى تۇمار.
ئى ئوغلۇم، سەن قەلەمنىڭ ئاشناسى،
بېشىڭغا چۈشسە يازماقنىڭ ھاۋاسى،
بولايىن مەنىۋى يار، ئال قەلەم، يازا!
جاھاندا تارتمىدىڭىشەن دەرت-ئەلەم ئاز.
غەلىتىلا ئۆتۈپ كەتتى ھاياتىڭ،
زامانە زۇلمىدىن سۇندى قاناتىـڭ.
يىگىتلىك گۈللىرىڭ بالدۇرلا سولدى،
قىرانلىق قامىتىڭ غەمدە پۈكۈلدى.
بېشىڭغا چۈشتى كۈنلەر بىر مەھەلدە،

توشۇدۇڭ شەھەر ئىچىدىن سىرتقا گەندە.
تۇردى بىر چاغ ئېغىزدۇرۇغىنى چاپىناپ
بەدەخشان ئاغمىغى ئاستىدا ئويناپ.
يۇردۇڭ بىر ۋاقىتلىدا ھەيدەپ ئېشەكنى،
شەھەرنىڭ ئىچىدە ئارتىپ تىزەكسىنى.
يېشىڭ بۇ كۈن سېنىڭ يەتمىش بولۇپتۇر،
ئىپار بېشىڭغا يىللار سۇرتۇپتۇ كافور①.
چېچەكلىك شاختا ئوخشاش بېشىڭ ئاپپاق،
ئۆتۈپ كەتكەن ھاياتىڭغا قاراپ باق.
ھاياتتىن يادىكار قويدۇڭمۇ ئاخىر،
قويارسەن نېمە مىراس؟ ئېيتقىنا بىر!
ھىلىمۇ بار ۋاقىت، ئالغىل قەلەمنى،
ئۆزەڭدىن يادىكار قوي شۇ رەقەمسىنى.
سۈنۈق روھىمغا بۇ سۆز روھ قوشتى،
يېزىشىنىڭ ئىشتىياقى دىلغا چۈشتى...
يېزىشقا باشلىدىم بۇ داستانىنى،
قىلاي دەپ يادىكار بىر ئارمغانىنى.
ئۇمىدىم شۇكى، مەن بولغاندا تۇپراق،
يۇزۇم بولغاي ئېلىمنىڭ ئالدىدا ئاق.
مېنى ياد ئەيلىگەيلەر، دەپ دۇئادا،
جاپا چەكمەكتىمەن شۇ مۇددىئادا...

---

① ئىپار — قارا رەڭلىك، كافور — ئاق رەڭلىك خۇش پۇراق ماددىلار.
بۇ مىسرادا ئۇلار چاچنىڭ قارا ۋە ئاقلىغىغا ئوخشىتىلغان — ئاپتور.

3. قىسسەخان بۇلبۇل

ئاتىشىن گۈل غۇنچەسىدىن ئوتلۇغ ھەم قانلىغ كۆڭۈل،
زار بۇلبۇل تۇمشۇغى چاكىدىن ئەفغانلىغ كۆڭۈل.

توخمى دەك بوستانى ئەفروزى ئىرور ھەر يان ناھان،
ھجر خۇنابى ئارا يۇز داغى پىنھانلىغ كۆڭۈل.
ـــــ ناۋايى.

تۇگەپ تۇن، ئىدى شەرقتىن سۇبھ كۇلگەن،
پەلەكنىك قىرغىغا ئاق سۇرۇلگەن.
سوزۇلغان كۆكتە ئالتۇن نۇر تانابى،
ئەۋەتكەن ئەكس باھارنىك ئاپتابى.
يىرتىپ نۇر تىرنىغى تۇن كوكلىكىنى،
ئاقارتماقتىدى كۆكنىك شەرق يۈزىنى.
دىلىمدىن كەچتى قىلماق سەيرى گۈلزار،
ئۇزەي بىر گۈل ھاياتتىن دەپ بىئازار.
ھەۋەس بىرلە چىمەنلىك ياقا كەتتىم،
باراقسان ياشنىغان گۈللۈقا يەتتىم.
چىرايلىق رەئمۇ-رەك گۈللار ئېچىلغان،
مۇئەتتەر بەكمۇ خۇش ھىدلار چېچىلغان.
ئېسىپ تاكنىك يېلى ئاستا ۋە لەرزان،

قۇچاقلاشتى ئەتىرگۈل، لاله، رەيھان.
يېشىل ياپراق شىرنقلاپ چىقىرىپ ئۇن،
ئېتەتتى بەخش سەھەرگە يېڭى مەزمۇن.
ئۇنى ئاڭلاندى بۇلبۇلنىڭ يىراقتىن،

قىلاتتى ناله ئۇ دەردۇ-پەراقتىن.
ھاۋا بەك ساپ، پۈتۈن ئەتراپ چەرايلىق،
ئىدى تولغان چىمەنلىك گۈل بىلەن لىق.
ئېتەر بەخش روھقا روھ سازنىڭ ساداسى،
نەپىس-نازۇك سادا جاننىڭ غىزاسى.
كۆڭۈلكىم ئالمسا لەززەت باھاردىن،
ئۇنىڭغا يەتمسە زەۋق نەي، دۇتاردىن،
سازەندە قوشمسا گەر جانىغا جان،
ئۇنىڭدىن چۈشمسە قەلبىگە ھاياجان،
كېسەلدۇر بۇ ۋۇجۇد يوقتۇر داۋاسى،
نىچۈك بولسۇن كېسەكتە زەۋق ھاۋاسى.

قىتئە

ھەر كۆڭۈلكىم ئالمسا زەۋق خۇش ناۋا ئۇندىن تۇزۇك،
قىل تەسەۋۇر بىر بۇزۇق ساز دەپ، ئۇنىڭ تارى ئۇزۇك.
ئەكسىنى سالماس گۈزەللەر نەرگىسى شەھلالىرى،
بولمىغاندا گەر يۇزى ئاينەنىڭ چاڭدىن سۇزۇك.

چېچەكلەر ئارىلاپ كەتتىم شۇ ياققا،
بېرىپ بار دىققىتىمنى مەن قۇلاققا.
ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ ئۇن بار جايىنى تاپتىم،
ئۆزۈمنى بىر مۇناسىپ جايغا ئاتتىم.
بولۇپ گۇللار تاماشىسىلە مەشغۇل،
تولا مۇڭلۇق قىلىپ سايرايتتى بۇلبۇل.

مۇھەببەت ئالىمىدىن ئاچتى سۆزنى،
ئەجەپ قىسسە ئوقۇشقا سالدى ئۆزنى.
بايان قىلماققا بىر داستاننى چۈشتى،
شامالمۇ توختىدى، جىمجىت تۇرۇشتى.
چېكىپ بۇلبۇل بىر ئاھنى ئاشقانە،
شۇ مىسرالار بىلەن تۇزدى پىسانە.

غەزەل

مۇھەببەت سىررى بىر سىركىم، ئۇ شاھلارنى گادا قىلغان،
نى-نى ئاقىل كىشىلەرنى مۇشۇ يولدا ئادا قىلغان.

ئەمەسمۇ شۇ مۇھەببەتكىم، ئەدىپ قەيسنى قىلىپ مەجنۇن،
ئەرەپنىڭ چۆللىرىدە ئەقل-ھۇشىدىن جۇدا قىلغان.

مۇھەببەت بۇيرۇغى بىرلە شىرىنلىك ئىشقىدا پەرھات،
قېزىپ ئۇ، ئەرمىنستان تاغلىرىنى جان پىدا قىلغان.

مۇشۇ سۆيگۈ كۈچىدۇركىم، تاھىرنى زوھرا ئىشقىدا،
سېلىپ ساندۇققا باش ئەگۈن سۈيىدە بىسادا قىلغان.

ئەمەسمۇ شۇ مۇھەببەتكىم سەئىدىن ئىشقىدا ئۆلگەچ،
رابىيە مۇز تېگىدە جېنى بىرلە ئەلۋىدا قىلغان.

مۇھەببەتنىڭ كۈچىدۇركىم، ئازات ئۇچقۇچى بۇلبۇللار،
گۈلىستانلاردا، گۈل ئىشقىدا ھەر تاڭدا نېدا قىلغان.

مۇھەببەت سىررى بىر سىردۇر مۇشۇنداغ،
بۇ سىردىندۇر ئەقىللىق باغرىدا داغ.

قىتئە

بۇ كائىنات چەمبىرىگە سىغىۋىش رىشتەسى،
بەكمۇ سىرلىق ھەم يوشۇرۇن بولۇپ چىرماشقان.
ھايات پەلىكى ئۇستىدە مۇھەببەت پىرىشتەسى،
ۋۇجۇدى ئۇچۇن ئىلھاملار بېرىپ ئورناشقان.

*　　*　　*

ھاياتىڭغا سەۋەپ ئاتا-ئاناڭ مۇھەببىتى،
سۆيۈشۈپ ئۇلار سېنى تۇققان، سۆيۈپ ئۆستۈرگەن.
دىل كۆيدۈرۈپ بېسىپ باغرىغا، سىڭگەن مېھنىتى،
مۇھەببەتغىنا سېنى ھايات ھالغا كەلتۈرگەن.

قىلىشقا باشلىدى شۇنداق رىۋايەت،
بولۇپ ئۆتكەن، ئەمەس ياسما ھىكايەت.
دىدى: سۆزلەيمەن ئىشق قۇربانلىرىدىن،
بۇ يۇرت ئۇيغۇرلىرىنىڭ باللىرىدىن.
ئەڭ ئەۋۋەل سۆزنى مەنبەدىن ئاچايلى،
ماكانىنى بۇ داستاننىڭ تاپايلى.
بۇ قىسسە مەنبىئىنىڭ ئەسلى قەشقەر،
مۇبارەك، ناز-نېمەتلىك گۈزەل يەر.
بېغىشلايدۇ ھوزۇر دىلغا ھاۋاسى،
كۈننىڭ نۇرى دەرتلەرنىڭ داۋاسى.

ئۇنىڭدا ياز ئۇزۇن، قىش پەسلى قىسقا،
بۇلۇت قادىر ئەمەس كۈننى توساشقا.
دەمەك، كۆپ چاغدا نىلى كۆك بۇ ئاسمان،
بۇلۇتسىز تۇرىدۇ گويا كى ئوكيان.
نىسمەتلەر ئۇندا كۆپتۇر بىناھايەت،
ئۇنى دەپ ئولتۇرۇشقا يوقتۇر ھاجەت.
ۋە لېكىن ئەڭ بۇيۇك بىر نىسمىتى بار،
ئۇنى قىلغان زامان، تارىخمۇ ئىقرار.
بۇنىڭغا قايسىبىر نىسمەت بولۇر تەڭ،
يېيىلغان مەرىپەتنىڭ دوسقىنى كەڭ.
ئۆتۈپتۇ قانچە ـ قانچە دەۋر ـ دەۋران،
بېرىپ قەشقەردە مۇھە ئىسلىم ـ ئىبرىپان.
ناھايەت كۆپ ئەدىپ، ئالىم يېتىشكەن،
يېزىپ نادىر ئەسەرلەرنى كېتىشكەن.
بۇ جايدا پەيلسوپ يۈسۈپ خاس ھاجىپ،
غەزنە يادىكار قىلغان ئاجايىپ.
يېزىپ چىققان ئۇ «قۇتادغۇبىلىك»نى،
قىلىپ پەزلىگە قايىل كۆپچىلىكنى.
دىسە دۇر، دۇر ئەمەس قىممەتتە شۇنچە،
دىسە بال، بال ئەمەس لەززەتتە ئۇنچە.
باھار دىسە، باھارنىڭ بار خازانى،
دىسە گۈل، يوق قىلالماس كۈزلەر ئانى.
خازانسىز مانا شۇنداق بىر گۈلستان،
ئۇنۇپ قەشقەردە بولغانىدۇر باراقسان.

ئۇنى تەكلەشتۇرۇپ بولماس قۇياشقا،
ئەسەرنىڭ قىممىتى، تەسىرى باشقا.
يەنە مەشھۇر مەھمۇت قەشقىرىمۇ،
تۇغۇلغان شۇندا، شۇندا قەۋرىسىمۇ.
"دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك"نى يازغان،
چېكىپ مېھنەت بىلىم كانىنى قازغان.
بولالماس تەڭ ئۇنىڭغا دۇررۇ-گەۋھەر،
قىلۇر پەخر بۇ بىلەن دۇنياغا قەشقەر.
بۇلار قەشقەردىكى ئىلىم نىشتىدۇر،
پۈتۈن ئۇيغۇر ئېلىنىڭ زىننىتىدۇر.
بۇنىڭدىن باشقا ھەر بىر ساھەلەردە،
يېتىشكەنلەر تولا ھەر بىر ھۇنەردە.
ئەدىپلەردىن جامالىدىن، زەلىلى،
ئىمادىدىن، سىراجىدىن، تەجەللى،
خوجا ياقۇپ، گۇمنام، مىرزا ھەيدەر،
قىدىرخانۇ، سەئىدخانۇ، قەلەندەر،
مۇھەممەت تۆمۇر، ئاخۇن موللا كالان،
مۇھەممەت سادىق، ئابدۇرىشىتخان،
قاسىمى، موللا سىددىق، موللا خامۇش،
مۇھەممەت ئابدۇلئەلى، موللا يۇنۇس،
زىيائى، خىرقىتى، ئەرشى، سەبۇرى،
غېرىبى، خىسلىتى، فۇرقەت، نازارى...
يانا شۇنداق ئۇلۇغ زاتلار بۇ يەردە،
كېتىپتۇ قالدۇرۇپ ئىزلار، كېتەردە.

شاهنشاهلاردىن ئالساق شاهى تۇران
ئالىپ ئەرتۇڭا ئۇندا تەخت قۇرغان.
ئىرور ئەفراسياپ تاجىكچە نامى،
ئىدى قەشقەر شاهنشاهلىق ماقامى.
قاراخانىلار ئۇچ يۈز ئوتتۇز ئۇچ يىل،
مۇشۇ قەشقەرنى مەركەز ئەيلىگەن، بىل.
ساتۇق بۇغرامۇ سۇركەن بۇندا خانلىق،
داۋام قىلغان ئۇزۇن بۇ خانىدانلىق.
شۇڭا قەشقەر ئىرور مەشھۇر جاھاندا،
بولۇپ ئۆتكەچ تولا زور ئىشلار ئۇندا.
بۇراپ ئەندى قەلەمنىڭ تىزگىنىنى،
ۋاراقلىسا شۇ تارىخنىڭ بېتىنى،
ئاجايىپ ۋاقىئە ئۇچرايدۇ ئۇندا،
قەدىمى ئۇشبۇ تارىخي ئورۇندا.
شۇ ۋاقىئەلەر بىرى، بۇ داستاندۇر،
بۇ ھەقتە بۇلبۇلۇڭكىم، قىسسەخاندۇر.
ھەقىقى ئىككى ئاشىق داستانى،
مۇھەببەت پاجىئەسىنىڭ بايانى.
بۇلار سۆيگۈ ئارا يەككە ـ يىگانە،
رەزىل نەپسانى خاھىشتىن بىگانە.
ئەجەپمۇ بەك ئايانچلىق ماجاراسى،
دەمىگە تارتتى ئىشقىنىڭ ئەجدىھاسى.
سۆزىنى قىلدى بەس بۇ يەردە بۇلبۇل،
مەگەركىم بولدى سۆزلەشتىن مالال ئۇل.

پىرىلداپ قوندى، گۈلدىن-گۈلغا ئۇچتى،
قىلىپ پەرۋاز ھاۋا ئەۋجىنى قۇچتى.
ئېسىپ تاڭ سالقىنى غۇر-غۇر ۋە لەززان،
گويا دەيتتى ئۇ، قايت، بىچارە ئىنسان.
دىلىمغا سىغمىدى بۇ سەيرى گۈلزار،
كۆكۈل گۈل غۇنچىلاردىن تاپتى ئازار.
چېكىندىم، قالدى دىل داستانغا باغلىق،
بۇ پاجىئەنى بىلىشكە ئېھتىياجلىق.
كەل، ئى سازەندە چال سازىڭنى، ئاڭلاي،
جېنىمنىڭ رىشتەسىدىن تار باغلاي.
كۆيۈڭ غەمكىن دىلىمغا بەرسۇن ئارام،
قوشۇلسۇن مەنىۋى ئىلھامغا ئىلھام.

غەزەل

ئىشقىنىڭ ۋادىسىدىكىلەر بىرلە بولماق ئارزۇ،
قانچىلىك چەكتى ئەلەم، غەم، ئۇنى ئۇقماق ئارزۇ.

ئەكسىكىم ئەتتى كۆڭۈل ئەينەكلىرىدە ئىشقتىن،
ئۇنى دىل دەپتەرلىرىدە مەڭگۇ قىلماق ئارزۇ.

يېڭى ئايدەك ئىشق كۇنىنىڭ چۆرىسىدە ئايلىنىپ
بەھر ئېلىپ ئۇندىن تولۇن ئايدەكلا تولماق ئارزۇ.

ئىشق ھەر دىلغا مۇيەسسەر بولمىغان بىر نۇر ئىكەن،
گەر مۇيەسسەر بولسا بۇ، پەرۋانە بولماق ئارزۇ.

ئاشىقنىڭ نەرگەسلىرى تۆككەن قىزىل لەئىل قەترەسىن،
دۇر بېلىپ، جان بوينىغا زۇننار ئاسماق ئارزۇ.

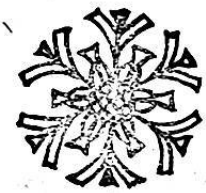
4. ئۇلارنىڭ ئانا ۋەتىنى

سەھەر، تارتقاندا لەشكەر شەرق شاھى،
يېگىلگەندە قارا تۈننىڭ سپاھى.
ئازايغاندا پەلەك تاقىدا يۇلتۇز،
قارا تۈسى ئۇنىڭ ئالغاندا رەڭ بوز.
دىلىمنى ئۆزىگە تارتقاچ مۇشۇ داستان،
ماكان بولدى ماڭا قايتا گۈلستان.
ئېتىپ تاڭ، كەلدى بۇلبۇل گۈلغا قوندى،
يانا ئۇ قىسسەخانلىققا تۈتۈندى.
سۆزىنى باشلىدى قەشقەر زىمىندىن،
ئۇنىڭ ئەتراپى، كەنتى، ھەر يېرىدىن.
ئۇنىڭ بىر كەنتى بار، دەپ، "پەيزى ئاۋات"،
قويۇلغان پەيزلىك بولغاچقا بۇ ئات.
ئۇنىڭ شەرقى ئۇلاش مەكىت ـ دولانغا،
تۈتاشتۇر بىر يېقى تەكلىماكانغا.
بۇ كەنتنىڭ رەسمىدۇر قەشقەر بىلەن بىر،
ھاجەت يوقتۇر بايان قىلماققا بىر ـ بىر.
بۇ كەنتلىكلەر ھەر چاغ تاپسا پۇرسەت،
قۇرۇشۇپ بەزمۇ ـ مەشرەپ، بولۇپ ئۇلپەت.
ئۇزۇپ گۈللار ھاياتنىڭ گۈللىغىدىن،

يۇياتتى قايغۇ-غەمله‌رنى دىلىدىن.
ھاياتنى مۇشۇنداق ئۆتكۈزه‌تتى،
ئاساسىي تۇرمۇشى شۇ خىل ئۆتەتتى.
قاچانكىم ياز تۇغه‌پ بولسا خازان گۈل،
سوغاقتىن قاچسا ئۆيگه باي ۋه يوقسۇل،
ئاياقلاشسا گۈزه‌ل ياز، كه‌لسه قىش چاغ،
يوقاتسا پەيزىنى گۈللۈق بىله‌ن باغ.
ئالاتتى ئاۋ قىلىشقا چۆلسېرى يول،
تۇتۇشقا بۇغا، جه‌ره‌ن، تۈلكه، قىرغۇل.
تەييارلاپ ياز بويى تۇرلۇك قوراللار،
قىلاتتى ئاۋ غېمىنى ياش ۋه چالىلار.
ئۇلار ئىككى ياكى كۆپلەپ جۈپلىشاتتى.
كىچىكره‌ك ئاۋ قىلىشپ قايتىشاتىتى.
ۋه لېكىن هه‌ر قىشى بىرقانچه ئايلاپ،
شكارنىڭ كويىدا چۆللۈكنى بويلاپ؛
تارىم ۋادىلىرىغا يۇزلىنه‌تتى،
ئاجايىپ ئاۋچىلىق دەۋرىن سۈره‌تتى.
تارىم ئاتلىق قه‌دىمى ئاشۇ دەريا،
سوزۇلۇپ ئەجدىهادەك چۆلده گويا.
سېلىپ دولقۇنلىرى ئەتراپقا شاۋقۇن،
ئاقاتتى شەرق تەره‌پكه كۈن بىله‌ن تۇن.
ئەگەر ياز ۋاقىتلىرىدا ياغسا يامغۇر،
بۇ دەريادا بولۇپ سۇنىڭ كۈچى زور.
تارىم دەرياسى لىق سۇغا تولاتتى،

ئۆزى بىلگەن تەرەپكە يول سالاتتى،
ئالۇر يول ئۇ قاراپ تەكلىماكانغا،
بىپايان قۇم بىلەن تولغان جاھانغا.
بېسىپ ئۆتكۈنچە دەريا ئۆز يولىنى،
سىڭىپ قۇمغا تۇرگەتكۈنچە ئۆزىنى.
تۇغۇلار چۆلدە نۇرغۇن چوڭ-كىچىك كۆل،
بولۇپ سۇدىن بۇ چۆلنىڭ تۇپرىغى ھۆل.
ئۇنۇپ نەملىك بىلەن نۇرغۇن ئۆسۈملۈك،
مۇنبىلىك، مۇنبسز ھەر خىل ۋە تۇرلۈك.
ئۆتۈپ شۇ ھالدا چۆلدە قانچە دەۋران،
تۆرەلگەن ئۇندا سانسىز، كەڭرى ئورمان.
بۇ ئورمان ئىچىگە، ئۆتكەنسېرى يىل،
يىغىلغان ياۋا ھايۋاناتلار ھەر خىل.
ماكانلاشقاچ بۇ جايدا كۆپتىن تارتىپ،
ئۇلارنىڭ نەسلى كەتكەن بەكمۇ ئارتىپ.
تىزىپ چاڭگا دەرەخ ئۇستىدە قۇشلار،
ۋىچىرلاپ سايرىشىپ قىلتى ئۇچۇشلار.
بۇ جاي ھەققىدە شۇنچە سۆز ئۇزارتتىم،
خۇسۇسدا ئۇنىڭ ئىزاھ تاراتتىم.
دىدى بۇلبۇل ئۇگەتتى، ئۇ سۆزىنى،
تىكىپ گۇللار جامالىغا كۆزىنى.
چىمەن ئۇستىدە ئانچە قىلدى پەرۋاز،
بېقىملىق سايرىدى توختاتتى ئاۋاز.
ئۇچۇپ كەتتى گۇلستاندىن يوقالدى،

بىلىنمەي قالدى يولنى نەگە سالدى...
سەھەرنىڭ سالقىنى كەل، گۈل ھىدىن چاچ،
تۇتۇق كۆڭلۈمنى خۇش بۇيلار بىلەن ئاچ.
ئۆزەمدە يوق ئۆزەمنىڭ ئىختىيارى،
ئىرورمەن قىسسەخانىنىڭ ئىنتىزارى.

5. تەلۇپچۇك ۋە يامانيار

سۇيى باردۇر ئاندا ئېتى "تەلۇپچۇك"
بىغايەت مۇسەففا ئۆزىدۇر چۇچۇك.
——نازارى.

پەيزاۋاتنىڭ يۇرتى بار سۇبھاناللا
تۇتسا كېرەك ئېسىدە قىسسەخانلار.
ئىككى ئاشىق شۇ يۇرتتا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن،
جاھاندىنمۇ مۇشۇ يۇرتدىنلا كەتكەن.
يېنىدا تەلۇپچۇك دەپ بار بىر ئۆستەڭ،
سۇيى شوخ، مەۋجدار، قىرغاقلىرى كەڭ.
سۇغۇرۇپ مۇشۇ ئۆستەڭ پەيزىۋاتنى،
بېرىپ بۇ يۇرتقا ئۇ بايات ھاياتنى.
ئېشىپ، تېشىپ يانا كېتىدۇ ئاياقتا،
تېرىم، موغۇل دېگەن يۇرتقا-يېراقتا.
كىشى گەر سۇبھاناللادىن پىيادە
قاراپ شەرقتە، يېرىم كۈندىن زىيادە
مېڭىپ كەتسە مۇشۇ ئۆستەڭنى بويلاپ،
پايانسىز ياپ-يېشىللىقلارغا قايلاپ،
كۆرىدۇ ئانچە كۆپ قوزۇق قېقىلغان،
ھىساپسىز شاخۇ-شۇمبا، ئوت بېسىلغان.

ئىگىزدىن پەسكە سەكرەپ چۈشىدۇ سۇ،
ياساپ سانسىز كۈمۈش رەڭ قۇببىچە ئۇ.
ياسالسا بۇ قوببىچىلەر قانچىلىك تېز،
يوقايدۇ ئۇ يانا شۇنداقلا ئىزسىز...
بۇ يەردىن تەلۈبچۈك دەريانىڭ ھەر يىل،
ئېرىپ قار، ياغسا يامغۇر، باشلىسا سېل.
ئېلىپ يار، كېتىسىدۇ سۇ بوش ياۋاغا،
كىشىلەرنى سېلىپ جەبرۇ-جاپاغا.
بۇ يەرنى ئەل يامانيار دەپ ئاتايدۇ،
جاپا-مېھنەت ماكانى دەپ قارايدۇ.
بولۇپ بىر ۋاقىتە، ئۆزگەردى نامى،
ئاتاشتى دەپ "چوكان يار" خەلق تامامى.
ئېيتى يۆتكەلدى بۇ يارنىڭ نىمىشقا؟
سەۋەپ نە بولدى بۇ ئاتنى قويۇشقا؟
قىلۇر كەلگۈسى باپلار بۇنى روشەن،
نەچۈك چىقتى بۇ ياردىن روھسىز تەن.

6. ئاۋچىلار تەكلىماكاندا

بۇ كۈنمۇ تاڭ چېغى ئۈيقۇنى تاشلاپ،
خىيال ماڭدى مېنى گۈللۈقتا باشلاپ.
قويۇلغاندەكلا ياقۇت يۈنجىدىن كۆز،
تۇراتتى يالتىراپ ئاسماندا يۇلتۇز.
سايراشنى باشلىدى كەلگەنچە بۇلبۇل،
كىرىشتى قىسسەخانلىققا يانا ئول.
دىدى: بىز ئەمدى ئاۋدىن سۆز ئاچايلى،
ۋاقىتلىكلەرنى بىر بىرىگە ئۇلايلى.
قېنى يوقلايلى بىز تەكلىماكاننى،
كۆرەيلى ئۇندا ئاۋچى كارىۋاننى.

تـۇگەپ جەدى، ئـىدى دەلـۋە پەسـلى كىرگەن،
زېمىن كافورسىمان قاردىن كۆمۈلگەن.
يېقىپ ئورمان ئىچىدە كاتتا گۈلخان،
چۆرىدەپ ئولتۇراتتى يۈزچە ئىنسان.
چاراسلاپ ياناتتى گۈلخانلىدا ئوت،
دۆۋە چوغ يالتىراپ گويا كى ياقۇت.
بۇلار يۇلغۇن شېخىدىن زىخ ياسىشپ،
شكارى ئەتلىرىن زىخقا تىزىشپ.

پۇشۇرماقتىدى قىلغان ئاۋلىرىنى،
كۆتۈشكە ئاۋ ئېتىدىن ئۆزلىرىنى.
قۇرۇشقانتى مۇشۇنداق بەزم ئازات،
يېقىپ گۈلخان، قىلىپ بۇ چۆللنى ئاۋات.
ئېلىشتى دەم، كاۋاپنى يەپ ئىچىپ چاي،
بۇلارغا بولدى گۈلخان چۆرىسى جاي.
بۇ جايتى بىر بەشى تەكلىماكاننىڭ،
پايانسىز قۇم دېڭىزى بۇ جاھاننىڭ.
ئىكەندۇق شەھەر بۇ يەر بىر زامانىدا،
بولۇپتۇ ئەمدى قۇم دۇنياسى پەيدا.
يوقاپ بۇ جايدىكى شەھەرلەر نىشانى،
بولۇپتۇ ياۋا جانۋارلار ماكانى.
بۇ كۈن ئورماندا گۈلخان ياققۇچىلار،
ئاۋ ئاۋلاپ، ئەتنى يەپ جان باققۇچىلار.
شىكار قىلغان شۇ يۇرتلۇق ئاۋچىلارتى،
قېرى، ياش ئۇستا ئاۋچى، نوچىلارتى.
ھەر يىلى قىشتا شۇنداق توپلىشاتتى،
جەرەن، بۇغا، قۇلانلار قوغلىشاتتى.
يېقىپ گۈلخان قەيەردە بولسا ئاخشام،
ئالاتتى يەپ كاۋاپ، شورپانى ئارام.
قىلىپ تەكلىماكاننى ئۆزىگە جاي،
كەچۈرەتتى ھايات چۆلدە نەچچە ئاي.
تونۇتماستىن ئۇلارنىڭ بارچەسىنى،
ئاتاپ ئۆتىلى بۇلاردىن نەچچىسىنى.

ئۇلارنىڭ داستاندا روللىرى بار،
يامانلىق، ياخشىلىقتا قوللىرى بار.
بىرى ئون تۆت ياشلىق بىر ئوغۇلدۇر،
زىرەك، ئاقىل، چىرايلىق تازا گۈلدۇر.
دىمەك پەرۋانە، قىلغان ئىشق ئوتى كۈل،
ئېتى سەئدىن، جاھاندىن كەتتى ياش ئول.
ئىككىنچىسى، شۇ يۇرتنىڭ بېگى جاپپار،
زالىم، ئىپلاس، بىنامۇس مەككار.
ئۈچىنچىسى، بۇلارنىڭدۇر ئىبراھىم،
ئوغۇلنىڭ ئاتىسى ئاڭلىق، مۇلايىم.
ئىرور تۆتىنچىسىنىڭ ئېتى ياقۇپ،
يامان نىيەتتە جاپپار بەگ بىلەن جۇپ.
بۇ قانلىق داستاننىڭ كەلگۈسىدە،
بۇلار ئۈچرايدۇ بىزگە ھەر يېرىدە.
مەنىلىقسىە، بۇلار ئوبدان تويانىدى،
دۇنيا قىلدى، قولى، ئاغزى بوشاندى.
ئەلھاسىل باشلىنىپ كەتتى ئىارا سۆز،
بىرى ئەگرى دىسە، دەيتتى بىرى تۈز.
بۇلارنىڭ ئارىسىدىن بىر قېرى چال،
مۇشۇنداق بىر سوئالنى قويدى ئەلھال:
پايانسىز چۆلگە شۇنچە كۆپلىگەن قوم
كېلىپ قالغاندۇ نەدىن؟ كەلدى ئۇققوم.
مۇشۇنداق بىھىساپ قوملار بۇ چۆلدە،
تۇغۇلغاندۇر ئۇلار قايسى مەھەلدە؟

ئىچۇن تەكلىماكان دەپ ئات قويۇلغان؟
قاچانلاردىن بېرى شۇنداق ئاتالغان؟
بىرى دىدى: بۇ جايىمىش بىر "تىلسىمات"
ئىمىش غەزنە بىلەن قۇم ئاستى ئاۋات.
تاپالماسمىش ئۇنى ئىزدەپ كىشىلەر،
ئەگەر تاپسا چىقالماسمىش ئىمىشلەر.
قولىدىن ئالغىنى تا چۈشمىگۈنچە،
پەسەيمەيمىش بوران، تاشلىمىغۇنچە.
شەھەرگەن مۇشۇ جاي بىر ۋاقتلاردا،
قىلىپكەن بىر جادىگەر تىلىسمىنى پەيدا.
كۆتەردى بېشىنى شۇندا ئىبراھىم،
دىدى: ئەسلىنى بىلگۈچى خۇدايىم.
بۇرۇن بۇ جاي تولا ئاۋات شەھەرگەن،
تېرىلغۇ، باغۇ-بوستانلىق يەر ئەرگەن.
يېقىملىقگەن بىيىشتەكلا ھاۋاسى،
تولۇپ تاشقان ئىكەن قۇشلار ناۋاسى.
قىلىپتۇ خەلقىنى مەس راھەت شارابى،
بېسىپتۇ كۆڭلىنى غەپلەت ئازابى.
بۇزۇقلۇق ئەگرى يوللارغا مېڭىپتۇ،
ئۆزىنى تونۇماي ھەددىن ئېشىپتۇ.
چىقىپتۇ بىر كۈنى قاتتىق شۇرغان،
بولۇپتۇ قارا زۇلمەت يەر ۋە ئاسمان.
يېغىپتۇ ھاۋادىن قار ئورنىغا قۇم،
بولۇپتۇ بۇ شەھەر قۇم ئاستىدا گۇم.

ئۇكەن شەھرى كەتەك بۇ شەھەر نامى،
كېتىپتۇ كۆمۈلۈپ قۇمغا تامامى.
بۇ ھەقتە بار ئەنە شۇنداق رىۋايەت،
كىتاپلاردا يېزىلغان بۇ ھىكايەت.
كۇسەن يەنى كۇچارلىق موللا مەممەت ــ
تۆمۇر، تارىخ يېزىپتۇ ئىككى يۇز بەت.
ئۇنى «تەزكىرەتۇر رىشات» ئاتاپتۇ،
ئۇنىڭدا ئىككى خىل ئىشنى ئاپتۇ:
بىرى «تەزكىرە بۇغرا»دىن ئېلىنغان،
بىرى «تارىخ رەشىدى»دە يېزىلغان.
بۇ ھەر ئىككى رىۋايەتتە دېيىشچە،
شۇ دەۋر ئالىملىرىنىڭ يېزىشچە.
بۇ جاينى باسقىنى قۇمنىڭكى باسقان،
تاسادىپ قۇمنىڭ ئاستىدا قېلىشقان.
ۋە لېكىن ئىختىلاپتا پەرق چوڭ يوق،
ئۇلار دەيدۇ: "يېغىپ قۇم بولدى قۇملۇق"
يانا مەن ئاڭلىدىم باشقا رىۋايەت،
كېلەر ئۇيغۇن ھەقىقەتكە ناھايەت.
تارىم دەريا‌سى بۇ جايغا ئاقاركەن،
بۇ دەريادىن شۇ يەرلەر سۇ ئىچەركەن.
كېلىپتۇ بىر زامان، ھال ئۆزگىرىپتۇ،
تارىم سۇيى بۆلەك ياقا ئېقىپتۇ.
پۇتۇن كەنت، يەر ۋە قىشلاقلار قۇرۇپتۇ،
يوقۇلۇپتۇ ھايات، چۆلگە ئايلىنىپتۇ.

ئىبراھىم قىلدى سۆزنى شۇ بەس،بىلەن
ئارادا سۆردى جىملىق ھۆكۈم بىر پەس.
بىرى شۇنداق سوئالنى قويدى دەرھال،
ئەگەر بولسا دىگەندەك مۇشۇ ئەھۋال:
كى يەنى بۇ ماكان بىر شەھەر بولسا،
ئۇ شەھرى كەتەك دەپمۇ ئاتالسا.
تارنممۇ باشقا ياقلارغا ئېقىپتۇ،
سۇيى يوق قاغجىراپتۇ، چۆللىشىپتۇ.
ئەگەر ئاۋات شەھەرلەر بولسا بۇ يەر،
ئۇنىڭ بولماسلىغى قۇملۇق، مۇقەررەر.
كېلىپ قالدى بۇ قۇم ئەمدى قەيەردىن؟
كۆمۈلدى شۇنچە، ھېچ ئىز يوق شەھەردىن؟...
بۇنىڭغا بەرمىدى ھېچكىم جاۋاپنى،
قېزىپ كۆرسە ئەگەر جايى خاراپنى.
ئېچىلغاي سىرى بۇ تەكلىماكاننىڭ،
بولۇر مەلۇم تېگى قۇملۇق جاھاننىڭ...
بىرى بەردى تۇرۇپ شۇنداق سوئالنى،
توزۇتۇپ ئاستىغا سالغان پاخالنى.
دىدى: بولسا بۇ جاي شەھرى كەتەك گەر،
نىمىشقا خەلق ئۇنى تەكلىماكان دەر؟
يىراقتۇر ئىككى ئاتنىڭ ئارىسى بەك،
بىرى تەكلىماكاندۇر، بىرى كەتەك.
سوئالىغا جاۋاپ بەردى ئىبراھىم،
تۇرۇپ ئاستا، قىلىپ سۆزنى مۇلايىم:

يېزىلىپتۇ كىتاپلاردا مۇشۇنداق،
بۇ ئات گاھ ئېيتىلىپ مۇنداق، گاھ ئۇنداق.
بىرى دەپتۇ ئۇنى تېگى ماكان دەپ،
ئاتاپتۇ ئۇ بىرى تەھتى ماكان دەپ.
ئاخىر تەكلىماكان دەپ ئاتىشىپتۇ،
كىشىلەر ئاغزىغا شۇ نام چۈشۈپتۇ.
شۇ سۆزلەر بىرلە سۆھبەت بولدى ئاخىر،
تۇرۇشتى ئورنىدىن ھەممىسى بىر-بىر.
يېنىق گۈلخانىنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشتى،
ئۆز ئاۋۇنىڭ پىلانىنى قۇرۇشتى:
دەرەخلىق ئۇچ تەرەپتىن چىڭ ئورالغاي،
ئوچۇقچىلىق يېقىلا بوش قويۇلغاي.
بۇلارنىڭ ھەممىسى بار چارە بىرلەن
سىلىپ شاۋقۇن، كۆتەرگەي تەڭلا سۇرەن.
ياۋا ھايۋانلار بۇ شاۋقۇندىن ھۇرككەي،
قويۇلغان بوش تەرەپ ــ قۇملۇققا ئۆتكەي.
قارا قۇش، قارچىغايۇ، بەزرە، لاچىن،
سىلىنغاي ھەننىۋاسى ئاۋۇغا بىردىن...
مۇشۇنداق ئاۋ پىلانىنى قۇرۇشتى،
يېنىق گۈلخانىنى چۆرىدەپ يېتىشتى.

7. بۇركۇت نىمىگە چاڭگال سالدى؟

تۆتۈق بولدى ھاۋا بۇگۈن بۈلۈتلۇق،
تۇمان قىلغان پۈتۈن يۇلتۇزلىنى يوق.
يېغىپ تۇنده ھاۋادىن ئاز-تولا قار،
سوغاق بىر ھەسسه شددەت قىلغان ئىزھار.
نەچاغ بولغانلىغىنى بىلمىدىلەر،
يۇلتۇز يوق، كېچىنى ئۆلچەلمىدىلەر.
ياۋا خورازلار چىلاشقا كىرىشتى،
تاڭ ئاتقاندىن ئۇلار، بەلگۈ بېرىشتى.
دىمەك، بولدى سەھەر، تۇن بولدى ئاخىر،
تۇرۇشتى ھەممىسى دەپ: ئاللا، ياپىر!
ئىبراھىممۇ تۇرۇپ مىندى ئېتىغا،
ئوغۇلنى ئالمىدى ئۇ ئۆز يېنىغا.
ئۇنى قالدۇردى گۈلخانىنىڭ بېشىدا،
ئالا-تايغان ئىتى قالدى قېشىدا.
چېپىشتى ھەممىسى باشلاپ سۈرەنلەر،
قېچىشقا باشلىدى بوغا-جەرەنلەر.
دەرەخلىقتىن ئوچۇق قۇملۇققا چىقتى،
تىقىن-تىقماق، چېپىپ قاچتى، ھېرىقتى...
قويايلى ئاۋچىلارنى، ئاۋ قىلىشسۇن،

پايانسز قۇمدا ئاۋ قوغلاپ يۈرۈشسۇن.
يانا گۈلخان قېشىغا بىز يانايلى،
قېلىپ قالغان ئوغۇل بالىنى تاپايلى.

يېنىق گۈلخان يېنىدا قالغان ئوغلان،
ئېلىپ ئېسىگە كېچە قۇرغانىنى قاپقان.
سېلىپ ئارقىسىغا ئۇ تايغىنىنى،
كۆرۈشكە كەتتى قۇرغان قاپقىنىنى.
يۈگۈرگىنىچە باردى، كۆردى قاپقان،
ئىدى ئۇ بىر قىزىل تۈلكىنى تۇتقان.
ئوغۇل ئاۋۇنى كۆرۈپ نايەت سۆيۈندى،
ئۇنى بوشۇتۇش ئۈچۈن قاتتىق بېرىلدى.
بولۇپ كەتكەچ مۇشۇ ئىش بىرلە مەشغۇل،
پۈتۈنلەيلا ئۇنۇتتى ئۆزىنى ئول.
قويايلى ئەمدى ئوغلانىنى شۇ ئېشتا،
تۇرۇپ تۇرغاي ئاۋىنى بوشۇتۇشتا...

يۈرۈش قىلغان بۇ ئاۋچىلار توپىدا،
جاپپارمۇ تۇرىتى بۈركۈت قولىدا.
سېزىپ ئاۋ ھىدىنى تەلپۈندى بۈركۈت،
ئۆزىنى سىلكىدى قاتتىق بولۇپ ئوت.
ئېلىپ جاپپار بېشىدىن ياپقۇسىنى،
قويۇپ بەردى ھاۋاغا ئۇ، قۇشىنى.
ياساپ دائىرە كۆككە ئۆرلىدى قۇش،

كىچىكلەپ بولدى قۇشقاچ بىرلە تەڭتۇش.
تۆۋەنگە شۇڭغىدى بۇركۇت ئىگىزدىن،
چۇشۇپ بىرنىمنى ئۇ ئالدى تېزدىن.
كۆرۈپ بۇ ھالنى جاپپار بولدى خوشھال،
ئېتىنى شۇ تەرەپكە چاپتى دەرھال.
چېپىپ كەلگەندە قۇش بار يەرگە جاپپار،
ئۇنىڭغا بولدى چۆللۈكنىڭ ئىچى تار.
كۆرۈڭكىم بۇ قارا قۇشنىڭ ئىشىنى،
قىلىپتۇ ئاۋ بۇ يەردە بىر كىشىنى.
قۇش بىر كىشىگە چاڭگال ئۇرۇپتۇ،
لېكىن، قۇشنىڭ بېشى يوق، ئۇزۇلۈپتۇ...

قويۇپ بەرگەندە جاپپار بۇركۇتىنى،
كىيىپ ئوغلانمۇ سالۇا تۇمقىنى.
ئېلىپ تۇرماقتىكەن ئاۋنى توزاقتىن،
قارا قۇش بۇنى پايقاپتۇ ئۇزاقتىن.
بۇ ئالغۇر قۇش ئۇنى ئاۋ دەپ تونۇپتۇ،
ئوغۇلغا كۇچ بىلەن ئۆزىن ئۇرۇپتۇ.
سېلىپتۇ رەھىمسىز چاڭگال ئۇنىڭغا،
قاراپ سالۇا تۇماقتا، قارا يۇڭغا.
جۇڭا بولغاچ قېلىن ئۆتمەپتۇ تىرناق،
شۇڭا بىچارە ئوغلان قاپتۇ، ئۇ ساق،
لېكىن ئاچ قارا قۇش كەپتۇ غەزەپكە،
تىتىپ تاشلاپ جۇۋىنى ھەر تەرەپكە.

كېلەلمىگەن تېخى بۇ يەرگە جاپپار،
ئەمەستى باشقىلار ھالدىن خەۋەردار.
دىمەك، ئەھۋال تولىمۇ ئىدى نازۇك،
ئۇغۇلنىڭ ئەجىلى پۈتمەپتىكەندۇق.
تۇغۇلدى كۆتمىگەن بىر باشقا ئەھۋال،
ئۆلۈمدىن ئۇنى ساقلاپ قالدى بۇ ھال...

بۇ تاچ بۇركۇت هاۋادىن شۇڭغىنداڭ،
ئوغۇلغا كۆچ بىلەن ئۆزىن ئۇرغاندا.
ئۆزىگە بىر تىكەننى دالدا ئەيلەپ،
تۇراتتى تايغان ئىت هۇشيار دىۋەيلەپ.
قاچانكىم باشلىدى بۇركۇت تىتىشنى،
ئوغۇل كەيگەن كىيىملەرنى يىرتىشنى،
بۇنى كۆرۈپ چىدالماي كەتتى تايغان،
ئېتىلىپ چىقتى ئوقتەكلا ئۇ شۇئان.
ناھايەت تېز، چېقىندەك هەملە ئەيلەپ،
قارا قۇشنىڭ بېشىنى ئۈزدى چىشلەپ.
مۇشۇ هالەتتە جاپپار كەلدى ئاتلىق،
قىلىشقا ئاۋ بىرلە ئاغزىنى تاتلىق.
بولۇپ قالدى كۆرۈپ بۇ هالنى هاڭ ـ تاڭ،
خوشال كۆڭلىنى باستى بىر قارا چاڭ.
ئوغۇل هۇشسىز، ئۆلۈكتەكلا يېتىپتۇ،
ئۇستىدە قارا قۇش باشسىز تۇرۇپتۇ.
بۇ هالدىن بولدى جاپپار بەكمۇ هەيران،
لېكىن كۆرگەچ تايغانىنى ئېغىزىدا قان.
بۇنىڭدىن هالنى بىرئاز پەهم قىلدى،
پېتىپ غەم پاتقىقىغا ئاتتىن ئىندى.
جاپپارغا ئىت غەزەپ بىرلە ئېتىلدى،
قاۋاپ قاتتىق ئۇنىڭغا هەيۋە قىلدى.
ئىبراهىم ئاڭلىغاچ تايغان ئۇنىنى،
مۇشۇ ئۇن ياغىغا سالدى يولىنى.

يېتىپ كەلگەچ مۇشۇلارنىڭ قېشىغا،
يىقىلدى قاپ-قارا بىر تاغ بېشىغا.
قارا بولدى يورۇق دۇنيا كۆزىگە،
چېچىپ تۇپراق بېشى بىرلە يۈزىگە.
ئۆزىنى ئوغلىنىڭ ئۈستىگە ئاتتى،
بالام! دەپ داد-پەريات قىلدى، ياتتى.
ئوغۇل كەلدى مۇشۇ هالەتتە ئۆزگە،
تىلى كەلدى ئۇنىڭ، ئەيتىشقا سۆزگە.
كىشىلەر هەر تەرەپتىن يىغىلىشتى،
قېنى قۇشنىڭ بېشى، دەپ سۆزلىشىشتى.
كۆرۈپ، تۇرغىنىنى هاۋشۇپ تاينغان،
هۆرپەيگەن تۈكلىرى هەم ئاغزىدا قان،
دىدى ئاۋچىلار بۇ ئىتنىڭ ئىشىكەن،
ئۇ بولمىسا بو ئوغۇل ئۆلگەن كىشىكەن.
دىيىشتى: ئى ئىسىل جانۋار ۋاپادار،
ئەجەپ قىپسەن ۋاپادارلىقنى ئىزهار.

رۇبائى

ئاقىل سۆزىنى بۇ هەقتە سەن ئىشت:
ۋاپاسىز كىشىلەردىن ياخشىدۇر ئىت.
ۋاپادا ئارقىدا ئىتتىن قالۇر كەم،
ئۇنىڭ ئىنسانلىغا ئەپسۇس هەم ئىسىت...

مەئەلقىسسە ئوغۇل تاپتى هاياتلىق،
كىشىلەر كۆڭلىگە يۈزلەندى شاتلىق.

ئارادا قالدى جاپپار دەرتتە غەمكىن،
بۇ ئالغۇر بۇركۇتنىڭ ئۆلگىندىن.
ئۇ دەيتتى، ئايرىلىپ قالدىم قۇشۇمدىن،
ئاۋۇم ئاۋلايدىغان ئەقلۇ-ھۇشۇمدىن.
شۇنىڭ بىرلە ئوغۇلغا ساقلىدى كەك،
ئوغۇلنى بىلدى دۇشمەن ئۆزىگە بەك.
كۆرۈڭكىم مۇشۇ چۆللۈك ئىچرە تەقدىر،
قىلىپ قويدى رەقىپ، ئىككىسىن ئاخىر.
كەل، ئى دوستۇم، جاھانغا كۆپ بېرىلمە،
ئەلەمگە يىغلىما، خوشلۇققا كۈلمە.

غەزەل

پەلەك تاقىغا ھەر تاڭ كەچ، شەپەقتىن خەت يازار دەۋران،
ئۇنىڭ مەزمۇنى شۇدۇركىم، بۇ كۈن تاڭلا ئەمەس يەكسان.

سولاشقان ۋاقىتسىز قانچە چىرايلىق ياشنىغان گۈللار،
قۇرۇق قاخشال بولۇر ئاخىر باراقسان كۆكلىگەن ئورمان.

باھار، كۈز، قىش ۋە ياز، كۈن، تۈن، سوغاق، ئىسسىق، قېرى، ياشلىق...
مۇشۇنداق ئۆزگىرىشچان بىر مۇھىت ئىچرە ياشار ئىنسان.

كىشى تەدبىر قىلۇر ئەمما، بۇ تەدبىر ھەم يانا چەكلىك،
دەمەك كۆك قەسرى ئاستىدا ھايات سۈرمەك ئەمەس ئاسان.

شۇڭا تاڭغا ئوخشا دەۋراندىن نەمە يۇز بەرسە سەن كۈلگىل،
نەكىم دۇنيا ھەمىشەدۇر ماكانى ئازرۇ-ئارمان.

ئىدى گۈللۈق مېنىڭ ھەر تاڭ ماكانىم،
شامال سازەندە، بۈلبۈل قىسسەخانىم.
بۇ كۈنمۇ بولدى جايىم شۇ گۈلستان،
دىلىمدا ئىشتياق ئاڭلاشقا داستان.
بولۇپ مەپتۇن سەھەرنىڭ كۈلكىسىگە،
بېقىپ سىرلىق يېقىملىق چېھرىسىگە.
بولۇپ بۈلبۈل مۇھەببەت مېيىدىن مەس،
ئەگىپ چۈشتى ھاۋانىڭ ئەۋجىدىن پەس.
كېلىپ بىر يېڭى گۈل شېخىغا قوندى،
تاماشىغا جامالىنى تۆتۈندى.
ئۇنى تىنجىتمىدى گۈلنىڭ ۋىسالى،
يېڭى ئوت ياقتى مەھبۇبى جامالى.
چېكىپ جان كۆيدۈرەر ئاھ ئاشقانە،
بولۇپ ئۇ ئۆزلۈكىدىنمۇ بىگانە.
تەسىرلىك ئۈندە سايراپ كەتتى بۈلبۈل،
قونۇپ بۇ گۈلغا بىر دەم، بىر دەم ئۇ گۈل.
بۇ ھالەتتىن كۆڭۈلگە چۈشتى ھەيرەت:
يېتىشتى گۈلغا، كەتتى داغى فۇرقەت.
نىمىدىندۇر يانا بۇنداق ئاھ-زارى،
يېنىدا تۇرسا سۆيگەن ئاينە يارى.
بۇنىڭغا ئىشق بەردى شۇ جاۋابىنى:
مۇھەببەت ئەھلىگە قارىتىپ خىتابىنى.
ھەر ئاشىقكىم يۈرسە ئۇ ۋەسل ئىزدەپ،
ئۇنى بولماس ھەقىقى ئىشق ئېلى دەپ.

ئىشق ئوتتۇر، ۋىسالدۇر مىسلى بىر سۇ،
بۇ سۇ بولسا مۇيەسسەر ئوت ئۆچەر، ئۇ.
ھەقىقى ئىشق ئوتىنىڭ مۇپتىلاسى،
ئۇنىڭ خوپ ۋەسلىدىن ھىجران ياراسى.
دىمەك بۇلبۇل ھەقىقى بىر ئاشىقتى،
كۆرگەندە مەھبۇبىنى دەردى تاشتى.
يانا تۇردى قىلىشقا قەسسەخانلىق،
دىدى: تاپتى ئوغۇل شۇنداق ئامانلىق.
بۇ ئوغلانكىم شۇ داستان قەھرىمانى،
كۆيۈپ ئىشق ئوتىدا كۈل بولدى جانى.
ئورۇن ئالغان ئاشقلار دەپتىرىدىن،
بۇ ئوغلانىڭكى نامى ئىدى سەئىدىن.
ئىبراھىمتى ئۇنىڭ مۇشفىق ئاتاسى،
بۇ سەئىدىنتى ئۇنىڭ يالغۇز بالاسى.
تەربىلىغۇدىن ئىدى تەئمىن ھاياتى،
پەيزاۋات سۇبھانالادا تۇراتتى.
كۆرەتتى ئوغلىنى جاندىن ئىزىزراق،
ئۇنىڭغا نايىتمۇ ئىدى ئامراق.
ئاتا تاپقاندا بارماق ئاۋغا تايىن،
باراي دەپ بىللە، قاتتىق تۇردى سەئىدىن.
ئىبراھىمنىڭ ئىخىرى كۆڭلى قىيماي،
دىدى: مەيلى بولۇپتۇ، بارسا بارغاي.
خىيالىنى پەلەكنىڭ ئۇ نە بىلسۇن،
ئۇنىڭغا قارمىغى قۇشنىڭ سىلىنسۇن؟

ئۆلۈمدىن گەرچە بۇ سەئدىن قۇتۇلدى،
لېكىن كۆڭلى ئىبراھىمنىڭ تۇتۇلدى.
ئېلىپ سەئدىنىنى قايتتى ئاۋۇنى تاشلاپ،
يېتىپ كەلدى ئۆيىگە ئۇ شاپاشلاپ.
بايان قىلدى ئايىلىغا ئۆتكەن ئىشنى،
دىلىنىڭ تارتمىغانىن ئاۋۇ قىلىشنى.
ئايال ئاڭلاپ بۇ ئىشنى قالدى ھەيران،
خۇداغا قايتا-قايتا قىلدى شۈكران.
سىلاپ ھەر ئىككىسى سەئدىن بېشىنى،
ئەرتىتى يۈز-مەڭزىدىن كۆز يېشىنى.

مۇشۇنداق قانچە كۈنلەر كەلدى، كەتتى،
بۇلارنىڭ تۇرمۇشى تىپ-تىنچ ئۆتتى.
يېتىپ كەلدى باھار، تۈگىدى زىمىستان،
جاھان بولدى پۈتۈنلەي گۈل-گۈلىستان.
چېچەكتىن قويدى شاخلار بېشىغا تاج،
چوكان تالدىن سېلىشتى قىزلار تال چاچ.
يېشىل بەرگلەر ئارا قۇشلار ۋىچىرلاپ،
كېتىشتى ھەممىسى ھەر خىلدا سايراپ.
ئالەم تولدى باھارى نەشئەلەرگە،
ھاۋا ساپلاندى ئوخشاپ شىشەلەرگە.
ئاتا، ئانا ئولتۇرۇپ بىر كۈن كېڭەشتى،
ئوغۇلنىڭ كەلگۈسىنى ئويلۇشۇشتى.
ئوقۇتماقچى بولۇپ باغلاشتى بەلنى،

بېغىشلاشتى ئۇلۇغ يولغا ئوغۇلنى.
ئېلىپ بارماقچى قەشقەرغە بولۇشتى،
تەييارلىقلار قىلىش كويىغا چۈشتى.
بۇ يىل ئون تۆتكە كىرگەن ئىدى سەئىدىن،
سۆيۈندى بىناھايەت بۇ خەۋەردىن.
دىلىغا چۈشتى ئىلمىنىڭ ئىشتىياقى،
خەۋەرسىز نە بولۇشتىن چەرخ چاقى...
نە كۆڭلىتى ئۇنىڭ ئىشقىدىن خەۋەردار،
نە يارۇ، ۋەسلۇ، ھىجراندىن ئەسەر بار.
نە دۇشمەندىن ئۇنىڭ قەلبىدە تەشۋىش،
نە باشىدا ئۇنىڭكى پىكىر ئەندىش...
تۇرۇپ تۇرسۇن مۇشۇ ئەھۋالدا سەئىدىن،
ئاچايلى سۆزنى قەشقەر ھالىتىدىن.

8. شۇ كۈنلەردە قەشقەر

زجان فزائى يو ئابۇ ھەۋايەشى پىنداري،
كى ئافرىنشى روھ از تۇراب كاشغەرەستە.
زئدھـل فـەزل بەراندەم سۇخەنكى ھەر يەك شان،
ھازار مەردو يەكى در ھساب كاشغەرەستە.
(قەشقەرنىڭ سۇ ۋە ھاۋاسىنىڭ جانىنى ئارتتۇرغۇچىلىغـدىن جانـىنىڭ يارىتـىلىشى قەشـقەر تۇپـرىغدىنـكەن دەپ گۈمان قىلىسـەن. قەشقەردىـكى پەزىـلەت ئـىگىلىرى ـــ قانداق سۆز سۆزلەيـمەنـكى ـــ ئۇلارنـىڭ ھەر بىرى قەشـقەر ھـساۋىدا بىر كىشى بولسىمۇ، ئەمما بىرى مىلك كىشىگە تەڭدۇر.)
ـــــ تەجەللى.

قەدىمى بىر شەھەر بولغان بۇ قەشقەر،
ئۇزاقلاردىن بېرىتى ئىلىمپەرۋەر.
راۋاجلانغاچقا ئۇندا ئىلمۇ ـ ئىرپان،
شۇڭا سانى بۇخارا دەپ ئاتالغان.
ئون ئالتە مەدرىسە مەۋجۇتتى ئۇندا،
ئىدى دارىلئۇلۇملار شۇ زاماندا.
قىرق، ئەللىك ھوجرا بەيتى ھەر بىرىدە،
ئوقۇيتـتى سەكـكىز، ئون تالپ ھەر ئۆيـدە.
تۇرۇپ ھەر مەدرىسدە قانچە ئالىم،

تالىپلارغا بەرەتتى دەرس دائىم.
بۇ مەدرىسلەرگە بولغان خاس كۆرىمدىن،
بولاتتى مەدرىسە، تالىپلار تەڭمەن.
ئۇلار تۇرمۇش غېمىدىن ئىدى ئازات،
بۇ يەردە شۇڭا ئەردى ئىلىم ئاۋات.
بۇنىڭدىن باشقا يۇز-يۈزلەرچە مەكتەپ،
باراتتى باللىغا ئىلىم-تەربىيە ئەيلەپ.
دىسەم دارىلئۇلۇملارنى ئون ئالتە،
دەمەكلا قىلدى لاپ سۆز بۇ جەھەتتە.
بىرىنچىسى، چاپان بازىرىدا ئەردى،
ئۇڭا كىرگەن ئىكەنلەر شەيخ سەئىدى.
ئىككىنچى، مەدرىسە ساجىيەسىدۇر،
جامال قارشىسىرراھ ئۇندا يېزىپتۇر.
ئىرور ساقىيە مەدرىسەسى ئۈچىنچى،
چاھارسۇ مەدرىسەسى ئۇ، تۆتىنچى.
بەشىنچ، ئالتىنچىسىدۇر كونا ئوردا،
ياسالغانلىقى بۇ مەدرىسە شۇ ئورۇندا.
بۇلار خانلىق ۋە ۋاقىلىق ئاتىلاتتى،
بىرسى بىرىگە يانداش تۇراتتى.
يەتتىنچىسىنى دەيتتى ئوردا ئالدى،
سەككىزىنچىسى قوناق بازىرىدا قالدى.
ئىدى تاجى ھېكىمبەگنىڭ ئوننىچى،
يانا لاي پەشتاق ئەردى ئون بىرىنچى.
ئون ئىككىنچىسى دۆڭ مەسچىددە بولغان،

ئون ئوچىنچىسى ھەيتكا دەپ ئاتالغان.
ئاپاق خوجادا ئون تۆتىنچىسىدۇر،
بۇ مەدرىسەلەر پۈتۈن جايلاردا مەشھۇر.
يەنە ئۆستەڭبويىدا ئىككىسى بار،
بىرى كەنجازە، بىرى تۆرە ئەھرار.
دىمەك دارىلئۇلۇملار بولسا شۇنچە،
ئىلىم ئەھلى يىغىلغان بولسا مۇنچە،
توققۇز، ئون مىڭ كىشى بولسا يىغىلغان،
ئوقۇشقا بارلىغى تۇرماي تىرىشقان.
ئىلىم قانداق راۋاجلانغان ئىكەن، كۆر،
نەزەر تاشلاپ بۇ ئەھۋاللارغا بىر قۇر.
نادانلىق دەردىدىن ئىستەپ نىجاتلىق،
ئەمەس يالغۇزلا كەلگەن پەيزىۋاتلىق.
خوتەن، يەكەن، گۇما، پوسكام، يېڭىسار،
كۇچا، ئاقسۇ، قومۇل، تۇرپانلىدىن بار.
بىلىم سۈيىگە بولغان تەشنا لەبلەر،
ئېقىپ بۇ جايغا سۈدەك ئىلىم تەلەپلەر.
بەش، ئون يىل ياكى ئوندىنمۇ ئۇزاقراق
ئوقۇپ، دىل ئەينىگىنى قىلىتى ئاق.
بىلىشپ ئىلىم ئۇگەنمەكنى شاراپەت،
قىلىپ مەدرىسلىدە يىللار ئىستىقامەت.
كېتەتتىلەر تاراپ ئۆز يۇرتلىرىغا،
ئىلىم ئوگوتەتتى ئۆز ئەۋلاتلىرىغا.
ئىلمىنى سۆيگۈچى نۇرغۇن ئاتا-ئانا

قىلاتتى بۇ ئۇلۇغ ئىشنى تەمەننا.
مانا سەئىدىن، ئاتا ۋە ئانىسى ھەم،
ئوغۇل كەلگۈسىنى ئويلاپ، قىلىپ غەم.
ئىبراھىم ئاخىرى ئەكەلدى ئانى،
ساجىيە مەدرىسەسى بولدى ئورنى.
ئوقۇدى قانچە يىل قەشقەردە سەئىدىن،
ئۆگەندى بۇندا تۇرلۇك ئىلىملەردىن.
ئىلىم ئەربابلىرى بىرلەن تونۇشتى،
يېزىپ شېئىر ھەم غەزەللەرنى سۇنۇشتى.
بۇنىڭدىن باشقا تەتىل ئايلىرىدا،
بولۇپ ئۇ مەدرىسەدىن تاشقىرىدا.
بولۇپ شاگىرت نەققاش، سىرچىغا ئول،
ھۇنەرلەر ئۆگۈنۈشكە بولدى مەشغۇل.
خېلى بىر ئىلىملەر بىلگەندىن سىرتى،
يېتىشتى ئۇ بولۇپ نەققاش بىر سىرچى.
مۇشۇنداق ئىلىم-ھۇنەردە باشقا چىقتى،
مۇھەببەت ئۇنى ئاخىر ئوتقا تىقتى.
يىگىرمە ياشتا ئۇ كەتتى جاھاندىن،
ئىزى قالماي بۆلەك بۇ داستاندىن...
ئامان بولسا ئەگەر بۇ تەنده جانىم،
ئېچىپ بېرىدۇ بۇ ئىشنى داستانىم.
دىدىيۇ گۈل بىلەن خوشلاشتى، كەتتى،
يېشىل ئورمان ئىچىگە كىردى، يوتتى.
دىلىمدا مۇشۇ ئىشلارنىڭ خىيالى،

نه بولغاي دەپ بۇلارنبك، ئاخىر ھالى.
كەل، ئى ساقى ماڭا سۇن سۆيگۈ جامى،
كېلىپ باستى دىلىمنى قايغۇ شامى.
ئۇچىپ سۇنغان شارابكنى بولۇپ مەست
ئېلىپ بىر دەم نەپەس، ئازات ـــ سەربەست.
سۆرەي ئىلھام فىزاسىدا قەلەمنى،
قىلاي تەقرىر بۇ ئىشقى دەرد ـ غەمنى.

9. بۇلبۇلنىڭ سەرگۈزەشتىسى

كۆڭۈلسىزدۇر ئەجەپ بۇ ئىنتىزارلىق،
يېتەر دىلغا ئۇنىڭدىن بىقارارلىق.
ناھايەت ئىنتىزارمەن تاڭنى كۈتتۈم،
ئاشۇ بۇلبۇل يولىغا كۆزنى تۈتتۈم.
ۋە لېكىن يورۇدى تاڭ، كۈنمۇ چىقتى،
چىمەنگە كەلمىدى بۇلبۇل، كېچىكتى.
گۈلستان بولدى ھەر تاڭدا ماكانىم،
كۆرۈنمەي كەتتى ئايلار قەسىدخانىم.
كۈتۈپ، كۈتكەنسېرى بولدۇم بىتاقەت،
سىقىلدى زار كۆڭلۈم بىناھايەت.
ئۇمىتسىزلىك ئازابى تەندە ـ جاندا،
كېتەي. بۇ جايىنى تاشلاي دەپ تۇرغاندا،
يېتىپ كەلدى ئۇبخىر، گۈللۈققا بۇلبۇل،
بۇرۇنقى چاققا ئوخشاشمايتتى ھېچ ئول.
ئۆزى ئاجىز ناھايەت، ھالى مىسكىن،
خاراپ، ۋەيرانتى كۆپ قىينالغىنىدىن.
ئەجەپ مۇڭلۇق ۋە كۈچسىز ئۇندە سايراپ،
يولىغا مۇنتەزىر، مەن زارغا قايلاپ.
دىدى: مەندىن ھىكايەت ئىستىمەڭلار،

ۋاپا، ۋەدىگە قىلمىدى دېمەكلار.
پەلەكنىڭ دەردىدىن ھالىم خاراپتۇر،
جۇدالىق دەستىدىن باغرىم كاۋاپتۇر.
مېنىڭدە يوق ماجال ئەيتىشقا داستان،
تېنىم ئاجىز، دىلىم مۇڭلۇق، كۆزۈم قان...
يېلىنىپ ئۇڭا بولدۇم ئىلتىجادا،
دېدىم: ئەيت، بولدى قانداق ئىش ئارادا؟
ئاجايىپ داستاننى باشلىغانتىڭ،
كۆڭۈللەرنى ئۇنىڭغا باغلىغانتىڭ.
ئۆزۈڭ بىرنەچچە ئايلاردۇر يوقالدىڭ،
نىمە بولدى ساڭا، نەلەردە قالدىڭ؟
چېكىپ بىر ئاھ ئوتلۇق ئاشقانە،
بېرىپ ئەھۋالىدىن شۇنداق نىشانە.
دېدى ئۇ: شۇ كۈنى كەتتىم چىمەندىن،
ئايرىلدىم، مۇشۇ ئايرىلماس ۋەتەندىن.
ۋىسالىڭ مەيلىرىدىن خوش ئىدىم، مەس،
ئىگىز ئاسمان كۆرۈنۈپ يەر كەبى پەس.
ھاۋا ئەۋجىدە ئۇچتۇم شات، كەتتىم،
ئۆزۈم دانلايدىغان بىر جايغا يەتتىم.
قىلىشقا مۇشۇ ئاجىز تەننى تەئمىن،
چۈشۈشكە باشلىدىم يەرگە ھاۋادىن.
يىمىگەنتىم تېخى بىرنەچچە دانە،
ماڭا كۆرسەتتى زۇلمىنى زامانە.
ئىلىندىم شۇ زامانلا مەن توزاقتا،

ئۇرۇپ كۆردۈم ئۆزۈمنى هەممه ياققا.
يۈلۈندى تۈكلىرىم، سۈندى قاناتىم،
مۈيەسسەر بولمىدى هىچبىر نىجاتىم.
تىپىرلاپ، تەپچىلەپ ماغدۇر ئۇزۇلدى،
هېرىپ، تەشنا بولۇپ نەپەسىم كېسىلدى.
يېتىپ كەلدى مۇشۇ هالەتتە ئاۋچى،
مېنى كۆرگەچ سۆيۈندى ئاۋچى نوچى.
مېنى ئاستا توزاقتىن قولغا ئالدى،
قۇۋانىپ-سۆيۈنۈپ قوينىغا سالدى.
ئاجايىپ ئىشلار باركەن بۇ جاهاندا،
بىرى جان قورقۇشى ئىچىده تۇرغاندا.
مۇجۇغداپ مېنى تۈتتى، ئالدى كەتتى،
مېنى سالدى قەپەزگە بەند ئەتتى.
مۇشۇنداق قانچە ئايلار بەند بولدۇم،
گۈلۈمدىن ئايرىلىپ قالدىم، بوغۇلدۇم.
بېشىمغا چۈشتى هىجراننىڭ بالاسى،
يۈرەكنى ئەزدى فۇرقەتنىڭ ياراسى.
ناهايەت بىر كۈنى بىر ئوغلى ئۇيناپ،
مېنى قولدا تۈتۈپ ئويناشنى ئويلاپ،
ئېچىپ سالدى قەپەزنىڭ ئىشكىنى ئول،
بۇ چاغدا مەن غېرىپ بىچارە بۇلبۇل،
ئۆزۈمنى بىزلا ئۇردۇم سرتقا چىقتىم،
تىپىرلاپ، يۇلقۇنۇپ ئۇچتۇم ۋە قاچتىم.
يېتىپ كەلدىم گۈلستانغا ئارانلا،

نېلەر كۆتىدۇ مېنى، بىلمەيمە تاڭلا...
گۈنايىم يوقلا تارتتىم دەرد ئازار،
چۈشەنـدىم، چەرخـتە يوقـكەن رەھىم، زىنـھار...
مۇنى دەپ ئۇ مادارسىزلا قىمىرلاپ،
قاراپ گۈلغا ھال ئەيتىپ زار يىغلاپ.
پۈتۈن مۇڭ، قايغۇسىنى گۈلغا تۆكتى،
ئۆزىنى، باشقىلارنىمۇ ئۇنۇتتى...
كۆرۈپ بۇ ھالنى چوڭقۇر ئويغا پاتتىم،
كۆرۈندى گۈل تىكەن، ھەسرەتتە قايتتىم.

تۈگەتتىم كۈن ۋە تۈننى ئىزتىراپتا،
خىيالىم قىسسەخان ــ ھالى خاراپتا.
تاڭ ئاتتى يانا، قايتا سۈبھى كۈلدى،
يۈلتۈزلار ئىنجۇسى كۆكتىن تۆكۈلدى.
يولۇمنى مەن يانا گۈللۈقتا سالدىم،
يېتىپ باردىم تۈگۈمەس غەمدە قالدىم.
نە ئۈكۆردۈم؟ بۇلبۇلۇم ئولتۇرغىنىچە،
يۇمۇپتۇ كۆز گۈل شېخىغا قونغىنىچە.
ۋۇجۇدۇمنى ئەلەم، غەم چۈلغۇۋالدى،
كى بۇ دەرتلىك ھىكايەت چالا قالدى...

غەزەل

قۇرۇق خوشلۇق مېيىدىن كۆمتۇرۈلگەن بۇ پەلەك جامى،
قارايتۇر ھەر يورۇق سۈبھىنى ئاخىر، قاپ-قارا شامى.

ئۇنىڭ دەۋردە ھەچبىر رەھىم-شەپقەتتىن ئەسەر يوقتۇر،
يامان، ياخشىغا ئوخشاشلا قۇرۇلغان مىكىرنىڭ دامى.

نە ئاشىق يار ۋەسلىدىن بولالار بەھرىمەن مەگگۈ،
نە يەتكەي داغى ھىجراندىن ئۇنىڭغا زەررە ئارامى.

پۈتۈن بارلىق ئۇنىڭ دەۋردە يوقلۇققا ئىرور مەھكۇم،
ئاتالغاندۇر جاپاكار دەپ شۇڭا دائىم ئۇنىڭ نامى.

جاھاننىڭ كار باردىن ئەقىللار بارچە ھەيراندۇر،
بىلەلمەي بۇندىكى سىرنى، بولۇپ بەند پىكىر ئىلھامى.

10. قىسسەخان ئۆلـگەندىن كېيىن

كەل، ئى سازەندە، سازىڭ تارىنى تۈز،
چېلىپ ئىشق كۈيىگە، ئاچ سۆيگۈدىن سۆز.
نە تاڭسۇق سىر ئىرور بۇ ئىشق سىررى،
ئىرور بىر دەرد ۋە لېكىن دىلدا مېھرى.
كـۆڭـۈل يوشۇرۇن مۇشـۇ دەرد بىرلە تولـغاي،
ۋە لېكىن جان ئۇنىڭدىن شادلانغاي.
نىمە ئىشق؟ نىمە دۇر مەناسى زادى،
نېچۈك ۋادى ئىرور بۇ ئىشقى ۋادى؟
بولامدۇ ئىشق يالغۇز قىز-ئوغۇلدا،
ۋە يا پەرۋانە، شەمئ، بۇلبۇل ۋە گۈلدا؟
ئاشۇلارغىلا خاسمۇ سۆيگۈ سىررى،
شۇلارغىلا چۈشەمدۇ ئىشق نۇرى؟
ئەمەس ئۇنداق! ئىرور بۇ ۋادى بەك كەڭ،
ئۇنىڭ تارتىش كۈچىدۇر بارچىگە تەڭ.
لېكىن سۆز مانا شۇ شەۋق ئىشتىياقتا،
يۇرەر شەۋقى كىشىلەرنىڭ قاياقتا.
بىرىنى كۆيدۈرەر يارنىڭ جامالى،
بولۇر شۇ يول ئارا ۋەيرانە ھالى.
بىرىنى تارتار ئۆزگە ئىلمۇ-سەنئەت،

بولۇپ ئاشىق ئۇنىڭ قويغاي مۇھەببەت،
بىرى ئاشىق بولۇپ مەنسەپ ئورۇنغا،
بېرىلىپ بىۋاپا دۇنيايى دامغا.
بىرى ئاشىق بولۇر تۇرلۇك ھۇنەرگە،
يانا بىرى يانا بىرىنى سۆيەرگە...
بولۇر ئىشقسىز پەقەت جانسىز كېسەكلا،
ئىشقسىزنى بولۇر كېسەك دىسەكلا.
ئىشق ئۆز نۇرىنى كۆڭلۈمگە تاشلاپ،
مۇشۇ مەقسەت تەرەپكە كەتتى باشلاپ.
بۇ بىر قىسسە بولۇپ قالغاچ نىشانىم،
چىمەن بولغان ئىدى ھەر تاڭ ماكانىم.
چىدالماستىن پەلەكنىڭ زولمىغا ئول،
قىزىل گۈلنى قۇچۇپلا ئۆلدى بۇلبۇل.
مانەمدى كىم دىگەي بۇ ۋاقىئەنى،
بايان قىلغاي ماڭا بۇ ھادىسەنى؟
چۈشۈپ قالدىم نىچۈك ئىشق ۋادىسىغا،
كىرىپتۇرمەن تىكەن، گۈل ئارىسىغا.
كۆڭۈلنىڭ ئىشقى دەيدۇ: ئۇشبۇ داستان،
خازانسىز مەڭگۈلۈكتۇر بىر گۈلستان.
قوبۇل قىلماس ئۇنىڭ كۈزنى باھارى،
چاچار خۇش ھىد داۋاملىق لالىزا
تىكەنلىكتۇر مۇئەتتەر گۈل ئومۇمەن
تىكەنسىز گۈل قايۇ گۈلشەندە ئۆسكەن
ئەگەر گۈلنى دىسەڭ قورقما تىكەندىن

ئالۇرسەن بەھرە شۇ چاغدا چىمەندىن.
ناھايەت مەن مۇشۇ سۆزلەرنى ئەسلەپ،
تىكەندىن چۈچىماستىن گۈلنى قەسلەپ.
تەپەككۇر ۋادىسىنى كەزدىم ئاخىر،

ئېلىپ ئۆتتۈم ئېسىمگە بارنى بىر-بىر.
خاتىرلىدىم نازارىنىڭ سۆزىنى،
كۆرۈپ ئۆتتۈم ئۇنىڭكى "خەمسە"سىنى.
توساپ تۇرغان تىكەنلەر بارى سۇندى،
دىمەك داستانغا ئىز-مەنبە تېپىلدى.
مانا مەن ئەمدى بۇ گۈلنى ئۈزەرمەن،
گۈزەل بىر گۈلدەستىنى توپلاپ تۈزەرمەن.
بىرۈرمەن قىسسەگە بىر يېڭى مەزمۇن،
قىلۇر ئىلھامىم ئەمدى مېنى مەمنۇن.
سىيانى مەي، دۇۋەتنى جام ئەيلەپ،
قەلەمنى يار تۇتۇپ مىسرانى كۆيلەپ.
كىرىشتىم يانا داستاننى يېزىشقا،
زامانە بوينىغا زۇننار ئېسىشقا.
مەئەلقىسسە، كى ئىشق بۇ ئىككى ياشتا،
ئەكس ئەتتى، دىيىلدى ئازلا باشتا.
بىرسى رابىيەتى بىرى سەئىدىن،
مۇھەببەت زورىلە كەتكەن جاھاندىن.
بۇلار شۇ سۇبھانالادا تۇغۇلغان،
كىچىكلىكتىن بىللە ئويناپ، بىللە بولغان.
باھاردا بىللە مامكاپ گۈل تېرىشكەن،
كېپىنەك قوغلىشىپ بىللە يۇرۇشكەن.
قوزا، ئوغلاقنى بىللە يېتىلەشكەن،
گاھىدا يىغلىشىپ، گاھى كۈلۈشكەن.
ئېقىن سۇلارغا بىللە چۈمۈلۈشكەن،

چېچىشىپ بىر بىرىگە، سۇ ئۈزۈشكەن.
بولۇپ كاككۇك بىرسى، بىرى زەينەپ،
نىمەسى بولسا بىللە تالىشىپ يەپ.
ئىشق ناملىق مۇقەددەس بۇ ئۇلۇغ سىر،
قىلغان ئىكەن بۇلار قەلبىگە تەسىر.
قەلەم بەرمەيدۇ ئالتۇن تاج بۇلەرگە،
چۈمۈلدۇرمەيدۇ زەرباپ تون، كۆھەرگە.
ياساپ بەرمەيدۇ ساختا باغ ئىرەمنى،
تۈزۈپ يۇرمەيدۇ شاھانە ھەرەمنى.
قۇرۇپ بەرمەيدۇ مەرمەرلىك سالاسۇن،
ئاياغى ئاستىغا چاچمايدۇ ئالتۇن.
ئىسپ قويمايدۇ ياقۇت، لەئلى زۇننار،
قەلەم تۇتمايدۇ بۇنداق يولنى زىنھار.
نەكىم بۇ قىسسە ئويدۇرما ئەمەستۇر،
ئىرور چىن، مۇشۇ چىنلىق ئۇنا بەستۇر.
گۇۋاھىدۇر بۇنىڭ رابىيە، سەئىدىن،
بولارمۇ ئىشق تەسىرلىكرەك بۇنىڭدىن.
تۇغۇلسا كۆرمىسە ئىشقتىن بۆلەكنى،
يا قاندۇرمىسا ۋەسلىدىن يۇرەكنى.
تۇرالمىسا بۇلار بىر يەردە بىر دەم،
بولالمىسا بۇلار ئۆزئارا ھەمدەم.
كىچىك تۇرۇشۇپ ئىشق دەردىنى تارتسا،
بىرى ئۆلسە، بىرى سۇغا ئۆزۈپ ئاتسا.
ئەمەسمۇ بۇ مانا، چىن سۆيگۈ سىرى،

بۇنىڭدىنمۇ بولامدۇ سۆيگۈ غەيرى؟
قەلەم ئەمدى بۇ قىز ياقتا بۇرالسۇن،
پەرىزات قىزنى بۇ جايدا تونۇتسۇن.
سۇ بويىدا خىيال كۆرگەن پەرىزات،
ئىدى ئۇ ئەسلى زاتى ئادەمزات.
يۇرتى پەيزىئاۋات سۇبھانالالا،
تۇغۇلغانتى مۇشۇ يۇرتتا بۇ بالا.
ئۇ، ياقۇپباي دېگەن بايىنىڭ قىزىتى،
گۈزەللىكتە پەرىزاتنىڭ ئۆزىتى.
ئەگەر ئاي دەي دېسە، بار ئىدى ئاغزى،
ئۇنى كۈن دەي دېسە، مەۋجۇتتى كۆزى.
بويىنى سەرۋ دېسە، ئۇ ماڭاتتى،
دېسە ئاغزىنى غۇنچە، سۆز قىلاتتى.
كۆزىن نەرگىس دېسە، تۇراتتى ئۇيناپ،
لېۋىن لەئىل دېسە، تۇراتتى قىمىرلاپ.
يۈزىنى گۈل دېسە، گۈلدىن چىرايلىق،
ساچىنى دەي دېسە، سۇمبۇل، تاراقلىق.
قېشى بەرگى قىياقتى، يا ئىدى يا،
قاتار كىرپىكلىرى ئوق ئىدى گويا.
بۇ قىز تەرىپىدە نە دەيدۇ سەئىدىن،
كۆرۈپ ئۆتتىلى ئۇنى بىر كەر ئالدىن:

غەزەل

مېنى خوش تالىيم، ئىشقىڭ ئارا بۇ كويغا سالغانمۇ،
سېلىپ مېھرىڭنى كۆڭلۈمگە، ئۆزۈمگە يار بولغانمۇ؟

سەبى كۆڭلۈم ئاجايىپ ئىزتىراپ ئىچرە كۆيەر دائىم،
كۆڭۈل كۆزگۈسىدە ئەكسىڭ جۇلاسى راستمۇ، يالغانمۇ؟

بۇ قاشمۇ يا يېڭى ئاي، يا ئېگىلگەن تاق ۋە ياكى يا،
مېنىڭ بۇ ياش دىلىمنى ئاتقىلى بەتلەپ قويۇلغانمۇ؟

ئىرور كىرپىكلىرىڭنىڭ ھەر بىرى بىر ئوق ھالاك قىلغۇچ،
ئېتىلغاندا بۇ ئوقلار، ئاشىغىڭ ئۇندىن قۇتۇلغانمۇ؟

قىلۇرسەن بىر قاراش بىرلە كۆڭۈللەرنى ئۆزۈڭگە مەيل،
بۇ كۆزمۇ ياكى نەرگىسمۇ، ياكى تاڭ ۋاقتىدا چولپانمۇ؟

يۈزۈڭ بىر كۈنمۇ ياكى ئاي، ياكى تاڭدا ئېچىلغان گۈل،
گۈزەللىك گۈلستانىدا سېنىڭدەك گۈل ئېچىلغانمۇ؟

قىزىل ياقۇت لېۋىڭ، يا لەئىل، قىزىلقىلار نەدۇر ئۇندا،
مەگەر ئاشىقلىرىڭنىڭ قانلىرى بىرلە بويالغانمۇ؟

نەفس، خۇش لەۋلىرىڭ ئىچرە چىشىڭ ئۇ نە دىگەن ئاپپاق،
نەدۇر ئۇ؟ چىشمۇ يا ئونچى ۋە ياكى دۇررى مارجانمۇ؟

كۆرۈپ ئاغزىڭنى كۆڭلۈم چەكتى ھەسرەت ئىچىدە پەريات،
ئىرورمۇ پىستە، يا نۇقتە ۋە يا غۇنچە ئېچىلغانمۇ؟

نەدۇر ئۇ ساچمۇ، يا ئەنبەر ۋە ياكىم يەلپۇنەر سۇمبۈل،
كۆڭۈل قۇشىنى ئاۋلاشقا تۇزاق قىلىنىپ يارالغانمۇ؟

ئەجەپ نازۇك بەدەنسەن، سەرۇ قەددىگە جاھان ھەيران،
پەرىشتەدۇرمۇسەن ياكى پەرمۇ، ياكى ئىنسانمۇ؟

سېنىڭ سۆيگۈڭ ئوتى قىلدى ۋۇجۇدۇمنى پۈتۈنلەي كۈل،
گۈزەل! ئىشقىڭدا يالغۇزلا بۇ سەئدىن زار ھەيرانمۇ؟

بۇلار بىر يېزا، دىخان باللىرىتى،
ئېرىقلار بويىنىڭ ياش تاللىرىتى.
مۇشۇ بىر يېزىنىڭ قىزىغا تەبىئەت،
گۈزەللىك بەخش قىلغانتى ناھايەت.
شۇ كۈنلەردە ئاجايىپ بولدى بىر ھال،
ھاياتىدا ئۇنىڭ بىر باشقا ئەھۋال.
بۇ ئىشق قۇربانىنىڭ كۆكلىگە مىڭ داغ
چۈشۈرگەن ۋاقىئە تەپسىلى مۇنداغ:
مەكەر باردۇر ئوقۇچىلار ئىسىدە،
ئوقۇماقچىدى سەئدىن مەدرىسىدە.
بۇنىڭدىن بەك سۆيۈنۈپ كەتكەن سەئدىن،
تارالغان بۇ خەۋەر دوستلارغا تېزدىن.
بۇ سۆزنى رابىيە قىزمۇ ئىشتتى،
غەلىتە بىر سىقىق كۆكلىگە چۈشتى.
"تولا ئويناپ يۈرۈشكەن قىز، ئوغۇللا،
بۇ سەئدىن كەتسە بارغۇ باشقا باللا —
دەپ ئويلاپ بېرەتتى ئۆزگە تەسەللى، —
ساڭا نىمىتى، ئوقۇشقا كەتسە مەيلى."

لېكىن، كۆڭلى بۇڭا يول قويمىدى ھېچ،
ئىچى پۇشتى، سقىلدى، بولمىدى تېچ.
بىلەلمەي كەتتى ئۇ يېپىنىڭ ئۈچىنى،
نە كىم ئۇ تۇيمىغانتى ئىشق كۈچىنى.
تېخى ئەمدىلا ئون ئۈچ ياشتا مەسۇم
بۇ قىزغا ئىشق سىرى قايدا مەلۇم؟
لېكىن تارتقان كۆڭۈلدە سۆيگۈ يىلتىز،
ۋە لېكىن بۇنى تۇيمايتتى ئوغۇل، قىز.
بۇ كۈنكى ئايرىلىش خەۋىرى يېتىشتى،
بۇ مەسۇم قىز بۆلەك بىر ھالغا چۈشتى
بۇ ھالەتتىن ئەمەستى خالى سەئىدىن،
قىينىراق ھال ئىچىدە ئىدى قىزدىن.
ئۇنىڭ كۆڭۈل قۇشى قىزدىنمۇ بەكرەك
تۇراتتى تەلپۈنۈپ بىرلىككە ئۇ بەك.
ۋە لېكىن ئىلم ئېلىشنىڭ ئىشتىياقى
بىلە كۈچسىزتى بىرئاز يار پىراقى.
ۋۇجۇدى پاكىزەتى روھى ھەم پاك،
ئىدى نەپسى ئەينىگى توزاندىن ساق.
دىمەككى، بولدى شۇنداق ئاخىر بىر ھال،
ئوغۇلنىڭ بەختىنى كۆزلەپ ئاقىل چال.
ئەۋەتمەك بولدى سەئىدىنى ئوقۇشقا،
كىرىشتى سەئىدىنمۇ تېز جابدۇنۇشقا.
سەئىدىنىڭ كۆڭلى قىزدىن كەم ئەمەستى،
ئۇنىڭغا رابىيە بار بولسا بەستى.

ئېكسىزارنى ئارىلاپ بىللە بولماق،
چېچىپ سۇ بىر بىرىنى سۇغا سالماق.
قۇياشلىق دالىدا سەكرەپ يۈرۈشمەك،
يېشىللىقلار ئارا ئويناپ كۈلۈشمەك.
ئۆزىنىڭ بىلگىنىچە ناخشا ئېيتىپ،
سۈزۈك سۇغا ئېتىپ چالما، لېيىتىپ.
ئەجەپ ياخشى تۇيۇلاتتى ئۇنىڭغا،
ۋە لېكىن ئەمدى يوقتى ۋاقىت بۇنىڭغا.
ماڭارمىز ئەتە قەشقەرغە دېگەن كۈن،
كۆڭۈل دەريادا باشلاندى دولقۇن.
يېنىغا قوشمايمىن دوستى ھەسەننى،
كېزىشكە كەتتى رابىيەلىك ۋەتەننى.
يۈرۈپ كەتتى ئېتىزلىق قىرنى بويلاپ،
رابىيە بىرلە خوشلاشماقنى ئويلاپ.
ياقۇپباي مەلىسگە سالدى يولنى،
ئاۋۇتماقچى بولۇپ بەگۈاش كۆڭۈلنى.
يولدا بار ئىدى چوڭراق ئېرىقچە،
يۈرەتتى بويدا ئىككىسى كۆپىنچە.
ئېرىق بويدا مەجنۇنتال ئېگىلىپ،
قىلاتتى گويا ئولتۇرماققا تەكلىپ.
بۇ جايغا كەلدى، بىرئاز ئالدى ئارام،
تېنىدە ئىزتىراپ، كۆڭلىدە ئەۋھام.
كېلىپ ئولتۇردى مەجنۇنتال تۈۋىدە،
يېشىل مەخمەلدەك ئوتلۇق سۇ لېۋىدە.

كۆزىنى ئېقىۋاتقان سۇغا تىكتى،
خىيالىنىڭ قاينىمىغا چۆكتى، كەتتى.
كۆكۈل ئايىنەسىدە رابىيەلا،
جۇلاداپ تاشلىغان ئەكس تەنها شولا.
بولۇپ قالدى بۇ ھالەتتىن ئۇ ھاڭ-تاڭ،
خىيال قىلدى دەپ ئۇ ئۇلپەتمىكىنتاڭ.
دىلىدا باشقىچە ئوت سەزدى، لېكىن
تۇتاشقان قەلبىگە ئۇ رابىيەدىن.
بولۇپ ھەر ياندا رابىيە ئەكس زاھىر،
كۆرۈنمەي قالدى باشقا نەرسە ئاخىر.

رۇبائى

دىل ئەينىگىگە چۈشسە ئەگەر ئىشق جۇلاسى،
بولغۇسى يۈتۈن بارلىق ئۇنىڭ مەھۇلىقاسى.
چاچقاندا ۋۇجۇد ئاسماندا شوئلەسىن ئۇ،
غايىپ بولىدۇ ئۇندا ئەقل، پىكىر ساپاسى.

چۆكۈپ ئوي قاينىمىغا كەتتى شۇنداغ،
ئېچىدە ئىشق ئوتىدىن بەمسالىپ داغ.
ئۇزۇن ئويلاپ چىكىپ بىر ئاتەشىن ئاھ،
كۆتەردى باشنى ۋە كۆردى ناگاھ...
بۇ ياقتا كېلىۋاتاتتى بىر پەرىزات،
خىيالغا غەرق بولۇپ بىر سەرۋى ئازات.
يېنىدا ئادىشى، مۇڭداشى زوھرا،

يېقىنلاشتى ئىككىيلەن بارا-بارا.
كۆرۈپ سەئدىن ئۇلارنى بەك سۆيۈندى،
يېشىل ئوتلار ئارا ياتتى، مۇكۈندى.
ئۆتۈپ كەتتى رابىيە بۇنى تۇيماي،
خىيال-ئوينىڭ ئىچىدە كۆزنى سالماي.
ئۆتۈپ كەتكەچ بۇ ئىككىيلەن ھامان شۇك،
كۆرۈپ سەئدىن دىدى: زەينەپ ۋە كاككۇك.
رابىيە ئارقىسىغا باقتى چۈچۈپ،
كۆرۈپ سەئدىننى كەتتى ئۇ ھولۇقۇپ.
بۇلار قەلبىدە ئىشقىنىڭ تەپتى ئارتتى،
ھەر ئىككىسى خىجالەت، تەرگە پاتتى.
تۇرۇپ قالدى قارىشىپ ئۇلار سۆزسىز،
قىزارتتى ئىشق يۈزىنى قالدۇرۇپ ئىز.
مۇشۇ جىمجىت قاراشلار قىلدى ئىزھار،
بۇ ئىككى ياش دىلىدا نىمىلەر بار...
يۈرۈشكەن چاغدا بۇلار بىللە ئويناپ،
كېپىنەكتەك يېشىللىق ئىچرە يايراپ،
ئۆزى ئاشقىلىغىنى تۇيمىغانكەن،
شۇڭا بۇ ۋادىغا پۈت قويمىغانكەن.
مانەمدى كەپتۇ ھىجراننىڭ ساداسى،
چۈشۈپتۇ ئارىغا فۇرقەت بالاسى.
بۇلارنى سۆيگۈنىڭ ماگنىتى تارتىپ،
كۆرۈشۈش ئارزۇسى دىلىدا ئارتىپ،
تەسادىپ ئۇچرىشىپ قاپتۇ بۇ يەردە،

خوش ئەيتاي دەپ كېلىپ سەئدىن كېتەردە.
ھاۋانى ياڭرىتىپ كاككۇك ساداسى،
تۇمۇچۇق، قۇمرى، تورغاي خۇش ناۋاسى.
ئېگىپ يەل ئاستا، لەرزان تال شېخىنى،
ۋىچىرلاپ قوغلىشىپ قۇش بىر بىرىنى.
ئېقىن سۇ چىقىرىپ ئاۋاز شىرىلداپ،
چىقىپ سالقىن شامال يەڭگىل غۇرۇلداپ.
تىلەيتتى بۇلارنىڭ بەختىنى گويا،
نە بىلسۇن قىلدى چەرخ قاي زۇلۇم تەييا.
بۇلار بۇ جايدا قانداق سۆز قىلىشتى،
نېچۈكرەك ھال-مۇڭلىرىنى تۆكۈشتى،
قىلىشتىمۇ سېغىنىشلىرىنى ئىزھار،
دېيىشتىمۇ بۇلار ئاھ، ۋاھ، گۈزەل يار...
جاۋاپ: ياق! قانداق ئاچسۇن ئۇلاردىن سۆز؟
ئوچۇق ئىشقىنىڭ كۆكىگە سالماستىن كۆز...
باللىق ئادىتىلە مۇڭدىشىشتى،
ئاخىرى ۋاقىت ئۇزاردى خوشلىشىشتى.
ۋە لېكىن يالقۇنى سۆيگۈ ئوتىنىڭ
ۋۇجۇدىن قاپلىدى ھەر ئىككىسىنىڭ.
پىراقىنىڭ شامىلى ياندۇردى ئوتنى،
پۈتۈن ئۆزگەرتتى ئىككى ياش ۋۇجۇتنى.
شۇ ھالەتتە بۇلار قەلبىدە نە بار؟
ئۇنى ئەيلەر تۆۋەندىكى غەزەل ئىزھار:

غەزەل

گۈزەل قىز كۆڭلىنى باستى ئۆزى بىلمەيدىغان بىر غەم،
ۋۇجۇدى گۈللىقىنى چەيلىدى، قىلدى تامام بەرھەم.

ئېقىپ نەرگىس كۆزىدىن گۈل يۇزىگە قەترە ـ قەترە ياش،
قىزىل گۈل بەرگىگە ئانداقكى قوندى دانىئى شەبنەم.

دىلىدا ئوت، كۆزىدە ياش ۋە لېكىن شۇ ئاجايىپكەم،
بۇ ئوتنىڭ يالقۇنى ئارتتى، قۇيۇلغانسېرى كۆزىدىن نەم.

گىجەك ساچىغا ئوخشاش كۆڭلىگە مىڭ ـ مىڭ تۈگۈن چۈشتى،
قەيەردە بىر تۈپكەم قىلسا ئىشقىنىڭ دەردىگە مەلھەم.

بولۇر ھەر دەرتكە بىر دەرمان ۋە لېكىن سۆيگۈ دەردىگە،
ۋىسالدىن باشقا بىر ئەمچى قىلالمايدۇ ئۇنىڭغا ئەم.

يېتەمدۇ يار ۋەسلىگە، كېتەمدۇ ياكى ئارماندا،
مۇھەببەت ئەھلىگە بۇ سىر ئىرور سىرلار ئارا مۇبھەم.

بۇ ئۇچراش قىلسىمۇ سەئىدىننى مەمنۇن،
بولۇپ قالدى پۈتۈن رابىيەگە مەپتۇن.
بېشىغا، بەس، پۈتۈن سەۋداسى چۈشتى،
ئۇنىڭغا سۆيگۈ ئاشكارا يېپىشتى.
بېرىلدى رابىيەگە ئەمدى سەئىدىن،
تامامەن تەن دىلىدىن ھەم جېنىدىن.

غەزەل

ئەستى جىسمى گۈلشىندە ئاھكىم يەل باشقىچە،
تەگدى مەھبۇپ كىرپىگىنىڭ ئوقلىرى دەل باشقىچە.

بىللە ئۆسكەن ئادىشىم دەپ خوشلۇشۇشقا كەلسىمۇ،
پايقىيالماي قالدى ئۆزنى، بولدى مەزگىل باشقىچە.

ئايرىلىپ كەتتى، لېكىن كەتتى خىيالى ئۇ بىلە،
باشلىدى كۆزدىن ئېقىشقا ياش بولۇپ سەل باشقىچە.

باغىردا سەزدى ئۆزىنىڭ، كۈتمىگەن بىر ئۆزگىرىش،
ئىچىدە كەتتى يېنىپ بىر ئىشقى مەشئەل باشقىچە.

كۆڭلىدە مىڭ رىشتە، ھەر بىر رىشتىدە مىڭ-مىڭ تۈگۈن،
تاپتى ھالىنى پۈتۈنلەي بۇندا مۇجمەل باشقىچە.

قايتتى باغرى لالىدەك داغ، كۆڭلى گۈلدەك چاك-چاك،
مۇشۇ ئەھۋال قىلدى ئاخىر، ھالىنى ھەل باشقىچە.

شۇ خوشلاشقان كۈنىنىڭ ئەرتىسىلا،
ئىبراھىم كەتتى تاشلاپ سۇبھانالا.
بالىسىنى ئېلىپ قەشقەرگە كەتتى،
ناچار رابىيەنى سەئىدىن تەرك ئەتتى.
نە ئىشلارنى كۆرۈشتى بۇلار ئاخىر،
قىلىنغاي كەلگۈسى بەتلەردە تەھرىر.

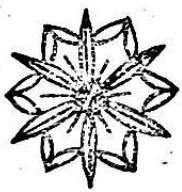
قېنى ئى ساقى، سۇنمامسەن شاراپنى،
سۆيۈندۈرمەمسەن بۇ ھالى خاراپنى؟
ئىچتۈرمەمسەن گۈل رەڭلىك مەيىگدىن،
ئاشقلار ئارزۇ قىلغان چېيىگدىن...
دىسەم، ھەي، ئويلىما، مەيخور ئەمەسمەن،
سېنىڭ مەيخورلىرىڭغا جور ئەمەسمەن.
مەن ئىلھام مەيلىرىنىڭمەن خۇمارى،
ئاشۇ مەيدىن ئىچىشىنىڭ ئىنتىزارى.
ماڭا شۇ قەدىرلىك مەيدىن قەدەھ سۇن،
تېنىم تاپسۇن ھوزۇر، كۆڭلۈم ئاۋۇنسۇن.
داۋام ئەيلەي بۇ داستاننى يېزىشتا،
مۇھەببەت ئوتىدىن ئۇچقۇن چېچىشتا.
قەلەم بۇلبۇل بولۇپ، بەت گۈلستانىم،
خۇش بۇي گۈللارغا تولسۇن داستانىم.
سۇزۇك دىللارغا چۈشسۇن ئەكس بۇ گۈلدىن،
كۆڭۈل تارىغا تىترەك چۈشسۇن ئۇنىدىن.
پىكىر بۇلبۇللىرى بۇ گۈلغا قونسۇن،
شۇ ئۇيغۇر باللىرىنى ئەسكە ئالسۇن.

رۇبائى

كەل، كەل ماڭا تۇت مەينى قەدەھلەپ ساقى،
مەيدىنكى ئۇنىڭ نەشئەسى بولسۇن باقى.
بىر جام مەيىڭ خۇماردۇرمەن، چۈنكى
سۆيگۈ ئېلىگە ئەگرى پەلەكنىڭ چاقى.

* * *

مەي تۈت ماڭا ساقى، ئىرور گۈل چاغى،
ئاتماقتا چېچەك مېھرۇ-مۇھەببەت باغى.
ئۈمىت كى سېنىڭ جام شارابىڭ بىرلە
كەتسە بۇ كۆڭۈل ئەينىگىدىن غەم داغى.

11. قەشقەردە ھەزرەت سەيرىسى

يۇرت بار، رەسمىسى بار،
جاگگىلى بار، بۆرىسى.
ـــــخەلق ماقالسى.

ئۇرۇر قەشقەركى ئۇيغۇرلار ماكانى،
چىرايلىق رەسم ئادەتلەرنىڭكى كانى.
ئەگەر ئۇيغۇرلار تارىخى كۆرۈلسە،
ئۇنىڭ رەسمى، رەسۇمى تەكشۈرۈلسە،
ئايان بولىدۇ ناھايەت ياخشىلىقلار،
كىشىگە بەخت بېرۈچى ئۇز قىلىقلار.
بۇلارنىڭ بىرى تارتىشماقتۇر ئوغلاق،
بولۇپ مەردانە سەكرەپ ئات چېپىشماق.
بىرى، بىر بىرلىرى بىلەن چېلىشماق،
يىقىلماق ياكى دۇشمىننى يىقىتماق.
بىرىدۇر دائىما ئوقيا ئېتىشماق،
بۇ يولدا زور مۇسابىقىلەر قىلىشماق.
ئويۇنمۇ بۇ؟ ئەمەس! بۇ نە دىمەكتۇر؟
ئۆزىن ئاسراشتا جەڭگاۋار كۆرەكتۇر.
شۇڭا ئۇلار مۇشۇنداق رەسم قىلىشقان،
ئېنىق مەۋسۇمدە مەئرىكىلەر ئېچىشقان.

شۇنىڭدەك قىلىشاتتى يىلدا نورۇز،
بۇنىڭدىن مەقسىدىتى ناھايىتى ئۇز.
نورۇز ئۇ، ياز يېتىپ كەلدى دىمەكتى،
تېرىلغۇغا تۇتۇش قىلماق كېرەكتى.
شۇنىڭدەك بولىتى قەشقەردە سەيرى،
يۇقۇرقى رەسىملەردىن ئۆزى غەيرى.
شۇلارنىڭ بىرى ھەزرەت سەيىتسدۇر،
ئۇنى قەشقەردە ئادەت قىلىشىتۇر.
باھار بولسا، يېتىپ كەلسە بەشىنچى ئاي،
بۇ قەشقەر بولسا پىشقان مۇنگە باي.
گىلاس، ئۆرۈمە، ئۇرۇك ۋە چىلگە پىشسا،
قىزىل گۈل، ئەترەگۈل كۈلسە، ئېچىلسا.
دولان، مەكىت، يېڭسار، پەيزىۋاتتىن،
مارالۋېشى، يەكەن، يېڭى ئاۋاتتىن.
گۈما ھەم قارغىلىق بىرلە خوتەندىن،
تارىم، موغۇل، يوپۇرغا ھەم يەكەندىن.
ئاقار ئەللەر بۇ قەشقەرگە بولۇپ سەل،
بۇ مەۋسۇمدۇر ئۇرۇكنىڭ پىششىغى دەل.
كېلىشىدۇ ئۇلار بۇندا، تاۋاپ دەپ،
مۇشەققەتلەر چېكىشپ چاڭ-توزاڭ يەپ.
تاۋاپ دىگىنى ئۇلارنىڭ ھەزرىتى ئاپاق،
ياسالغان ھەشەمەتلىك كاشىلىق تاق.
ئەمەس ئەل سەيرگاھى بۇلا يالغۇز،
مېڭىپ خەلق يول بىسىشپ كېچە-كۈندۈز.

قىلىشىدۇ تاۋاپ ھەزسۇلتانىمنى،
قىلۇرمىز بىز زىيارەت دەپ، خانىمنى.
بۇ زات سۇلتان ساتۇق بۇغراخاندۇر،
ئۇنىڭ تارىخى بىر شانلىق بايانداۇر.
بۇ يەردىن قايتسا ئەلانۇرخانىم بار،
قىلىپ ئەللەر ئۇنىڭغا ھۆرمەت ئىزھار.
ئۇنىڭ قەۋرىنى ھەم قىلىدۇ زىيارەت،
قىلىشقان خەلق بۇ ئىشنى ئۆزىگە ئادەت.
بۇنىڭدىن باشقا باردۇر بىر تاۋاپگاھ،
شەھىت بولغان ئالى مەقسەت بىلەن شاھ.
بۇ زاتنىڭ نامى سەئىد ئارسلانخان،
تىلەپ ئۆز خەلقىغە ئىززەت، شەرەپشان.
قىلىپ دۇشمەن بىلەن جەڭ، بۇ ناھايەت،
دۆۋە قۇملۇقتا تاپقاندۇر شاھادەت.
ئۇ يەردە تال-دەرەخ ھەم قەتىرە سۇ يوق،
پايانسىز دەشت، دۆۋە-دۆۋە قۇملۇق.
ھوشۇر ئىپىغا ئون بولغان ھامانا،
باللىرىنى ئىلىپ ھەر بىر ئاتانا.
يۇرۇش قىلىدۇ بۇ چۆللۇككە، تاۋاپ دەپ،
ئۆزىنىڭ قەھرىمانىنى خاتىرلەپ.
مانا بۇ سەيرىلەرنىڭ ھەمىسىدە،
سەۋەپ بار، ساقلىغان ئەل مىسىدە.
بۇنىڭ ھەمىسىدە تارىخى سەۋەپ بار،
بولۇر بىر قەتىرە ئىلمدىن قىلسا ئىزھار.

لىچۇنكىم ئىلىم پايانسىز دېڭىزدۇر،
دېڭىز قاچقاي قايەردىنكىم، ئىگىزدۇر.
دېڭىز ھاسىل بولۇر ئۇ قەترەلەردىن،
بولۇر دۇانلار ھاسىل سەترەلەردىن.
ئەڭ ئاۋال سۆز، سەۋەپلەردىن ئاچايلى،
بۇ ھەقتە ئاز-تولا يۇنجۇ ساچايلى:
بەزىلەر بارىنى دەيدۇ خۇراپات،
تەرەققىياتقا بۇنداق ئىشلاردۇر يات.
خۇراپاتمۇ بۇ سەيرى ھەممىسى؟ ياق!
بۇنىڭ ئادەت قىلىنغىنىغا قاراپ باق.
كۆپى بۇ سەيرىلەرنىڭ خاتىرىدۇر،
ئۆزىنىڭ شەۋكىتىن ئەسلەتتۇرەدۇر.
ئاچايلى سۆزنى ھەزرەتتىن ئەڭ ئەۋەل،
نەكىم باغلىق ئىرۇر بۇ قىسسەگە دەل.
تۆشۈك دەرۋازىسىدىن چىقسا بىر شەخس،
تۇمەننىڭ كۆڭۈلىگىدىن ئۆتىدۇ، بەس.
قاراپ شەرقە بۇ يەردىن ماڭسا ئازراق،
كىشى كۆرىدۇ ھىساپسىز قەۋرە-تۇپراق.
بۇنى كۆرگەندە دىللار مۇڭغا تولغاي،
ھاياتلىقنىڭ ئاخىرى، ئويغا سالغاي.
نى-نى كىشىلەر كۆمۈك شۇ قەۋرىلەردە،
چىرىپ تۇپراق بولۇپ ياتقان شۇ يەردە.
نە، نە ئاقىل ۋە دانا موللا ئالىم،
نە، نە باي تويمىغۇر ھاكىم ۋە زالىم.

تاۋار كەيسە تېنى ئاغرىپ گۈزەللەر،
ئۇلۇغمەن دەيدىغان نادان ئىسللەر،
قىلىشقاندۇر مۇشۇ ۋەيرانىنى جاي،
قاراڭغۇ گوردا يالغۇز، ۋايسيالماي.
گورىستانلىقتا زارى قايغۇ ماتەم،
ئۆلۈكنى ئەسلىشپ يىغلاپ كۆزى نەم.
سوزۇلغان قەۋرىلەر ئارىسىدا چوڭ يول،
تۇگەيدۇ ئاپىرىپ بىر قۇببەگە① ئول.
بىنا بولغان بۇ گۈمبەز بەكمۇ ئالى،
گويا كى بىر كىچىك ئەھرام② مىسالى.
ئىچى ھەمدە تېشىدۇر، يەس، پۈتۈن كاش،
ئۇنى تۇزگۈچى ئۇيغۇر ئۇستا نەققاش.
بۇنى قىلغۇچى ئۇيغۇر ئۇستاسىغا،
مۇشۇنداق بىر بىنانى قۇرغۇچىغا،
تەشەككۇر دەيسە شۇئان ئىختىيارسىز،
كېتىپدۇر دەپ، ھاياتىدىن قويۇپ ئىز.
بۇ، ئاپاق خوجانىڭكى دەپنەگاھى،
ئۇنى ئەللەر قىلىشقان سەيرگاھى.
خۇراپاتلىق مانا شۇ جايدا بولغان،
كىشىلەر بۇ تاۋاپتا يولدىن ئازغان.
كۇتۇشكەن يوق نېمىلەرنى بۇلاردىن،

---

① قۇببە = گۈمبەز.
② ئەھرام — پىرامىدا.

تىلەشكەن ھاجىتىنى مۇشۇ يەردىن.
راۋا قىلمىش ئۇلارنىڭ ھاجىتىنى،
بىرەرمىشلەر بەخت ـ سائادىتىنى.
بۇلارنىڭ بارلىغىدۇر بىر خۇراپات،
ئەقىدە ھەم تەرەققىگە ئىرۇر يات.
لېكىن، باشتا بۇنى ئۆتكۈزگەن ئەجداد،
پەقەت دەپلا شۇلارنى قىلمىغان ياد.
نەچۈك بولسۇن ئۇلار خەلقنى يېتەكلەپ،
ئۆزىگە ئىگىدارلىق تۇغىنى تىكلەپ.
قۇرۇپ ئۆزىگە قانداقتۇر بىر ئوردا،
بولۇشقان خەلقنى ئۆزى باشقۇرۇردا.
شۇڭا خەلق يولىغا ھۆرمەت قىلىشقان،
بېشىغا ئاپىرىپ تۇغلار قاداشقان.
ئۆتۈپ بىرقانچە يىللار، كۆپلىگەن ئاي،
بۇ ئالى غايەنى ئەل، ئايرىيالماي
چۈمۈپ كەتكەن خوراپات قاينىمىغا،
ئۇرۇشقان بېشىنى گۈمبەز تېمىغا.
بۇ يەردە ئازلا تارىختىن يازايلى،
ئاپاقنىڭ قىلمىشىن، زاتىنى ئاچايلى:
ئون ئالتىنچى ئەسىرنىڭ باشلىرىدا،
سەمەرقەنتنىڭكى دەھبىد قىشلىقىدا،
تەسەۋۋۇپ مەسلىگىنىڭ پىشۋاسى،
مۇشۇ جايدىكى سوپىلار ئاساسى،
ۋاپات بولدى خوجا ئەھمەت كاسانى،

ئاتايىتتى مەختۇم ئەزەم ناملە ئانى.
بۇ زاتنىڭ ئىككى نەپەر ئوغلى بولغان،
بىرسى دوست مۇھەممەت دەپ ئاتالغان.
مۇھەممەت ئىمىن ئەردى بىرىگە نام،
ئىمىش "مەنا"نى مەختۇم قىلغان ئىنئام.
بۇنىڭكى نەۋرىسىكەن ھەزرەت ئاپاق،
قۇرۇلغانكەن ئۇنا ھەزرەتتىكى تاق.
بۇگۈن ھەزرەتتە بولغان ئاشۇ گۇمبەز،
دىيىلسە ئۇ ئاپاقنىڭ توغرا كەلمەس.
مۇھەممەت يۈسۈپ ئاپاقنىڭ ئاتاسى،
ئىدى ھەم سوپىلارنىڭ پىشۋاسى.
سوپىلار بۇ كىشىگە قەست قىلىشتى،
زەھەر قوشتى ئېشىغا، ئۆلتۈرۈشتى.
ئۇ ھازىرقى جايغا دەپن قىلىنغان،
ئاپاق ئۆلگەندىمۇ شۇندا قويۇلغان.
مۇھەممەت يۈسۈپ ئەمدى ئۇنۇتۇلدى،
بۇ گۇمبەز ھەزرەت ئاپاق دەپ تونۇلدى.
يەنە بىز ئارقىمىزغا بىر يانايلى،
بۇ تارىخنى يەنە ئەسلەپ ئۆتەيلى.
ئىدى تارىخقا بىر مىڭ بەش يۈز ئەللىك،
كېلىپ بۇندا خوجا ئىسھاق نەسەبلىك،
ھۆكۈمەت ئىشلىرىغا ئارىلاشتى،
نوپۇزى بۇ كىشىنىڭ ھەددىدىن ئاشتى.
پۇتۇن خەلق بۇ كىشىگە قول بېرىشىپ،

ئۇلۇغ، چوڭ خوجىمنز كەلدى مېھمىپ.
بىلىشىپ ئۇنى بىر بەخت-سائادەت،
قىلىشتىلەر، دىگەن سۆزنىگە ئىتائەت.
لېكىن سەئىدىيە ئىسلام دۆلىتىنىڭ
خېنى ئابدۇلكېرىمخان ئېتى ئانىڭ.
كىرىشكە بەرمىدى قەشقەرغە ئۇ يول
خوجىدىن ئېھتىياتلار ئەيلىگەچ ئۇل.
خوجا ئىسھاق قىرغىزلارغا كەتتى،
ئۇلارنىڭ ئاراسىدا دىن تاراتتى.
تارىخ بىر مىڭ بەش يۈز توقسان بولدى،
ئاخىر ئابدۇلكېرىمخان ئاغرىپ ئۆلدى.
ئۇنىڭ ئوغلىغا ئوغلى خان مۇھەممەت
چىقىپ ئولتۇردى، بولدى ۋارىسى تەخت.
بويۇن ئەگدى ئۇنىڭغا قەشقەرىيە،
مۇھەممەتخانتى، خانى سەئىدىيە.
بۇ خان قىلغاچ خوجا ئىسھاققا ئەقىدە،
بۇ خاننىڭ بۇندا خانلىق كۈنلىرىدە،
ئىسھاق خوجا كېلىپ قەشقەردە تۇردى،
بۇ يەردە ئۆزىنىڭ ئۇلىنى قۇردى.
كېيىن ئۇ، يۇرتىغا قايتماقچى بولدى،
ئۆز ئوغلى خوجاشادى بۇندا قالدى.
سەمەرقەنتكە يېنىپ كەتتى بۇ يەردىن،
بۇ يەردە قالدى كۆپ ئەسىر ئۇلاردىن،
قويۇپ ئەمدى سەمەرقەنتنە ئىسھاقنى،

يازايلى مۇمدى بىز ئىككىنچى ياقتى.
مۇھەممەت ئىمىن، ئىسھاق ئىدى تۇققان،
مۇھەممەت ئىمىن ئۇ، تۆرت ئوغلى بولغان.
مۇھەممەت يۈسۈپ ئىدى چۆگى نامى،
ئۇنىڭ قەشقەردىكى خەلقنىڭ تامامى —
بولۇپ سوپى، ئۇنىڭغا قول بېرىشتى،
مۇرىدى، مۇجلىسى، سوپى بولۇشتى،
ئون ئىككى ياشلىق ئوغلى ھىدايىتۇللا،
بۇ ۋاقىتلاردا ئۇنىڭغا ئىدى ھەمرا.
مۇشۇ ئوغلان مانادۇر ھەزرەت ئاپاق،
ياسالغان قەۋرىسى ئۇستىگە زور تاق،
ئاپاق ئاتىسى بىلەن كەلگەن زامانى،
بۇ ئىسلام دۆلىتى "سەئىدىيە" خانى،
ئۆزى يەكەندە، ئابدۇللا ئىدى خان،
يەنە ھەر بىر شەھەردە بىر خان بولغان.
ئۇ ۋاقىتلاردا بۇ يەردە دىن ھۆكۈمەت —
بولۇپ بىر، چىڭ ئىدى بىر بىرىگە نىسبەت،
قايدا ئىشانكى كۆپ، بولسا مۇرىدى
بولاتتى خانمۇ، شۇ ئىشان مۇرىدى.
شۇڭا خانلار ئىشانغا ئېسىلاتتى،
سىياسەتكە ئىشانلار ئارىلىشاتتى.
مۇھەممەت ئىمىن، ئىسھاقلار بۆلۈنگەچ،
بۇلارغا خانلار مۇھتاج ھەم يۆلەنگەچ،
بۇ يۇرتتا ئىككى پىرقە بولدى زاھىر،

تۆتۈشتى ھەر بىرى بىر سوپىنى پەر،
قىلىپ بۇ پىرقىلەر، بەلگۈ ئىشىغا.
كىيىشتى ئىككى خىل نەرسە بېشىغا.
ئاپاق كەيدى بېشىغا ئاق تۇماقنى،
ئىسھاقلار كىيىشتى قارا تاقنى.
تاقىيە باش كىيىمگە نام ئەرەپچە،
ئىككى پىرقە بۇنى قىلدى بۆلەكچە.
قىلىشتى ئۆز گۈرۈھىنىڭ نىشانى،
قارا، ئاق تاقىيە مۇشۇنىڭ بايانى.
كېيىن بۇ تاقىيەنى دىدىلەر تاغ،
بۇنىڭدىن چىقتى ئاق تاغ ھەم قارا تاغ.
بۆلۈپ خانلار بىرى ئاقتاغقا مەنسۇپ،
يەنە بىرى قارا تاغنى كۆرۈپ خوپ.
ناھايەت كۆپ ئۇرۇش، جاڭجال قىلىشتى،
ئارادا كۆپلىگەن قانلار تۆكۈشتى.
ئاپاق ئاقتاغ تەرەپكە مەنسۇپ بولغاچ،
رەقىبىنى يېڭىشنى قەست قىلغاچ،
تولا قىلمىغۇلۇق ئىشلارنى قىلدى،
نەتىجە: دۆلىتى سەئىدىيە يىقىلدى.
ئىدى مىڭ ئالتە يۈز ئاتمىش ۋە توققۇز،
بولۇپ ئابلاخان ئۇ كەشمىرده ساقسز.
ھاياتلىق ئالىمىدىن يۈمدى كۆزنى،
قارا يەرنىڭ تېگىگە ئاتتى ئۆزنى.
ئۇنىڭ ئۆرنىغا ئىسمائىل خان بولدى،

قارا تاقىيەلىكلەر غالىپ بولدى.
مۇشۇ جەڭ ۋە جېدەللەرگە سەۋەپكار،
ئاپاق خوجالىغى بۆلۈنۈچىلا ئاشكار،
ئىسمائىل خان مۇشۇنداق قىلدى بۇيرۇق:
"ئاپاق خوجىغا قەشقەردە ئورۇن يوق.
چىقىپ كەتسۇن ئۇ، دەرھال مۇشۇ يۇرتتىن"
ۋەكىللەر چىققۇسى روھى ۋۇجۇدتىن.
بۇ يارلىقنى كۆرۈپلا ھەزرىتى ئاپاق،
باالالاردىن جېنىم بولسىدى دەپ ساق.
چىقىپ كەتتى ناچار قەشقەرنى تاشلاپ،
يېقىن سۈيى ۋە يارانلارنى باشلاپ.
شۇ چىققانچە يۇرۇپ لەنجۇغا يەتتى،
سالادا ئاز تۇرۇپ لاساغا كەتتى.
قىلىپ دات ئۇ، سەئىدىيە خېنىدىن،
سورىدى ياردەم دالاي لامادىن.
دالاي لاما ئۇنىڭ تەلىۋىنى قوللاپ،
بۇشۇكتۇ خانغا بىر خەت بەردى يوللاپ.
بۇشۇكتۇ جۇڭغارىيىگە ئىدى خان،
ئىدى قەشقەرنى ئالماق ئۇنىڭ ئارمان.
بۇشۇكتۇ لامانىڭ مەكتۇبىنى ئالدى،
ھايال قىلماي قوشۇننى يولغا سالدى.
ئاپاقمۇ كەلدى بىللە "نەئرە" تارتىپ،
دىلىغا تەختىنىڭ ئۈممىدى ئارتىپ.
ئىدى مىڭ ئالتە يۈز يەتمىش ۋە سەككىز،

بۇشۇكتۇ بىرلە ئاپاق يول بېسىپ تېز،
ئىسمائىلخان ۋە بارلىق تابىئاتى —
نى قىلدى ئىلىغا سۈرگۈن، يوقاتتى.
"سەئىدىيە" ئاتالغان بۇ ھۆكۈمەت،
تۇرغان بىر يۈز ۋە يەتمىش يىلچە بىر ۋاقت.
يوقاتتى ئۇنى ئاخىر ھەزرەت ئاپاق،
ئېلىپ قالماقلاردىن ياردەم، قاراپ باق.
ئۆزۈك قىلغان قىلىقلارغا باھا بەر،
دىيانەت، ئەقىل-ئىنسانلار نېمە دەر؟
بۇنا تارىخ قىلۇر ئادىل ھۆكۈمنى،
ئۇ تۇتقان ئۆزگە رەھبەر نەپسى شۇمنى.
ئىكەن ئاپاقنىڭ ئەھۋالى مۇشۇنداق،
چۈشۈرگەنكەن ئىشانلىق شەنىگە داغ.
نېچۈن قەشقەر ۋە يەكەن ئام بىلەن خاس،
ئۇنىڭغا بۇ قەدەر باغلاپتۇ ئىخلاس؟
سەۋەپ شۇكى. ئۇنى خەلق بىلگەن ھامى،
ئۇ بەرگەن خەلقە ئۆز ئىگىلىك تامامى.
ئاۋام خەلقنىڭ ئۆزىنىڭ تونىشچە،
يۈزەكىلا قاراپلا چۈشىنىشچە،
تۇتۇپ بەرگەن ئۇ خەلقەرگە دىنىنى،
ئۇ قىلدۇرغان ئىدارە ئۆز ئۆزىنى.
ئۇلار باشتا بۇنى قىلغان تاۋاپ دەپ،
قىلىش ئۇنى زىيارەت، بىر ساۋاپ دەپ.
كېيىن بارغانسېرى ئۇ بولدى ئادەت،

سەۋەپ بولدى يامان ئىشقا ناھايەت.
سۇرۇشتۇرگەندە ئەسلىنى بۇ ئىشنىڭ،
مۇشۇنداق سەيرىنى ئادەت قىلىشنىڭ،
ئاساسەن باشچىسىنى قەدىرلەشتى،
ئۆزى ئۆزىگە ئىگىلىكنى يۆلەشتى.
شۇنىڭغا ئوخشاشتۇر سۇلتان سۇتۇقمۇ،
قاراپ باقلى، بۇنى ياد قىلغۇلۇقمۇ؟

12. ھەزرىتى سۇلتانىم سەيرىسى

ئاتۇشىنىڭ بازارى بار،
يولىدىن ئازارى بار.
يېتىمچىنى قوللايدۇ،
ھەزسۇلتان مازارى بار.
——خەلق ناخشىسى.

تۇرۇپ ئارىلاپ، بەدىئى گۈل-گۈلستان،
كېتىپ بېرىپ يېزىپ، بىرئىشقى داستان.
ئېچىشقا باشلىدۇق تارىخ بېتىنى،
بۇراپ سالدۇق قەلەمنىڭ تىزگىنىنى.
قەلەم تارتىلدى بۇ ياققا نىمىشقا،
تارىختىن ئۆتتى نېچۈن، دۇر تىزىشقا.
سەۋەپ شۇكى ئوقۇلغاندا، بۇ قىسسە،
قوشۇلسۇن ئۇنىڭا تارىختىن بىر ھەسسە.
نېچۇككىم، ئالسالەر زەۋقى مۇھەببەت،
تارىخىي ئىزلىدىن ھەم ئالغاي ئىبرەت،
ئۇلار ئەجداتلىرى ھالىنى بىلسۇن،
شۇلاردەكلا ياراملىق كىشى بولسۇن.
بۇنىڭدىن قەست، كىشى بولغىل دىمەكتۇر،
لايىق شەنىگە بىر ئىش قىل دىمەكتۇر.
كىشىكىم يىسە ئۇ ئەلنىڭ غېمىنى،

خىيانەت قىلمىسا، بولسا ئېمىنى.
ئۇنى خەلق ئۇنتۇماي مەڭگۈ يادلار،
ئۇلار يادى بىلەن كۆڭلىنى شاتلار.
شۇلاردىن بىرسى ھەزسۇلتانمدۇر،
شەرەپ-شانى بۇ زاتنىڭ نايىتى زور.
مۇشۇ تارىخىمىزدىن مىڭ يىل ئەۋۋەل،
بۇگۈن شىنجاڭ ئاتالغان يەرلىدە دەل.
يانا بىرمۇنچە يۇرت، ئەللەر قوشۇلۇپ،
چوڭايغان ئىدى چوڭ دۆلەت قۇرۇلۇپ.
قاراخانىلار دەپ شۆھرەت قازانغان،
ئۇلارنىڭ شاھلىرى "قاراخان" ئاتالغان.
سۇلالە ئۇچ يۈز ئوتتۇز يىلدىن ئارتۇق
تۆتۇپ قولىدا قىلىچ، نەيزە بىلەن ئوق.
تاجاۋۇزكارلىدىن ۋەتەننى ساقلاپ،
ئۆتۈشكەن ئۆزلىرى تارىخنى ئاقلاپ.
مانا بۇ دەۋر ئۇيغۇر تارىخىدا،
بۇ يۇرت تارىخى تومىلرىنىڭ بېتىدە،
بولۇپ تۇرماقتادۇر، گۈللاپ نامايان،
تەرەققى قىلغان ئۇندا ئىلمۇ-ئىرپان.
كىشىكىم ئەل ئاتار، ھەزسۇلتانىم دەپ،
يۇرۇرلەر چۆرىسىدە سەير ئەيلەپ.
ئىرۇر بىر خانى ئۇشبۇ خانىدانىنىڭ،
ئۇنتۇلماس بۇيۇك كىشىسى زامانىنىڭ.
ئۇنىڭ سۇلتان ساتۇقدۇر ئەسلى ئىسمى،

مۇسۇلمانلىق بىلەن يۇغۇرۇلدى جىسمى،
قوبۇل قىلغاندا ئۇ ئىسلام دىنىنى،
ساتۇق ئابدۇلكېرىم دىدىلەر ئېتىنى.
ئىچۇن ئەل قىلىدۇ، بۇ جايدا سەيرى،
ئەمەس بۇ جايدا ئەسرار باشقا غەيرى.
دىلىدا ساقلىماقتىن باشقا ئەرمەس،
شۇڭا قىلىدۇ تاۋاپ ئەل، ھەر يىلى بەس.
بۇ خانىنىڭ ھالىنى ئاز ئېيتىپ ئۆتمەك،
تارىخىنىڭ بەتلىرىنى كۆرۈپ كەتمەك.
ئۇنىڭدىن يېتىدۇ قەلبلەرگە ھەسسە،
تاپۇر زىننەت ئۇنىڭدىن مۇشۇ قەسسە.
قاراخانىلار سۇلالىسىدە بازىرخان
ئىسىملىك ئۆتتى شۇ ۋاقىتلاردا بىر خان.
ساتۇق ئاشۇ بازىر شاھزادىسىتى،
ئۇ شاھلىق ئوردىسىدا تۇغۇلۇپ ئۆسىتى.
ئون ئىككى ياشلىرىدا بۇ شاھزادە،
يۇرتى ئاۋ قىلىپ بىر كۇن ئازادە.
مۇشۇ ۋاقىتتا ئەبۇ نەسرى سامانى،
مۇسۇلمانلىققا دەئۋەت قىلدى ئانى.
قوبۇل قىلدى ئۇنى شاھزادە يوشۇرۇن،
ئۇ ئىسلام دىنىدىن بەك بولدى مەمنۇن.
ئۇ، ئوردا ئىچرە مەخپى دىنىنى يايدى،
مۇسۇلمانلار سېپى ئارتىپ كېڭەيدى.
ئۇزۇن ئۆتمەي ئارادىن، ئۆلدى بازىر،

ساتۇق بولغاچ كىچىك، خان بولدى قادىر.
ئوغۇلچاق دەيتىلەر قادىر ئېتىنى
قولىغا ئالدى ئۇ، شاھلىق ئىشىنى.
نايمپ خان ئورنىدا تەخت ئۆزرە چىقتى،
قىلىپ قەشقەرنى مەركەز، ئوڭا كۆچتى.
ئەبۇ نەسرى سامانىنىڭ قولىدا،
مېڭىشقا باشلىغان ئىسلام يولىدا.
يوشۇرۇنچە ئاتادىن ئېيتقان ئىمان،
بولۇپ بىر چىن مۇسۇلمان، بۇ قاراخان.
ئوغۇلچاقنى يېڭىپ چىقتى ئۇرۇشتا،
بولۇپ خان، باشلىدى ئىسلام قۇرۇشتا.
ئۇنىڭ سەۋەبى بىلەن قەشقەر زېمىنى
ئۆزرە تارقالدى تېزلا ئىسلام دىنى،
توققۇز يۇز قىرىق مىلادى يىلىدا،
ھەزرەت سۇلتان ساتۇقبۇگىڭ قولىدا،
ئىككى يۇز مىڭ كىشى بىر يولى ئىمان —
نى ئەيتىپ بولدىلەر چىندىن مۇسۇلمان.
بۇ زات توققۇز يۇز ئەللىك بەش مىلادى،
سوغۇنچازا دىگەن بىر جايدا ئۆلدى.
بولۇپ ئوتتۇز ۋە يەتتە مىڭ كىشى جۇغ،
مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ جەۋلان قىلىپ تۇغ.
ئۇ ئاتۇشتا يەرگە دەپن ئېتىلدى،
بۇ جاي شۇندىن بېرى، مەشھەد ئاتالدى.
بۇ ئىشلارغا مانا ئون ئەسر ئۆتۈپتۇ،

ئۇنى ئەللەر ئۇلۇغ جاي دەپ تونۇپتۇ.
قىلىپ كەپتۇ بۇ جاينى سەيرگاھى،
ئۇنى دەپ خانسمزنىڭ بارگاھى.
خەلق ھەر يىلى مۇئەييەن بىر ۋاقىتتا،
يىراقلاردىن كېلىپ بۇ جايغا ھەتتا،
ئوقۇپ سۇلتان ساتۇق تەزكىرەسىنى،
ئىشتىپ شۇ ئۇلۇغ خان دەۋرەسىنى.
كى تا ھازىرغىچە كەلمەكتە ئەسلەپ،
خاقانلىرىنى ئۇنۇتماسلىقنى قەستلەپ.
ھەقىقەتەن ساتۇق سۇلتان زامانى،
ئۇلۇغۋاردۇر ئۇنىڭ تارىخىي شانى.
قاراخانىلار خان بولغان زاماندا،
ھۆكۈمرانتى ئۇلار كەڭ بىر ماكاندا.
شۇڭا خەلقلەر خاتىرلەپ شۇ زاماننى،
قىلىشىپ سەير خېنى ياتقان ماكاننى،
يىراقلاردىن بۇ جايلارغا كېلىشكەن،
تاماشىالەر قىلىپ، ئويناپ كۈلۈشكەن.
تۇغمدۇ سەيرگاھلار بۇ بىلەن؟ ياق!
خاھى ھەزسۇلتانىمدۇر، خاھ ئاپاق.
بۇ ھەر ئىككى ئورۇندۇر خۇش ھاۋا جاي،
گۈزەللىكە قالۇر، كۆز كۆرسە تويماي.
قىلۇر بۇ جاي ئۆزىگە جەلپ كۆڭۈلنى،
ئۇ يەردە سەير، ئاچۇر ھەر چاغدا دىلنى.
ھەزرەت ئاپاق بولسۇن ياكى مەشھەت،

سۈزۈكتۇر سۇلىرى گويا زۇمرەت.
يېشىل ياشناپ، گۈزەل كۆكلەپ سۇۋادان،
ئۆسۈپ كەتكەن تامام رەت-رەت باراقسان.
پۈتۈن ئەتراپى كەتكەن كەڭ ئېكىنزار،
تامامەن باغ ۋە بوستان، گۈل ۋە گۈلزار.
تىزىشپ قۇشلار ئۇندا ئاشيانە،
چالۇر شاخلار ئىچىدە شادىيانە.
مۇناسىپ سەيرگاھ بولغان تۈپەيلى،
قىلىپ كەپتۇ خالايىق سەير، دەيلى.
لېكىن بىر سەيرگاھ بار، چۆل ئىچىدە،
بۇيۇك تەكلىماكان قۇمىنىڭ چېتىدە.
ئۇ يەردە نە كىشى بولسۇن نە ھايۋان،
نە بولسۇن ئۇندا مايسە، دەرەخ-ئورمان.
كىشى گەر ماڭسا قەشقەردىن پىيادە،
مېڭىش لازىمدۇر ئۇچ كۈندىن زىيادە.
ئۇ جايدا تامچە سۇ يوق ئىچكىلىمۇ،
نە مەنزىل يوق قونۇشۇپ ئۆتكىلىمۇ.
ھوشۇر ئايىغا ئون بولغان ھامانا،
ئۆيمىدىن قوزغىلىپ ھەر بىر ئاتانا،
نەچە كۈنلۈك يىمەكلىرىن قىلىپ تەل،
مۇشۇ قۇملۇققا سەلدەك ئاقىدۇ ئەل.
تۇرۇپ ئۇچ كۈن قىلىشىپ يېغىزارى،
ئوقۇشۇپ مەرسىيە، بۇ ھەقتە بارى،
ھىساپسىز رەنج تارتىپ، چاڭ-توپا يەپ،

غۇبارىن كۆزلىرىگە سۈرمە ئەيلەپ،
ئۇرۇشۇپ نەئرەلەر، دەپ "ئوردا خانىم"
كى يەنى ئوردايى خان پادىشايىم.
ئېتىدۇر سەئد ئىبلى ئارسلانخان،
ئۆزى شۇ دەۋردە قەشقەردىكى خان.
ماچىنلىقلار بىلەن بولغان سوقۇشتا،
چېكىنىپ ئۇ، شۇ قۇملۇققا، ئۇرۇشتا،
تا ئاخىرقى نەپەس، تەسلىم بولماي،
نەچە مىڭ جەڭچىسىدىن بىرى قالماي،
بارى ئىچكەن شەھىدلىك شەربىتىنى،
مۇشۇ قۇملۇقتا قالدۇرغان تېنىنى.
شۇڭا خەلقلەر بۇ ئۇلۇغ زاتنى يادلاپ،
بۇ چۆللۈككە كىرىپ قۇملارنى ئاتلاپ،
پېتىپ قۇمغا كېزىشىپ بىر جاھانىنى،
تاۋاپ قىلىدۇ شەھەر بولغان بۇ خانىنى.
مانا شۇنداق ئىدى سەيرلەرنىڭ ھالى،
ئۇلۇغ مەقسەتلىدىن ئەمەستى خالى.
ئۆتۈپ، لېكىن زامانلاردىن-زامانلار،
ئارىلاش توپلىشىپ ياخشى-يامانلار.
ئايىغ ئاستى قىلىنىپ ياخشى مەقسەت،
تۇغۇلۇپ قانچە-قانچە ئىش ۋە ھىدىئەت،
خۇراپات تۈسىنى ئالدى بۇ ئادەت،
سائادەتلىك ئادەت بولدى شاقاۋەت.
ئېلىمىز ئۆتمىشىن شاھلارنى يالغۇز

خاتىرلەپلا، قىلىپ ئۇ ھەققىدە سۆز.
ئەدىپ، ئالىملىرىن ھەم ياد ئېتىشكەن،
بېشىدا سەيرگاھلارنى تۇزۇشكەن.
بۇيۇك ئالىم مەھمۇت قەشقىرىنى،
كۆمۈلگەن بۇ ئۇلۇغ زاتنىڭ يېرىنى،
قىلىپ كەلگەن ھەمىشە سەيرگاھى،
تونۇپ ئۇ يەرنى ئىلىمنىڭ بارگاھى.
بۇ داستانىنى يېزىش ئەسنا سىدا مەن،
بولۇپ بۇ جاينى بىر كۆرمەككە زوقمەن،
زىيارەت قەستىدە چىقتىم ئوپالغا،
كۆزۈم چۈشتى ئۇ جايدا ئىشكىتە، شالغا.
ئىكەن ھەر ياققا نۇرغۇن خەت يېزىلغان،
بولۇپ ساق بەزىسى، بەزى بۇزۇلغان.
ئىشكىنىڭ شېلىدا شۇ خەت كۆرۈلدى،
ئۇنى دەپتۇ "غېرىبى"دىن يېزىلدى.
ئۆچۈپ كەتمەي تۇرۇپتۇ خەت ئۆزى ساق،
غېرىبى يازمىسىنىڭ ئەينى مۇنداق:

ئۈمىت بىرلە كېلىپمەن، دەرگاھىڭغا پادىشاھىم دات،
بۇ پەقرۇ-زارى بىرلە ئەرز قىلدىم، قىلمىغىل بەربات.
1254. موللاتۇردۇش ئاسى كاشغىرى.

"غېرىبى" كىم؟ تۇردۇش ئاخۇن غېرىبى،
زامانەسىنىڭ ئىجاتكار بىر ئەدىبى.

زوهوريدىن هېكمىنىڭ كاتىبى ئول،
ئىلمىنىڭ گۈللىگىدا بىر گۈزەل گۈل،
بۇنىڭغا بىر يېرىم ئەسىر ۋاقىت ئۆتۈپتۇ،
ئالمىنى ئەل داۋام يوقلاپ تۇرۇپتۇ.
شۇنىڭدەك زور ئەدىپ يۈسۈپ خاس هاجىپ،
ياسالغان ئۇستىگە قۇببە ئاجايىپ.
كىشىلەر ئايمۇ-ئاي، هەپتىمۇ-هەپتە،
زىيارەت قىلىشىپ سۆزلەپ بۇ هەقتە،
بۇ زات بىرلە ئاجايىپ پەخرلىنەتتى،
ئۆزىگە پېشۋا، رەهبەر بىلەتتى.
ئىدى قۇببەسى ئەلقابلەرلە ① تولغان،
ئۇنى هۆرمەت قىلىپ بېيتلەر يېزىلغان.
لېكىن ئەپسۇس، بۇ قىممەت يادىكارنى،
ئۇيغۇرلار تارىخىدا بىر ئىپتىخارنى،
ئاتالمىش مەدىنىيەت ئىنقىلاۋى،
يوقاتتى، قالمىدى هەتتا خارابى.
ئۇنىڭ ئورنىغا سېلىندى بىر مەكتەپ،
قالۇرسەن بۇنى كۆرگەنده ئەجەپ يەپ.
تۇرۇپتۇ چۆرىسىده كۆپ يەرلەر بىكار،
نېچۈن مەكتەپكە بۇ جاي بولدى دەركار؟!...
دىمەك، بۇ خاتىرە گۈمبەز بۇزۇلدى،
بۇ زاتنى يوقلىشى خەلقنىڭ ئۆزۈلدى.

---

① ئەلقاب ــ ياخشى دەپ ماختالغان سۆزلەر.

لېكىن ئەل ئالىمى ئۇنتۇلدىمۇ؟ ياق!
بۇزۇلغان قۇببە ئورنىغا قاراپ باق.
كۆتەردى قەد يەنە بىر قۇببە ئالى،
ئىلىمنىڭ سىمۋولى، ھۆرمەت مىسالى،
دىمەك، خەلقنىڭكى رەسىم ئادەتلىرىدە،
مۇقەددەس ئارزۇسى بار دىلىدە.

قىتئە

ياخشىلارنى ئۇنتۇماس خەلق، مەڭگۈگە پەرۋانەسى،
يانتاق ئۇنگەن دەپنگاھىنى بىلۇر، كاشانەسى.
ھائىما يادلار بۇلارنى، خەلق كۆڭلى باغدا،
بىر كۈنى بىخلاپ ئۇنەر دەپ، ساقلىغان بۇ دانەسى،

قەلەم كەل بەك ئۇزاقلاشتۇق نىشاندىن،
كىرىپ كەتتۇق تارىخقا، داستاندىن.
ئېلىپ قالسۇن كىشىلەر ئاز-تولا نەپ
دىگەن مەقسەتتە قالدۇق بۇنى سۆزلەپ.
بۇ ھەقتە سۆزنى تارىخقا قويايلى،
ئىشق جامىغا سۆز مەينى قۇيايلى.
مۇھەببەت مەيىدىن، زوق ئىستىگەنلەر،
دىلى ھىجران ئوقىدىن زەخىم يىگەنلەر،
بۇ ئىشق خۇمخانەسىدىن بەھرە ئالسۇن،
خۇمارىنى كېسىپ بۇ مەيگە قانسۇن،

رۇباٸى

مەقسەت مەيدىن تۇتسا قەدەھنى ساقى،
نەشئەسى ئۇنىڭ قالغۇسى مەڭگۇ باقى.
كۆڭلۈڭدە ئەگەر قەسدە مۇقەددەس بولسا،
بولمايدۇ بۇزۇق، بۇزۇلسىمۇ كۆك تاقى.

13. 18 - ئەسرنىڭ باشلىرىدا قەشقەر

887 بەگى ئەزگۈ بولسا بوزۇن بارچا تۈز،
بولۇر قىلقى ئەزگۈ يورىقلارى ئۇز،
888 ياقىن تۇتسا بەگلەر كۆر ئەزگۈ كىشىگ،
ئىسىز بارچا ئەزگۈ قىلۇر ئول ئىشىگ.

يەشمىسى: بېگى ياخشى بولسا، پۇتۇن خەلقى تۈز —
بولۇر ھەم قىلىغى يۇرۇشلىرى ئۇز.

يېقىن تۇتسا بەگلەر، قارا، ياخشىنى،
يامانلارمۇ ياخشى قىلار ئىشىنى.

1459 ئىسىز ئۆكدى ئۇرما ئەي ئەلچى بۆگۈ،
ئىسىز بولسا بولماز ئاڭۇنۇغ يېگۈ،
1460 ئىسىز ئۆكدى ئۇرسا ئۆزى ئۆز ئۆزىن
ئىسىز قۇزتى ئاتىن ئۆزىندە كېزىن.

يەشمىسى: يامان تەرتىپ ئورناتما، ئەي بەگ ھېكىم،
يامان بولسا قانۇن، بولالماس ھاكىم،

يامان تۈزسە قانۇن كىم ئۆز دەۋردە،
يامان ئات قويار ئۇ ئۆزى كەينىدە.

——«قۇتادغۇبلىك».

قارا! ئۇستۇڭدىكى نىل رەڭ بۇ ئۆگزە،
كى تۇرماس بىر نەپەس، بىر ھالدا، لەھزە.
ئەمەس بىر ئۆگزە، بىر ئەينەك ئىزۇر ئۇ،
يامان، خاھ ياخشى بولسۇن، كۆرسەتەر ئۇ.
كىمكى ياخشىلىق يولىنى تۇتتى،
يولىنى ياخشىلىق بىرلە يورۇتتى.
بۇ ئەينەكتىن ئۆزىگە تاپتى ئەكس، ئۆز،
جۇلاداپ ئۆتتى ئۇ، گويياكى يۇلتۇز.
ئۇلىكى قىلدى كەسپ، ئۆزىگە يامانلىق،
ئۇنا ھېچ بەرمىدى تارىخ ئامانلىق.
زامانلاردىن - زامانلار. ئۆتسىمۇ گەر،
ئۇنى تارىخ يامان دەپ ياد ئەيلەر.
گەر ئون سەككىزىنچى ئەسرىنىڭ بېشىن ئالسا،
پەلەك ئەينىگىدە قەشقەر قارالسا،
ئېتەر ئەكس ئازغىنا بىر خىل يورۇقلۇق،
ئۇنىڭغا يانا بىر زۇلمەت قوشۇقلۇق.
دېمەك، پىتنە - پاسات بىرلە يېغىلىق،
بۇ يۇرتلارنى خاراپ ۋەيران قىلىغلىق.
مۇشۇنداق خانە ۋەيرانلىق ئىچىدە،
بىرئازراق ياخشىلىقلار بار چېتىدە.
دېمەك بۇ، ۋاڭلارنىڭ قىلغان ئىشىدۇر،
قارا ئۇغۇ ئىچرە نۇرنى ئىستىشىدۇر.
ئۇلار گەرچە يامانلارنىڭ قورالى،
ئەمەستى بەزى ياخشى ئىشتىن خالى.

زامانەسدە یامانلىق ئىدى گەرچە،
قىلاتتى ياخشىلىقلار ئانچە ـ مۇنچە،
ئۇلارنىڭ بەزىستى ئىلمپەرۋەر،
بۇ يۇرتلار ھۆكمىگە بولغان مۇسەخخەر.
بولۇپ ئىلم ۋە ئەدىپ ئىلگە مەدەتكار،
خەلى نۇرغۇن كىتاپلار قىلدى تەييار.
يانا بىرمۇنچىسى قىلدى يامانلىق،
يامانلىق بىرلە سوردى يۇرتتا ۋاڭلىق.
بۇ يۇرت تارىخىدا ۋاڭلار زامانى،
ئالاھىدە ئورتالىقىنكىدۇر نىشانى.
كۆرۈنۈشتە ئىدى بۇلار يېرىم خان،
خەلى كۆپلەپ ھوقۇقنى قولغا ئالغان.
بۇ ۋاڭلار نە سەۋەبتىن بولدى پەيدا،
ئۇنى دەپ ئۆتسە بولماس ئۇ بىپايدا.
بولۇپ ئۆتتى ناھايەت كۆپ يېغىلىق،
تولۇپ كەتتى بالا ـ ئاپەتكە يۇرت لىق.
بولۇپ كەتتى ناھايەت تولا جاڭجال،
يامانلاشتى بۇ يۇرت ئەھلىگە ئەھۋال.
پېتىپ كەتتى تېچلىقنىڭ قۇياشى،
تالان ـ تاراچدا قايدى خەلق باشى.
قويۇقلاشتى توپىلاڭنىڭ تۇمانى،
كېسىلدى باش، تۆكۈلدى خەلق قانى.
دېمەك، ھجرىيە مىلادىيە سەكسەن يىلىدە،
يولۋاسخاننى قىلىپ خان ئۆز ئىلىدە،

هەرەمگە كەتتى ئابلاخان قويۇپ تەخت،
ئسمائىلخان تېپىپ ئۇندىن كېيىن بەخت.
ئون ئىككى يىل بۇ يۇرتنىڭ خېنى بولدى،
ئېخىرى ئۇمۇ دۇنيادىن يوقالدى.
ئۇنىڭدىن سوڭ بولۇپ مەممەت ئسمائىلخان،
ئۇ ھەم بولدى قارا يەر ئىچرە پىنھان.
كېيىن خوجىلار كېلىپ بۇ يۇرتنى ئالدى،
خەلقلەر كۆپ ئېغىر بىر ھالدا قالدى.
كېلىپ خەلقنى تالاپ كۆپ ئالدى قاچتى،
خاراپلىق ئىشىگىنى ئەل ئۆزرە ئاچتى.
بۇلاندى ئەل، تۆكۈلدى ياش، ئېقىپ قان،
بولۇپ كەتتى ئاھالە خانەۋەيران.
ئىش بىلگۈچى ئاقىللار بولدىلەر خار،
ئىش بىلمىگەن نادانلار بولدى سەركار.
بولۇپمۇ خوجىلار بولغاندا ھاكىم،
ئۆزىنى كۆرسىتىپ مۇخلىسلا ھەركىم،
چىقىپ ئالدى يامانلار ئىش بېشىغا،
قولىنى سۇندىلەر خەلقنىڭ ئېشىغا.
ئامانلىق تاپمىدى خەلق مالى، جانى،
پەلەككە چىقتى ئادەملەر پىغانى.
ناھەقلىققە تولۇپ بۇ يۇرت ناھايەت،
يىغىلىقتىن قۇتۇلماي، كۆردى ئاپەت.
شۇلاردىن يەتتە ئادەم جەم بولۇشۇپ،
يوشۇرۇن ھالدا بىر مەجلىس قۇرۇشۇپ.

دىيىشتىكىم، بۇ يۇرت-ئەل بولدى ۋەيران،
تۆكۈلۈپ كەتتى ھەقسىز بەك تولا قان.
قېلىپ كەتتۇق يىغىلىقتىن قۇتۇلماي،
زۇلۇم دەستىدىن قالدۇق دەم ئالالماي،
كېتىۋەرسە مۇشۇنداق تېچىلانماي،
قالۇر ئەۋلاتلىرىمىز ياشىيالماي.
بېرىپ چىن خانلىقىغا ھالنى دەيلى،
بۇ يۇرتقا ئۇلارنى تەكلىپ ئېتەيلى.
ئۇلار شۇ خىلدا بىر مەسلىھەت قىلىشىپ،
يېتەرلىك پۇل يىمەكلىكلەر ئېلىشىپ.
يوشۇرۇنچە ئۆتۈشۈپ سەددىدىن،
ئورۇن ئالدى بېرىپ خان ئىشىكىدىن.
يۇرۇپ، بېشىنى ئۇرۇپ ئاخىر كۆرەشتى،
خاقانمۇ بۇلارنىڭ سۆزىنى ئىشىتتى.
ئۇلارنىڭ سۆزىدىن خان بىلدى ئەھۋال،
بولۇپ خوشال ئۇ، لەشكەر قوشتى دەرھال.
ئىچۈك خوش بولمىسۇن شۇنچە گۈزەل يەر،
كى ھەر بىر سۈيى بال، تۈپراقى گەۋھەر،
بۇيۇك ئۇيغۇر ئېلىنىڭ تۈپ ماكانى،
ئالىپ ئەرتۇڭانىڭكى خانىدانى،
جاھان مەدىنىيىتىنىڭ تۈپ بۆشىگى،
غەرپ دۇنياسىنىڭ مەشھۇر ئىشىگى،
ئۇڭا تۇرسا ئېگىپ باش ئىختىيارى،
مۇسەخخەر بولسا بۇ ئۇيغۇر دىيارى؛

ئىدى بۇخان ئۆزى خوشلۇققا ھەقلىق،
كىرەكتى قىلمىقى شۇنداق بىتەھقىق!
بۇلارغا قوشتى كۆپ چېرىكنى خاقان،
ئۇلارنى كەلدى باشلاپ يەتتە ئىنسان.
خاقان چېرىكلىرى قوزغالدى ماڭدى،
ئۇرۇشماستىنلا يەتتە شەھەرنى ئالدى.
ھىلىقى يەتتە ئادەمنى ئۇلۇغلاپ،
بۇلارغا نام، ئۇنۋانلەر بېغىشلاپ،
بېرىپ ۋاڭ، گۈك ۋە بەيلى، بەيسى مەنسەپ،
ئۇششاقتالدا بۇلارغا رەسىم تىكلەپ،
ئالاھىدە بۇتخانا ئۆيىنى ياساتتى،
بۇلارنىڭ ھەيكىلىن، ئۇندا بېكىتتى.
"ئۇلۇغ ئۆي" قويدى ئۇ ئۆينىڭ ئىتىنى،
دىدى يەتتە شەھەر ئىگىسى، ئۇلەرنى.
كىمكى چىقسا ئېچكىرىدىن بۇ يەرگە،
قىلاتتى باش ئۇرۇپ، تەئزىم ئۇلەرگە.
دىمەك تارىخقا مىڭ ئىككى يۈز ئوتتۇز،
ئەمەستى ھۆكۈمران خانلارلا يالغۇز.
ھىلىقى يەتتە ئادەم باللىرىدىن،
شۇ ئەۋلاتنىڭ ئاتالغان ۋاكىلىرىدىن،
بۇ يۇرتلاردا ھۆكۈمرانلىق قىلاتتى،
ھوقۇقلۇق ھالدا خەلقلەرنى سورايتتى.
ھوقۇقنى بۇلارغا بەرگەنتى خانلار،
ئۆلۈمدىن باشقىنى سورىمايتتى ئۇلار.

ۋە لېكىن ئاستىدىن بۇ خاندان زات،
قىلىپ خانغا تولا نەرسىنى سوغات.
بېشىنى خان ئىشىكىگە ئۇراتتى،
بىرىگە يۈزنى خەلقلەردىن ئالاتتى.
شۇلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە،
قەدىمى شەھەر بۇ قەشقەر يېرىدە،
زوھۇرىدىن ھاكىمتى سۇلى ئامبال،
ئىدى ئۇ ياخشى ئامبال قەدىرئەھۋال.
ئۇ بىرئاز مەئرىپەتپەرۋەر كىشىكەن،
تولا ۋاقىتدا ئالىملار يولدىشىكەن.
كېلىپ قەشقەردە بىر دىۋان تۈزۈپتۇ،
نازارىنى كاتىپ باش تۇرغۇزۇپتۇ.
نازارى ۋە غېرىبى ھەم زىيائى،
بولۇپ بۇ ئۇچ كىشى بىر بىرىگە يارى.
مۇشۇ دىۋاننى ئۇلار باشقۇرۇپتۇ،
نەچە خىل ياخشى ئىشلار كۆرۈلۈپتۇ.
ئېچىلىپتۇ نەچچە جايدا بىنام يەر،
بۆلۈپتۇ چاپقىلى ئۆستەڭنى رەھبەر.
قىلىپتۇ نەچچە داستانلارنى ئىجات،
بولۇپتۇ دىل ئۇنىڭ مەزمۇنىدىن شات.
ئەمەس يالغۇز زوھۇرىدىن ئۆزىمۇ،
قومۇل، لۇكچۇن، تۇرپان ۋاڭلىرىمۇ،
ئىلىم ئەھلىگە تەربىيەلەر قىلىپتۇ،
كىتاپلار يازدۇرۇپ تەرجىمە قىلدۇرۇپتۇ.

دىسەم بۇنداق، چىقۇر بەزىلەر قارشى،
ئەمەس ياخشى، نىمىشقا دەيسە ياخشى؟
تارىخ بېتىدە بۇلار تۇرسا يېزىلغان،
بۇ ۋاقتا دەۋرىدە قانداق ئىش قىلىنغان،
قىلىنغان قانچىلىك داستانلار ئىجات،
ئىشلىپ تەرجىمە بولغان كۆڭۈل شات.
پەلەك ئايىنەسىدە ئەكسى تۇرسا،
بولامدۇ ياخشى ئىشقا تەنە ئۇرسا؟
زوھورىدىن بولۇپ تۇرغاندا ئامبال،
شۇ چاغدا بولدى بۇندا، شۇنداق ئەھۋال:
خەلق قوزغالدى ۋاقىغا قارشى چىقتى،
ھۆكۈمەت تۈگىنى يەرگە يېقىتتى.
ئۇلار قەشقەرنى تارتىپ ئالدى مەغرۇر،
زوھورىدىن قېچىشقا بولدى مەجبۇر.
ئىلاجسىز تۇتتى ئەركەشتام يولىنى،
ئېلىپ ئەنجانغا تەسلىكتە ئۆزىنى.
مەلۇم ۋاقىت روسىيە يېرىدە تۇرغاچ،
ئۇ جايلاردا مۇساپىرلىقنى تارتقاچ،
ئاخىرى ئۇ ئىلى چېگرىسىغا كەلدى،
ئۆزىنى ئۇ، ئۇرۇمچى ياقتا ئالدى.
شۇ ۋاقىتنىڭ دۇدۇسى① بىرلە كۆرۈشتى،
ئۇنىڭ ئالدىدا بارلىق ھالىنى يەشتى.
دۇدۇ قوشتى تۈمەنلەپ چېرىكىنى،

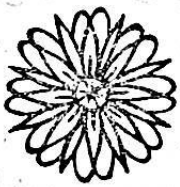
① دۇدۇ — چىڭ دەۋرىدە ئۆلكە باشلىغى.

زوهوردىن يانا كۆتىرىپ تۇغنى،
كېلىپ قەشقەرنى قايتا ئالدى قولغا،
ھۆكۈمرانلىق ئىشىنى سالدى يولغا.
خەلقلەر قوزغىلاڭنى قىلدى قانداغ،
سوقۇش بولدى ئارادا، قانچىلىك چاغ،
زوهوردىن يېڭىلدى ئۇ، نىمىشقا،
نېچۈن كۈچ تاپمىدى ئۇ، جەڭ قىلىشقا،
ئارادا قانچىلىك جەڭ بولۇپ ئۆتكەن،
مۇشۇ جەڭلەرگە قانچە ۋاقىت كەتكەن،
بۇلار ھەققىدە سۆرمەيمىز قەلەمنى،
ۋاراقلاردا قارايتمايمىز رەقەمنى.
بېرىپ بەلگۈ ئۆتۈش، بولغان ئۇرۇشتىن،
زوهوردىن قورقۇپ قاچتى دېيىشتىن،
سېپىل سوقماق سەۋەبلىرىنى بىلىشتۇر،
سوقۇلغانلىق سەۋەبىنى يورۇتۇشتۇر.
سېپىلنىڭ نە ئالاقىسى بار بۇ ئىشقا،
ئۇنى ئىشق داستانىغا قويۇشقا،
قەلەم ئاشكارا قىلماقتا بۇ يەردە،
بۇ ئىشنى قەيت قىلىپ بۇندا ئۆتەردە،
بولۇپ تۇرماقتادۇر بۇ ئىشقا مەجبۇر،
نەكىم سەئىدىن سېپىلدە ئىشلىگەندۇر.
ئۇنى جابىر سېپىل ھاشىرىغا تۇتقان،
رەقىبنى يىگىت شۇ جايدا ئۇرغان.
دېيىلگەن: تۇتمىغان خان بۇيرۇغىنى،

قاداپ بېشىغا ئۆلۈمنىڭ خان ئوقىنى.
ئىگىز دارغا بولۇپ، سەئىدىنىي ئاسماق،
قۇرۇلغان دار، ئېسىلغان ئۇندا سىرتماق.
شۇڭا قەشقەر سېپىلىدىن سۆز ئېچىلدى،
قەلەمگە يازغىلى پۇرسەت بېرىلدى.

قىتئە

ئىقەشقەر سەن كۆچۈردۈڭ كۆپ، بېشىڭدىن بەسىاپ دەۋران،
سېپىللار قۇردى خەلقىڭ تەر تۆكۈپ بولۇپ قۇرۇق ئۇسقان.
سېپىل ئىچرە قۇرۇپ قەسرلەر، خاتىرجەم ياشدى ئەغيار.
ئۇلارنىڭ پايدىسىغا بەردى، خەلقىڭ بەسىاپ قۇربان.

14. سۇنۇق گۈمبەز ئىچىدە

ئاشۇ كۈنى ئېقىن سۇنىڭ لېۋىدە،
باراقسان لەيلى مەجنۇنتال تۇۋىدە،
كۆرۈشۈپ، خوشلۇشۇپ رابىيە، سەئىدىن،
جۇدا بولۇشتى تۇنجى بىر بىرىدىن.
ئېلىپ ئاتىسى ئۇنى قەشقەرغە كەتتى،
بۇيۇك ئۈمىت بىلەن مەنزىلگە يەتتى.
ساجىيە مەدرىسەدىن هوجرا تۇتتى،
ئىلم شەۋقى بىلەن دىلىنى ئاۋۇتتى.
بىلىمنىڭ گۈلشەنگە كەلدى، قوندى،
گۈزەل گۈللارنى هىدلاشقا تۇتۇندى،
ئۇنى مەس قىلدى گۈللارنىڭ جامالى،
لېكىن بولدى چۈۋۈق پىكرى-خىيالى.
تىرىشىپ باشلىدى ئۇ دەرس ئوقۇشنى،
بىلىم دېڭىزلىرىدىن دۇر سۈزۈشنى.
ۋە لېكىن كۆيدۈرۈپ باغرىنى بىر ئوت،
ئۇنىڭدا باشقا بىر هال قىلدى مەۋجۇت.
كۆڭۈلدە ئىلم ئېلىشنىڭ ئىشتىياقى،
يەنە بىر ياندا مەهبۇبنىڭ پىراقى.
مۇشۇنداق ئىككى تۈرلۈك هال ئىچىدە،

ئوقۇپ كۈندۈزده، ئاه تارتىپ كېچىده.
ئۆتۈپ كەتتى ئارادىن ئىككى-ئۈچ يىل،
يېزىشتى خەت بۇلار، بىر بىرىگە ھەر خىل.
كۆرۈشۈپ تۇردى بارغان چاغلىرىدا،
ياقۇپ باينىڭ چېچەكلىك باغلىرىدا.
شۇ ئۈچ يىل ئىچىده ئىشق ئۆستى، ئارتتى،
بۇلار كۆڭلىده كۈچلۈك رىشته تارتتى.
چېچەكلەپ باشلىدى مۇھە بېرىشكە،
لېكىن ئۇلگۈرمىدى مۇھە ئۈزۈشكە.
چېچەكلەپ مۇھە بەردى ھەممىسى غەم
پىراقۇ، رەشك، ھجرۇ، ئاھ، ماتەم.
مۇشۇ ئۈچ يىل ئىچىده نە يېزىشتى؟
كۆرۈشكەن چاغلىرىدا نە دېيىشتى؟
تۆكۈشتى ھال مۇڭىنى بۇلار قانداغ؟
ئىشق سالدى دىلىغا قانچىلىك داغ؟
بۇلارنىڭ بارىنى يازماق ئىرۇر تەس،
"بۇلار ئايلاندى چىن ئاشىقلا" شۇ بەس...
ئۈچىنچى يىل ئوقۇشتا ئىدى سەئدىن،
ئۆتۈۋىدى رابىيە كۆپ، ئانىسىدىن.
بېرىشنى سورىدى ھەزرەت سەھەرىسىگە،
كۈتۈپ مەجنۇن كۆرۈنسۇن لەيلىسىگە.
بېرىپ لەيلىمۇ كۆرسۇن مەجنۇننى،
كى يەنى رابىيە ئۆز سەئدىنىنى.
ئاتا-نا رابىيە پىكرىگە كۆندى،

ئانا بىرگە ئېلىپ بارماقچى بولدى.
قوشۇلدى بىللە سەئدىن ئائىلىسى،
سەھەر تۇردى مېڭىشتىلەر ھەممىسى.
ئېلىپ ماڭدى بۇلارنى ياريارى،
رابىيە كۆڭلىدە بولدى باھارى.
دىلىنىڭ گۈللىقدا گۈل ئېچىلدى،
پۈتۈن تېنىسىگە خۇش پۇراق چېچىلدى.
كېتىپ باردۇ بۇلار قەشقەر يولىدا،
باراقسان دەل-دەرەخلەر ئوڭ-سولىدا.
يېشىل ياپراق ئارا سايرايدۇ كاككۇك،
قىلىپ قويىدۇ ئۇچۇپ پاختەكلەر گۇ-گۇك.
ئۆسۈپ كەتكەن تەرەپلەردە تېۋىلغا،
گۈزەل ئاھاڭدا سايرايدۇ تورۇلغا.
ھاۋانىڭ ئەۋجىدە قىلماقتا پەرۋاز،
قاتار تىزىلىپ تۆگىدەك بىر گۇروھ غاز.
ئېتىپ موللاق ھاۋا ئەۋجىدە كەپتەر،
ئۇچۇشماقتا بولۇپ بىر بىرىگە ھەم پەر.
جەنۇپ ياقتا يۆلەپ ئاسمانىنى مۇزتاغ،
جۇلاداپ تۇرىدۇ گويا كۈمۈشتاغ.
مېڭىپ تۇرسۇن بۇلار، يولدا قويايلى،
ھەزرەتنىڭ سەيرىسىنى بىر كۆرەيلى.
ئىدى ئورتالىرى ئالتىنچى ئاينىڭ،
پىشىپ ئۈزمە، كۈنى تۇققان گادانىڭ.
كىشى كۆپ، تىقما-تىقماق بىر ئالامەت،

تۆشۈك داۋزىسىدا بولغان قىيامەت.
ئاقاتتى كوچىدا ئادەم بولۇپ سەل،
ماڭاتتى ھەزتى ئاپاقتا قاراپ دەل،
ھۆكۈم سۈرەتتى ئۇ جايدا كۆپ قىزىق ھال،
كۆرۈنەتتى ئاجايىپ ھال-ئەھۋال.
ئىبادەت بىرلە تائەت ۋە تىلاۋەت،
پالاكەت ھەم ھاقارەت ھەم جاھالەت.
پەلەككە ئۆرلىگەن بىر ياقتا ماتەم،
يىغا-زارى مۇسىبەت ئۈستىدە غەم.
بىرى بىر قەۋر يېنىدا زار يىغلاپ،
كۆزىدىن ياش تۆكەر يېقىننىنى يادلاپ.
يەنە بىر ياقتا سازچىلار ساداسى،
ئۇرۇلغان داپ بىلەن نەغمە-ناۋاسى.
يۈرۈيدۇ ئەنە دىۋانە-قەلەندەر،
سوزۇشۇپ قوللىرىنى "ماڭا نان بەر".
گادايلار دەيدۇ "ھەق يا شەيئىللىلا"
بېشىڭلار سەدىقىسى نەرسە بېرىڭلا".
"يامان چۈشۈڭلىگە بولسۇن كاپارەت،
ئەزىز كۆرگەن بالاڭ تاپسۇن سائادەت".
يېتىم بالىلار، خوتۇنلار كۆپ، تىلەمچى،
سېتىپ يالغانىنى، سۆز قىلماقتا رەمچى.
يەنە بىر ياندا تارتىپ نەئرە مەددا،
يىغىپ چۆرىسىگە ئەلنى، ئۇرىدۇ ئاھ،
قۇرۇلغان قانچە يۈز جايدا ساماۋەر،

بولۇشۇپ ئۇندا ئۇلپەت، دوست ھەم پەر.
بولۇپ توپ-توپ، ئىچىشپ قەن سېلىپ چاي،
ساما سېلىشپ دېيىشپ ھاي-ھاي-ھاي،
دۇتار، ساتار، راۋابۇ، نەي ھەم تەمبۇر،
ياڭرىتىپ ناخشىنى سازغا قىلىپ جۇر.
ئۇسۇلغا تارتىشپ بىر بىرىنى زورلاپ،
يۇرۇشەتتى مۇشۇنداق سەيرى ئويناپ.
بىرسىنىڭ ئالدىدا كۆپ ناز-نېمەت،
بىرسىنىڭ قارنى ئاچ، بېشىدا كۇلپەت.
بىرسىنىڭ ئەگ باھالىق تون بەدەندە،
بىرى ئۇستىدە جۇل-جۇل كونا جەندە،
بىرى يېغلاپ تۇرۇپ قىلىدۇ تىلاۋەت،
بىرى قىلغان يامان ئىشلارنى ئادەت،
بىرى نەشە چېكىپ كەتكەن خىيالغا،
بىرى ئۆيناپ قىمار يەتكەن زاۋالغا،
مۇشۇنداق خىلمۇ-خىل ئىشلار ئەلھاسىل
بولاتتى سەيرىنىڭ دەۋرىدە ھاسىل...

ھاۋا بەكمۇ سۇزۇلگەن كۆك دېڭىزدەك،
تومۇز كىرگەن ھاۋا قىزىغان ئىدى بەك،
چاچاتتى ئوتقا ئوخشاش تەپت ئاپتاپ،
ساتاتتى دوغچىلار دوغىنى ماختاپ.
تۇمەن دەريا سىغا كەلگەچكە كەلكۇن،
ئۇنىڭ دولقۇنلىرى چېقىراتتى شاۋقۇن.

ئۆتۈپ چۈش، كۈن ئىدى بىرئاز قىيىشايغان،
پۈتۈن ئۆپچۆره ئادەملەرگه تولغان.
كىشى دېگىزى ئارا، هەر يان سېلىپ كۆز،
يۈرەتتىڭ بىر يېگىت بىر جايدا يالغۇز،
مانا بۇ، ئاختىرۇچى ئىدى سەئدىن،
خەۋەر تاپقاچ ئۇلارنىڭ كېلىشىدىن.
يۈرەتتى ئاختىرىپ هەر يانىنى ئىزدەپ،
كېلىپ قالدىمكىن بۈگۈن ئۇلار، دەپ،
شۇ چاغدا كۆكچى ياقتىن كەلدى مەپه،
يەنه بىر ياريار ئۇستىده لەپه،
هەسەن، سەئدىنىنى كۆرگەچ يەرگه چۈشتى،
ئىسەنلەشتى ئۇنىڭ بىرله كۆرەشتى،
كۆرۈپ سەئدىن ئاتا-ئانىسىنىكىم بار،
بۈيۈك هۆرمەت سالامى قىلدى ئىزهار.
ئوغۇلنىڭ يۈزىدىن ئۆپتى ئاناسى،
سالاملاشتى قۇچاقلاشتى ئاتاسى.
ياريار هارۋا توختىغان يۇ يەردە،
كېلىپ بىر مەپه تۇردى ئاچتى پەردە،
مەپه توختىلىپ، هېچقانچه قالماي،
تۈغۈپ چىقتى ئىچىدىن بىر تولۇن ئاي،
رابىيه بىلەن سەئدىن كۆز تىكىشتى،
باراۋەرلا بۇلارنىڭ رەڭگى ئۆچتى،
يۈزى قىزىرىپ قىزىل گۈل رەڭگىنى ئالدى،
خجىللىقتىن بېشىنى پەسكه سالدى،

تۆتۈپ ئالدى بۇلارنى ئىشقى تىترەك،
ئۆزىنى قانچە تۇتتى، بولدى بەكرەك.
ھەسەن، زوھرا بۇلار سىرىنى بىلگەچ،
بۇلاردا ئۆزگىرىش بولغانىنى كۆرگەچ،
بۇلاردىن ھال سوراپ ئەھۋالنى ياپتى،
ئۆزىنى توختىتىپ ئارامنى تاپتى.
ھىلىقى ئىزتىراپ بىرئاز بېسىلدى،
پەرىشان دىلى ئىزغا چۈشتى، تىندى،
قاراپ سەئىدىنگە قىز قىلدى تەبەسسۇم،
ئىدى ئاغزى گويا بىر غۇنچە، مەلۇم.
ئۇنىڭ ئاھۇ كۆزىمۇ كەتتى ئويناپ،
مۇھەببەت ئوتى كەتتى، كۆزدە چاقناپ.
بولۇپ قاشلىرى ياچاق، كىرپىگى ئوق،
يىگىتنىڭ ئەقىل ھۇشىن ئەيلىدى يوق،
بولۇندى دىمەكچى ھال سوراپ سۆز،
لېكىن بويسۇنمىدى ئۆز ئەركىگە ئۆز.
چىقىپ كەتتى دىلىدىن ئوت كەبى ئاھ،
يېنىپ كەتكەچ مۇھەببەت ئوتى ناگاھ.
يېقىن ئەردىكى ئۇ ھۇشسىز يىقىلغاي،
ئۆزىنىڭ ئىشقىنى ئۇ پاش قىلغاي.
لېكىن ئىلمىنىڭ نۇرى كۆڭلىنى باستى،
ئاتانىدىن ئۇيۇتۇپ، ئۆزىنى تۇتتى.
ھەسەن كەلدى شۇ ھالەتتە قېشىغا،
مەدەتكار بولدى ھالسىز يولدىشىغا.

چۈشەر جايىنى سۈرۈشتۈردى ئۇنىڭدىن،
سوئال بىرلە ئۆزىگە كەلدى سەئدىن،
يىغىپ ھۇشىنى، ماڭدى ئۇنى باشلاپ،
ئورۇنلاشتى بىرىپ يۈك-تاقىنى تاشلاپ.
بۇلار شۇ كۈنى چۈشكەن ئۆيدە ياتتى،
كېچە تۈگىدى، يەنە قايتا تاڭ ئاتتى.
يىرتتى نۇر قولى تۈن كۆڭلىكىنى،
يوقاتتى كېچىنىڭ زۇلمەت تۈنىنى.
بۇلار بىرلىكتە چىقتى ئايلىنىشقا،
كىرىشتى ھەر تەرەپ سەيرى قىلىشقا.
پەلەك قەسىردە ئوتلۇق شار چىچىپ نۇر،
قىلاتتى قارلار، مۇزتاغ ئۆزرە پار-پۇر.
دىمەك، كۈن نۇرى قارغا ئۇرۇلاتتى،
ئۇيۇل قار بىرلىيانتتەك پالتىرايتتى.
تاۋاپچىلار يېشىل گۈمبەزنى بويلاپ،
يۇرۇشەتتى كۇلۇشۇپ ياكى يىغلاپ.
خالايىق توپىدىن ئاڭلاندى بىر ئۇن:
چىچى مۇرىسىگە چۈشكەن نەچچە "مەجنۇن"
ساپايى قولىدا، ئۇستىدە جەندە،
قۇرۇق سۆڭەك، پەقەت ئەت يوق بەدەندە،
ئۇرۇپ چەرخ ئايلىنىپ سوقۇشۇپ ساپايى،
تۆۋەندىكىلەرنى دەپ قىلىتى سازايى:

يىل ئارقىسىدىن يىلنى قوغلاپ ئۆتىدۇ يىللار،
نەتىجىدە قېرىپ كېتىدۇ ياپ-ياش بالىلار.

تاپالمايسەن ئۆتۈپ كەتكەن ئۇ ئۆمرۈڭنى،
خەجلىسەڭمۇ سېكۇنتىغا مىڭلاپ تىللا.

ئاتا-ئاناڭ ئۆلۈپ كەتتى بىلمىدىڭمۇ؟
نۆۋەت ساڭا كېلىپ يەتتى تۇيمىدىڭمۇ؟
ئەنە قارا گورۇستانغا، شۇنچە كىشى
چىرىپ ياتىدۇ، ئۇندىن ئىبرەت ئالمىدىڭمۇ؟

خەلق دىلىنى ئاغرىتقانلار دۇنيانى دەپ،
تويمىغانلار خەلق مېلىنى ئويلىماي يەپ،
قارا يۈرەك ئى ئىنسانپسىز شايانۇنلار،
ئويلىمايسەن قەۋرىستانىنى ئۆزۈڭ ئەجەپ.

ئاجىز، يېتىم، تۇل خوتۇنلار قىلىدۇ زارى،
ھېچبىر ئىشىڭ ئۇنىڭ بىلەن يوقتۇر كارى.
ئىت ئىنجىقى يەردە قالماس دېگەن ئاقىل،
كىمنىڭ ئەزىز بالىلىرىدۇر كىمنىڭ خارى؟...

ئۇلار بىزگە ھاقارەتلەپ قارىشىدۇ،
سارالاڭ، مەجنۇن قەلەندەر دەپ كۈلۈشىدۇ.
قوي بۇلارنى مەيلى كۈلسە كۈلۈۋەرسۇن،
ئاخىرىدا قىلغىنىنى كۆرۈشىدۇ.

گۈنا قىلىپ تونىمايدۇ گۈناينى،
ھەيئىللىلا دىسە تۇرىدۇ چىرايىنى.
دىۋانە دەپ قەلەندەرگە پەس قارايدۇ،
ئۇر، قەلەندەر قاتتىقراق، ئۇر ساپايىنى...

قەلەندەرلەر قىلىپ شۇنداق سازايى،
قولىدا ھەر بىرىنىڭ قوش ساپايى.
سوقۇپ قاتتىق ئۇنى ئوقۇيتتى ھىكمەت،
ئىچىدە ھەم تېشىدا، داغى كۆلپەت.
يۈردى رابىيە، سەئىدىن خېلى ۋاقتقىچە،
ئېچىلماي كەتتى قارنى كۆكسى ئانچە.
بۇلارنىڭ كۆڭلى بولغاچ لالدەك داغ،
ئۇلارنى قىلمىدى سەيرى خوشال چاغ.
ئەمەستى رابىيەنىڭ قەستى، ئادەت،
ئىدى قەستى ئۇنىڭ ئىشقى زىيارەت.
ئاخىرى تاپتى ئىككى باغرى پارە،
تۆكۈشكە دەردىنى بىر بىرىگە چارە.
ئاتا ھەم ئاناسىدىن ئايرىلىشتى،
يىقىلغان بىر ھۇنۇق گۈمبەز تېپىشتى.
ئۇلار خالى بۇ گۈمبەزگە كىرىشتى،
ئېچىپ ئىچ قارىنى كۆپ مۇڭدۇشۇشتى.
بۇلار سۆزلەشتى تۇتتى پاكلىقنى،
ئېسىگە ئالمىدى بىپاكلىقنى.
قىلىشتى ئۇلار شۇنداق ئەھدۇ پەيمان،
تېنىدە بولسىلا شىرىن ئەزىز جان،
ئەبەددىن تا ئەبەت بىللە ئۆتۈشكەي،
ئەگەر ئۆلسە بىرى، بىللە ئۆلۈشكەي.
ئوچۇق-ئاشكارا ئىشق ئىزھار قىلىشتى،
دىلى بىر بىرىگە قاتتىقراق يېپىشتى،

قىلىشتى بىر هايات سۈرمەكنى ئىستەك،
پىراقسىز بىر ۋۇسال له بىلله ئۆتمەك.
نه بىلسۇنلەر ئۇلار، چەرخ نه خىيالدا؟
بۇلارنى قىلغۇسىدۇر قايسى هالدا؟
تۇتار، قائداق زەهەر قوشقان شارابنى،
نه هالدا كۆيدۇرەر باغرى كاۋاپنى.
كەل، ئى پادىچى، ئېيتكنى بىر نەپەس چال،
كۇيۇكنى بىناۋالىق كويغا سال.
ئۇنىك مۇڭلۇق ئۇنىگه جان تەلەپكار،
نه تاك بولسا ئۇ، ئىلهامغا مەدەتكار.
ئىلم ئەهلى بىلەن بىر بەزم قۇرسام،
ئۇلارنىك گۇللىرىدىن خۇش هىد ئالسام،
بولۇپ خوشلۇق چىمەنلىرىده غەزەلخان،
ئەدىپلىك سەئىتىن قىلسام نامايان.

15. شائىرلار بەزمىسىدە

4394 پاتمغ يىنچكە سۆزلەر ئۇقايىن تەسە
بۇلاردىن ئەشت سۆز، ئۇقۇلغاي باسا
يەشمىسى: نەپىس ھەم تىرەن سۆز دىسەك ئۇقايىن،
بۇلاردىن ئىشتىكىن، ئۇقۇلۇر كېيىن.
4395 تەگىزكە كىرۇر كۆرسە كۆگلۇن تۆكەل
گۆھەر يىنچۇ ياقۇت چىقارۇر مەسەل
يەشمىسى: كۆرەرسەن، دېگىزگە كىرۇر كىشىدەك
گۆھەر، ئىنجۇ، ياقۇت چىقارۇر، دىمەك.
—— «قۇتادغۇ بىلىك».

ئاچايلى يەنە قەشقەر ھالىدىن سۆز،
ئىدى تارىخقا مىك ئىككى يۇز ئوتتۇز.
زوھورىدىن ئىدى قەشقەرغە ھاكىم،
كېيىن يازمىز بۇ تارىخلارنى بەلكىم.
بولۇپ ئۇ مەرىپەتپەرۋەر بىر ئادەم
ئالىم، شائىرنى چۆرىسىگە قىلىپ جەم.
قەيەردە بولسا ئالىم ياكى شائىر،
كىمكى بولسا بىر سەنئەتتە ماھىر،
بۇلارنى توپلىدى ئۆز ئوردىسىغا،
خاتىرجەم قىلدى، ئالدى دالدىسىغا،
نازارى كىم ئېتى ئابدۇرەھىمدۇر،

ئۇ ئۇيغۇرلار ئىچىدە بىباھادۇر.
زىيائى ئىسىملىرىدۇر موللا نورۇز،
ئەدىپلىك ئاسمىنىدا نۇرلى يۇلتۇز.
غېرىبىكىم، ئېتىدۇر تۇردى نازىم،
قەلەمكەش بىر مۇسەننىپ، شائىر، ئالىم.
يەنە شائىر ئىمىر ھۇسەين سەبۇرى،
ئىدى ئۇ شېئىرىيەتنىڭ تاجى، نۇرى.
يەنە قەشقەرلىق ئالىم موللا سادىق،
ھەققى تەرجىمان ئىسمىغا لايىق.
قىلغاچ تەكلىپ زۆھۇرىدىن بۇلەرگە
كېلىپ ئوردا ئارا خىزمەت ئۆتەرگە،
غېرىبى ۋە زىيائى ھەم نازارى،
قىلىشتى مىرزىلىقنى ئىختىيارى.
زوھوريدىنغا كاتىپلىق قىلىشتى،
قىممەتلىك كۆپ ئەسەرلەرنى يېزىشتى.
قوبۇل قىلمىدى خىزمەتنى سەبۇرى،
ئۆتۈپ قالدۇ، دىدى ئېشتا قۇسۇرى.
قوشۇلۇپ موللا سادىق قەشقەرى ھەم
ھاياتىنى ئىلىمغا بەردى ھەر دەم.
مۇشۇ مەشھۇر شائىرلار، ئالىملار،
قۇرۇپ سۆھبەت قىلاتتى بەزم، ئۇلارغا
قاچانكىم بۇلارغا يار بەرسە پۇرسەت،
قۇرۇپ بەزم ىبر بىرىگە بولۇپ ئۇلپەت.
ئىلىمنىڭ دېگىزىدىن سۆز ئاچاتتى،

كىتاپلار ئوقۇشۇپ شېئىرلار يازاتتى.
بۇلارنىڭ سۆھبىتى قىش ۋاقتلىرىدا،
بولاتتى مەدرىسە هوجرالىرىدا،
باهار ۋاقتى كېلىپ كۆلگەندە لاله ــ
تولۇپ تۇرغاندا شەبنەمگە پىياله،
ئېچىلغان چاغدا باغدا خىلمۇ ـ خىل گۈل،
خوش ئاهاڭ بىرله سايراشقاندا بۇلبۇل،
قۇراتتى باغ ئارا شاهانه بەزمى،
ئىجات قىلىشاتتى هەر خىل شېئىر ـ نەزمى.
ئۇلار قىلىشاتتى چاخچاق شائىرانه،
ئوقۇيتتى شېئىرلارنى ماهىرانه.
مۇشۇنداق بەزمىلەر بولغاندا سەئىدىن،
قىلاتتى ئۇلىنى خىزمەتله تەمىن.
بۇ ئۇچ يىل ۋاقتىداكىم قەشقەردە تۇردى،
ساجىيه مەدرىسەسىده ئوقۇدى.
مۇشۇنداق كۆپ كىشىلەرله تونۇشتى،
ئۇلارنىڭ بەزمىسى، چېيىدا بولۇشتى.
ئۆزى چاققان، چىرايلىق، ئاقىل بولغاچ،
بۇيرۇغان ئىشنى ئوبدان يولغا سالغاچ،
بۇ شائىرلار ئۇنى هەمرا قىلاتتى،
ئۇنى ئارىلاشتۇرۇپ ئىشقا سالاتتى.
بىلىپ سەئىدىنمۇ بۇ چاغنى غەنىمەت،
قىلاتتى بەك سەمىمى هالدا خىزمەت.
مۇشۇنداق بەزمىلەرنىڭ بىرى ئەمدى ــ

ياری قايتقان ۋاقتقا توغرا كەلدی.
كېيىن ئۇندىن، نېچۈك ئىشلار كۆرۈلدی؟
نېچۈكرەك ئىلمىي سۆھبەتلەر قۇرۇلدی؟
بۇنی قىلىدۇ تۆۋەنكى بەتلەر روشەن،
بۇ بەتلەردۇر ئۆزی بىر ئىلمىي گۈلشەن.
نىلۇپەر رەڭگە كىرگەن چەرخ تاقی،
بۇلۇتسىز ساپ ئىدی ئاسمان راۋاقی.
قۇياش شەرقتىن يېڭىلا باش كۆتەرگەن،
قارا تۇننىڭ قارا پالاسىنی تۇرگەن،
پامىرنىڭ چوقچاسی مۇزتاغدىكی قار،
قۇياش نۇری ئېتىپ ئەكس ئۇڭا ئىزھار،
تۇراتتی بېرلیانتلەردەك جۇلادا،
ھاۋانی بەك گۈزەل قىلغانتی ئاپتاپ.
مۇشۇ چاغدا تۇمەن دەريا بويىدا،
ئارامباغ نام نازارىنىڭ بېغىدا،
ئۆزی چاققان يىگىرمە ياش بىر ئوغلان،
ئىدىش بىرلە سۈپۈرگە قولدا تۇتقان.
سۈپۈرۈپ پەرنی پاكىزە، چېچىپ سۇ،
قىلاتتی تازىلىق، دىققەت بىلەن ئۇ.
ئىدی ئۇ، مۇشۇ داستان قەھرىمانی،
قىلىپ شائىرغا ھۆرمەتنىڭ نىشانی،
قىلاتتی بەزم ئۈچۈن ئۇ باغنی تەييار،
ئۇلۇغ مېھمانغا ئىززەت ئەيلەپ ئىزھار.
ئىدی باغ بەك چىرايلىق ئورتادا كۆل،

بويىدا ياشىنغان نەرگىس ۋە سۇمبۇل.
سۇزۇك سۇ بىرلە تولغان كۆل لەبالەپ،
تۇراتتى گۈللار سۇدا، ئەكس ئەيلەپ.
گۈزەل بىر مەنزىرە ھاسىل قىلاتتى،
كۆكۈلنى ئەڭ نازۇك ھىسقا سالاتتى.
بۇ كۆل بويىغا شاھ سۇپىا ياسالغان،
خوتەنلىك قىپ-قىزىل گىلىمى سېلىنغان.
گىلەم ئۈستىدە ئەتلەستىن يېكەنداز،
كېپىنەك گۈل ئارا قىلماقتا پەرۋاز.
مۇئەتتەر گۈل-چېچەكلەر لالە، رەيھان،
ئارام باغنىڭ ئىچى خۇش ھىدلە تولغان.
ئۇرۇك، ئۈزمە، گىلاس پىشقان، تۆكۈلگەن،
ئالۇ-بالۇ ۋە غەينالۇ سۇزۇلگەن.
ياقۇتتەك يالتىراپ تۇرغان جىنەستە،
قۇۋانۇر دىل كۆرۈپ، تېخى يىمەستە.
قارا ئۇرۇك ۋە ئالمىلار قىزارغان،
قوتۇر ئامۇت بىلەن ئەنجىر ساغارغان.
پىشىپ يەرگە تۆكۈلگەن چىلگە شاپتۇل،
قىزىل توغاچ تولۇپ بولغان قارامتۇل.
بولاق ئالما شېخى يەرگە ئېگىلگەن،
ئۈزۈمنىڭ ئالدى ئەمدىلا چېكىلگەن.
شۇ تاپتا باققا كۆز سالغۇچى ئادەم،
كۆزىگە ئۇچرىشاتتى ئۇندا ھەر دەم:
يېشىل شاخلارغا كەيدۇرگەن تەبىئەت-

نەچە خىل رەڭدىكى ئازادە خىلىئەت①.
تىزىلغان ئۇندا زۇمرەت ئىچرە ياقۇت،
بۇ ياقۇتلار يەنە ھەر خىلدا مەۋجۇت.
ئېسىلغان نوتا شاختا كەھرابالەر،
گويا ئاسقان سەرىق مارجاننى دىلبەر.
ھۈكەر② يۇلتۇز ئۆزى ئاسماندا بىرتى،
لېكىن بۇ باغدا مىڭ-مىڭلاپ تۇراتتى.
پۇتۇن باغدا مۇشۇنداق ناز-نېمەت،
تولۇپ تاشقان چېچپ ئۇ خەير-بەركەت.
شۇ ھالەتتە كىرىپ كەلدى نازارى،
كۆچۈردى جاينى بارمۇ دەپ قۇسۇرى.
كۆرۈپ سەئدىننى ئېيتتى باربكاللا،
ساڭا ئوغلۇم ئاتا ئەجر قىلسۇن ئاللا.
نازارى كەزدى باغنى گۈل ئارىلاپ،
ئېگىلگەن مۇنبلىك شاخلارغا قاراپ.
ئۇنى جەلپ قىلدى قۇشلارنىڭ ساداسى،
ئۇ قۇشلارنىڭ ئۇنى ھەمدە سىماسى.
قەيەركىم ياپ-يېشىللىق ھەم باراقسان،
شۇ يەرگە توپلىنىپ قۇشچاقلار ھەر يان.
ئۇلار تىزىدۇ شۇ يەردە چاڭگاسىنى،

---

① خىلىئەت — تون.
② ھۈكەر — ئۆزۈمگە ئوخشىتىلغان.

قاتارغا قوشدۇ ئۆز باچكاسىنى.
بۇگۈن بۇ باغ مۇشۇنداق ئىدى كۆڭجۇم،
شۇڭا، بۇ باغدا قۇشلار كۆپ ئىدى ئۆم.
نازارى سالدى سايراشقا قۇلاقنى،
ئۇنىڭ تۇيغۇسى سەير ئەتتى ئۇزاقنى.
گۈزەل كاككۇك كۈلۈپ كەتتى قاقىلداپ،
تورۇلغا كەتتى سايراشىپ بۇقۇلداپ،
قىلىپ كۆكتالغۇ نازۇك ئۇندا مەرغۇل،
قىزىل گۈلغا قاراپ سايرايتى بۇلبۇل،
مەگەر كۆڭلىگە ئىلهام يەتتى بولغاي،
پىكىر ئەينىگىدە ئەكس ئەتتى بولغاي،
قەلەم، قەغەزنى دەرهال قولغا ئالدى،
ئۆزىگە گۈل شېخىنى دالدا قىلدى.
بېرىپ ئولتۇردى بىر قىرنىڭ بېشىغا،
تۆكۈشكە باشلىدى سىر يولدىشىغا.
شۇ هالەتتە ئۇ، بارلىغىنى ئۇنۇتتى،
گويا بارلىقتىن ئۇ يوقلۇققا ئۆتتى.
ئۇنىڭ بۇ هالىنى كۆرگەندە سەئدىن،
تەئەججۇپلەندى، ئويلاندى بۇنىڭدىن:
دىدى، بەكمۇ قىزىق نەرسە بۇ ئىجات،
ئىجاتچى كۆڭلى ئىجاددىن بولۇر شات.
ئىجاتچىغا، ئىجاددىن كەلسە ئىلهام،
ئۇنى تا قىلمىغۇنچە ئالماس ئارام.
مانا شۇنچە گۈزەللىك، شۇنچە كۆپ گۈل،

ئۇنى جەلپ ئەتمىدى، ئالدى قەلەم ئول.
ئۇنىڭ قەلىمى نېچۈك دۇر چاچتىكىنتاڭ،
نېچۈك بىر غەزنە ئىشكىن ئاچتىكىنتاڭ.
مۇشۇنداق پىكىرگە سەئدىن ئورالدى،
ئىشىكنىڭ ئالدىدىن بىر ئۇن تارالدى.
بېرىلدى بەلگۈ ئىشك ئالدىدا شۇئان،
بىلىندۈردى يېتىشىپ كەلدى مېھمان.
نازارى قويتى، ماڭدى، ئىشككە چىقتى،
باغ ئالدىدا ئۇلار بىرلە يولۇقتى.
سالاملاشتى ئوچۇق يۈز دوستانە،
مۇتايىبەلەر① قىلىشتى شائىرانە.
كىرىپ شاھ سۈپىا ئۆزرە ئولتۇرۇشتى،
ئادەتتىكىچە دۇئا تەكبىر قىلىشتى.
بۇ كەلگەنلەر ئومۇمەن ئىدى تۆرت شەخس،
نازارى بىرلە بەش تەن بولدىلەر بەس.
بىرسى موللا سادىق قەشقەرىتى،
ئۇلۇغ ئالىم مۇسەننىپىنىڭ بىرىتى.
ئىككىنچىسى ئىدى شائىر سەبۇرى،
ئۇ قەشقەر خەلقىنىڭ ئىلمىي غۇرۇرى.
ئۈچىنچىسى ئۇنىڭ ئەردى زىيائى،
شائىر خۇشخەت ئىدى ئۇ ئىنتىھائى.
ئىدى تۆرتىنچىسى شائىر غېرىبى،

---

① مۇتايىبە — ئىلمىي چاخچاق.

زامانەسىنىڭ ئىجاتكار بىر ئەدىبى.
قوشۇلدى بۇلارغا ئەمدى نازارى،
بۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بىر ئىپتىخارى.
بۇ بەش شائىر قىلىشقان ئىدىلەر ئەزم،
قۇرۇشقا بۇ كۇنى خاس، ئۆزلىرى بەزم.
بۇلارغا نىمە دوستانلار سىلىشتى،
يەنە قانداق غىزالارنى يىيىشتى؟
ئۇنى ئىيتىشقا مەن مايىل ئەمەسمەن،
قوساققا بەندە بىر جاھىل ئەمەسمەن.
تىلەك ـ غايەم مېنىڭ بەكمۇ ئېگىزدۇر،
تەپەككۇر دائىرەم چەكسىز دېگىزدۇر.
شۇڭا، ھەرقانچە يەتسە ماڭا توسقۇن،
پەسەيمەس پىكىر ئىلھامىمدا دولقۇن.
چۇمۇپ پىكىر دېگىزىگە يۇنجۇ سۇزمەك،
بىر ئەل تارىخىدىن زۇننار تۇزمەك.
تىلەش كىشىلەرگە مەڭگۇ بەخت ـ سائادەت،
بۇ ئاجىزنىڭ ئىرۇر، غەرىزى ناھايەت...
كېتىپ قالدى قەلەم بۇرۇلۇپ قاياقتا،
بۇرالدىكسەن ئى ئىلھام سەن نىمىشقا؟
بۇ سۆزنى قوي شائىرلار بەزمىگە قايت،
نە بولدى ئولتۇرۇشنىڭ ئاخىرى ئەيت.
زىيادەتنى شائىرلار يەپ بولۇشتى،
ئۆزى يازغانلىرىدىن سۆز ئېچىشتى.
سەبۇرى باشلىدى بۇ سۆزنى ئەۋۋەل،

سۆزى چۈشتى ئۇلارنىڭ پىكرىگە دەل.
بىرىلدى موللا سادىققا شۇ تەكلىپ:
"نەيەرگە يەتتىكىن قىلغان ئۇ تەسىنىپ"
جاۋابىغا تىلىنى ئاچتى ئالىم،
دىدى ئەمر ئەتتى ئىسكەندەرۋاڭ ھاكىم.
چۈۋەيرى تەبىرى تارىخىغا قول،
سىلىپ تەرجىمىگە چۈشكەنتى مەن قۇل.
چىكىپ ئۇچ يىل جاپا مېھنەت پۈتۈردۈم،
«تارىخ ئىسكەندىرىيە» دەپ نام قويدۇم.
بۇگۈن تاكىدا ئىلىپ قولغا قەلەمنى،
تۈزۈپ چىقتىم مانا بۇ بىر رەقەمنى.
ئورۇق، ئاجىز قولۇن قوينىغا سالدى،
چىرايلىق پارچە بىر قەغەزنى ئالدى.
شائىرلار كۆز يۈگۈرتۈشتى بۇنىڭغا،
يېزىلغانكەن شۇ مىسرالار ئۇنىڭغا:

"كونجى خلۇەت ئىچرە بولدۇم قىلمىدىم سەيرى چىمەن،
بوستانۇ ـ باغنى كۆرمەي، سەرۇلەرنى نە شەجەر①.
جەھد قىلدىم ئۇچ يىل ئىچرە، ئەيلىدىم سەيئى بىلىغ،
شۇكرەلىللاھكىم تامام بولدى خەلەلسىز بىخەتەر..."

نە زور ئىجادىيەتتۇر بۇ، دىيىشتى،
ئالىمنى ھەممىسى تەقدىر قىلىشتى.

① شەجەر ــ دەرەخ.

شۇنىڭدىن سوڭ نازارىغا تىكىلدى،
نازارىمۇ ئۇلار قەستىنى بىلدى.
قولىغا ئالدى بىر دەپتەر كۆلۈمسەپ،

دىدى ئۇ ئاختۇرۇپ دەپتەر ۋەرەقلەپ.
تۇغەتتى لەيلى ـ مەجنۇننى كەمنە،
قىلىپ چىقتى ئۇنى يېگى بىر خەزىنە.
مانا بۇ، شۇ خەزىنە دۇرلىرىدىن،
ئۇنگا بەرمەك باھا ھەر بىرلىرىدىن.
شېرىنلىكتە خىجىل قىلغان ھەسەلنى،
ئوقۇپ چىقتى مانا ئۇشبۇ غەزەلنى:

ئىزدىدىم كۆڭلۈمنى جانان گۈلشېنىدە جان بىلە،
قانچە ئاختارسام كېتىپتۇر بۇ كۆڭۈل جانان بىلە.

ئاھ نەيلەي جان بىلە قالدى بەدەن، كەتتى كۆڭۈل،
كىم قالىپتۇر بۇ جاھاندا مەن كەبى ئەرمان بىلە.

خەنجىرى ھىجران ۋۇجۇدۇمنى قىلىپتۇر زەخمناك،
كۆز يولىدىن جارى ئەيلەپ قاننى يۇيمەن قان بىلە.

ئىشق ۋادىسىدا پۇيە① ئەيلىدىم چۈن گىردباد②،
رەشكىدىن ھەردەم ئۇچاشتىم چەرخ سەرگەردان بىلە.

تىرى بارانى مەلامەتكە ھەدەف③ بولدى بېشىم،
باشنى باشقۇرماق بېسى مۇشكۈلكى بۇ باران④ بىلە.

---

① پۇيە — يۈگۈرمەك.
② گىردباد — قۇيۇن.
③ ھەدەف — نىشانە.
④ باران — يامغۇر.

غەرق ئىنسپتۇر پەيكىرىمنى① بەسكى بۇ گىردابى غەم،
كىم سالامەت قالغۇسى ئالەمدە بۇ تۇغيان بىلە.

زۇلپ قەللابغا② بۇ جانۇ كۆڭۈل بولدى ئەسىر،
تەلبد قۇشتەك تەلپىنۇر. ھەردەم ناۋا ئەيغان بىلە.

زار مەجنۇنغا ۋىسالى بولسا مۇمكىن ئەگەجەپ،
مەرھەبا قىلسا نىگارى لۇتپ ئىلە ئىھسان بىلە.

مانا بۇ بىر غەزەل مەجنۇن تىلىدىن،
يېزىلدى بۇ غەزەل لەيلى دىلىدىن:

قالدى جان كەتتى كۆڭۈل ئارام جانىم قايداسەن،
ئىشق ئارا بولدۇم ئەدەم③ جانۇ-جاھانىم قايدا سەن.

ئايرىلىپ گۈلدەك يۇزۇگدىن بولدى ئەھۋالىم خاراپ،
گۈل ئارا بۇلبۇل مەسەللىك ھەم زابانىم قايداسەن.

چەرختىن تۇرلۇك بالا جانىمغا يەتتى سەن ئۇچۇن،
ئەيلىگىل دەرمان كېلىپ ئى مېھرىبانىم قايداسەن.

---

① پەيكەر — جىسىم.
② قەللاب — چاچنىك گىجەك ھالقىلىرى.
③ ئەدەم — يوقلۇق.

ئشق ئەۋجىدە تولۇۋ ئەيلەپ سۇھەيل دەك① سالدى نۇر،
جۇملەئى ئۇششاق ئارا ساھىپقىرانىم قايداسەن.

بىر كۆرۈپ بىچارەلىك بىرلە بولۇپ مەجنۇن سىپەت ــ
يۇرگەن ئەۋارە بولۇپ بىخانىمانىم قايداسەن.

بىر نەزەردە ئەيلىدىڭ بىتاپلىق رەسمىنى پاش،
دەپ ئىگارىم ئىستەگىز ئى ناتىۋانىم قايداسەن.

ئەمدى يۇزلەندى بەلىيەت② تاغىغا جانۇ ـ كۆڭۈل،
كىم شىكار ئەتمەككە كەلگىل ناتىۋانىم قايداسەن.

لەيلى باشىغا بالا ياغدۇردى بۇ لەيلۇ③ ـ ناھار④،
چۆل پانا بولماقىغا ئەي دارۇلئامانىم قايداسەن.

پاساھەتلىك غەزەل دەپ قىلدى تەھسىن،
ئوقۇپ كۆردى شائىرلار ئۇنى بىردىن.
نازارى دىدى باردۇر ئىككى مەزمۇن،
يېزىلغان، دىدى دەپ لەيلى ۋە مەجنۇن.
دىيىشتى بەزم ئىچلى ئۇمۇ ئوقۇلسۇن،
ئۇنىڭ مەزمۇنىدىن دىللار خوش ئولسۇن.
تەبەسسۇم بىرلە دەپتەرنى نازارى
ئېچىپ قىلدى غەزەلنى تىلغا جارى:

---

① سۇھەيل ــ نۇرلۇق، بىر يۇلتۇز.
② بەلىيەت ــ بالالەر.
③ لەيل ــ كېچە.
④ ناھار ــ كۈندۈز.

مەجنۇن غەزلى

مۇھەببەت تارتىدىن ئوت ياقتى ئول ئاي خەستە جانىمغا،
كى ھجران شوئلىسى نەيلەي تۇتاشتى خانىمانىمغا.

ئۇنىڭ كويىدىكى ئىتلارغا قىلسام ئاشنالىق بەس،
بېرىپ كۆڭلۇمنى قىلسام مېھرىبانلىق مېھمانىمغا.

كۆڭۈلنىڭ تەختگاھىدا خىيالى پادىشا بولمىش،
ناۋا يەتكۈزدى ئول شاھ تەن ئارا، روھى راۋانىمغا.

جاپا تەركىن تۇتۇپ ئى چەرخ زالىم بىر تەرەھھۇم قىل،
جاھان كۆل بولغىدەك بولدى، مېنىڭ بۇ ئاھۇزارىمغا.

قۇرۇتتى سەرسەرى① ھىجران ۋۇجۇدۇم ئەيلىدى خاشاك②،
چۈشۈپ ئوت ئاھىدىن ھەر دەم خازانلىق بوستانىمغا.

مۇيەسسەر بولسا ئول ئايغا بۇ جانىم ئەيلىسەم قۇربان،
كى داغ بولسا ئەجەپ يوقكىم بويالسا لالە قانىمغا.

يەلەك ئەشكىن تۆكۈپ ھەر سۇبھە ھالىغا تۇتار ماتەم،
كۆلەر خۇرشىد قىلىپ تەنە بۇ چەھرە زەئفرانىمغا.

---

① سەرسەر ــ بوران.
② خاشاك ــ چاۋا ـ چاتقال.

بايابانى مالالەتتە ئۇنىڭ دەردى بىلەن قالدىم،
پىيامىمنى سابا يەتكۈز مېنىڭ شورىن زابانىمغا.

بولۇپ مەجنۇن جاھاندا يارنىڭ يادى بىلەن ھەيران،
نىتاڭ رەھىم ئەيلىبان ئول يار ھەمدەم كەلسە قاشىمغا.

لەيلىنىڭ غەزىلى

ئوتلۇق ئاھىمدىن بولۇپ شەمئى شىبىستان بۇ كېچە،
ئىشق ئۇچقۇنى قىلىپ كۆكنى گۈلستان بۇ كېچە.

رەھىم ئېتىپ مەن ناتىۋان ھالىغا كىردى كونج① ئارا،
پەردەسىن ياپىپ جاھانغا ماھى تابان بۇ كېچە.

ياردىن تاپماق نىشان بىزگە مۇيەسسەرمۇ ئىكىن،
ئاھكىم بولغايمۇ يار دەپ ۋەسلى جانان بۇ كېچە.

كەتتى كۆڭلۈم يار ئۈچۈن ئەرزىنى ئەئيان② ئەتكىلى،
ئەرگىشىپ كۆڭلۈمنى چىقتى تەندىكى جان بۇ كېچە.

ئىشق تۇغيان③ ئەيلىبان بىچارىنى زار ئەيلىدى،
دەشتى ھىجران ئىچرە قىلدى بىزنى ھەر يان بۇ كېچە.

---

① كونج ــ بۇلۇڭ.
② ئەئيان ــ ئاشكارا.
③ تۇغيان ــ ھەددىدىن ئېشىش.

يارنى تاپماق تەمەننا سدا بولدۇم ئسرۇلال①،
ئندىلىپ② يەگلىغ چېكىپ يۇز نالە ئەپغان بۇ كېچە.

ئى پەلەك، كەجرەۋلىغىك قوي بىر زامان ھالىمغا باق،
غۇنچىدەك كۆڭلۈم بولۇپتۇر تە-بتە قان بۇ كېچە.

ياردىن كەلدى نەسىمى تازە جان تاپتىم داغى،
ئولكى بولغايمۇ ئىكىن جان ئىچرە مېھمان بۇ كېچە،

لەيلىنىك ھالى زەبۇندۇر يار ئۇچۇن لەيلۇ-ناھار،
ئەيلىگىل يار دەپ ماڭا مۇشكۇلنى ئاسان بۇ كېچە.

ئىشتكەچ مەجلىس ئەھلى بۇ غەزەلنى،
دىيىشتى، تەسرى ئالدى كۆڭۈلنى.
تىزىلغان نەزم يىپىغا ئۇنچە-مارجان،
گۇزەللىكتىن كۆڭۈللەر قالدى ھەيران.
قىلىپ تەھسىن زىيائىنى تۇتۇشتى،
قېنى؛ "كەلتۇرسلە" دەپ چىك يىپىشتى.
شائىرلار ئۇڭا قويغاچ بۇ تەلەپنى،
نورۇز ئاخۇن زىيائى ئاچتى لەبنى.
دىدى: مەن نەچچە ئايلاز رەنج چەكتىم،
گۇزەل گۇلشەن ياساپ گۇل ھىدى چاچتىم.
ۋامىق-ھۆزرا ھىكايەسىنى تاماملاپ،

---

① ئسرۇلال — بەك مالال بولۇش.
② ئندىلىپ — بۇلبۇل.

قەلەم قوُرىدى، قەغەز قويوُلدى قاتلاپ.
مانا بوُ ئەك ئاخىرقى بەتلىرىدىن،
ئوقوُي بىرقانچىسىنى بېيتلىرىدىن.
ئېلىپ يانجوُقىدىن دەپتەرنى ئاچتى،
ئېغىزىنىڭ هوُققەسىدىن دوُرلار چاچتى:

"كىشىكىم ئىروُر ئىشقىدىن بىخەبەر،
ئۆزى ئەكسىدىن تاپماس هەرگىز ئەسەر.
بىراۋ سىنەسى ئىشق ئوتىدا كۆيەر،
دىل ئاينەسىدە ئۆز ئەكسىن كۆرەر.
ئۆز ئەكسىدىن هەركىمكى ئاگاهدوُر،
گادادوُر، هەقىقەتتە ئوُ شاهدوُر،
كىشى ئىشقىدىن زەررە ۋاقىپ ئەمەس،
هەقىقەت ئېلى ئوُنى ئىنسان دىمەس،
هاۋاتابدىن بولدى خەفغاشدوُر①،
تىرىكلىكتە مەنزىل ئاگا بولدى گور.
زىيائى سەن ئوُل ئىشقىنىڭ تالىبى.
بولوُپتوُر ساگا نەپس شوُم تالىبى.
ۋاپاسىز جاهان هەرسىدىن بول يىراغ،
كە ئاگاه بولماي، كېتەر بولدى چاغ.
ساگا قىلسا تەگرى تائالا كەرەم،
ئىگەر ئىشقىدىن زەررە بولسا بىهەم.
پوُشايمانلىق، بولساڭ كۆزوُڭ ياشلىق،
هالاك بولسا نەپسىڭ نەچە ياشلىق.
تەسەۋوُرلار ئەتسەڭ ئىشك تورىغە خام،

① خەفغاش — يىراق.

ھەمە كار - باربك ئروُر ناتامام.
نە بولغاي فاناساری قويساك قەدەم،
ۋۇجۇدىڭدىن بولسا تەكەببۇر ئەدەم."

شائىرلار شېئىرنى تەھسىن قىلىشىپ،
تېگىشلىك ئىلمىي تەھلىللەر بېرىشىپ،
بۇلار بارى سەبۇرىغا قاراشتى،
قېنى يۇنجۇلىنى تۆكسىلە دېيىشتى؛
سەبۇرى پىكىر ياقىستىن باش كۆتەردى،
جاۋابىنى مۇشۇ بېيتلەرلە بەردى:

غەزەل

كېتەر ساقى قەدەھكىم ئاپتابى ئالەم ئارادۇر،
زىمىن سەبزۇ، ھاۋا جانبەخش، گۈلشەن راھەت ئەفزادۇر.

پەرىشان ئولماكىم گۈلبەرگىدەك ھالا بۇ گۈلشەندە،
نىشاتو تەيش ئۇچۇن ئەسبابى جەمىيەت مۇھەييادۇر.

ئېچىلدى غۇنچە، كۈلدى لالە، كەلدى ئىشرەت ئەييامى،
زابانى ھالى سەبزە، ئىشرەت ئىماسىغا گويادۇر.

قىلىپ بىخۇتلۇغۇم ئىزھارىنى ئەيتاي دەردى پىنھانى،
دىلوجان سەبئەسەييارە پۇتۇنلەي كار پەرمادۇر.

كەل ئى بەھرام ۋاقتىم ۋاقىپ ئول تەقدىر ھالىمدىن،
بۇ كۈن ئىقلىم ئەۋۋەلدىن مۇساپىر نۇكتە پەيمادۇر.

ئاڭاگەر ئارزۇدۇر سۆزلىمەك بەھرامى ئالدىدا،
ماڭا ھەم ئۆز شەھى بەھرامىم ئالدىدا تەمەننادۇر.

غەزەل

پەلەك ئاشۇبدىنكىم مەن كەبى زارۇنەزار بولغاي،
جاھان زۇلمى ئۇلۇس بىدادىدىن بىئىتىبار بولغاي.

زەھى ئازادەدۇرمەن ئىشق ئارا مەجنۇن ئەمەس ھەمرا،
نە مەندە خانىمانو، نە ماڭا يارو دىيار بولغاي.

جاھان ئەھلىدىن ئەتمەك مۇددىئا مېھرو ۋاپا رەسمىن،
دىمەكتۇر مەرگ زەھرىدىن ھاياتىم ئۇستۇار بولغاي.

پانادەشتى ئارا چۇشمىش سەبۇرى دوستلار زىنھار،
دىسەڭكىم ئىختىيار ئەتمىش، ئاڭا نە ئىختىيار بولغاي.

سەبۇرىنى بۇلار تەقدىر قىلىشتى،
شۇئۇرلۇق شېئىرلار دەپ نام بېرىشتى.
شۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئىلمىي بەزمدىكىلەر،
تۇردۇش ئاخۇن غېرىبنغا دىدىلەر:
قېنى پىكىر قۇشلىرى نەلەردە ئۇچتى،
نىچۇك مەئنى ۋە ئەسرارلەرنى قۇچتى؟

نىچۈكرەك ياشىنتىلدى گۈل ۋە گۈلزار،
قويۇپ ئۆتكەيلا بولغايمىز خەبەردار.
زامانەسىنىڭ ھەقىقى بۇ ئەدىبى،
دىدى مەنكىم غېرىپلارنىڭ غېرىبى.
ماڭا ئەمر ئەيلىگەچ ھاكىم زوھۇرىدىن،
ئەسەر يازدىم ھۈنەرۋەنلەر تىلىدىن.
بۇ مىسرالار ئىرۇر ئۇشبۇ كىتابتىن،
قىلاي ئازراق ئايان مەن شۇ خىتابتىن:

"بار ئەردىم مەنى چۈغز ۋەيران نەشىن،
ھەمىشە ئۇلۇم ئەھلىگە ھەم نىتىن.
ئۇلۇم ئەھلىگە كەپىش بەدار ئىدىم،
جاھان ئەھلىدىن ئىسروبىزار ئىدىم.
جاھان ئىچرە غۇربەتتە ھالىم تىئەپ،
ئىدى تۇردى ئىسمىم، غېرىبى لەقەب.
دىدى تەئلىق ئەتكىل بۇ يەگلىغ كىتاپ،
خالايىق دىماغىغا يەتكۈز گۈلاپ،
داغى ئەيلىگىل بىرنەچە مەئرىپەت،
شەرىئەت بايانىنى ھەم زاھىر ئەت،
جاھان ئەھلى مەككارلىق قىلمىسۇن،
ھۈنەر ئىچرە غەددارلىق قىلمىسۇن.
ھاۋا ۋە ھەۋەسلەرنى تەرك ئەيلىسۇن،
ھەمىشە شەرىئەت يولىن ئىزلىسۇن.
بۇ يەگلىغ ماڭا ھۆكۈم قىلدى ئەمر،
بېرىپ كۆرسىتىپ سۆزنى گويا كى پەر.
ئىشىتتىم بار ئەمر - پەرمانلىرىن،
بايان ئەيلىدىم ھەمە ئەيتقانلىرىن.

جاهان ئىچره بولغاي كىتابى ئەجەپ،
ئاڭا ئىسسم قويدۇم كىتابى غەرىپ"

نەخوش مەئنا ئىزدۇر دىدىلەر بۇنىڭغا،
قىسىشتى ئاپىرىن گۈلنى ئۇنىڭغا.
مۇشۇ سۆھبەت داۋامى ئىچرە سەئدىن،
تۇرۇپ چەتتە ئالاتتى زەۋق بۇلاردىن.
بۇ چاغدا ئۇنى قىچقاردى نازارى،
دىدى: كەل بۇ، ئىجادىيەت باھارى.
قېنى پىكرىڭ ئېچىلدۇردى نېچۈك گۈل،
شېئىر بولسۇن ۋە ياكى نەسىردۇر ئول.
ئۇنى قوي ئورتىغا ھىدلاپ كۆرەيلى،
نېچۈك گۈل دەستىلەر تۇزدۇڭ بىلەيلى.
نازارىنىڭ مۇشۇنداق دىيىشىدىن،
چىقاتتى باخەبەرلىك يېزىشىدىن.
نەكىم سەئدىن نازارىنى تۇتۇپ پىر،
يازاتتى گاھى ـ گاھىدا غەزەل ـ شېئىر.
نازارىغا ئۇلارنى كۆرسىتەتتى،
دىمەككى ئۇ، بۇنىڭ يېزىشىن بىلەتتى.
ئۇيالغان ھالدا ئاستا كەلدى سەئدىن،
چىقاردى دەپتىرىنى ئۆز يېنىدىن.
دىدى، يازغان ئىدىم بىر ئەرزىمەس شېئىر،
ئوقۇشقا ئەرزىمەيتتى بۇنداً ھىچبىر.
قىلىندى ئەمر ئۇنى قىلمايدۇ بولماي،

ئەگەرچە قالسمۇ ياخشى يېزىلماي.
ئېلىپ دەپتەرنى مەلۇم بەتنى ئاچتى،
مۇھەببەت ئوتىدىن ئۇچقۇنلار چاچتى.
ئېلىپ ئۇ، توختوتۇپ، ئۆزىنى بىر پەس،
ئوقۇپ چىقتى تۆۋەندىكىچە مۇخەممەس:

دىل ئەينىگىدە جىلۋە قىلىپ ئەتتى ئەكس يار،
ھۆسنۇ-جامال گۈللىرىدە تولغان لالە زار،
كۆرگەچ كۆكۈلدە قالمىدى ھېچ سەۋر ئىختىيار،
قانداق نەپىس گۈزەللىك ئىزھۇر بۇ؟! دېدىم، دېدى:
گەر ئىشقىنىڭ بۇلبۇلىسەن! باھارىڭ ئىزھۇر سېنىڭ.

مەن زار بولۇپ ئۇنىڭكى جامالى شارابىغا،
ئىچكەنسېرى يولۇقتۇم خۇمارى ئازابىغا،
قالدىم چۈشۈپ تەشنا بولۇش ئىزتىرابىغا،
قانمايدىغان ئىچسە يۈرەك نەمەيدۇر؟! دېدىم، دېدى:
قاندۇرمىغان مەيىمگە خۇمارىڭ ئىزھۇر سېنىڭ.

رەھىم ئەت ماڭا! قاچانغىچە ساڭا تەلمۈرەي،
ئاشۇپتىدەھال، تەلۈە بولۇپ چۆل ئارا يۈرەي،
سەندىن ئۈمىت قانداق قىلىپ ئەمدى مەن ئۈزەي،
بىلەلمىدىم نېچۈك ھالغا چۈشۈپمەن؟! دېدىم، دېدى:
ئىشق ئەھلى سەن شۇ ھالەت شوئارىڭ ئىزھۇر سېنىڭ.

دانه یۇزدە خالی، چاچلىرى توزاق،
دىللار ئۇنىڭ نەرگىسىنىڭ ئەسىرى ئىرۇر بىراق،
قاتىل ئىرۇر ۋە لېكىن يوق ئۇڭا سوراق،
شۇنداقمۇ ئىش بولامۇ جاھاندا؟! دېدىم، دېدى:
ئارى بولۇر كويۇم ــ مازارىڭ ئىرۇر سېنىڭ.

بۇلار شاگىرت شېئىرىنى ئىشىتتى،
ئۇنى ماختاشتى، تەھسىنلەر قىلىشتى.
بۇ مىسرالاردا بولغان ئىشقى مەزمۇن،
ئۇستاتلارنىڭ بارىنى قىلدى مەمنۇن.
شائىرلارنىڭ سەممى ئىلتىپاتى،
يېگىت كۆڭلىدە ئىلھامنى ئويغاتتى.
تۇرۇپ ھۆرمەت بىلەن ئۇ، رۇخسەت ئالدى،
مۇشۇنداق بىر سوئال ئۈرتىغا سالدى.
سوئالغا جاۋاپ بەردى نازارى،
بولۇشتى باشقىلار شائىرغا يارى.
دېدى سەئدىن: ئىشق ئۇ نە دېمەكتۇر؟!
نازارى ئەيتتى: ئۇ ئوتسىز كۆيۈكتۇر.
دېدى: ئىشق نە ئۇچۇن ھەر دىلغا چۈشمەس؟
دېدى: ئۇ دۇغ كۆكۈللەردە كۆرۈلمەس.
نېچۈككىم ئايىنەگە قونسا چاڭ ــ توز،
كۆرەلمەس ئۇنداً ھېچبىر ئەكسىنى كۆز.
دېدى: ئىشق دىلدا ھېچ يوشۇرۇن قالۇرمۇ؟
دېدى: ئوتنى يوشۇرماقتا بولۇرمۇ؟

دىدى: ئىشقىغا نېچۇن سىرداش تېپىلماس؟
دىدى: ئىشقنى كىشىلەر تونىيالماس.
دىدى: ئىشق دەردىنىڭ بارمۇ داۋاسى؟
دىدى: دورا ئەمەس ئىشق مۇددىئاسى.
دىدى: نېچۇن داۋا بولمايدۇ دەرتكە؟
نېچۇن دەرتمەن داۋا كۆتمەيدۇ دەرتكە؟
دىدى: بۇ دەرت قوبۇل قىلماس داۋانى،
ئاشىق ھەم كۆزلىمەس بۇ مۇددىئانى.
دىدى: بولسا ئەگەر بۇ مۇددىئاسى؟
دىدى: ئۇ، ئىشق ئېلى ئالدىدا ئاسى.
دىدى: ئاشىق نېچۇن ئىشقتىن كېچەلمەس؟
دىدى: ئۆز ئىختىيارى ئۆزدە ئەرمەس.
دىدى: ئىشق غايەسى تاپماق ۋىسالمۇ؟
دىدى: ئىشقىغا ئىرۇر زىت مۇشۇ ھالمۇ؟
ئىشقنىڭ قۇدرىتىدۇر دەرت ـ ھىجران،
تىلەپ مەشۇقنى چەكمەك دائىم ئەرمان.
ئەگەر بولسا مۇيەسسەر يار ۋىسالى،
بولۇر ئەسرارى ئىشقتىن جىسىم خالى.

قىتئە

ئىشق ئۇ، نەدىمەك، ئەسلى ئۇنىڭ ھىجر پىراقتۇر،
گەر بولمىسا ھىجر ئاشىق ئاتلىش بەكمۇ ئۇزاقتۇر.
ئاشىققا ئەگەر ۋەسل مۇيەسسەر بولسا،
ئىشق ئوتى ئۆچەر، ئىشق كويىدا بۇ ياخشى سىناقتۇر.

دىدى: شۇنداق ئىكەن ئاشىق نە قىلسۇن،
داۋا بۇ دەرتكە ئۇ، قەيەردىن ئالسۇن؟
ئىشقتىن قۇتۇلالماس بولسا ئاشىق،
ۋىسال ئىشق شەنىگە كەلمىسە لايىق،
مۇشۇنداق چاغدا بۇ ئاشىق بىچارە،
قەيەردىن تاپىدۇ دەردىگە چارە؟
مۇشۇ دەرت بىرلە زار ئۆلسۇنمۇ ئاخىر،
جاھاندىن بىمۇرات كەتسۇنمۇ ئاخىر؟
دىدى شۇندا نازارى بىر چېكىپ ئاھ،
ئاشىقنىڭ ھالى مۇشكۈل خاھ، ناخاھ.
كىشكىم ئىشق گىردابىغا چۈشتى،
ئۇنىڭغا ئىشقنىڭ دەردى يېپىشتى،
بىپايان بىر دېڭىزگە چۈمدى گويا،
بولالامدۇ خالاس گىردابىن ئايا.
نىچۈك دولقۇنلار ئۇنى غەرق قىلغاي،
نىچۈك ئاپەت لەھەڭكى ئۇنى يۇتقاي.
كىمەسى نەدە بولغاي پارە-پارە،
قىلالامدۇ بۇ ئاپەتلەرگە چارە؟
بالا دىسەڭ، ئاشىق دەيدۇ ئۇنى بەخت،
دىسەڭ زىندان، بۇلار دەيدۇ ئۇنى تەخت.
دىسەڭ تور دەيدۇ ئاشىق ئۇنى بىر نۇر،
ئەگەر نۇر دەي دىسەڭ، ئۇ بىر يامان تور.
ئۇنى نۇر دەي دىسە ئازدۇرغۇچى يول،
لېكىن ئىشق ئەھلى دەيدۇ توغرا بىر يول.

سۈزۈك بىر نۇر ئۇ ئاشقىنىڭ دىلىغا،
لېكىن ئۇ توساقتۇر ئىدراك يولىغا،

غەزەل

مۇھەببەت نۇرى دىلىنىڭ ئەينىگىدە ئەكس قىلغاندا،
ئەقىل ئىدراك پۈتۈنلەي تۈيغۇدىن خالى قالۇر ئۇندا.

قولىدىن ئىختىيارىنىڭ تىزگىنى كەتكەي چىقىپ ئاخىر،
خىيالىنىڭ ئاغمىغىنى باشقۇرالماس تازا چاپقاندا.

ماڭار يولىنى كۆرمەكتىن قالۇر ئەقل ئۇ ئۆزى ئاجىز،
نەچۈككىم خىرە بولغاي كۆز، قۇياش نۇرىغا باققاندا.

ئىشقىنىڭ سوررىنى ھۇشىنىڭ كۆزى بىرلە تاماشا قىل،
كىلىپ پەرۋانە ئۆزىنى چىراق نۇرىغا ئۇرغاندا.

ئەقل ھەيران قالۇر سۆيگۈ ئەسىرى بۇ كىچىك مەخلۇق،
پىرىلداپ ئايلىنىپ شەمئىنى، ئۆزىنى ئوتقا ئۇرغاندا.

ھەقىقى چىن مۇھەببەت بولسىلا ئەرزىر سۆز ئاچماققا،
قەلەم تەگلىك چېكەر يالغان مۇھەببەتتىن سۆز ئاچقاندا.

بۇ ئىزاھتىن كېيىن شۈكلەشتى سەئدىن،
قانائەت تاپتى بولغاي كۆڭلى ئاندىن.
ئۇلاردىن ئايرىلىپ كەتتى يىراققا،
ئۇپۇق بويلاپ كۆزىن تىكتى ئۇزاققا.

ئۆزى بىلدى ئۆزىكەن ئىشق ئەسرى،
بىلەلمەس ئۇ نەچۈك بولغاي ئېخىرى.
تىرەن بىر ئوي دېڭىزى ئىچرە پاتتى،
خىيالى ئۇنى بىر گىردابقا ئاتتى.
قاردى شۇبھە بىرلە بۇ ھاياتقا—
ئېخىرى يوقلۇق ئولغان كائىناتقا...

قەلەندەر، كەل! ساپايىڭنى جاراڭلات،
دىلىمنى داغى غەپلەتتىن يىراقلات.
ئىرۇرمەن بىر ھەۋەس لېيىغا پاتقان،
بولۇپ غاپىل ماڭار يولىنى يوقاتقان.
نە بىر خىزمەت قىلالمىدىم ئېلىمگە،
نە بىر ھەسسە قوشالمىدىم بىلىمگە.
تۇغۇلۇپمەن ھەجەپمۇ شۇم پىشانە،
مالامەت تېشىغا بولدۇم نىشانە.
ۋەتەن گۈلزارىغا بىر قۇيمۇدۇم سۇ،
مېنىڭدىن رازى بولماس، بىلىمەن ئۇ.
قىلالمىساممۇ خىزمەت ئۇڭا گەرچە،
دىلىمدا ساقلىدىم مېھرىنى شۇنچە.
نەچۈك ئۇنۇتاي، مېنى تۇققان ئانامنى،
ماڭا ئاق سۈت بېرىپ باققان ئانامنى.
تۇرسا كىندىك قېنىم شۇندا تۆكۈلگەن،
پۈتۈن ئەجداتلىرىم ئۇندا كۆمۈلگەن.
ئېچىلغان تۇرسا ئۇندا نەۋ باھارىم،

ئۇنىڭدىن كەلسە ھارلىق ئىپتىخارىم.
ئۇنى سانىماي سائادەت دەپ ئۆزۈمگە،
غۇبارىن سۈرمە قىلماستىن كۆزۈمگە،
قىلاي قانداقمۇ تاقەت مەن كېمىنە،
ۋەتەننىڭ ئىشقىدا كەرمەي بۇ سىنە.
ئۆتۈپتۇ يۇرتىمىزدا ئىككى ئاشىق،
ئاشىقلىق نامىغا ھەقلىق ۋە لايىق.
يازاي تارىختا نامى مەڭگۈ قالسۇن،
ئاشقلارنىڭ ئارىسىدىن ئورۇن ئالسۇن.
نە ھاجەت لەيلى ـ مەجنۇن دەپلا يۈرمەك؟
ۋە يا پەرھادى شىرىننى كۆتەرمەك؟
ئۆزۈڭنىڭ ئاشقىنى ئويلىمامسەن؟
ئۇلارنىڭ سۆيگۈسىنى كۆيلىمەمسەن؟
ۋەتەنپەرۋەرلىك، ئويلايمەنكى شولدۇر:
ئۆزى ۋە نەرسە سىلە بولسا مەغرۇر.
ۋاپاسىزدۇر جاھان ئۇ ياخشى ئۇقساڭ،
كېتەرسەن، ئاخىرى ھەرقانچە قىلساڭ.
ئۆلەرسەن تاشلا دۇنيانى دېمەيمەن،
تىرىش، ياخشى ياشا دۇنيادا، دەيمەن.
مېنىڭ پىكرىم ۋە قەستىم شۇ ئەزەلدىن،
لېكىن دەيمەنكى ئەۋۋەلرەك ئەجەلدىن.
ئۆزۈڭدىن قالدۇرۇپ كەت ياخشىراق ئىز،
يوقاپ كەتمە جاھاندىن، ئۆزۈڭ ئىزسىز.
شۇڭا كۆيلەپ ۋەتەننىڭ ئاشقىنى،

قىلاي دەپ ئۇنۇتۇلماس تارىخىنى.
چۈمۈپ پىكىر دېڭىزىنىڭ قاينىمىغا،
ئۇلاپ تاڭنى شۇ تاڭنىڭ ئاخشىمىغا.
گۈلۈ ـ گۈلشەن تاماشاسىنى تاشلاپ،
قەلەم قولدا، نەدەي دەپ باشنى قاشلاپ،
كېتىپ بارارمەن تۇزۇپ قۇرلارنى بەتتە،
قالاي خىزمەت قىلىپ دىگەن نىيەتتە.
نە يانىمدا مېنىڭ بىر غەمگۇزارىم،
مۇڭۇمنى تۆككىلى نە مۇڭ گۇسارىم.
پەلەكنىڭ زۇلمىدىن باغرىم ئېزىلگەن،
تۇز ئۇقتەك قامىتىم يادەك پۈكۈلگەن.
ئىپارەڭ باشلىرىمغا ياققان ئاق قار،
قېرىلىق قۇدرىتىنى قىلغان ئىزھار.
ئېغىز ھوققە① يوقاتقان يۇنجۇسىنى،
ئەجەل ئاچقان كىرىشكە رەخنەسىنى②.
گاھى دەيمەن قىلۇرسەن نىمە ئانچە،
نىمە قىلسەن چېكىپ مېھنەتنى شۇنچە.
چېكىپ شۇنچە جاپا، ساڭا بۇ نىمىتى،
بۇ خىل قىينالمىساڭمۇ كۈن ئۆتەتتى.
مۇشۇنداق چاغلىدا مەشھۇر ئەدىپلەر،
كۆز ئالدىمدا كۆرۈنۈپ جىلۋە ئەيلەر:

---

① ھوققە ــ قاپچۇق.
② رەخنە ــ شورا.

يۇسۇپ خاس هاجىپ هەم خىسراۋ نىزامى،
بەدىل، هازىق، فىردەۋسى، ۋە جامى.
هاپىز، سەئدى، فۇزۇلى ۋە نازارى،
غەربىي ۋە زىيائى هەم سەبۇرى.
يانا شۇنداق شائىرلار كۆپ ناهايەت،
مېنى بۇ پىكىرده قىلدى مالامەت.
ئۇلار ئېيتتى: نېچۇن يازدۇق بىلەمسەن؟
نېچۇن تارتتۇق جاپا ـ مېهنەت ئۇقامسەن؟
نىمە مەقسەت مۇشۇنداق قىينىلىشتىن؟
پىكىرنىڭ كاننى تۇرماي قېزىشتىن؟
بۇنىڭدىن قەستىمىز ئىلمىي ئىجاتتۇر،
دىلىمىز، قىلا ئالغانلىقتا شاددۇر.
بىلۇرسەنكىم كۆكۈش بۇ چەرخ تاقى،
ئىچىده قالمىغاي هېچكىشى باقى.
پەقەتلا قالغۇسى باقى بۇ ئىجات،
زامان مەڭگۇ قىلۇر ئىجاتچىنى ياد.
شۇڭا بىز قىينىلىپ ئىجات يارىتتۇق،
ئۇنۇتماس ئىز قويۇپ بىر نام تارىتتۇق.
ئېچىلدۇردۇق خازانسىز بىر گۇلستان،
قىلالمايدۇ ئۇنى يوق هېچ زىمىستان.
سىنىڭده يوقمۇ بۇنداق ئالى غايە؟
هايات ئىدۇر بىلىپ قوي مىسلى سايە!
سايەڭ قانداق يوقالسا، كەتسە ئىزسىز،
ئۆزەڭمۇ شۇڭا ئوخشاشلا تۇراقسىز.

مۇشۇ سۆزلەرنى ئويلاپ توغرا تاپتىم،
ھىلىقى ئويلىرىمدىن يانا قايتتىم.
شۇڭا ئالدىم يانا قايتا قەلەمنى،
سىزىشقا باشلىدىم بەتكە رەقەمنى.

رۇبائى

بىر گۆھەر ئىزۇر، باھاسى يوق، بۇ ئىجات.
ئىجاتچىنى قىلۇر زامان، مەڭگۈ ياد.
ئىجادى ئىزۇر مەڭگۈ، ئەمەس مەڭگۈ كىشى،
ئىجادىڭ ئىلە تونۇر سېنى بىل، ئەۋلات.

16. قىز سورىتىش

564 بۇ مۇنداغ كىشىلەر بولۇر ئېزى قىز①
بۇ قىز قىزلىقى قىلدى قىز ئاتى قىز
ياشمىسى: مۇشۇنداق كىشىلەر بولۇر بەكمۇ قىز،
بۇ قىز قىزلىغى قىلدى قىز ئاتى قىز.
—— «قۇتادغۇ بىلىك».

بىلەلمەيمەن يارالغان كىشى قانداغ،
ئۇنى كۆل قىلمىدى بۇ يوشۇرۇن داغ؟
سەئدىن بولغاچ مۇشۇ داغقا گىرىپتار،
بۇ داغنىڭ دەردىدىن كۆپ چەكتى ئازار.
تۇگەندى ئاخىرى سەبرۇ قارارى
ئېشىپ، كۆرمەككە يارنى ئىنتىزارى.
مۇھەببەتنىڭ ئوتى كۆڭلىدە ئارتىپ،
ئاتا-ئانىسى قېشىغا كەلدى قايتىپ.
سۆيۈندى كەلگىنىدىن كۆپ ئاتا-نا،
دىيىشتى شۇ مۇقەررەركىم هامانا.
قويۇرمىز ئەمدى ئۆيلەپ بۇ ئوغۇلنى،
بۆلەيلى ئەمدى بۇ ئىشقا كۆڭۇلنى.

① قىز — قىس. يەنى تېپىش. قىزنىڭ ئەسلى مەنىسى قىس.

ئۇنىڭغا جۇپت بىر مۇنس تاياىلى،
گۈزەل بىر گۈلغا ئۇنى قوندۇرايلى.
ئۇلار شۇندىن بېرى ھەر ياققا چاپتى،
نەچە جايدىن نەچە قىزلارنى تاپتى.
ئۇلار يارىتىپ نەچە جاينى قىلىپ پەرز،
بۇلارنى قىلدى ئەۋزەل ئوغلىغا ئەرز.
بۇلارنىڭ بارىنى رەت قىلدى سەئدىن،
ئاتا-نا بولدى كۆپ مەئيۇس بۇنىڭدىن.
بۇلارنىڭ بېشى قاتتى بولدى ھەيران،
نە كىم بولدى پۇتۇن ئوي-پىكرى ۋەيران.
ئاخىر دوستى ھەسەننى سالدى ئىشقا،
ئوغۇل كۆڭلىدىكى سىرنى ئۇقۇشقا.
ھەسەن ئەردى بۇ ئەسراردىن خەبەردار،
بىلەتتى دوست كۆڭلىدە نىمە بار.
بۇ سىرنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا تۆكتى،
ئىبراھىم ئۇنى ئاڭلاپ بەك ھولۇقتى.
گۈلىكىم، ئۇنى سۆيگەن ئىدى ئوغلى،
كېتىپ قالغان ئىدى ئۇ گۈلغا مەيلى.
قولى يەتمەس ئىگىز شاخنىڭ گۈلىنى،
مۇشۇ يۇرت بايلىرىدىن بىر كىشىنى.
ياشايتتى مەست بولۇپ دۇنياغا مەغرۇر،
تۇتاتتى ئۆزىنى ئۇ ھەممىدىن زور.
رابىيەدىن بۆلەك پەرزەنتى يوقتى،
پەقەت شۇ بىرلە كۆڭلى خوش ۋە توقتى.

ئېتى ياقۇپ، ئىدى مەلۇم خيالى،
لايىق چىقسا ئەگەر باي ئوغۇز مىسالى.
ئىلىپ چوڭ توي قىزىنى ئوڭا بەرسە،
خالايىق بايلىقىنى، كۆچىنى كۆرسە.
پىسەنت قىلمايتتى ئۇ ئىلمۇ ئەدەپنى،
پەقەت ئىستەيتتى بايلىق، نام، نەسەپنى.
كۆرۈنەتتى ئۇنىڭغا خار يوقسۇل،
پۇتۇن پىكرى خيالىلا ئىدى پۇل.
ئىبراھىممۇ ئەمەستى بەكمۇ ناچار،
ئۇنىڭمۇ ئوغۇرگە لايىق تۇرمۇشى بار.
سەرىقتال بىر ھايات ئىچىدە ياشايتتى،
دىيىلسە تۇرمۇشى ئوبدان، يارايتتى.
ئەمەستى ئېھتىياجلىق ئۇ كىشىگە،
ئوغۇزى قادىر ئىدى ئوغۇزىنىڭ ئىشىگە.
ئەگەر ياقۇپتا بولسا ئىدى ئىنساپ،
قارا بولماي دىلى، بولسا ئىدى ساپ.
بۇنىڭدىن ھىچقاچان ئۇ چۇچىمايتتى،
بۇ تويىنىڭ ئىشىغا ئۇ ئاقسمايتتى.
لېكىن ياقۇپتا بارتى بىر تەبىئەت،
قىلاتتى باي، ئەمەلدارلارلە ئۇلپەت.
ياراتمايتتى ئىبراھىمنى مۇقەررەر،
ئوغۇزنى كۆرىتى دارا، ئىسكەندەر.
ئىبراھىم شۇڭا، قاتتىق ئويغا پاتتى،
نىمە قىلىشنى ئويلاپ بېشى قاتتى.

ئاتا-نا ئىككىسى كۆپ ئويلىدى ئوي،
بالا بولدى بولارنىڭ بېشىغا توي.
ياقۇپقا قويىلى ئەلچى، دېيىشتى،
ۋە لېكىن يانا بۇ ئويدىن يېنىشتى.
ئەگەر قويغاندىمۇ ئەلچى هامانا،
قىلىپ ياقۇپ، يوق ئىشلەرنى باهانا،
قوبۇل قىلمايدۇ ئۇ هەرگىز، بۇ ئىشنى،
ئۇ مەنىستىمەيدۇ بىزگە قىز بېرىشنى.
ئوغلىغا نەسىهەت قىلماقچى بولدى،
هەسەننى ئارىغا سالماقچى بولدى.

تۇمان باسقانتى بۇ كۈن ساپ هاۋانى،
كۆرۈپ بولمايتتى نىلى كۆك سامانى.
يېغىۋاتاتتى يامغۇر سىمسىمارى،
ئاياقلاشقانتى قەشقەرنىڭ باهارى.
تومۇز كىرگەنتى، سايرىمايتتى كاككۇك،
شامال يوقتى، يوپۇرماقلار ئىدى شۇك.
چېقىن چاقناپ تۇراتتى گاه-گاهى،
گويا تېزلىكته ئاشىق ئوتلۇق ئاهى.
هەسەن سەئىدىنى كۆپ ئاختۇردى، هاردى،
ناهايەت شۇ ئېرىق باشىغا باردى.
هەسەن بىلەتتى شۇنى، كۆپ چاغدا سەئىدىن
ئالاتتى جاي شۇ مەجنۇنتال تۇۋىدىن.
سەهەر ئاخشام ۋە يا كۈندۈزلىرىدە،

رابیه بىرله خوشلاشقان يېرىده،
خيال دەريالىرىغا چۈمۈلەتتى،
مۇھەببەت دەشتىده ئويغا كېتەتتى.
ھەسەن يېگىلىشمىغانتى ئۆز ئويىدا،
دىگەندەك ئىدى سەئىدىن سۇ بويىدا.
قولىدا خوجا ھافىزنىڭ دىۋانى،
ئوقۇيتتى مۇڭلۇق بىر ئۇن بىرله ئانى.
قىلاتتى ئۇ مۇشۇ بېيتلەرنى تەكرار،
غەزەل تىلىدا، دىلىدا ياد قىلىپ يار:

ئالايا ئەييھەسساقى ئەدركە ئسەن ۋە ناۋلھا،
كى ئشق ئاسان نەمود ئەۋۋەل، ۋەلى ئەپتادەمۇشكىلھا.
(ئەي ساقى قەدەھنى دەۋر قىلدۇر ۋە ئۇنى بەركى، ئىشق
باشتا ئاسان كۆرۈنۈۋىدى، لېكىن مۇشكۈللۈكلەر توشۇپ قالدى)

مەرادەر مەنزىلى جانانەچەئەمنو ئەيش‌چۈن ھەر دەم،
جەرەس فەرياد مى دارەدكى، بەر بەندىد مەھملھا.
(قوڭغۇراق يۈكلىرىگلىنى تېڭىگلا دەپ پەرياد قىلىپ تۇرغاندا،
جانانىڭ مەنزىلىدە ماڭا قانداق خاتىرجەملىك ئەيش بولسۇن؟)

ھەمە كارەم زخودكامى، بى بەدنامى كەشد ئاخر،
ناھان كەي مانەد ئان رازى كېزو سازەندەمەھفىلھا.
(ئۆز مەقسىدىمنىلا كۆزلىگەنلىگىمدىن ئاخىرى ھەممە ئىشىم
يامان ئاتلىققا تارتىپ ئېلىپ باردى، ئۇنىڭ ئۈستىدە مەجلىسلەر
قىلىنۇاتقان سىر، قاچاندا ئاشكارا بولماي قالالايدۇ؟).

ئوقۇيتتى بۇ غەزەلنى ئاشقانە،
ئۇنۇتقان ئۆزىنى، گويا دىۋانە.
ھەسەن سەئدىنىڭ ھالىن كەتتى ئويلاپ،
خىيالى ئۇچتى سۆيگۈ يولى بويلاپ؛
دىدى: ئاشىقا "ئىشقتىن يان" دىمەك تەس،
بۇ خىل سۆزلەردىن ئاشىق، يەر ئازار، بەس...
ئۇنىڭغا پەند ئىشقتىن يان دىمەكتۇر،
ئۆزۈڭنىڭ سۆيگىنىدىن تان دىمەكتۇر.
قىلاي قانداق؟ ئۇنىڭ قېشىغا بارايمۇ؟
ۋە ياكى مېنى كۆرمەستە يانايمۇ؟
زۆرۈر تاپتى بېرىشنى يەنە ئاخىر،
قەدەم دوستىنىڭ يېنىغا قويدى بىر-بىر.
قېشىغا كەلدى، قىلدى ئەسسالامنى،
كۆڭۈلدىن بىلدۈرۈپ، چىن ئىھتىرامنى.
ئۇنى قىلغان ئىكەن مەست ئىشق شارابى،
تولۇپ تاشقان ئىكەن دىل ئىزتىرابى.
سالامنى ئىشتىپ كەلدى ئۆزىگە،
كۆرۈندى دوستى شۇ چاغدا كۆزىگە.
سۆيۈنۈپ كەلگۈچىنى قارشى ئالدى،
لېكىن ئۆز قىلمىشىدىن كۆپ ئۇيالدى.
قىزاردىيۇ ۋە لېكىن ئاچمىدى سۆز،
تىكىپ ئولتۇردى ئۇ، چىن دوستىغا كۆز.
ھەسەن دەسلەپ قىلىپ جىملىقنى بۇزدى،
گۈزەل ئەتراپىنى ماختاپ سۆزىنى تۈزدى.

دىدى، ئۇنى كۆپ ئىزدەپ يۈرگىنىنى،
كېلىپ بۇ جايدىن ئاخىر تاپقىنىنى.
ئۇنىڭدىن سورىدى سەئىدىن: نە بۇلدى؟
نىمىشقا مۇنچە ئىزدەشلەر تۇغۇلدى؟
ھەسەن سۆز باشلىدى ئەۋۋەل يىراقتىن.
دارىتما جۇملىلەر قىلدى پىراقتىن.
ئاتا-ئانىسى دېگەن سۆزلەرنى ئەيتتى،
ئۆزىمۇ پىكرىنى قوشتى، بېيىتتى.
دىدى: سىز بىر گۈزەل گۈلنىڭ ئەسىرى،
كۆڭۈلنى ئوراپ ئالغان يادى مېھرى.
ئىدى ساپ قەلبىگىز گويا كى كۆزگۈ،
ئۇنىڭغا ئەكس سالغاندۇر بۇ سۆيگۈ.
ئەكسىنى كۆزگۈدىن ئالماق ئەمەس تەس،
بۇ ئەكس سالغۇچى كەتسە يوقۇلۇر بەس.
ئۇ گۈلكى كۆڭلىڭىزگە ئەكس سېلىپتۇر،
قىلىپ مەپتۇن بۇ ھالغا چۈشۈرۈپتۇر.
ئېلىپ تاشلانسا كۆزگۈدىن ئاشۇ گۈل،
يوقالغاي سۆيگۈ ناملىق ئەكس ھەم ئۇل.
ئاتا-نا پىكرى بۇدۇر ئويلىغايلا،
كۆڭۈلنى دەپلا يولدىن ئازمىغايلا.
گۈزەللەر، نازىنىنلار كۆپ جاھاندا،
نىمە كۆپ، قىز تولا، ئۇشبۇ زاماندا.
بۇ سۆزنى ئاڭلىغاچ سەئىدىن تۇرۇلدى،
ئاران تۇرغان دىلى قاتتىق بۇزۇلدى.

تۆكۈلدى سۇ بولۇپ ياشلار كۆزىدىن،
دىلى كۆپ رەنجىدى دوستى سۆزىدىن.
دىدى: كىمكى ئەسىرى ئىشق بولسا،
ئۇ ئاڭلامدۇ نەسىھەت قانچە قىلسا.

مىسرار

تاشقا يامغۇر كار قىلماس، مۇزغا سۇ، ئاشققا پەند

ئاشق ئىشقتىن ناسات بىرلە يانامدۇ؟
قىيىنلىق يەتسە مەئشۇقتىن تانامدۇ؟
بىلۈرسەن ئىككىمىز بۇ يولدا ئوخشاش،
كۆزىمىز ئىككىمىزنىڭلا تۆكەر ياش.
ئەمەس مەنلا ئۇنىڭ ئىشقىدا ۋەيران،
ئۇ ھەمدۇر، ئىشق ۋادىسىدا ھەيران.
شۇ ھالەتتە ئاتا-ئانىسىدىن سۆز ئاچماق،
قوبۇل قىلماسمىكىن دەپ پىكىر قىلماق،
بۇ، ئىشق سىرىنى بىلمەسلىك نىشانى.
بولامدۇ ئىشقنىڭ بېگى ۋە خانى؟
بولۇر تەڭ ئىشق يولىدا شاھ، دەرۋىش،
ئىشق مەيدانىدىن بۇ پەرق يوقالمىش.

رۇبائى

گەر كەلسە ۋۇجۇد ئىشق قۇياشىغا ئۇدۇل،
يوق بولغۇسىدۇر پەرق، ئارادىن پۈتكۈل.

كۆر سايەنىكىم، كۈن نۇردىن ھاسىل بولغاچ،
رەڭلەر ئۆزى بولدى تامامەن يوق، ئول.

ئۇلارغا ئېيت مېنى ھالىمغا قويسۇن،
يېنىشقا نەدە قۇدرەت، مەندە بولسۇن؟
چېكىن، دىسەلەر، ئەمەس بۇ ئىختىيارىم،
بولۇپتۇ مەڭگۈگە بۇ ئىشق يارىم.
چۈشۈپ قالدى بېشىمغا ئىشق بالاسى،
كۆڭۈلدۇر ئىشق دەردى مۇپتالاسى.
قۇتۇلماقنىڭ ئىلاجى بارمۇ مەندە
ۋە ياكى قۇتقۇزۇشقا چارە سەندە؟!...
ھەسەن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئويغا پاتتى،
بۇ دوستىنىڭ سۆزىدىن بېشى قاتتى.
ھاۋا ئاۋالقىدىن بىرئاز سۈزۈلگەن،
بۇلۇت تارىغان، كۆكۈش ئاسمان كۆرۈلگەن.
قارا بۇلۇت ئۆرۈلگەن ئاق بۇلۇتقا،
يامغۇر ئوخشايتتى ياپراقتا ياقۇتقا.
ئېسىپ سالقىن شامال، مۇزتاغ يېقىدىن،
بېغىشلايتتى ھوزۇر سالقىنلىغىدىن.
ھەسەن چوڭقۇر خىيالدىن باش كۆتەردى،
قاراپ سەئىدىنگە شۇنداق پىكىر بەردى:
دىدى: گەر بولمىسا قايتماق بۇ يولدىن،
ماڭايلى ئويلۇنۇپ بىز توغرا يولدىن.
بېرىپ بىر ياقتا، تويغا سۆز ئاچايلى،

قويۇپ توي ئەلچىسى، ئادەم قويايلى.
يانا بىر ياقتا رابىيەنى تېپىپ ھەم،
بولۇپ بىز ھەممىمز بىر نۇقتىدا جەم.
ئۇنى ھەم قىلىلى ئىشتىن خەۋەردار،
بولۇپ قالسا ئەگەر تالاڭ مەدەتكار،
ياقۇپ باي ئەلچىلەرنى قارشى ئالغاي،
ئۇ چاغدا كۆڭلىمىز گۈلدەك ئېچىلغاي.
ئەگەر رەت قىلسا ياقۇپ ئەلچىلەرنى،
قۇرۇق قايتۇرسا بارغان كىشىلەرنى.
ئۇ چاغدا رابىيە پىكرىنى ئەيتسۇن،
ئانىسى ئارقىلىق ئاتىسىن ئۇناتسۇن.
ئەگەر بۇ پىكرىمىز قالسا ئۇتۇقسىز،
ئۇ چاغدا باشقا بىر تەدبىر كۆرەرمىز.
دېيىشتىيۇ ئېرىق بويىدىن كېتىشتى.
قاراپ ئۆز ئۆيلىرىگە يولغا چۈشۈشتى.

رۇبائى

ھەر قانچىكى كاج ئىرۇر پەلەكنىڭ چاقى،
ئەگرۇلمىكنىڭ نىشانى، ئەگرۇ تاقى.
تەدبىر بىلەن تۇرمىغچە ئۇڭا تاقابىل،
سۇنمايدۇ ساڭا ۋەسال مەيىنى ساقى.

17. ۋاپا ئەھدى

ئۇيتا دەست دەرجاھان بسيار،
بتپمز ئەر جۇمەند، ئاقىل خار.
(كۆپ ۋاقىتتا جاھاندا ئاقىل خار،
ئەقىلسىز ئەزىز بولۇپ كەلگەن.)
——شەيخ سەئدى.

مەئەلقىسسە ھەسەن سەئدىنىلە قايتىتى،
ئوغۇل پىكرىن ئاتا-ئانىسىغا ئەيتتى.
ئاتا-ئانا بولۇپ بۇ ھەقتە ناچار،
سوراپ قىزنى كۆرۈشكە بولدى تەييار.
ئۆزىچە ئۇلار، سائەت كۈننى تاللاپ،
ئەۋەتتى ئەلچىلىككە كىشى خىللاپ.
بۇلارنى يولدا ماڭماقتا قويايلى،
بىز ئەمدى سۆزنى رابىيەدىن ئاچايلى.

بۇ ئەلچىلەر مېڭىش كۈنىدىن بۇرۇنراق،
بولۇشتى قىز بىلەن كېڭەش قىلىشماق.
ئۇلار بۇ پىكرىنى ئەيتىپ ئەۋەتتى،
بۇ پىكىر زوھرا تىلىدىن، ئۇڭا يەتتى.
دىگەن جايغا، دىگەن ۋاقتا بۇلار ھەم،

كېلىشتى ۋە بولۇشتى تۆت كىشى جەم.
ھەسەن دەسلەپ قىلىپ بۇ سۆزنى ئاچتى،
ئۇلار دەردىگە بىرئاز سۇنى چاچتى.
سۆيۈنۈشتى بۇنىڭدىن ئىككى ئاشىق،
ئەگەر ياقۇپ بۇنى تاپقاندا لايىق،

يېتەتتى بۇلار ئۆز ئارمانلىرىغا،
تاپاتتى بىر ئارامنى جانلىرىغا.
ھەسەن رابىيەنى، ئاز قىلدى ئاگاھ،
قىلىنسا رەت ئەگەر ئەلچىلەر ناگاھ،
بۇ ۋاقتا بۇنى قانداق قىلغۇلۇقتۇر؟
بۇ ئىشنى قايسى يولغا سالغۇلۇقتۇر؟
تۇرۇپ رابىيە ئەركىن ھەمدە مەغرۇر،
ئېچىپ لەب ھوققەسىنى چاچتى شۇ دۇر:
دىدى، پىكرىمنى ئاتام رەتمۇ قىلماس،
بۇ ھەقتە باشقىچە پىكرىمۇ بولماس.
ئەگەر بولسا ئاتامنىڭ پىكرى باشقا،
غەرەزلىك قارىسا ئۇ، ئۇشبۇ ئىشقا،
ئۇمىدىمنى مېنىڭ توسماقچى بولسا،
بۇ ھەقتە باشقا يول تۇتماقچى بولسا،
قىلۇرمەن ئوپ-ئوچۇق پىكرىمنى ئىزھار،
خىيالىمچە ئاتام بولىدۇ ماڭا يار.
ئاتام گەر كۆنمسە بۇنداق قىلىشقا،
بۇ ئىككى باشنى بىر بىرىگە قېتىشقا،
ئۇ چاغدا مەن كېتۇرمەن بۇ ھاھاندىن،
كېچۇرمەن زار يىغلاپ بۇنداق جاندىن.
ئەمەسمەن گۈلغا ئاشىق زار بۇلبۇل،
بولۇپ ئاشىق، ئېچىلغان چاغدىلا گۈل.
قاچان ئېچىلمىسا، يولغا كەتكەي،
چىمەنزارلىقنى تەنھا تاشلاپ ئەتكەي.

ئۆزۈم بۇ يولدا بىر پەرۋانەدۇرمەن،
ئۇ قىلسا نىمىنى شۇنى قىلۇرمەن.
ھەسەن، زوھرا ئېلىشتى ياش كۆزىگە،
دىيىشتى دىللىرىدا ئۆز ئۆزىگە:
"ئاشىق بولسا مانا شۇنداقلار، ئەرزىر،
لېكىن ئىشق چۈشمىسۇن ھېچكىمگە، ھېچبىر.
ئەگەر بولسا ھەقىقى بۇ مۇھەببەت
بىرۇر كۈچسىزگە چەكسىز كۈچ ۋە قۇۋۋەت"

ئۇيۇقتىن كۆتىرىلىپ چىقتى تولۇن ئاي،
يورۇپ كەتتى سۈزۈك نۇرىلە ھەر جاي.
جاھان ئاي نۇرىلە بولدى كۈمۈش رەڭ،
كۆكۈش ئاسمان قارامتۇل باغلىدى زەڭ.
شامال ئەستى يېقىملىق، ئاستا-ئاستا،
پۈتۈن ياق بولدى جىمجىتلىق شۇ تاستا.
ئېرىنىپ بۇلار ئورنىدىن تۇرۇشتى،
كۆرۈشەر ۋاقتىنى ئەيتىپ خوشلاشتى.
چاچاتتى نۇر ئاسماندا تولۇن ئاي،
بۇلارنىڭ بىر بىرىگە باغرى قانماي،
ئىلاجسىز بىر بىرىدىن ئايرىلىشتى،
دىلى بىرلە ئىشقىنى ئىزھار قىلىشتى.
قىلىپ سەئىدىنى مەست ئۇمىت شارابى،
تۇزەلدى ئازغىنا، ھالى خارابى.
كىرىپ جانسىز تېنىگە يېڭى بىر جان،
مۇشۇ مەزمۇندا بولدى ئۇ، غەزەلخان:

غەزەل

سۆيۈن كۆڭلۈم مۇھەببەت گۈلشىنىدە گۈلئۇزارىم بار،
ئېتەرگە ئەرز ـ ھالىمنى، ساداقەتلىك نىگارىم بار.

تىلەرمەن ئىشق سازىدىن ۋاپانىڭ كۈيىنى ئىشتىسەم،
بۇ سازغا سالغىلى جان رىشتەسىدىن سىم ۋە تارىم بار.

مېنى ئىشقىڭ شارابىدىن قىلۇر مەنئىزاھىدى خۇدبىن،
نەئەيلەي بۇ شاراپقا، مەڭگۈگە قانماس خۇمارىم بار.

قىلۇرلەر تەئنەكىم ئىشق، تەلبەلەرنىڭ قىبلەگاھىدۇر،
ئۆزۈمنى بەختلىك دەيمەنكى، ئىشقدەك قىبلەگاھىم بار.

دىمەگلار ئىشق كويىدا، مېنى دىۋانە دەپ ھەرگىز،
گادايى ئىشق ئىكەنمەن، بۇ گادايىدىن ئىپتىخارىم بار.

ئەگەر بولسا مۇيەسسەر ۋەسل، ھومانىڭ سايەسى دەرمەن،
جېنىمنى ئوڭا پايئەنداز قىلىپ جاندىن نىسارىم بار.

كۆلەرمەن بەخت ئىقبالدىنكى، يار ئەھدى ۋاپا قىلدى،
مېنىڭمۇ يارغا مەڭگۈگە ۋاپادارلىق شۇئارىم بار.

18. رەت قىلىنغان ئەلچىلەر

ئاتا ياقۇپ ئىەردى گىرىپىتارى دون،
دىلىن بەنت قىلغان جاھان پورفسون.
—— نازارى.

مۇغەننى ئەمدى سەن سازىگىنى توختات،
سازىك تارىنى ئۈز، زەخمەكلىرىك ئات.
چېقىلدى ئاروزۇ-ئۇمىت جامى،
ئىشق دۇنياسىنىك باشلاندى شامى.
تۆكۈلدى ئەمدى ئارماننىك شارابى،
كۆڭۈلسىز بولدى ياقۇپنىك جاۋابى.
بىرىپ ئەلچى نىمەلەرنى دىيىشتى،
نىمەلەرنى ئوڭا سوۋغات قىلىشتى،
نىچۈك ئەھۋاللار بەردى ئارادا يۈز،
بولۇپ ئۆتتى نىچۈك ئاچچىق-چۈچۈك سۆز،
بۇلارنى دەپ ئۆتۈش ھاجەت ئەمەستۇر،
دىمەك، "رەت قىلدى ياقۇپ"، مۇشۇ بەستۇر
لېكىن رابىيەنىك ئاتا-ئاناسى،
ئارىستا بولۇپ ئۆتكەن ماجراسى،
يېشىپ بېرىدۇ بۇ داستاندا تۇڭۇنىنى،

كېرەك يازماق، بۇلار تۇزگەن سورۇننى.
ئىبراھىم ئەلچىسى كەلگەن ھامانا،
تۇزۇشتى بىر كىچىك سورۇن ئاتا-نا.
ئانا قىز سىرىنى بىرئاز چۈشەنگەچ،
ئۇنىڭكى دەردىنى ئىشقىنى بىلگەچ،
ئىدى مەۋجۇت ئۇنىڭدا ياخشى نىيەت،
تىلەيتتى ئۇ قىزغا مەڭگۈلۈق بەخت.
ۋە لېكىن بولدى ياقۇپ پىكرى باشقا،
بۇ يامغۇر قىلمىدى كار، دىلى تاشقا.
ئانا پىكرىنى ئالغا سۈردى ئانچە،
يېراق بولدى پىكرىلەر ئارىسى شۇنچە.
ئانا بولدى تەرەپدارى بۇ تويىنىڭ،
ياقۇپ بولدى پۈتۈن قارشى بۇ ئويىنىڭ.
دىدى ئانىسى: قىلايلى مۇشۇ تويىنى،
دىدى ياقۇپ: تاشلا، سەن بۇ ئويىنى.
دىدى ئانىسى: ئوغۇل ياخشى ئوغۇلدۇر،
دىدى ياقۇپ: ھەمەدىن ياخشى پۇلدۇر.
دىدى ئانىسى: بىلىم، ئەخلاق، پەزىلەت
ئۇ پۇلدىنمۇ ئۇلۇغراق ياخشى نېمەت.
دىدى ياقۇپ: ماڭا بۇلار كېرەكمەس،
پۇل، ئابروي بىرلە مەنسەپ بولسلا بەس.
ساڭا ئەيتاي، قىزىڭغا ياخشى لايىق
چىقپ قالدى تازا ئوبدان مۇڭاپىق.
ئۇ، بۇ يۇرتنىڭ بېگى جاپپار، بىلىپ قوي،

ئۇنىڭ بىرلە قىلۇرمىز تۇيى، سويۇپ قويى.
تۇنۇگۈن بىز ئۇنىڭ بىرلە پۇتۇشتۇق،
قىلىشقا تويىنى توختاممۇ تۇزۇشتۇق.
سېنى قىلغۇنچە بۇ ئىشتىن خەبەردار،
بولۇپتۇ بۇلارمۇ بۇ جايدا تەييار.
بۇلارغا خوش دەپ ئېيتقىن، بىز تۇگەشتۇق،
جاپپار بەگ بىرلە بىز تويغا پۇتۇشتۇق.
ئاناسى دىدى: بۇ بولماس مۇڭاپىق،
جاپپار بەگ ئۇ ئەمەس، قىزىمىزغا لايىق.
سورايلى رابىيەدىن پىكىر ئالايلى،
نىمە دەيدۇ ئۇنىڭ سۆزىنى ئۇقايلى.
غەزەپ بىرلە ئۇنىڭ ياقۇپ ھومايدى،
دىدى، نېچۇن كېرەك بۇ ئىشلار زادى.
دىدىم بولمايدۇ بۇ، بولمايدۇ ھەرگىز،
بېرىلمەيدۇ ئۇنىڭغا زادى بۇ قىز.
ئۆزۈم باي، ماڭا باي يا بەگ كېرەكتۇر،
ئۇقۇپ قوي، تەڭتۇشۇم بولسۇن دىمەكتۇر.
ئۇزات تېزراق بۇ كەگەنلەرنى، چىق، ماڭ!
بولۇپ قالدى ئانا، بۇ سۆزدىن ھاڭ تاڭ.
ياقۇپ سۆزنى مۇشۇنداق چورتلا ئۇزدى،
ئانانىڭ پىكرىنى رەت قىلدى بۇزدى.
سۆز ئاڭلايلى بىز ئەمدى رابىيەدىن،
سادا چىقتى نېچۈك بۇ ئىشقا ئاندىن.
ئانا چىقتى، ئۇزاتتى ئەلچىلەرنى،

ئاساسەن قىلدى نارازى ئۇلارنى.
ئاتا-نا قۇرۇشۇپ تۇرغاندا سورۇن،
تۇرۇپ دالدىدا رابىيە يوشۇرۇن،
ئاتاسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىۋالدى،
يورۇق دۇنيا كۆزىگە قارا بولدى.
قارايدى، پاتتى ئۇمىدى قۇياشى،
سىقىلدى كۆڭلى، ئاقتى كۆزدە ياشى.
زېرىكتى ئۇ، ۋاپاسىز بۇ جاھاندىن،
ئۆمىت يۇلتۇزى ئۆچتى ھەر تامانىدىن.
كۆرۈندى بۇ يورۇق دۇنيا ئۇڭا سەت،
ئاتا قىلغاچ ئىبراھىم ئەلچىسىن رەت.
ئۇ قالدى تەمتىرەپ، كۆپ بېشى قاتتى،
قارا زۇلمەت ئۇنىڭ ئۇستىدە ئارتتى.
ئۇزاتقاندىن كېيىن كەلگۈچىلەرنى،
قېشىغا ئانا قىچقىرىتتى قىزىنى.
پۈتۈن سۆزنى بايان قىلدى ئۇنىڭغا،
قىزى تاڭ قالمىدى ئىشتىپ بۇنىڭغا.
نېكىم ئۇ ئاڭلىغانتى سۆزنى تىڭشاپ،
پەقەتلا ئاڭلىدى بۇ سۆزنى يىغلاپ.
دىدى، ئەمدى قىزىم ئەھۋال مۇشۇدۇر،
داداڭنىڭ پىكرىنى بىلدىڭ، ئاشۇدۇر.
ئۆزۈڭ بىلسەنكى، بىزدە ھىچ ھوقۇق يوق،
ئاتاڭنىڭ پەيلىدىن قىل ئېھتىيات، قورق.
ئاتاڭدۇر ئۇ يامانلارنىڭ يامانى،

زامانەسىنىڭ كىشى سۈرەت چايانى.
رابىيە كۆڭلىنى باستى قارا غەم،
قونۇشقا باشلىدى گۈلىيۈزگە شەبنەم.
قاتار كىرپىكلىرىدىن تامدى يۇنجى،
بولۇپ قالدى بۆلەك، قىلىقى-قىلىنجى.
نىمە دەيسەن ماڭا ئەمدى ئاناجان،
ماڭا دەمسەن، قىزىم، سەن ئۇشقىدىن يان.
مېنى دەمسەن: قىزىم كەچ سۆيگۈنۈڭدىن،
ئاتاڭ رەت قىلدى، ئۇمىت ئۇز، ئۇنىڭدىن؟
ماڭا سەئىدىننى تاشلا دەمسەن زىنهار
جابىرنىڭ ئۆيىگە بارغىل بولۇپ يار؟
بۇ ئىش زادىلا، ئۇ، مۇمكىن ئەمەستۇر،
جابىر سەئىدىنگە ھىچ ۋاقت تەڭ ئەمەستۇر.
ئېسىلدى بويىنغا سالدى ئۇنىڭ قول،
ئۆزىنى توختىتالماي يىغلىدى غول.
دىدىكىم، ئەي ئانا توسۇڭ ئاتامنى،
دىسۇن بىر مەرتىبە، ئاسراي بالامنى.
مېنى گەر بەرمىسەڭلەرمۇ ئۇنىڭغا،
لېكىن قوشماڭلار ھەرگىزمۇ بۇنىڭغا.
قوبۇل بولمىسا بۇ پىكرىم ئەگەردە،
ئاتام قويسا سۆزۈمنى يانا يەردە،
ۋاپاسىز بۇ جاھاننى مەن قويۇرمەن،
ئۇزۇلگەن غۇنچىدەك توزۇپ كېتەرمەن.
ئاناسى باغرىغا باستى قىزىنى،

توسالماي يىغىزاردىن ئۆزىنى.
دىدى: يىغلاپ تولا باغرىمنى ئەزمە،
مۇشۇنداق بولمىغۇر ئويلارنى تۇزمە.
تىرىشىپ ياندۇراي قايتا، ئاتاڭنى،
تولا قاخشاتما بىچارە ئاناڭنى.

قارا زۇلمەت بۇلۇت باستى ھاۋانى،
قارايتتى نىلۇپەر رەڭلىك سامانى.
بولۇپ گۈلدۇرماما ياڭراتتى كۆكنى،
قۇلاق سەزدى يىقىلغاندەك پەلەكنى.
چېقىپ چاقماق يورۇتتى ئۇ جاھاننى،
بېرىشتى ئىشق ھىجراندىن نىشاننى.
تۇگۈپ دۇنيا قارايتقان ئۆز قېشىنى،
كىرىشتى تۆككىلى ئاسمان يېشىنى.
مۇشۇنداق ئۆزگىرىپ گويا تەبىئەت،
ئوقۇيتتى بىۋاپا دۇنياغا لەئنەت.
ئانا، قىز بىر بىرىدىن ئايرىلىشتى،
ياتاقلىرىغا قاراپ ئاستا كېتىشتى.
كىرىپ ياتقىغا رابىيە، تاشلاپ ئۆزىنى،
مۇشۇنداق سۆزلىدى بىچارە، سۆزىنى:

غەزەل

دەريغا، ئايرىلۇر بولدۇم مانا مەن ئەمدى يارىمدىن،
مۇھەببەت دەشتىدە يۇرگەن دەرتمەن يار زارىمدىن.

كۆڭۈل مۇشتاق ۋەسالىغا يېتەرگە مەندە يوق تاقەت،
بولامدىم ئاخىرى مەھرۇم خوشاللىق لالە زارىمدىن.

قۇلاق سالمايدىكەن ئاتام مېنىڭ قىلغان پىغانىمغا،
نېتەيكىم ئايرىلىپ قالسام مېنى سۆيگەن نگارىمدىن.

ئۇمىدىم گۈلشەنى ۋەسلىنىڭ سۇيىدىن بولمىسا سىراپ،
كېچەرمەن سۆيگۈ يولىدا، پۈتۈنلەي يوقۇ بارىمدىن.

قەلەم، كەل ئىككىمىز ھال-مۇڭدىشايلى،
جاھاننىڭ ئىشلىرىنى ئويلىشايلى.
ساڭا مەن مۇڭ تۆكەي، سەنمۇ ماڭا تۆك،
ئۇزۇن ۋاقىتتىن بۇيان بىللە ئۆتۈشتۇق.
بېرىپ كەلدىم ساڭا ئىلھامنى توپلاپ،
تۇرۇپسەن باش تۆۋەن، ئىشلەيسەن يىغلاپ.
يېشىڭدىن ئانچە بەتلەرنى قارايتتىڭ،
خازانسىز گۈل-گۈلىستانلار يارىتتىڭ.
نېچۈن مەن بولمەن ئاۋارە شۇنچە،
نىمشقا ياش تۆكۈپ يىغلايسە شۇنچە.
بۇ ھەممىسى مېنىڭ ئىشقىم ئەمەسمۇ؟
ساڭا قويغان مېنىڭ مېھرىم ئەمەسمۇ؟
بىلۈرسەن، بىلگىنىمدە ئوڭ-سولۇمنى،
ساڭا بەرگەن ئىدىم نازۇك قولۇمنى.
بۇگۈن نازۇك قولۇم، بولغاندا قاتمال،
تارامۇش پەي سۆڭەك قول، مەن قېرى سال.

بولۇپ كەلدىڭ ماڭا سەن يار مۇنىس،
ئىككىمىز قىلىشىپ بىرلىكنى تەڭسىس.
كەچۈردۇق ئىككىمىز نۇرغۇن زامانىنى،
كۆرۈپ ئۆتتۇق تولا ياخشى-ياماننى.
هامان مەن مۇڭلىرىمنى ساڭا تۆكتۈم،
سېنى قولغا ئالدىمۇ، هەممىنى ئۇنۇتتۇم.
هەقىقەتتە ئىكەنمەن ساڭا مەپتۇن،
بۇ ئىشقىمدىن ئىرۇرمەن بەكمۇ مەمنۇن.
ئىگەردە بولمىغاندا، ساڭا ئىشقىم،
مۇڭۇمنى مەن بېرىپ كىمگە تۆكەتتىم؟
نەچۈك نەزم رىشتەسىگە مەن جاۋاهىر
تىزالايتىم ئۆزۈم بولغاندا بىر پىر.
نەچۈكمۇ پىكىر دېڭىزىگە چۈمەتتىم،
بۇ سۆزنىڭ يۇنجىسىن ئۇندىن سۈزەتتىم.
هىلىمۇ ئىلتىماسىم شۇكى سەندىن،
بىئارام قىلدى دەپ ئاغرىنما مەندىن.
يانا بولغىل ماڭا سەن ياردەمدە،
مەدەتكار بول ماڭا، ئاخىرقى دەمدە.
يېزىپ ئاللى مۇشۇ بىر داستاننى،
قىلايلى بەھرىمەند هەر بىر قىسسەخاننى.
تونۇسۇن تارىخنى هەر بىر ئۇيغۇر،
پىداكارلىق ئۇلاردا قانچىلىك زور...

غـەزەل

ئى ئۇيغۇر! شانلىق تارىخىڭ پۈتۈن تىللاردا داستاندۇر،
جاھان تارىخىدا ئۆچمەس قىلىپ، مەڭگۈ يېزىلغاندۇر.

قەدىملىكتە مىلادىنى ئارتتا قالدۇرۇپ كەتكەن،
نەچە ئون ئەسىر مۇقەددەم دەۋر تاشقا ئويۇلغاندۇر.

بۇيۇك ئەجدادلىرىڭنىڭ ئىجتىھادى ئەمگىكى بىرلە،
بىيابان، تاغ، قۇملۇقلار، بۇگۈن ئاۋات گۈلىستاندۇر.

مەن ئۇيغۇرمەن دىگەن نام بىرلە ماختانساڭ تامام ئەرزىر،
نەكىم ھەر ساھەدە بىر ئىقتىدار سەندە نامايانىدۇر.

سېنىڭدە خاس يۈسۈپ ھاجىپقا ئوخشا كاتتا شائىرلار،
قەلەمكەشلەر بۇنىڭدىن ئون ئەسىر ئاۋال يارالغاندۇر.

خىجىل ئەيلەپ مۇھەببەت ئالىمىدە لەيلى مەجنۇنىنى،
رابىيە سەئىدىنگە ئوخشا ئىشق قۇربانى كۆرۈلگەندۇر.

ئاتام شۇنداق ئىدى دەپ، ماختىنىپ يۈرسەڭلا ئىش پۈتمەس،
ئۇلار شۇ شانو-شەۋكەتنى غەيۇرلۇقتىن قازانغاندۇر.

19. ئۇمتسىزلىك بورانلىرى

ۋاپاسىزدىن ۋاپا ئۈمىت قىلماق،
ئىرۇر سۇ ئۆزرە كۆلدىن تام قوپارماق.
—— ناۋايى.

ئەجەپ دەشۋار ئىرۇر بۇ ئىنتىزارلىق،
كۆڭۈلگە دەرت، كۈلپەت، بىقارارلىق.
رابىيەگە سالدى ياقۇپنىڭ جاۋابى
كېچىچە ئىنتىزارلىقنىڭ ئازابى.
قىزنىڭ پىكرىگە ئۇ، دەمدۇ ماقۇل؟
تۇرامدۇ پىكرىدە ياكى يانا ئول؟
جېنى بولغاچ بۇ "ياق، ماقۇلغا" باغلىق،
رابىيە تارتتى تاڭغا ئىنتىزارلىق.
ئەمەس بۇ ئىنتىزارلىق بەلكى، تەشۋىش،
نىمە دەر بۇ ئاتام، قانداق بولۇر ئىش...
سوقۇپ تۇردى بوران قاتتىق، كېچىچە،
تىرىشىپ باقتى ئۇيقۇ قاچتى ئانچە.
قىلىپ مەڭ ئىزتىراپ، ئاخىر تاڭ ئاتتى،
ئۇيۇقتا كۆن نۇرىدىن رىشتە تارتتى.
خورازلار قىچقىرىپ قاقتى قاناتىنى،

قۇياش ئويغاتتى بارلىق كائىناتنى.
مەھەللە مەسچىتىدىن چىقتى ئەزان،
رابىيە چىقتى ئۆيدىن سىرتقا شۇئان.
كۆرۈندى تاڭ گۈزەللىگىمۇ يېقىمسىز،
يوقاپ كەتتى پۈتۈن ئارامى، ئىزسىز.
دىلىغا ياقمىدى تاڭ كۈلكۈسىمۇ،
ھاياتلىقنىڭ بۇ ئۇمىت بەلگۈسىمۇ.
كىرىپ باققا، يۇدى كۆلچەكتە يۇز-قول،
ئۇنى خوش قىلمىدى باغ، غۇنچە يا گۈل.
شەپەق يىرتتى پەلەكنىڭ قىرغىغىدىن،
كۆرۈلدى سۇ رەڭگى كۆك گىرۋىگىدىن.
قۇياش ئۆرلەپ، چېچىپ نۇر، بولدى چاشتگاھ،
كىرىپ كەلدى ئانىسى، زوھرا ناگاھ.
كېلىپ گۈللۈققا قانچە گۈلنى ئۈزدى،
ئۇنىڭدىن بىر چىرايلىق دەستە تۈزدى.
قىزى قېشىغا كەلدى زوھرا بىرلە،
قاراپ چىقتى ئانىلىق مېھرى بىرلە.
ئۇنى كۆردى، يادىغا كەتكەن، جۇدەڭگى،
ساغارغان، قىپ-قىزىل گۈلغا ئوخشا رەڭگى.
قىز ھالىغا ئانا قاتتىق ئۆكۈندى،
ئېچىنىشلىق بىلەن گۈلدەستە سۇندى.
دىمەكچى بولدى بىر سۆزنى قىزىغا،
يۈرىگى تىترىدى چۈشمەي ئىزىغا.
ئىلاجسىز باشلىدى ئۇ سۆزنى ئاخىر،

ئاتاسىنىڭ سۆزىنى ئېيتتى بىر-بىر.
دىدى، بىلسەن قىزىم، مەن بىر بىچارە،
قىلالايمەن ئۇ زالىمغا نە چارە...
شۇ ھالەتتە ھاۋادا چاقتى چاقماق،
قارا زۇلمەت بۇلۇتتىن تولدى ھەر ياق.
شامال ئايلاندى ئۇ، قاتتىق بورانغا،
تولۇپ كەتتى جاھان تۇپراق-توزانغا.
ھاۋا گۈلدۈرلىدى تۇگدى قېشىنى،
بۇلۇت بىئىختىيار تۆكتى يېشىنى.
مۇشۇ سۆزنى ئىشتىپ بولۇپ ھۇشسىز،
ئۆلۈكتەكلا يىقىلدى توپىغا قىز.
بۇلارنى ئەمدى شۇ ھالدا قويايلى،
بىرىپ سەئىدىنىڭ ھالىنى سورايلى.

قاچانكىم ئەلچىلەر كەتتى سوراپ قىز،
ئىدى سەئىدىن ۋە ئائىلىسىمۇ ئەنسىز.
بىرەر قانداق جاۋابنى بۇگۈن ياقۇپ،
قىلامدۇ رەت ۋە ياكى دەمدۇ ئۇ خوپ.
مۇشۇ ئوي-پكرلەر ئىچىدە شۇنىڭدەك،
ئىدى تەشۋىشتە سەئىدىن ھەممىدىن بەك.
كۈتۈلگەن ئەلچىلەر كەلدى ناھايەت،
بىلىندى، قىلدى ياقۇپ ئەلچىنى رەت.
بۇنى ئاڭلاپ ئاتا-ئانا بېشى قاتتى،
ئەقلى ئايىغى خىيالى لايىغا ياتتى.

جاۋاپ قانداقلىغىنى ئۇقتى سەئىدىن،
خەۋەر تاپتى ياقۇپنىڭ دىگىنىدىن.
دىسە: "بولمايدۇ، ياق"، ئۇ ئىدى بىر گەپ،
جابىرغا تويىنى ئاڭلاپ، كەتتى تىترەپ.
يۈرەكتە ئوت بولۇپ ياندى مۇھەببەت،
تېنىنى باستى قاتتىق داغ-ھەسرەت،
شىكار ۋاقتىدا بۇركۇتنىڭ ئىشىدىن،
دىلىدا ساقلىنىغلىق ئىدى بىركىن①.
ئۆتۈپ بىرقانچە يىللار بۇ كۈن ئاخىر،
رەقىپ قىلغان بۇ جابىر بەگنى، تەقدىر.
مۇشۇ ھاللارنى سەئىدىن بىر-بىر ئويلاپ،
ئۇنىڭ كۆڭلىنى قايغۇ كەتتى قاپلاپ.
بولۇپ بىر تەلۈە، ھۇشىدىن ئاداشتى،
ۋۇجۇدى ئىشق ئوتىدىن ياندى، تاشتى.
دىدى: ئەپسۇس! نە ھالغا ئۇچرىدىم مەن،
قېنى سەن، ئى ۋاپادارىم قېنى سەن!

غەزەل

ئىشقىنىڭ سىرىنى ئاشكارتىن ئۆزگەسى بىلەلەمدۇ؟
كۆڭۈلنى ئىشق بېكىتكەنىدە، ئۇنى غەيرى ئاچالامىدۇ؟

مۇھەببەتنىڭ ئوتى ۋۇلقان بولۇپ يانغاندا قەلبىڭدە.
ۋىسالدىن باشقا بىر چارە بۇ ۋۇلقانىنى توسالامدۇ؟

---

① كىن—ئاداۋەت.

رەقىپ ئىلگى سۈنۈلغان چاغدا، مەھبۇبىغا ئاشىقلار،
يىدا قىلماي جېنىنى، نالە ئەيلەپلا تۇرالامدۇ؟

كۆزەل يارنىڭكى، ئىشق ئىچرە ساداقەتلىك ۋاپاسى بار،
ئۇنىڭ بۇ ئەھد ۋاپاسىنى كېلىپ دۇشمەن بۇزالامدۇ؟

قارا قۇزغۇن بۇلۇپ جابىر، رابىگە سالدى چاڭگالىنى،
قارايلى بۇ گۈزەل ئاھۇنى ئۇ ئاۋلاپ ئالالامدۇ؟

مۇشۇ هالەتتە سەئدىننىڭ خيالى،
جېنىنى ئاسرىماقتىن بولدى خالى.
دىلىدا ئويلىدى تۇرلۇك پىلاننى،
يوقاتماقچى بولۇپ جابىر ئىلاننى.
ئۇ مەھكەم باغلىدى بۇ ئىشقا بەلنى،
رابىيەدىن بۆلەكتىن ئۈزدى دىلىنى.
كېچە بولدى ئاتا-نا قىلمىدى سۆز،
ئوغۇلمۇ تۇن بويىچە يۇممىدى كۆز.
كېچە ئۇزۇن تۇيۇلدى بىناھايەت،
تاڭ ئاتماستىن تولا بولدى بىتاقەت.
بۇ ئۇزۇن كېچىمۇ تۈگەپ، تاڭ ئاتتى،
شەپەق كۆك گىرۋىكىگە لېنتە تارتتى.
ئىبراهىم ئۆغلىنى قىچقىرىتتى ئاخىر،
بولۇپ ئۆتكەنلىنى ئۇ، ئېيتتى بىر-بىر.
دىدى: تەگدى مالامەت بېشىمىزغا،
زەھەر قوشتى پەلەك، يەر ئېشىمىزغا.

قۇرۇق قول قايتۇرۇپ ئەلچىنى ياقۇپ،
يۈرت-ئەل ئالدىدا بىزگە قىلمىدى خوپ.
ئۇ، بىزنىڭ ئابرويىمىزنى تۆگەتتى،
باھايىت، ئەسكىلىك يولىنى تۇتتى.
تولا نە-نە گۈزەل قىزلار جاھاندا،
يىگىت ئاز، قىز تولا ئۇشبۇ زامانـدا.
كۆرۈپ سەن تاللا بىر قىزنى بۇ يەردىن،
ۋە يا سەن بىر گۈزەل تاللا شەھەردىن.
نە كەتسە، كەتسە كەتسۇن، توي قىلايلى،
نىچۈك بولسۇن سېنى بىز، تىنجىتايلى.
بۇ سۆزدىن چەكتى سەئىدىن بىر قىزىق ئاھ،
دىدى: ئاتا سىز ئەمەسسىز ئۇقتىڭ ئاگاھ.
ئىشتىمەپسىز مېگەر مەجنۇن سۆزىنى،
دىگەن ئاتاسىغا، توسقاندا ئۆزىنى.
ئىبراھىم سورىدى قانـداق بۇ ھىكايەت؟
ئوغۇل قىلدى ئۇنى بۇنداق رىۋايەت:

ھىكايەت

گۈلستاندا سەئىدى دەيدۇ بۇنداق،
رىۋايەتتە يېزىلغانمىش مۇشۇنداق:
ئەرەبىلەرنىڭ ئەدىبى قەيس مەپتۇن —
بولۇپ لەيلىگە، بولمىش چۆلدە مەجنۇن.
بۇنى ئاڭلاپ شۇ جاينىڭ پادىشاھى،
قىلىپتۇ ئەمر، بارسۇن بىر سىپاھى،

تېپىپ لەيلىنى، قىلسۇن بۇندا ھازىر،
قاراپ كۆرەيىن ئۇنىڭ ھۆسنىنى مەن بىر.
نېچۈكرەككىن ئۇنىڭ ھۆسنى-جامالى،
قەيسىدەك بىر ئەدىپ، دەپ لەيلى-لەيلى.
بولۇپ مەجنۇن بىيابانىدا يۈرۈپتۇر،
ئۆزىنى، بار-يوقىنى ئۇنتۇپتۇر.
دىمەك، مەجنۇن ۋە لەيلى كەلتۈرۈلدى،
بۇلار شاھ ئالدىدا ھازىر قىلىندى.
قاراپ شاھ كۆردىكىم ئەڭ سەت كىنىزەك،
ئىدى بۇ لەيلىدىن كۆپرەك گۈزەلرەك.
بۇ دەم شاھ قىلدى مەجنۇننى مالامەت،
بۇنىڭغا ئاشىق بولماقلىق نە ھاجەت؟
مانا بۇ، ئۆز كىنىزەكلەر، بىرىن ئال،
بۇ لەيلى ئىشقىدىن كەچ، ئۇردىدا قال.
دىدى مەجنۇن بېشىنى لىڭشىتىپ، ئاھ...
چۈشەنمەيسەن مۇھەببەتنى سەن ئى شاھ،
جامالى لەيلىنى كۆرمەك ئۈچۈن ئۆز،
ئۆڭا لازىم ئىرۇر مەجنۇندىكى كۆز.
تىلەرسەن لەيلىنىڭ ھۆسنىنى بېلمەك،
كېرەك مەجنۇن كۆزىلە ئۇنى كۆرمەك،
بۇنىڭدىن شاھ: "بەس، بولدى" دېمىشكەن،
سۆيۈش ئۇ ھۆسن ئەمەس، بىر ئىشقى ئىشكەن.

بۆلەك قىز كۆر! دىگەننى ماڭا قىلماڭ،
مېنى ئۆيلەيىمە دەپ ئاۋارە بولماڭ.
قويامدۇ گۈلغا پەرۋانە مۇھەببەت،
ۋە يا بۇلبۇل قىلامدۇ شەمئىنى ئۇلپەت.

ئەگەر چە كۆيسمۇ پەرۋانە شامدا،
ھامان ئۇ ئايلىنار ئىشقى ماقامدا.
مۇھەببەت قاينىمىدا غەرق ئىرۇرمەن،
ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايمەن، بىلۇرمەن.
قىلۇرمەن، يوق قىلىشتا ئىختىيارىم،
چىرىشكە باشلىدى ياشلىق باھارىم.
ھاياتىم كېمەسى نەلەردە چۆككەي،
تىرىكلىك شەمنى قايسى يەلدە ئۆچكەي؟
دىدى: خوشلاشتى ئۇ، چىقتى تالاغا،
نە چارە بۇ ئۆزى تاپقان بالاغا.
شۇ ھالەتتە ھەسەن كەلدى قېشىغا،
سالام قىلدى بۇ ئاشىق يولدىشىغا.
بۇلار يولنى دەرەخلىق ئارا سالدى،
تىكەن-چاتقال ئارا كۆزدىن يوقالدى.
بۇ ئىككىسى نىمە قىلماق بولۇشتى؟
نە ئەيتىشتى، ۋە قانداق مۇڭدۇشۇشتى؟
كېيىنكى باپلىدىن روشەن كۆرۈلگەي،
بۇلارنى قىسسە خانلار شۇندا بىلگەي.

كۆكۈل بىر پاختادۇر، ئىشق بىر يانار ئوت،
يولاتما پاختىنى ئوتقا، يىراق تۇت.
گەر ئوتنى پاختىنىڭ ئارىسدا قويساڭ،
كۆيۈپ كۈل بولغۇسى ھەرقانچە قىلساڭ.
رابىيەنىڭ دىلىكىم، پاختىدەكتى،

ئۇڭا ئشق ئوتىدىن بىر چوغ تۇتاشتى.
بۇ ھالەتتە ئارام ئالسۇن ئۇ قانداغ،
ئۇنىڭدىن بولمايىن كۆڭلى كۆيۈپ داغ؟
بىلۇرسىز، رابىيە ئاڭلاپ خەۋەرنى،
بەھۇش يىقىلىپ ئورۇن قىلغانتى يەرنى.
كىرىشكەنتى ئۇنى ئېلىپ ئۆيىگە،
بىرئازدىن سوڭ ھوشى كەلدى ئۆزىگە.
ئانا كۆڭلى بىرئازلا ئىزغا چۈشتى،
نەكىم ھوشسىز بېشىغا، ھوش يېتىشتى،
شۇنىڭ بىرلە ئۆتۈپ كەتتى يېرىم كۈن،
ئىگىشتى غەرپ تەرەپكە نۇرسىز كۈن.
ھاۋادا قاتمۇ-قات زۇلمەت تۇمانلار،
ئۇزۇپ يۇرەتتى بېرىپ غەمدىن نىشانلار.
سىقىلدى رابىيە كۆڭلى ناھايەت،
چىدالماستىن بولۇپ ئاخىر بىتاقەت،
چىقىپ كەتتى تۇرالماي ئۆيىنى تاشلاپ،
قىلىپ زوھرانى ھەمرا بىللە باشلاپ.
ئۇنىڭدا ئارتتى ئىشقىنىڭ ئىشتىياقى،
كۈچايدى ئىشتىياقى، بىرۋاراقى.
كېتىشتى ئىككىسى ئاستا شۇ ياقتا،
خىيال بىرلە نەزەر تاشلاپ يىراقتا.
ئۇلار ئويلاشتى بىر تۇرلۇك خىيالنى،
يېنىكلەتتى بۇ ئوي رابىيەدە ھالنى.
شامال بىرئاز پەسەيدى، ئەستى غۇر-غۇر،

بۇلار هالىغا گويا بولدى ئۇ جۇر.
هاۋانىڭ بىر يېقى بىرئاز سۇزۇلدى،
بۇلۇت ئارىلاپ قۇياش نۇرى كۆرۈندى.
يېتىشتىلەر تونۇش ئۆستەڭ لېۋىگە،
كېلىپ ئولتۇردى مەجنۇنتال تۈۋىگە.
دىلى غەملىك، كۆزى ياشلىق، پەرىشان،
رابىيە بولدى شۇ بېيىتلە غەزەلخان:

غەزەل

غۇر-غۇر ئېسىپ، يامانيارنىڭ سالقىنى،
ئېگىپ ئۆتىدۇ مەجنۇن تالنىڭ شاخىنى.

كۆك مايسىلار نازۇك بويىنى ئەگىتىپ،
ئەسكە سالىدۇ بالىلىق ئوماق چاغىنى.

ئىسىت... مېنى سۆيگەن ياردىن تاندۇرۇپ،
قەست قىلماقتا جۇدالىققا سالغىلى،

باغرىم قالدى لالە گۈلدەك داغ بولۇپ،
كىم كۆرۈپتۇ يۈرىگىمنىڭ داغىنى.

بۇلبۇل قونار قىزىل گۈلنىڭ شاخىغا،
قۇزغۇن كېلىپ قەست قىلماقتا قونغىلى.

ئۇ قونالماس سەن ئېيمىن بول بۇلبۇلۇم،
قونمەن دىسە، گۈل تەييارىدۇر سۇنغىلى.

شۇ هالەتتە كىشى قاراسى كۆرۈندى،
ھەسەنكەن، تېز مېڭىپ بۇ جايغا كەلدى.
بۇلارنى كۆردى بۇندا بولدى خوشال،
سالام سەئدىددىن ئەيتىپ سوردى ھال.
دېدىكىم: سىلىگە بىر خەت ئېۋەتتى،
ئېلىپ مەكتۇبنى رابىيەگە ئۇزاتتى.
كۆرۈپ خەتنى رابىيە بولدى خۇش چاغ،
يېزىلغانتى ئۇنىڭدا مانا شۇنداغ:

"ئايرىلىپ يۈرىگى كاۋاپ بولغان،
سېغىنىشتا ھالى بەك خاراپ بولغان،
بىر غېرىپنىڭ خېتى بۇ بىلگەيلا،
خەتكە ئاز بولسىمۇ قارىغايلا.
تەگدى مەكتۇبلىرى قولۇمغا كېلىپ،
ئوقۇدۇم شۇ زامان قولۇمغا ئېلىپ.
ياخشى پىكىر، ئىككىمىز چىقىپ قاچىلى،
توي كۇنى بىز تۇرۇپ يۈرۈپ كېتىلى،
ئات ـ ئۇلاغنى بۇ كۇنگە تەييارلاي،
ھەممە لازىم نەرسەلەرنى ئالاي.
كېچىدە باغ پېنىدا مەن كۇتەيىن،
ئۆزلىرىنى ئېلىپ چىقىپ كېتەيىن.
بۇ مېنىڭ بۇ خۇسۇستىكى پىكرىم،
ئۆزلىرىگە ئەيلىدىم تەقدىم.
ئوت ئىچىدە يېزىلدى بۇ مەكتۇپ،
قوبۇل ئولغاي گەرچەدۇر ناخوپ.
قايغۇرۇپ يۈرگۈچى جۇدالىقتىن،
كەمتىرىن قۇللىرى غېرىپ سەئدىن."

ئوقۇپ خەتنى يۈزى قىزىلىق ئېچىلدى،
ئۇنىڭ جۈپت نەرگىسىدىن دۇر تۆكۈلدى.
ھەسەنگە باقتى ئۇ، سۆزگە لەۋ ئاچتى،
ياقۇتتەك لەۋلىرىدىن ئۇنچە چاچتى.
دىدى: بولمايتتى شۇنداق قىلماغۇنچە،
مېنىڭكى كۆتكىنىمۇ ئىدى شۇنچە.
بۇنىڭدىن باشقا قانداق بىر ئامال بار؟
بۇ كەڭ دۇنيا تۇرسا بىزگە بولۇپ تار.
قوشۇلدۇم مەن قىلىشقا ئىشنى شۇنداغ،
سالام دىسلە، سالامەت بولسۇن ھەر چاغ.
ھەسەن بۇ بىر جاۋاپنى قىزدىن ئالغاچ،
ئۇچۇپ كەتتى ناھايەت تېز بۇ قالغاچ.
بۇلارمۇ ئۆيلىرىگە قايتتى تەمكىن،
بولۇپ سۆز ھەركىتى باشقىچە ۋەزمىن.

قىتئە

نېچۈك خوش بولمىسۇن ئاشىق ۋىسال سازى چېلىنغاندا،
جۇدالىق ئايرىلىش شامىغا كۈن نۇرى چېچىلغاندا.
قىلىپ پەرۋاز خۇش ئاۋاز بولسا بۈلبۈللار تاكى ئەرمەسكىم،
چىمەندە غۇنچىلار ياشناپ، كۈلۈپ گۈللار ئېچىلغانىدا.

20. سەئدىننىڭ تەكلىماكاندىكى ئۆيى

6571 يېگۈم ئوت كۆكى بولسۇ ياغمۇر سۈۋى تاپ
ئەزىز قۇم تۇنەيى تاغار تون كەزەيى
يەشمەسى: يىمەك ئوت كۆكى بولسا، يامغۇر سۈيى، بەس،
قىلىپ قۇمنى تۆشەك، تاغار تون كىيەي مەن.
6572 يا ۋەھشى بولۇپ مەن بىيابانىدا يۈگرۈ
كىشىدە يىرايى ئاڑۇندا يىتەيى،
يەشمىسى: بولۇپ ياكى ۋەھشى، بايا‌ۋاندا يۈگرەپ،
كىشىدىن يىراقلاپ، جاھاندىن يۈتەي مەن.
ـــــ«قۇتادغۇبىلىك».

ئېسىدە بەلكى باردۇر قىسسەخانىڭ،
يۇقارقى بابىدا بۇ داستانىڭ.
دەرەخلىقتە كىرىپ كەتكەن ئىكى ياش،
ئىشىنى ئۇشبۇ باپتا قىلمىز پاش.
بۇ ئىككىسى دەرەخلىق ئارا كىردى،
كىشى كۆرمەس باراقسان جايدا تۇردى.
بۇلار قانداق قىلىش يولىدا كېڭەشتى،
تۆۋەندىكىچە قارار توختام قىلىشتى:
نىكاھدىن ئىلگىرى قىز بىرلە قاچماق،
شۇنىڭ بىرلە ۋىسالغا يول ئاچماق.

بۇلار ئويلاشتى قەيەرگە قېچىشنى،
بىرىپ نەگە ۋە نەلەرگە مۆكۈشنى.
جابىر بەگنىڭ كۈچىنى قىلدى مۆلجەل،
دىدى مۇكسەڭ قەيەرگە تاپىدۇ دەل.
ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ ئاخىردا سەئىدىن،
ياسماق بولدى جاي تەكلىماكاندىن.
كىچىك ۋاقتىدا ئۇ چىققاندا ئاۋغا،
يولۇققان چاغدا بۇركۈت ئوخشا ياۋغا،
بۇلار بىر كەڭرى ئورماندا يېتىشقان،
ئىدى ئۇ، بۇ دەرەخزارلە تونۇشقان.
بۇ ئورمان ئىدى ئورمانلار نېرىسى،
پايانسىز قۇملە قاپلانغان چۆرىسى.
ئەگەر كىرسە ئۇنىڭ ئىچىگە ئادەم،
ئۇنىڭدا قانچە كۈنلەپ ماڭسىمۇ ھەم،
چىقالمايتتى بۇ بىر باشتىن ئۇ باشقا،
تازا باپ جاي ئىدى ئەركىن ياشاشقا.
يوغان كۆل بار ئىدى بىرنەچچە جايدا،
تارىم دەرياسى تاشقان ئاشۇ چاغدا،
تولۇپ كەتكەن بۇ كۆللەر سۇ بىلەن لىق،
سۇ بولغاچ بۇندا، ھەر نەرسە ئىدى جىق.
مۇشۇ جاينى بىرىپ كۆرمەكچى بولدى،
شۇ جايدا جاي قۇرۇپ تۇرماقچى بولدى.
ئاتاسىدىن جاۋاپ ئالدى شەھەرگە،
بىرىپ بىر ھەپتىدە قايتىپ كېلەرگە.

بارۇر جايىنى مەخپى تۇتتى ئاندىن،
خەۋەردار قىلمىدى ئۇ، بۇ نىشاندىن.

سۇزۇك ئاسماندا ئالتۇندەك تولۇن ئاي،
چاچاتتى نۇرىنى يەرگە ئايىماي.
ئىدى ئاۋالقىدىن ئاز، كۆكتە يۇلتۇز،
كېچە ئاي نۇرىدىنتى گويا كۈندۈز.
بۇ ئىككىيلەن چېپىپ تېز ئاتلىرىنى،
تۆگەتتى تاڭغىچە يۇرتنىڭ ئىچىنى.
كىشى كۆرگۈنچە چۆلگە چىقىپ ئالدى،
قاراپ تەكلىماكانغا يولنى سالدى.
ناھايەت ماڭدى چىڭ قۇملۇقتا ھاردى،
كۈن ئولتۇرغاندا بىر توغراقتا باردى.
بۇلار مۆلجەللىدى ماڭغان يولىنى،
بېسىپ بولغان بۇلار تۆتىنىڭ ئۇچىنى.
كېچە توغراق تۈۋىدە، بۇلار ياتتى،
بىر-ئىككى ئۇخلىدى، ئاخىر تاڭ ئاتتى.
ئېتىنى مىندى، قايتا يولغا چۈشتى،
پىشىن ۋاقتىدا ئورمانغا يېتىشتى.
يېرىم كۈن ماڭدى ئورمانـنىڭ ئىچىدە،
يوغان بىر كۆلنى ئۇچراتتى كېچىدە.
شۇ كۆلنىڭ بويىدا ئاتتىن چۈشۈشتى،
ھېرىپ كەلگەن ئېتىنى ئوتلۇتۇشتى.
ئېتىنى ئوتلاتتى، ياتتى، ئەرتە قوپتى،

تۇرۇشقا تازا لايىق دەپ تونۇشتى.
يوغان كۆل چۆرىسىدە كەڭرى ئورمان،
ئۆتۈپ بولمايدىغان چاتقال باراقسان.
پىشپ كەتكەن بۇ جايدا قاغا جىگدە،
ياۋا ئالما، ئۇرۇك ياتقان تۇرۇپتۇ.
يوغان كۆلنىڭ ئىچىدە مىڭلىغان غاز،
نەچچە خىل سۇ قۇشى قىلماقتا ئاۋاز.
كىيىك گۈللۈق تونىنى ئۇندا قىرغۇل،
ئۆز ئالدىغا قىلىشىپ ئۇنىنى مەرغۇل.
قاقىلداپ قارا قاش كەكلىككە ئۇندا،
مېڭىشىپ نازىنىن قىزدەك پوسۇندا.
يۇرۇشمەكتە كىيىكلەر ھەمدە توشقان،
نەچچە خىل ھايۋانات شاۋقۇن سېلىشقان.
دىمەك سىرتتىن تېپىلماي قالسا ئوزۇق،
ياشالايدۇ كىشى بۇندا بولۇپ توق.
بۇنىڭ سىرتىدا ئورمان بەكمۇ چاتقال،
ئوراپ ئالغان قويۇق ئۆسكەن تىكەن، تال.
كىشىلەر ناھايىتى كۆپ كەزمىگۈنچە،
ئەمەس ئاسان كىشىنى تاپماق شۇنچە.
ئورۇنغا تاپتىلەر لايىق بۇ يەرنى،
كېلىشكە شۇندا باغلاشتى كەمەرنى.
بۇلار ئىچكىرىگە كىردى يىراقراق،
يولۇقتى ئۇلارغا بىر كاتتا توغراق.
ئۇچەيلەن قۇچقى يەتمەيدىغان زور،

قېرىلىقتىن بولۇپ كەتكەن ئىچى پور.
كىچىكرەك بىر تۆشۈك ئۈندا ئېچىلغان،
ئىچىدە ئېھتىمالكى تۈلكە ياتقان.
چوڭايىتتى بۇلار توغراقتا تۆشۈكنى،
ئادەم سىققۇچىلىك قىلدى يوچۇقنى.
ئىچىگە كىردى، كۆردى ئورتا ھال ئۆي،
بۇلار قىلماقچى بولدى بۇندا بىر توي.
يانا ياخشىسى بۇ جاينىڭ شۇ بولغان،
ئۇنىڭ ئەتراپى نايەت بۆك-باراقسان.
ئادەمنىڭ ئاياغى يەتمەيدىغان جاي،
قەدەم باسماس كىشى بۇ جايغا يىل، ئاي.
پەقەتلا يىل بويى قىش كۈنلىرىدە،
پۈكۈپ قويغانلار ئاۋنى دىللىرىدە،
كېلىپ قالدۇ بۇ جايغا ئېھتىمالەم،
بۇرالسا باشقا ياققا، ئۇمۇ يوق ھەم.
شۇڭا، ئۇلار بۇ جاينى باپلىشىشتى،
نەچە كۈن ئالغىلى دەم، تاللىشىشتى.
قۇتۇلماقتا جابىر بەگنىڭ قولىدىن،
كېرەك تاپتى كېتىشنى ئۆز ئېلىدىن.
دىمەك بۇ مۇددىئامۇ بولدى ھاسىل،
ئەگەر قاچسا بولۇشسا يارغا ۋاسىل.
بۇلارنى ئاختۇرۇپ ھارغۇنچە جابىر،
يىراقراق تۇرغىلى قىلدى بۇ تەدبىر.
قىلىپ خاسلىغىا، جايىنىڭ قانائەت،

تۇرۇپ بىر كۈن مۇشۇ يەردە ناھايەت،
ئىككىنچى كۈن ئۆيىگە قايتىشىشتى،
مېگىپ قاتتىق ئىكى كۈندە يېتىشتى.
بېرىپ كەلدۇق دېيىشتىلەر شەھەرگە،
بۇ جايىنى كۆرگىنىن دېمىدى ئۇلەرگە.
ۋە لېكىن بىر كۈن ئۆتكەچ بۇنى سەزدىن،
رابىيەگە خەبەر قىلدى ھەسەندىن.
تۇتۇلغاچ كۆڭلى بۇ ئاۋات جاھاندىن،
ئارامنى ئىستىشپ تەكلىماكاندىن.
قوشۇلدى ئۇمۇ قۇملۇققا بېرىشقا،
غەۋغا بولغۇنچە پەس، شۇندا تۇرۇشقا.

غەزەل

كۆڭۈل گەر رەنجسە سۆيمەس، چىرايلىق گۈل-گۈلستاننى،
كۆرۈر ئەلا ئۇنىڭدىن، كۆڭلى تېچ ئۆتكەن بايابانىنى.

جاھاندا بەخت-سائادەت تېچ بىر ئارام دىللىقتۇر،
تېگىپ تۇرسا ئازار-كۈلپەت، نە قىلسۇن قەسر-ئايۋانىنى.

كىشىدىن رەھىمسىزلىك بىرلە ناھەقلىق كۆرۈپ ئىنسان،
قالۇر ئۇ ياخشىراقكەن دەپ، كىشىدىن ۋەھشى ھايۋانىنى.

رابىيە بىرلە سەزدىنىنىڭ ئىشىمۇ بولدى شۇ ھالدا،
ئېغىرى ئىستىدى تەكلىماكاندىن دەردگە دەرمانىنى.

نېچۈندۇر كاج پەلەك بىر باقمىدى ئوك بۇلغا ھەرگىز،
ئېلىپ كەتتى بۇلار گۆرگە يۇرەكتە شۇنچە ئارمانىنى.

21. قايغۇغا ئايلانغان توي

ئىن چەشورىستكى، دەر دەۋرى قەمەرمى بىنەم،
ھەمە ئاپاق پۇرئەز پىتنە ۋە شەرمى بىنەم.
ئەسىپ تازى شۇدە مەجرۇھ بزدىرى پالان
تەۋقى زەررىن ھەمە دەرگەردەنى خەرمى بىنەم.
(مەن ئاينىڭ دەۋردە كۆرەۋاتقان بۇ غەۋغالەر نىمدەۋركى، دۇنيانىڭ بارلىغىنى پىتنە ۋە يامانلىق بىلەن تولغان كۆرىمەن. كۆرۈۋاتىمەنىكى، ئەرەپ ئاتلىرى توقۇم ئاستىدا يېغىر بولۇپ كېتىپتۇ، ئالتۇن كېمەلدۇرۇكلەر ئېشەكنىڭ بوينىغا ئېسىلىپتۇ.)

——ھافىز شىرازى.

پەلەك يۈزى قارادۇر ئۇ، نىمىشقا،
نىچۇن بولمايدۇ بىر دەم جىم تۇرۇشقا؟
بۇنىڭ مەئناسى شۇكى، ئۇندا يۇز يوق،
تۇراقسىزدۇر ۋاپادىن ئەسلا ئىز يوق.
ئى پىكرىم، ئەمدى بۇنداق سۆزلىنى قوي،
قاراپ كۆر باشلىنىپ كەتتى مانا توي.
جابىر بەگ بىرلە ياقۇپ باي پۇتۇشتى،
رابىيە، سەئدىن يۇرىگىن قان قىلىشتى.
يېڭى تۇس ئالدى ياقۇپ چار باغى،
ياساندى ئۆي ۋە ھويلا ھەممە ياغى.

پۈتۈن ئۆي، باغدىكى كۆلنىڭ كانارى،
يېيىلدى قىپ-قىزىل زىلچە ئانارى.
سېلىندى ئۆي ۋە باققا كۆرپە ئەتلەس،
پۈتۈن بايلىقنى ئىزھار قىلدى خۇللەس.
سازەندىلەر كېلىپ تۇزدى سورۇننى،
قىزىتتى نەغمىنى، ئۇسۇل-ئويۇننى.
دۇتار، ساتار، راۋاپۇ، داپ بىلەن نەي،
قالۇن، خۇشتار، بالامان، چاڭ ۋە ھەي-ھەي...
قىلىپ بىر مىللى ئوركېستىرنى تەشكىل،
سادالار ببرىتى ساز تارى ھەر خىل.
ئاتاشتىن تويىنى، مەقسەت توي ئەمەستۇر،
بىلىنسە بولغىنى توي، شۇلا بەستۇر.
نە كىمدۇر بۇ ئاتالمىش توي ئاساسى،
جابىر، رابىيە، سەئىدىن ماجاراسى.
بولۇۋاتىدۇ مانا بۇ كاتتا زور توي،
سويۇلدى كۆپلىگەن قوي-كالا ھەم ئۆي.
ھاۋاغا ئۆرلىدى ھاي-ھاي ساداسى،
تولۇپ تاشتى ئۇنىڭ نەغمە-ناۋاسى.
بۇ تويدا كۆرستىپ ھەشەمەت، دارامەت،
قىلىشتى خوشلۇقىن ئىزھار كارامەت.
يانا بىر ياندا ئاقىلزار سەئىدىن،
چېكىپ ئازار زېرىككەنتى جېنىدىن.
مانا بۇ، خوجا ھافىزنىڭ سۆزىدەك،
ئەمەسمۇ خۇددىلا، شۇ پىكىر ئۆزىدەك.

ئىدى سەئىدىن ئەرەپ ئېتىنىڭ مىسالى،
بالا توقۇمى يېغىرلاپ كەتتى ھالى.
جابىر دۇنياغا پاتقان بىر ئېشەكتى،
بۇگۈن ئالتۇن زۇننار بوينىغا چۈشتى.
بۇلارنى ئەمدى سەن ئۆز ھالىغا قوي،
شۇ مەغرۇرلۇق بىلەن ئويناپ تۇرسۇن توي.
بىز ئەمدى ئىككى ئاشىققا قارايلى،
نەلەر قىلماقتا ئۇلار، بىر كۆرەيلى!

ياقۇپ، جابىر بۇ تويدىن خوشتى شۇنچە،
ئىدى لېكىن پەلەكتە ئوي بۆلەكچە.
رابىيە، سەئىدىن ئارىسىدا توختماي سۆز
مېڭىپ تۇرىتى قىلىشىپ مەسلىھەت ئۆز.
ھەسەن، ئاردىدا بۇ ئىشلارنى ئۆتەيتتى،
بۇ ياندا زوھرا رابىيەنى يۆلەيتتى.
قۇرۇشقانتى ئۇلار شۇنداق پىلاننى،
قويۇشقا داغ ـ ھەسرەتتە چايانىنى.
قاچانكىم بۇلار بۇ تويىنى قۇرۇشسا،
ئۆزىنىڭ مەقسىدىچە ئىش قىلىشسا،
تۇرۇپ تەييار ھەسەن ئاخۇن ۋە سەئىدىن،
تولۇن ئايىنى چىقارغايلەر تۇماندىن.
جابىر بەگ مۇشۇ يۇرتنىڭ بېگى بولغاچ،
ئۇنىڭ قولى ناھايەت ئۇزۇن بولغاچ.
بولالماستىن خاتىرىجەم ئۇنىڭدىن،

قىلىشقانتى ھىلىقى جاينى تەئىين.
نىكاھ قىلماقچى بولغان ئاخشىمىدا،
بۇلار ساقلاپ تۇرۇپ باغنىڭ يېنىدا،
بۇ بىر گۈلنى يۇلۇپ ئالماقچى بولدى،
بۇلارنىڭ كېڭىشى شۇنداق قۇرۇلدى:
كۆرۈنمەستىن كىشىلەرنىڭ كۆزىگە،
كىرىپ كەتكەي ئاشۇ قۇملۇق ئىچىگە.
جابىر، ياقۇپ بۇنىڭدىنتى خەۋەرسىز،
ئىدى غەپلەت ھىدىلە مەست ـ ھۇشسىز.
تۇرۇپ تۇرسۇن بۇلار ھۇشسىزلىقىدا،
كۆرەيلى نە بولۇر ئاخشاملىقىدا.

رۇبائى

مەرتلەر ئىشىدۇر رەقىپنى خار ئەتمەك،
مەردانە كۆرەش قىلىپ تىلەككە يەتمەك.
باغرىغا سىلىپ دۇشمىنىنىڭ ئۆچمەس داغ،
بۇركۈتسىمان ئاۋنى ئېلىپلا كەتمەك.

22. جاسارەت

باتۇرنى دۇشمىنىمۇ قەدىرلەيدۇ،
قورقۇنچاقتىن ئانامۇ يىركىنىدۇ.
——ھىكمەت.

جەسۇرلۇقتۇر بۇيۇك بىر فەزىل كىشىگە،
ئېلىپ بارىدۇ ئۇنى كۆتكەن ئىشىگە.
جەسۇر بولغاچ بايۋانلاردا يولۇۋاس،
ئۆزىنى ھېچقاچاندا خار قىلماس.
ئىكەن تۆلكە قورقۇنچاق ھەمدە مەككار،
ئاتىلۇر ئەل تىلىدا ھەر زامان خار.
جەسۇر بولغاچ ھاۋا ئەۋجىدە لاچىن،
قىلۇر ئىسسىق يۇرەك يەپ ئۆزىنى تەمىن.
جاسارەت يوقلۇغىدىن قارا قارغا،
ئىرۇر مەجبۇر تىزەكلەرنى چوقۇرغا.

ئەگەر باتۇر يۈرەكلىك بولسا ئىنسان،
قىيىنلىقلار ئۇنىڭ ئالدىدا ئاسان.
دىمەك، سەئىدىن بېسىپ باتۇر قەدەمنى،
قولىغا ئالغىلى تارتىپ سەنەمنى.
خەتەرلىك ئىش قىلىشقا باغلىدى بەل،
كېتەرلىك نەرسىلەرنى ئەيلىدى تەل.
ھەسەن، سەئىدىن كېچىلەپ ئاتنى مىندى،

شۇ توغراق تۇۋۈگە كەلدى مۆكۈندى.
دەرەخزارلىققا باغلاشتى ئېتىنى،
يوشۇردى ئېھتىيات بىرلە ئۆزىنى.
ئىگىز توغراققا قوندى ئىككى لاچىن،
كۆزىتىپ باردى بۇ تويىنى يىراقتىن.
بۇ توي باشلاندى ئەللەر كەلدى، كەتتى،
ئۇنى، نەغمە ـ ناۋانىڭ كۆككە يەتتى.
شەپەقتىن لېنتە تارتىلدى ئۇپۇققا،
شەپەرەڭلەر چىقىشتىلەر "يورۇققا".
قۇياش ئولتۇردى ئەتراپىمۇ قارايدى،
ئاياقلاشتى توي، ئادەم ھەم ئازايدى.
نىكاھ قىلىنىش ئىشلا قالدى ئەمدى،
جابىر خوشلۇق دېگىزىگە چۈمۈلدى.
نە كىم رابىيەدەك زىبا، گۈزەل قىز،
ئۇنىڭ بولىتى كېيىن تويدىنلا، سۆزسىز.
لېكىن ئۇ بىلمىدى، ئويى پەلەكنىڭ
قىلىشتۇر رابىيە قىزنى، بۆلەكنىڭ.
نىمەنى ئويلىدى ئۇ، قىز نىمىنى،
تېخى بىلمەيدۇ جابىر ھېچنىمىنى...
خۇلاسە: راسلىدى گۈلنى ئاياللار،
بىزەندۈردى پۈتۈنلەي يۈنجى ـ تىللا.
ئىدى تېچ، گويا رازىدەك كۆرۈندى،
ئۆزىنى تېچ تۇتۇشقا بەك ئۇرۇندى.
ئانىسى ئويلىدى، رابىيە كۆندى،

قىزىدىن رازى بولدى، كۆڭلى تىندى.
شۇڭا كەتتى بولۇپ ئىشلار بىلەن بەن،
خاتىرجەم بولدى بىرئاز قىزى دەتمەن.
ھەسەن كەلدى شۇ چاغدا باغ تېشىغا،
بۇيانىدىن رابىيە چىقتى قېشىغا.
بىكار ئېيتماپتىكەن: ياشلىقنى بەكۆڭۈش،
ئىكەن بەكۆڭۈش تولا چاغلاردا بۇ ياش.
گۈلنى ئۈندا سەئىدىن قىستى باشقا،
يېتىشتى گويا كىم بۇ ئاي قۇياشقا.
ئۇچەيلەن بەلگىلىك ئۇچ ئاتقا مىندى،
دەرەخلەر ئارىلاپ جاڭگالغا ماڭدى.
قاراپ كەتتى بۇلار تەكلىماكانغا،
كىشىلەردىن يىراق قۇملۇق جاھانغا.
قىلىشىپ رابىيە، سەئىدىن جاسارەت،
رەقىپ قەلبىگە داغ سالدى ناھايەت.

غەزەل

ھايات جەڭ، ھۆر ياشايدۇ، كىمكى تۇتسا قولدا شەمشەرنى،
قۇچاقلار مەرت يىگىتلەرلا، قارا تۇنلەردە دىلبەرنى.

مۇيەسسەر بولمىغاي ئاھۇ ئاتالماس ئاۋچىغا ھەرگىز،
جاھان بازاردا ساتماق، پۇراقلىق مشك ئەنبەرنى.

بولۇر مەقسەت قۇشنى ئاۋ قىلىشقا يەتكىلى شۇ چاغ،
جاسارەت بۇركۈتى قانچە ئىگىزدە قاقسا ئۇ پەرنى.

كۆرەش دەريانسىنىڭ دولقۇنلىرىدىن چۈچىغان غەۋۋاس،
سۈزەلمەيدۇ بۇ قاينامدىن باھالىق يۇنجى-گەۋھەرنى.

نە خۇشتۇركىم جاسارەت قەھرىمانلىقنى قىلىپ ئادەت،
ئۇرۇپ دۈشمەننى جەڭدە تۆكۈپ ئۆتمەك قىزىق تەرنى.

ئەگەر ئەرسەن، ھەمىشە دۈشمىنىڭگە ئەگمە باشنى،
قادا باغرىغا مەردانە ئەجەللىك نەيزە-خەنجەرنى.

23. قاچقۇنلار ۋە ئىزدەش

ئىشتىم، باشلىدى داستاننى مۇنداغ،
رىۋايەتچى: نىكاھ باشلىنىدىغان چاغ.
يېقىنلاشتى ھەر ئىككى ياق ئىدى خوش،
يۇرەتتى دېيىشپ بىر بىرىگە خوش-خوش.
كىشىلەردىن ئىدى مېھمانخانا لىق،
مەپە بۇ قىز ئۇچۇن تەييار قىلىغلىق.
ۋاراڭ-چۇرۇڭ كۆتىرىلدى ھەرەمدىن،
دىمەك يوقتى ھەرەمدە ئىز، سەنەمدىن.
قولىغا شەمە پانۇسلار ئېلىنغان،
ئايالار تەرەپمۇ-تەرەپ چېپىشقان.
يۇرەتتى ھەممىسى ھەر يانىنى ئىزدەپ،
ئەجەپ ۋاقتا يوقاپ كەتتى بۇ قىز، دەپ.
تولا ئاختۇرىدىلەر، ھېچ تاپمىدىلەر،
ئاخىر بۇ ھالغا تاقەت قىلمىدىلەر.
ئانانىڭ كۆڭلى ئەنسىز بولدى مۇندىن،
ئېلىپ قاچقاندىمۇ، دەپ ئۇنى سەندىن.
كېلىپ ئۇ، زوھرانى بىر يانغا تارتتى،
پۈتۈن ئەيپنى ئۇنىڭ ئۇستىگە ئارتتى.
دىدىكى، سەن ئۇنىڭ ھالىن بىلەتتىڭ،

ھەمىشە ئۇ بىلەن بىللە يۈرەتتىڭ.
ماڭا ئېيت! سەن بىلۈرسەن، نىمە بولدى؟
نىمىشقا ئۇ مۇشۇ چاغدا يوقالدى؟
لېكىن زوھرا تېنىپ ئالدى بىلىشتىن،
ئۇنىڭغا دىققەت ھېچ سۆز، قېچىشتىن.
دىدى، نەدىن بىلەلەيمەن بۇ ئىشنى،
ئاناسى سىلە، بىلمىسلە قېچىشنى؟
بولامدۇ يات، ئانادىن مېھرىۋاندراق،
ئەگەر ھەرقانچە كۆڭلى بولسىمۇ ئاق؟
ناھايەت ئاناسى چېچىنى يۇلدى،
نە ئىش بولغانلىقىنى تەخمىنى بىلدى.
تۇرۇشقان خوش، ياقۇپ باي بىرلە جابىر،
خەۋەر تاپتى بۇ بولغان ئىشتىن ئاخىر.
بولۇپ كەتتى بۇ ھويلا ئاستىن-ئۈستۈن،
كى بولغاچ بولمىغۇر بۇ ئىش توساتتىن.
خىجىللىقتىڭ تەرىگە پاتتى ياقۇپ،
بۇ بولغان ئىشنى بىلدى بەكمۇ ناخوپ.
غەزەپلەندى، تېرىكتى بەكمۇ جابىر،
ئۆزىنىڭ ئاچچىغىنى قىلدى زاھىر.
مۇشۇنداق قىلدى يۇرت خەلقىغە پەرمان:
پۈتۈن خەلق ئاتلىنىپ چىقسۇن شۇئان.
ئېتى بارلار مىنىپ چىقسۇن ئېتىنى،
ئىتى بارلار ئېلىپ چىقسۇن ئىتىنى.
پۈتۈن يۈز باشلىرى، ئون باشى، پاششەپ،

تېپىشسۇن بۇ ئىككى "بەدبەخ"نى ئىزدەپ.
كىمكى بۇلارنى ئۆيدە يوشۇرسا
ۋە ياكى يارەملەشسە، قاچۇرسا،
جازالار بېرىلۇر قاتتىق ئۇنىڭغا،
رىئايە ھېچ قىلىنمايدۇ بۇنىڭغا.
قېچىپ ئۇلار تېخى ئۆتمەي ئۇزۇن چاغ،
تىنىتىلدى پۇتۇن ئۆي-جاي بىلەن باغ.
قاراڭغۇ كېچىدە يۇزلەرچە ئاتلىق،
چېپىشىپ، بولۇشۇپ ھوشيار قۇلاقلىق،
پۇتۇن يۇرتنىڭ ئىچىنى ئاختۇرۇشتى،
گويا كى يۇرتنى ئوڭ-توقتەي قىلىشتى.
ئىبراھىم خاتۇنى بىرلە قامالدى،
ئۇنى قىستاپ ئازاپ-قىيناقتا ئالدى.
تازا ياخشى بەلەن ئاتلارنى تاللاپ،
يامان دوغلىرىدىن ئونىنى خىللاپ،
ئەۋەتىشتى شەھەر يولىنى توساشقا،
قەيەردە تاپسا شۇ يەردە تۇتۇشقا.
داۋام قىلدى بۇ ئىزدەشلەر كېچىچە،
تېپىلمىدى بۇ قاچقۇنلار تېخىچە.
قەلەم قوي بۇلىنى ئىزدەشتە بىرئاز،
سەن ئەمدى قاچقۇچىلار ھالىنى يېز.

24. بىر پىرنسىڭ نەسىھىتى

ئى ئۇستاد، بىر نەپەس تۇتقىل قولۇمنى،
ماڭا كۆرسەت ماڭار ئوغرا يولۇمنى.
ئىرۇرمەن بىر ئەقىلسىز، بېشى قايغان،
نادانلىق لايلىرىدا پۈتى تايغان.
ناچارلىقلار غۇبارى بىرلە تولغاچ،
كۆڭۈل ئاينەسى سۈرتۈشكە مۇھتاج.
نەسىھەت ئىلگى بىرلە ئۇنى سۈرتكىل،
ھىدايەت ئەكس ئېتەر ئايىنە ئەتكىل.
ئېلىپ بارىدۇ مېنى بۇ نەپس قەيەرگە،
قويارىكىن قايسى دەھشەت چۆل ۋە يەرگە.
كېتىپ قالدىم ئەجەپ مەقسەتنى تاشلاپ،
خىيال كەتكەچ مېنى شۇ ياقتا باشلاپ.
بىلۈرسىزلەر ھەسەن، رابىيە، سەئىدىن،
نىكاھ ئالدىدا كەتكەنتى بۇ يەردىن.
ئۇچەيلەن ئاتلىرىنى چاپتۇرۇپ تېز،
تاڭ ئاتقىچە تېرىم، موغۇل ۋە يىلدىز
دېگەن يۇرتلارنى بېسىپ ئۆتۈشتى،
ئىككى كۈنلۈك مۇساپىنى بېسىشتى.
قارا تەرگە چۆمۈلگەن يورغا ئاتلار،

سرىپ تېزگىننى پۇرقۇپ پات-پاتلا.
كېتىپ بارىتى دۆڭۈه قۇملار ئارىستا،
تۇغۇپ كۇن پاتتى قۇمغا شۇ تاستا.
ئىدى بۇلار گويا قۇم دېڭىزىده،
ئىمىش يوق قۇمدىن ئۆزگه يەر يۇزىده.
كۇلۇپ سۇبهى تاڭ ئېتىپ ئاسمان سۇزۇلدى،
پەلەك يۇنجىلىرى بىر-بىر يوقالدى.
بۇلار ئاتلارنى هەيدەپ ئالغا ماڭدى،
ئىگىز قۇملۇق ئىچىده ئاتلار هاردى.
بۇلارنىڭ ئاتلىرىتى دەمگه مۇهتاج،
ئۆزىنىڭ، ئاتلىرىنىڭ قارنىمۇ ئاچ.
يىراقتىن بىر يېشىل توغراق كۆرۈندى،
بېرىپ شۇ جايدا دەم ئالماقچى بولدى.
شۇ ياقتا بۇرىدى ئات تېزگىننى،
چۈشۈپ، توغراقتا باغلاشتى ئېتىنى.
چۆكتۇر بىر جاي ئىكەن، بارىكەن كىچىك كۆل،
بىرئاز سۇ بار ۋه يۇلغۇن باغلىغان گۇل.

قىتئه

نه خۇشتۇر تەشنالارغا ئۇچرىسا كۆل،
لېۋىده ياشنغان تۇرسا ياۋا گۇل.
خالى جاي، سۇ بويى كۆك مايسا ئۇنگەن،
ئاشىق قانداق چىدار بولماي ئۇ بۇلبۇل؟

بىرئاز مۇندا دەم ئالماقچى بولۇشتى،
قىلىپ قۇمنى چۈشەك، سوزۇلۇپ يېتىشتى.
يوقالدى كۆڭلىدىن غەم بىرلە تەشۋىش،
يېتىپ ئالدى بۇ يەرگە، بولدى ئوك ئىش.
ھەسەن باشلاپ ئوقىدى بۇ مۇخەممەس،
كۆكۈل ئاچتى بۇلار قۇملۇقتا بىر پەس.

ھەسەن: بۇگۈن شادمەن شاد بولغۇم كېلۈر،
يېڭى غۇنچىلاردەك ئېچىلغۇم كېلۈر،
قېقىپ پەر ھاۋالاردا ئۇچقۇم كېلۈر،
بۇ چۆللەر ئارا سەير قىلغۇم كېلۈر،
قېقىپ پەر ھاۋالاردا ئۇچقۇم كېلۈر.

سەئىدىن: ئىرۇر نەچچە يىل بىزنى ياقتى پىراق،
قىلىپ بىر بىرىمىزنى دائىم يىراق،
يۇرەك باغرىمىز كۆيدۈرۈپ ئىشتياق،
قارا كۈنلىرىمىز بۇ كۈن بولدى ئاق،
مۇھەببەت گۈلىنى ئەمدى ئۈزگۈم كېلۈر.

رابىيە: چېكىپ قانچە يىل ئوتلۇق ئاھ كۈن ۋە تۈن،
تۆكۈپ كۆزىمىزدىن ياش ئورنىغا خۇن،
تۈگەپ تۈن، چېچىپ بىزگە نۇرىنى كۈن،
ئېچىلدى قارا بەختىمىز مۇشۇ كۈن،
ئۈزۈن ۋاقىت ئەمدى ھايات سۈرگۈم كېلۈر.

ھەسەن: ئىككىمىز كۈلۈپ بولسىمۇ كۆڭلى شاد،
مۇھەببەت يېغى ئىچرە تېپىپ مۇراد،
رەقىپ بولسا ئەۋارە ھەم بىمۇراد،
قىلىپ يۈرسە ئۇ دائىما ئاھ-داد،

شۇ ۋاقىتتا مېنىڭ ئۆمۈر سۈرگۈم كېلۈر.

سەئدىن: ئۈزۈن ۋاقىت تارتىپ تولا دەرت-ئەلەم،
جۇدالىقتا ئەيلەپ ئايلاق ئاستى غەم،
يېتىپمەن مۇرات-مەقسىدىمگە بۇ دەم،
يېنىمدا مېنىڭ نازىنىن بىر سەنەم،
بۇ بەختىمگە ھەر لەھزە كۈلگۈم كېلۈر.

رابىيە: چېكىپ بىز جاپا، ۋەسل يار ئىزدىشىپ،
يۈرۈپمىز ئۈزۈن زار-زار قاخشىشىپ،
بۈگۈن ئارزۇيىمىزغا بىز يېتىشىپ،
سۈرۈپمىز ھايات ئىككىمىز بىرلىشىپ،
بۇ ئەھۋالغا كۆپ شۈكرە قىلغۇم كېلۈر.

بۇلار لەھزە مۇشۇنداق خوش بولۇشتى،
كۆڭۈلنىڭ شادلىقىن ئىزھار قىلىشتى.
قويۇشتى ئاتلىرىنىڭ ئالدىغا يەم،
غىزالاندى بىرئازدىن ئۆزلىرى ھەم.
ئەگەرچە بولسىمۇ بۇ جاي بايۋان،
بۇلارغا بولدى گويا باغىرىزۋان.
نە كىم بۇ جايدا دۇشمەندىن ئېمىنتى،
ئاشقلار بىر بىرىگە ھەم يېقىنتى.

قىتئە

چۆل بولسۇر گۈلشەن، ئەگەردە بولسا خاتىرجەم كىشى
بولسا كۆڭلۈڭ تىنچسىز، ياقمايدۇ گۈلنىڭ كۈلكىسى.
بىر نەپەس ئارام دىل، سۈرگەن ھاياتنۇر ببباھا،
قويىدۇ كىمنى خاتىرجەم بۇ پەلەكنىڭ گەردىشى؟

مەئەلقىسسە ئۇلار بۇ جايدا بولدى،
كېچىچە تېچ مۇشۇ چوڭقۇردا قوندى.
بۇلار ئالدىرىمىدى ئانچە مېڭىشقا،
كېرەكتى يولنى خوپ مۆلجەل قىلىشقا.
پۈتۈن ئەتراپنى قۇم قاپلاپ تۇراتتى،
قۇياش قۇمدىن چىقىپ قۇمغا پاتاتتى.
كۈلۈپ تاڭ چېھرەسىنى ئاچتى ئالەم،
يورۇپ كەتتى باياۋان، قۇملىرى ھەم.
قۇياش قۇمنىڭ كىرىستال دانەسىگە
تېگىپ، ئوخشايتى قۇم، دۇردانەسىگە.
جۇلاداپ بەھسىاپ يۈنجى بۇ چۆلدە،
قويانتتى بىر گۈزەل تۈيغۇ كۆڭۈلدە.
ئۇچەيلەن بىر ئىگىز دۆۋىلىككە چىقتى،
ماڭار يولىنى مۆلجەلگە تۇرۇشتى.
قايانىدىن كەلدى، ھېچ مەلۇم ئەمەس بىر
كېلىپ قالدى بۇلار قېشىغا بىر پىر.
دىدى ئۇ كەلگۈچى پىر، ئەسسالامنى،
سالام دەپ بۇلار قىلدى ئېھتىرامنى.
سورىدى پىر بۇلاردىن ھال-ئەھۋال،
جاۋاپ بەردى سوئالغا قەدىر ئەھۋال.
بۇ پىر ھېچ قىلمىدى دىققەت ئۇلەرگە،
دىدى مەن بىر مۇساپىرمەن بۇ يەرگە.
بېرەيمەن پەند ئۇنى ئاڭلاپ قويۇڭلار،
ئۇنۇتماڭلار، ئېسىڭلاردا تۇتۇڭلار.

پىرنسىپ نەسىھىتى

چىن مۇسابىر بولسىڭلار ياخشى تىڭشىڭلار،
مەن قىلايمەن نەسىھەت ئۇنى ئاڭلاڭلار،
بىر قېرىمەن سۆزۈمنى ئوبدان بىلىڭلار،
سۆزلىرىمنى ئۇنۇتماي دىلدا ساقلاڭلار.

ئوغلۇم، كىشى دۇنيادا دۇشمەنسىز بولماس،
ئاقىل كىشى دۇشمەندىن ھېچ ئېمىن بولماس،
ئېقىن سۇ ئۇخلار، دۇشمەن ئۇخلىماس،
ھېچقاچاندا دۇشمەندىن ئېمىن بولماڭلار.

كىشى ئۇچۇن يۇز دوست ئاز، بىر دۇشمەن يامان،
بولغىلى بولماس ھېچ چاغدا دۇشمەندىن ئامان،
يوقىتىشقا دۇشمەننى تىرىشىڭلا ھەرئان،
مۇمكىن قەدەر كىشىگە دۇشمەن بولماڭلار،

چېقىمچىلىق، غەيۋەتتىن بولۇڭلار يىراق،
مۇناپىقلىق، خىيانەت ئەڭ يامان ئەخلاق،
مۇنداق ئىشنى قىلغۇچىدىن ھايۋان ياخشىراق،
چېقىمچى، غەيۋەتچى مۇناپىق بولماڭلار.

ياخشى بىلىڭلار باللىرىم ئاتا-نا قەدرىنى،
ياخشىلىق بىلەن ياندۇرۇڭلار باقمان ئەجرىنى،

ئۇنۇتماڭلار ئۇلارنىڭ قويغان مېھرىنى،
ئاتا-نانى نارازى قىلغۇچى بولماڭلار.

ھېچقاچاندا كۆزلىمەڭلار كىشىگە ياماناتلىق،
ئىستەڭلار دائىم خەلقتە ئامانلىق،
ئاجىزلارغا قىلىڭلار كۆپ مېھرىۋانلىق،
شەپقەتسىز، ئىنساپسىز كىشى بولماڭلار.

راستلىق بولسۇن ھەمىشە يولداشلىرىڭلار،
غەيرەت، ھىممەت بولسۇن قەدىداشلىرىڭلار،
يېتىم باشىن سىلاڭلار، تۇزۇلۇر ئىشىڭلار،
يالغانچى، قورقاق كەم ھىممەت بولماڭلار.

ئىشەنمەڭلار كىشىگە سىنىماي تۇرۇپ،
باھا بەرمەڭلار ئادەمگە بىر قېتىم كۆرۈپ،
تاما قىلىپ يېلىنماڭلار كىشىگە تەلمۇرۇپ،
كىشى كۆچىدىن پايدا ئالسام دېگۈچى بولماڭلار.

تاما قىلىپ ئىنسانغا خوشامەت قىلماڭلار،
ئۆز ئىززىتى نەپسىڭلىنى ئۇنتۇپ قالماڭلار،
ياشاش ئۈچۈن ئىشلەشنىڭ يولىنى تۇتۇڭلار،
تۇرمۇش ئۈچۈن تىرىشىڭلار، ھورۇن بولماڭلار.

تېچ ۋاقتىدا ھەر كىشى ئوبدان دوست بولۇر،
قىينالغاندا دوست-دۇشمەن ياخشى بىلىنۇر،
ۋاپالىق دوست دۇنيادا ئازراق تېپىلۇر،
ھەر بىر كىشىگە دوستۇم دەپ ئىشەنچ قىلماڭلار.

پايدىنى دەپ كىشىگە ياماناڭلىق قىلماڭلار،
زىيان سېلىپ خەلق دىلىنى ئاغرىتىپ قويماڭلار،
كىشى ھەققىغە ھېچ چاغدا قارا سانىماڭلار،
شەخسىيەتچى، ئابرويىپەرەس بولماڭلار.

ئۇلۇغلارغا قىلىڭلار ھەمىشە ھۆرمەت،
ئاجىزلارغا ھەر ۋاقىتتا قىلىڭلار شەپقەت،
ئامانەتكە قىلماڭلا ھەرگىز خىيانەت،
ۋەدە قىلىپ ۋاپا قىلماي قالماڭلار.

بىر قېرىمەن ئاخىرلاشقان ھاياتىم،
سىلەرگەدۇر مېنىڭ مۇشۇ ناساتىم،
ھېكمىلەردىن ئىشتىكەن چىن سۆزنى ئەيتتىم،
بۇ نەسىھەت! باللىرىم ئوبدان ئاڭلاڭلار.

بۇلار پىرىنىڭ سۆزىدىن تاڭ قېلىشتى،
بۇيۇك ھۆرمەت بىلەن تازىم ئېتىشتى.
ئۆزىنىڭ دوستىنىنى قۇمغا يېپىپ،
ئۇنى قىلدى غىزا-ئاش، نانغا تەكلىپ.
ئېلىپ بىر-ئىككى لوقما قىلدى ئۇ بەس،
دىدى، ئى باللىرىم، دۇنيادا ئىش تەس.
ھەمىشە ئېھتىياتلىقتا بولۇڭلار،
قىلار ئىشلارنى بەك پايقاپ قىلىڭلار.
دىدىيۇ ئۇ دۇنياغا قول كۆتەردى،
قېلىڭلار خوش دىدى، قۇملۇققا كىردى.

دۆڭە قۇملار ئاراسىدا بولدى غايىپ،
دىيىشتى بۇلار بولدى بۇ ئاجايىپ.
بۇنىڭدىن ھەممىسى ھەيران قېلىشتى،
ئۇنىڭ ھەققىدە تۈرلۈك سۆزلەر قىلىشتى.
ئاخىر ئۇچ-تۆۋى يوق سۆزلەرنى تاشلاپ،
ئېتىنى يەشتىلەر سەپەرنى باشلاپ.
ئۆزىنىڭ مۆلچەرىنى دىدى سەئىدىن،
ئەگەر قىلساق بۇ ماڭغان يولنى تەخمىن،
يېرىم يولنى تۈگەتتۇق ئېھتىمالىم،
تۈرۈپتۇ مانا چەكسىز قۇملۇق ئالەم.
ئەگەر بىز يانا يول باسساق يېرىم كۈن،
ئاۋالراق، باشلىنىشتىن قۇم ئارا تۈن.
يېتەرمىز ئاشۇ ئورمانلىققا دەيمەن،
ھەسەن ئېيتتى: يېتەرمىز ئۇڭا جەزمەن.
ئاشۇ كۈن كەلگىنىمىزدە بۇ يەرگە،
ئۇ جايدا بىر ساراي بۇنياد ئېتەرگە،
شۇ ئورمانلىققا بۇ توغراق تۆۋىدىن،
يېرىم كۈنچە ۋاقىتتا بارغان ئۇندىن.
يۇرۇپ كەتتى بۇلار قۇملۇقتا، ئالغا،
تولا چاخچاقلىشىپ بېرىلىپ خىيالغا.
بۇلارنى يول مېڭىشدا قويايلى،
بۆلەك بىر ھادىسىدىن سۆز ئاچايلى.

25. بوران بالاسی

كىشىنىڭ بەختى يانسا ئالتۇن ئالسا بولغۇسى تۇبراق،
كۇل ئالسا بولغۇسى ئالتۇن، كىشىگە بەخت يار بولسا.

قەلەم، كەل! بىر نەپەس بول ماڭا ھەمدەرت،
پەلەكنىڭ كاجلىقىدىن دىلدا ھەسرەت.
قىلىنىپ كېلىنىۋاتقانلار بايانى،
بۇ داستاننىڭ ئۇ ئىككى قەھرىمانى،
پەلەكنىڭ كاجلىقىغا قالدى ئۇچراپ،
پۈتۈن مەقسەتلىرىدىن قالدى ئاجراپ.
ئەجەپ نامەرت ئىرۇرسەن چەرخ دەۋۇار،
ئاجىزلارغا ئەمەسسەن ھىچقاچان يار.
ئۇلارنى ھەر ۋاقىت مەھرۇم قىلۇرسەن،
زالىملارغا ھەمىشە يار ئىرۇرسەن.
نىمە بولىتى بۇلارغا يار بولساڭ،
بىرئاز ۋاقىت ئۇلىنى ھالىغا قويساڭ.
يېتىپ ئالسا ئۇلار مەنزىلىنىگە،
كاۋاك توغراقتىن قىلغان قەسرلىرىگە؟
كېتىپ قالدىم ئەجەپ مەقسەتنى تاشلاپ،
خىيال كەتكەچ مېنى شۇ ياقتا باشلاپ.

كەل، ئى دوستۇم، يانايلى بىز شۇ يەرگە،
قاراپ كۆرىلى يېتىپ باردى قەيەرگە؟
مېڭىشتى بۇلار قۇمدا خېلى سائەت،
يانا ئالدىدا قۇملۇق بىناھايەت.
كېتىپ بارىدۇ بۇلار قۇم دېڭىزىدە،
قېنى ئورمان، دېگەن ئۇمىت كۆزىدە.
ئومۇمەن قۇم دۆۋەسىلا پۈتۈن ياق،
گويا قۇم ئۇستىدە بۇ نىل رەڭ تاق.
قۇياش قۇمدىن چىقىپ قۇمغا پاتاردەك،
كېچە قۇمدا ۋە تاڭ قۇمدا ئاتاردەك؛
ئىدى ئاتلار مېڭىپ، قۇملۇقتا ھارغان،
ئىگەر ئۇستىدە ئاتلىقلارمۇ تالغان.
بولۇپمۇ رابىيەدەك نازىنىن قىز،
تەبىئىكى، ئىدى ئۇ بەكمۇ ھالسىز.
ۋە لېكىن دىلدىكى سىرى مۇھەببەت،
ئۇنىڭغا بېرەتتى كۈچ ۋە قۇۋۋەت.
كۆرۈنەتتى بۆلەكلەدىن تىمەنرەك،
ئۆزىنى كۆرسىتەتتى ھارمىغاندەك.
ھەسەن، سەئىدىن بۇنىڭدىن كۆپ خوشالتى،
لەتىپەلەرنى دەپ كۆڭلىنى ئالاتتى.
بىراقلا، بىۋاپا چەرخى جاپاكار،
جاپاكارلىقنى قىلدى يانا ئىزھار.
قاراڭغۇ بىر تۈتەك ياپتى ئۇپۇقنى،
قويۇق بىر چاڭ-توز كېلىپ توستى يورۇقنى.

مەگەرکىم ئاتلار خەۋپنى سەزدى بولغاي،
بۇ دەھشەتلىك بالانى تۈيدى بولغاي.
ئېغىزدۇرۇقنى سلكىپ كىشنىشتى،
بىرەر نەرسىدىن ھۇركەندەك چېچىشتى.
شۇ ھالەتتە كېلىپ، چىك تۈتتى سەئىدىن،
رابىيە مىنگەن ئاتنىك تىزگىنىدىن.
يېتىپ كەلدى بوران، ئۆتمەي ئۇزۇن ۋەقت،
بۇلارنى قويدى دەھشەتتە يامان بەخت.
بوراننىك ئۇرۇشى بەك بولدى قاتتىق،
بۆلەك ياقتا بۇرۇلۇپ كەتتى ئاتلىق.
ئۇچۇشقا باشلىدى بۇ چۆلدىكى قۇم،
بولۇپ كەتتى ھاۋا قۇم ئاستىدا گۇم،
بۇيۇك قۇم دېگىزدا قوپتى دولقۇن،
ئېقىپ قۇم چىقتى ئۇندىن شارقىراپ ئۇن.
قارا زۇلمەت بېسىپ كەتتى جاھانغى،
بىلىشكە بولمىدى ئوك، سول ۋە ياننى.
تۇرۇشقا قالمىدى ئات ئۆزرە ئىمكان،
گويا كى بىرلىشىپ كەتتى يەر، ئاسمان.
ئۇرۇپ قۇم، بولمىدى كۆزنى ئېچىشقا،
تۇرۇشقا، يا قوپۇشقا يا مېگىشقا.
ئۇرۇپ تۇرغاچ كۆزىگە بىھىساپ قۇم،
يېتىشقا بولدى مەجبۇر ھەممىسى دۇم.
بوراننىك شىددىتى بارغانچە ئاشتى،
بۇ قۇم دەريا سى دولقۇنلىدى تاشتى.

ياتقۇچىلار قۇم ئاستىغا كۆمۈلدى،
ئادەم، ئات بارلىغى قۇمغا چۆمۈلدى.
كىشىلەر تەستە قوپتى قۇم تېگىدىن،
ئېتىن قوزغاتتى تۇتۇشۇپ چۈلۈۋۈردىن.
كۆچايدى شۇندا بىر دەھشەتلىك دولقۇن،
ئۇچۇپ كەتتى ئاتى ئۈستىدە خۇرجۇن.
ھەسەن قوپتى خۇرجۇنلارنى تۇتۇشقا،
بوران باشلدى تېزراق دومىلىتىشقا.
شۇ ھالەتتە ھاۋا گۈلدۈرلىدى بەك،
گويا تاغلار يېقىلىپ دومىلىغاندەك.
ھۇركۇپ سەكرەشتى ئۇچ ئات تەڭلا ئۇندىن،
قول ئاجراپ كەتتى ئاتنىڭ چۈلۈۋىردىن.
ئۇچ ئات قۇملۇق ئارا پىتراپ يوقالدى،
قاراڭلار كاج پەلەك نە ھالغا سالدى...
بۇلار ئاتنى دەپ، قوپماقچى بولۇشتى،
تۇتۇشقا ئاتنى ئورنىدىن قوپۇشتى.
چىقۇاتقان بوران شىددەت بىلەن بەك،
دومۇلاتتى ھامان بىر باغ پاخالدەك.
بۇلارغا كەلدى دۇچ شۇنداق يامان ھال،
ئەجەل گىردابىغا ئىتتىردى ئەھۋال.
يېقىندا بار ئىكەن بىر توپلا يۇلغۇن،
بۇلارنى ئۇردى شۇ يۇلغۇنغا دولقۇن.
ئېسىلدى بۇلار شۇ يۇلغۇن شېخىغا،
ئارا تۇردى مۇشۇ ئەھۋال جېنىغا.

مۇشۇنداق ئۆتتى دەھشەت قانچە سائەت،
كېلىپ قالدى ئۆلۈم لېۋىگە ناھايەت.
بۇ قورقۇنچ ئىچىدە رابىيە قىز،
پۈتۈنلەيلا بولۇپ كەتتى ئۇ ھۇشسىز،
ئۆتۈپ كەتتى خېلى ۋاقتلار مۇشۇنداغ،
سېلىپ بۇ ئىككى ئاشىق باغرىغا داغ.
نە داغ بەلكىم ئۆلۈم قورقۇنچىسىنى،
گويا، قۇمغا كۆمۈشتەك ھەر ئۇچىنى،
بارا-بارا بوران بىرئاز پەسەيدى،
بۇ قۇم دېڭىزىدا دولقۇنلار كەمەيدى.
ئۆتۈپ بىرقانچە ۋاقت تېچلاندى دۇنيا،
قۇم دۆۋىسىدىن ئىبارەت ئۇشبۇ دەريا.
بوران توختاپ پۈتۈنلەي بولدى تىمتاس،
كۆرۈڭلار بۇ بالانى ئەيىبھەنناس...
بۇلارنىڭ ئاتلىرى قاچقان يوقالغان،
بىلىپ بولمايدۇ قايسى ياقتا ماڭغان؟
ئېتى ئۇستىدىكى سۇ ھەمدە ئوزۇق،
كۆمۈلگەن قۇمغا ھازىر بىرىمۇ يوق.
بوران ئوينى قىلىپ دۆڭ، دۆڭنى ئويمان،
پۈتۈن نەرسىنى كۆمگەن يا ئۇچۇرغان.
يوقالغان ھەممىسىلا ئىز-دېرەكسىز،
بوران قالدۇرمىغان ھىچ نەرسىدىن ئىز.
بۇلار ئاستا بېشىنى كۆتىرىشتى،
يۈزىنى توپا-قۇمدىن ئېرتىشتى.

يممەك، ئىچمەك، ئېتى ــ بۇ ھەممىسى يوق،
ئەمەس يانا بۇلارنىڭ، قارنىمۇ توق.
پۈتۈن ياق قۇم بىلەن تولغان بايۋان،
بۇلارنىڭ ئۆزى شۇنداق خانەۋەيران.
ھەسەن دىدى ئېخىرى، بولمىدى ئىش،
كېلىپ قالدى بۇ كۈن زىت، بىزگە يازمىش.
تىرىشىپ ئەمدى بىز ئارتقا يانايلى،
كىشىلەر بار جاھاندىن جاي تاپايلى.
يوقالدى ھەممە ئۇزۇق، ھەممە ئىمكان،
قېلىپ قالدى ۋەھىمە ئاستىدا جان.
بۇلار بارى مۇشۇ پىكىرگە كېلىشتى،
كۆرەرمىز كەلگىنىن، يانىلى، دېيىشتى.
ھەسەن قىلدى قوپۇپ ئەتراپىنى مۆلچەر،
دىدى: "يىراق بىزدىن خەلق بار يەر،
كېلىشتە غەرپتىن شەرقە قاراپ بىز،
خېلى كۆپ يولنى باستۇق ناھايىتى تېز.
ئەگەر بىزلەر قاراپ ئارقىغا يانساق،
يېتەلمەيمىز پىيادە قانچە ماڭساق.
بالاغا ئۇچرىدۇق، كەلدى پەلەك كاج،
يوق ئات، بىز تەشنا ھەمدە قارنىمىز ئاچ.
ئۆزىمىز مۇشۇ قۇملۇقتا پىيادە،
قېينىلىقلار بېشىمىزدا زىيادە.
يانا قاتتىق بوران قايتا چىقامدۇ؟
تېنىمىز مۇشۇ قۇملۇقتا قالامدۇ؟

ئۇنى ھېچ بىلگىلى بولمايدۇ ئاخىر،
بېشىمغا كەلدى شۇنداق پىكىر ھازىر.
ئۇزاقى يىلدا بىزلەر ئاۋغا چىققان،
شۇ ۋاقىتتا مۇشۇ ئەتراپلاردا بولغان.
كېيىن بۇرۇلۇپ مۇشۇ جايدىن شىمالغا،
يېرىم كۇنچە مېڭىپ يەتكەنتى مالغا.
شۇڭا بىز بۇ شىمال ياقتا ماڭايلى،
ئىلاجى بار كىشى بار يەر تاپايلى."

قىتئە

كىشى تۇغۇلدى كىشىدىن، كىشى بىلە كىشىدۇر،
كىشى بىلەن نىمە كارىم دېيىش سارائ ئىشىدۇر.
كىشىنى قىلدى كىشىگە ئۆچ پەلەك چاقى،
ۋەگەر نە بىلكى كىشى ئۇ، كىشى قېرىندىشىدۇر.

بۇلار شۇ پىكىرگە كەلدى قوپۇشتى،
ئۆزىنى سىلكىشىپ قۇمنى قېقىشتى.
رابىيەنى يېتەكلەپ ئالدى سەئدىن،
ھەسەن باشلاپ شىمالغا ماڭدى ئالدىن.
يېرىم كۇنچە بۇلار ماڭدى چامىسى،
كۆرۈندى قويچىنىڭ ۋەيران كاپاسى.
ھەسەن ئېيتتى: سىلەر توختاپ تۇرۇڭلار،
مۇشۇ جايدا بىرئازراق دەم ئېلىڭلار.
ئەۋۋەل بۇ جاينى بىر چارلاپ كۆرەيلى،

نمه بار، نمه يوق تەپتىش قىلايلى.
ھەسەن باردى ۋە كۆردى كەپە ئۆينى،
كەپىنىڭ ئىچىدە ئاق چاچ بوۋاينى.
بۇ يەركەن پەيزىئاۋاتنىڭ ئاياغى،
تۇتاشكەن بىر يېقى ئاقسۇغا داغى.
بوۋاي بۇ جايدا تۇرغان پادىچىكەن،
دىمەك ئەلدىن يىراق بىر چارۋىچىكەن.
ھەسەن پادىچىغا ئەيتتى ھەممە ھالنى،
نىچۈك بىر ھال ئىچىدە قالغىنىنى.
بوران ئەجداسىنىڭ دەم تارتقىنىنى،
ئېتى ھەم ناندىن ئايرىلغىنىنى.
بۇ ھالغا پادىچى بەكمۇ ئىچىندى،
دىدى، ئۇلارنى باشلاپ كەلگىل ئەمدى.
ھەسەن باردى، ئېلىپ كەلدى ئۇلارنى،
خازانغا ئۇچرىغان ياش غۇنچىلارنى.
پادىچى بەكمۇ قىزغىن قارشى ئالدى،
تېگىگە تېرەلەردىن كۆرپە سالدى.
قاراپ كۆردىكى ھالى بەكمۇ ۋەيران،
پۈتۈنلەي قۇم، توپا-چاڭغا ملانغان.
ناھايەت تېز قۇدۇقتىن تارتتى سۇنى،
يۇيۇشتى بۇلار دەرھال يۈز-قولىنى.
مۇساپىرلارغا سالدى تېرە داستىخان،
ئېلىپ كەلدى سۈت، نان، قېتىق-ئايران.
بۇلار ئازراق غىزا يەپ ئالدىلەر دەم،

بولۇپ ئاچتىن ئۆلۈشتىن خاتىرى جەم.
يىپەك كەيسە تېنى رەنجىيدىغان قىز،
يادىڭ كەتكەن ئىدى ئۇ ناھايىتى تېز.
قىزىل گۈلدەك يۈزى، سەبدەدەك بولغان،
گۈزەل ئاھو كۆزىگە توپا تولغان.
گېچەك سۈمبۈل چېچى چۈۋۈق ۋە پاخماق،
توزان توپىدىن ۋۇجۇدى قالمىغان ساق.
ئەمەستى باشقىلارمۇ كەم بۇنىڭدىن،
بولۇپمۇ ئىدى سەئىدىن، بەكمۇ غەمكىن.

قەلەم باشىڭ كۆتەر، يېشىڭنى بەس قىل،
ئۇتۇلدى بۇ بالادىن دىل بىلەن تىل.
نېمە ئانچە قورقۇنچلۇق بىر پالاكەت،
چۈشۈپتۇ ئۇستىگە قانداق ھالاكەت.
قىلار ئەمدى نېمە بۇ ئىككى ئاشىق،
پۈتۈنلەي بارلىغىدىن ئايرىلىغلىق.
بۇلار شۇ ھالدا، ئەمما يەنە جەزمەن،
بۇلارنى ئاختۇرۇپ يۈرمەكتە دۈشمەن.
قاراپ كۆر بۇلغا! قانداق ئېزىلدى؟
بۇنى ئويلاپ يۈرەك-باغرىم ئۈزۈلدى.
چىنەسى بۇ كۆڭۈلنىڭ پارە-پارە،
سادا چىقمايدۇ چەكسەڭمۇ، نە چارە؟
سەن ئال ئارام، توختاي مەنمۇ بىر دەم،
ئېزىلدۇق غەمنى كويلاپ سەنمۇ، مەن ھەم.

غەزەل

كەل، ئى دوستۇم، بىرئازغىنا توختا بۇندا،
ئاشقلارنىڭ كۆزى ياشتا، باغرى قاندا.

ئىلهام كۆيى هىچ جاراڭلاپ چىقمايدىكەن،
دىل شىشەسى غەم تېشىغا ئۇرۇلغاندا.

قانداق قىلىپ غۇنچە ياشناپ كۈلەلەيدۇ؟
گۈلنىڭ شېخى گۈلستاندىن يۇلۇنغاندا.

بولامدىكەن توختاتقىلى كۆزدىن ياشنى،
يۈرەكلىرىڭ قانتىتىق دەرتتىن مۇجۇلغاندا.

قاراڭغۇ تۈن، دەھشەت دولقۇن، قاتتىق بوران،
قارا تۇمان يۇلتۇزمۇ يوق كۆك ئاسماندا.

قانداق قىلىپ ئۇزەلەيدۇ تەپەككۇرنىڭ
قېيىقچىسى خەۋپ-خەتەرگە يولۇققاندا.

26. دۇشمەن قولىدا

ئەجەپ ئالەم ئىرۇر بۇ كونا ئالەم،
سۇرەر ئۇندا ھايات پەرزەندى ئادەم.
يەر-ئاسمان چۆگىلەپ تۇرغان ئىككى تاش،
كىشىلەر يەنجىلىپ ئۇن بولغۇچى ئاش.
دىمەك شۇنداق ئاجىز بىر نەرسە، ئىنسان،
يامانلىقتا ۋە لېكىن ھەددىدىن ئاشقان.
ئۇلار بىر بىرىگە زىتتۇر ھەمىشە،
ئاداۋەت دەرىخىدىن دىلدا رىشە.
بۇلاردۇر بىر تەيىئەتتىن تۆرەلگەن،
تۇغۇلغان، ياشىغان بىر دەۋر ۋە ئۆلگەن.
تۇغۇلۇشتا، ئۆلۈشتە ھەممىسى تەڭ،
لېكىن شۇ قىسقا ۋاقىتتا، قىلىشىپ جەڭ،
بولۇپ دۇشمەن ياشايدۇ بىر بىرىگە،
بىرى ھېچ رەھىم قىلمايدۇ بىرىگە.
لېكىن چىقمايدۇ بۇ ئىشتىن نەتىجە،
يانا قىلىدۇ بۇنى جېنىنىڭ بېرىچە.
قايانغا كەتتى بۇ دوستلۇق تەبىئەت،
يوقالدى نە ئۇچۇن مېھرى-مۇھەببەت.
قاراڭلار مانا بۇ سەئىدىنگە جابىر،

نه يەڭلىغ بىر ئاداۋەت قىلدى زاھىر.
بۇ دۇشمەنلىك ئېلىپ باردى قەيەرگە،
نېچۈك بىر ئاقىبەت بەردى ئۇلارگە؟
بۇ، داستاننىڭ كېيىنكى باپلىرىدىن،
ئۇقۇلغاي ئەكس ئېتىپ مەزمۇنلىرىدىن.
ئى ئىلھام، قوي بۇنى، مەقسەتسىزى كۆچ،
بايان قىل كەلدى بۇلار نىمگە دۇچ:
پەلەك كاج تۈگمەيدۇ قانچە يازساڭ،
تەپەككۇر كانىنى ھەرقانچە قازساڭ.
يۈزى ئاينا قارادۇر كۆرمىدىڭمۇ،
قويۇلغان دۇم ئىرۇر جام، بىلمىدىڭمۇ؟
تىلەش دۇم جامدىن ئىشرەتنىڭ مەيىنى،
نادانلىقنىڭ نىشانىدۇر بەئەينى.
دىمەك، رابىيە بىرلە زار سەئىدىن،
تىلەپ ئىشرەت شارابىنى ئۇ جامدىن.
قىلىشتى قانچە تۈرلۈك چارە-تەدبىر،
كۆرۈشمىدى بۇنىڭدىن نەپئ ھىچبىر.
پەلەك سۈندى ئۇلارغا زەھر جامى،
ھاياتى كۈنلىرىنىڭ بولدى شامى.
قەلەم، كەل ئەمدى بولغىل قايتا ھەمرا،
دىۋالدۇق ئاز-تولا ئەپسۇس بىلەن ئاھ.
مۇرىۋەتسىز پەلەكنى تىللىۋالدۇق،
ئىچىمىزنى بىرئازلا بوشتىۋالدۇق.
كۆچەيلى ئەمدى ئەسلى داستانغا،
ياياپلى داستاننى بۇ جاھانغا.

بىلۇرسىزكىم ئوشۇلكۇن توي بۇزۇلدى،
رابىيە جابىر ئىلكىدىن ئىلىندى.
ياقۇپ باي ئۆيىدە بولدى قىيامەت،
مالامەت ئۇستىگە بولدى مالامەت.
جابىر بەگ بار كۈچىنى ئىشقا سالدى،
ئۇنىڭ ئادەملىرى ھەر يان تارالدى.
بىرىپ ھەر ياقتا ھەركىمدىن سوراشتى،
گۇمان قىلغان پۇتۇن يېرىنى قاراشتى.
تېنىتىپ ھەممە ياقنى تاپمىغاچ ئول،
كىشىلەر تۇتتى چۆللۈك ياقىغا يول.
بۇلار ھەر كاپا ۋە دۆڭلۈككە قاراشتى،
ئوتانچى، قويچى، ئاۋچىدىن سوراشتى.
ھىلىقى كاپاغە كەلدىلەر ئاخىر،
ياتاتتى ئۇندا بەختسىز ئۇچ مۇساپىر.
بۇ ئىستەپ يۇرگۈچى كەلگەن زامانداً،
پادىچى يوقتى كاپا يا قوتاندا.
كېتىپ قالغانتى ئۇ قويىنى كۈزىتىپ،
مۇساپىرلارنى كەتكەن ئۇيقۇ تارتىپ.
ئۇلار ئاستا كېلىپ كەپكە قاراشتى،
يوچۇقلاردىن تازا ئوبدان ماراشتى.
تونۇشتى ئۆيدە ياتقان ئۇچ كىشىنى،
قارائىلار بۇ پەلەكنىڭ گەردىشىنى.
تونۇتۇپ قويدى دۇشمەنلەرگە ئاخىر،
بۇنىڭغا بار مانائەمدى نە تەدبىر؟

مۇساپىرلىرىمىز ئۆزى قاتتىق ھېرىققاچ،
يانا قالغانلىقىدىن تەشنا ھەم ئاچ.
تاماق يەپ، سۇ ئىچىپ تاپقاندا ئارام،
قۇرۇلغانكەن ئۇلارغا ئۇيقۇدىن دام.
ئۇلار بۇ ئۇيقۇدىن ئويغانمىدىلەر،
كېلىپ قالغاندا دۇشمەن تۇيمىدىلەر.
بۇ كەلگەن دوغلار ئوبدان كېچەشتى،
ئېتىنىڭ چۇلۇرىدىن بىرنى يەشتى.
مېگىپ ئاستاغىنا ئۆيگە كىرىشتى،
ھەسەن سەئىدىنگە ئىككىسى يېپىشتى.
ئۇلار ئاچقاندا غەپلەت ئۇيقۇدىن كۆز،
قولى باغلانغان ئىدى، تۇڭگەن سۆز.
بىكار ئېيتماپتىكەن ئەل "ھەي ئاكانى —
قولى باغلانسا بارلىق گەپ بىكا"نى.
ھەسەن، سەئىدىن دېيىشىپ قالدى ھەتتاڭ،
پەرىزاتمۇ بۇنىڭدىن قالدى ھاڭ-تاڭ.
بۇلارنىڭ ھېچبىرى، رابىيە قىزمۇ
دىمىدى سۆز بۇلارغا بىر ئېغىزمۇ.
كەلگەنلەر خوشال بولۇپ ئولجىسىدىن،
ئۇزۇشمەي كۆزنى گۈلنىڭ غۇنچىسىدىن.
كەپىنىڭ ئىگىسى پادىچىنى كۈتمەي،
ئاشقىلارنىڭ خاراپ ھالىغا يەتمەي،
رابىيە قىزنى بىر ئاتقا چىڭ تاڭدى،
ئىكەيلەننى سېلىپ ئالدىغا، ماڭدى.

كېتىپ بارىدۇ مانا بۇ ئۇچ بىچارە،
ئۆزى تۇتقۇن، قولى بەنت بىر بىچارە...

غەزەل

تۇغـمەيدۇ بۇلار دەردى مىڭـدىن بىرىنى ئەيتسام،
بەتلەرگە يېزىپ قۇرلار، قايغۇ سۆزىنى تىزسام.

بولغاي بۇ يېشىل تاقتا، مىڭلارچە تۆشۈك پەيدا،
بىچارە ئاشقلارنىڭ ئاھى ئوقىنى ئاتسام.

ئالەمنى مۇھەببەتنىڭ ھىجران تۇتۇنى قاپلار،
بۇ سۆيگۈ ئەسلىرىنىڭ دىل قاپقاقىنى ئاچسام.

غۇنچە كەبى كۆڭلۈمنىڭ، قات-قاتى تۇگۈنـلىرىدۇر،
داستاننى يازايىن دەپ پىكرىم كېنىنى قازسام.

ئاتماڭلار مالامەتنى، تاشلارنى ماڭا ھەرگىز،
تەتۇر بۇ پەلەككە مەن، تەئنە تېشىنى ئاتسام.

27. گۇندىخانا ۋە جابىر سوئالىغا سەئدىننىڭ جاۋابى

راۋايەت قىلىدۇ شۇ خىلدا راۋى،
يۈرەكتە داغى ھەسرەتنىڭ ئازاۋى.
كېلىپ دۇشمەن بۇلارنى باغلاپ ئالدى،
ئىلاجسىز قالدۇرۇپ ئالدىغا سالدى.
ئېلىپ ماڭدى ئۇلارنى يۈرتقا ھەيدەپ،
مېڭىشقا زورلىدى تېز ماڭ! يۈگۈر! دەپ.
نىمشقا كەلمىدى تەلەيلىرى ئوڭ،
ئۇ بوران چىقمىدى نېچۈن بىرئاز سوڭ؟
نېچۈن كەلگەندە دۇشمەن قالدى ئۇخلاپ،
نېچۈن پادىچى كېتىپتۇ قويىنى يوخلاپ؟
يېڭىلدى بۇلار ئاسانلا مۇشۇنداغ،
قېلىپ قالدى دىلىدا بىھىساپ داغ؟
جاۋاپسىزلىق، سوراقلارنىڭ جاۋابى،
ئېچىپتۇركىم كېلۇر ئىشنىڭ نىقابى.
كېلەيلى يانا بىز بۇ داستانغا،
بېرىپ يېنىڭ ئۇچىنى قىسسەخانغا.
ئۇ جابىر يۈرتىمۇ-يۇرت ئارىلاپ چاپاتتى،
بۇ قاچقۇنلارنى ئىزدەپ ئاختۇراتتى.
يۈرگەندە كۆتىرىپ يۈرت ئىچرە غەۋغا،

ئېلىپ كەلدى بۇلارنى ئالتە دوغا.
كۆرۈپ دۇشمەنلىرىن ئۆزىنىڭ ئەسىرى،
ئېشىپ كەتتى ئۇنىڭ كىبرى، غۇرۇرى.
بولۇۋېدى دىمەكچى بۇلغا سۆز،
غەزەپ بىرلە يانا بىر كۆرسىتىپ ئۆز.
كۆزى چۈشتى تۇرۇپتۇ رابىيە قىز،
چۈۋۈق چاچ، يۈزىدە چاڭ، ئۆزى ئاجىز.
بۇلارغا زەھر چاچماقنى ئۇنۇتتى،
تەكەببۇرلۇق قاراشلە كۆز يۇگۈرتتى.
دىدى جابىر قىلىپ غەزەپنى ئىزھار،
بۇ "ئوغرىلار"نى يامۇلغا ئېلىپ بار.
مېنى دىدى دەپ، دىگىل پاششەپ بېگىمگە،
بۇنى كۆرسەتمىسۇن ئۇ، ھېچكىمگە.
تاقاق بوينىغا سالسۇن پۇتقا گۈندا،
قولىغا كويزا، ئۆلسۇن شۇ ئورۇندا.
يېنىپ رابىيە بار ياققا ئۆرۈلدى،
مۇلايىملاشتى ھال سورىماق بولدى.
لېكىن رابىيە ھەرگىز ئاچمىدى كۆز،
جاۋابەن قىلمىدى ئۇ، بىر ئېغىز سۆز.
نەكىم بۇ ھالدا سۆزدىن پايدا يوقتى،
ئۇنىڭغا نىسبەتەن كۆڭلى بۇزۇقتى.
بۇيرۇدى مەپىنى تېز ئەكىلىشتى،
ئۇنى مەجبۇرى مەپىگە سېلىشتى.
ياقۇپ باينىڭ ئۆيىگە يولغا سالدى،
ئۆزى ئاتلاندى ۋە يامۇلغا ماڭدى.

قۇرۇپ قەشقەردە باغۇ، گۈل ـ گۈلستان،
تۈگەپ ياز ئورتالاشقانتى زىمستان.
جاھانغا قاپلىغان كافۇرسىمان قار،
سوغاق ئۆزىنىڭ كۈچىنى قىلغان ئىزھار.
كېتىپ بۇلبۇل يېتىپ كەلگەنتى قارغا،
قاقلىدايتتى بىكاردىنلا ـ بىكارغا.
چىقاتتى ئىزغىرىنلىق جۇت ـ شۇرغان،
ھاۋا ئىسلىق تۈتەكلەر بىرلە تولغان.
گەدىيىپ تۇرىدۇ قار ئىچرە يامۇل،
ھومىيىپ، ساڭا مەن دەپ ھۆكۈمران، ئۇل.
ئېتىلدى پو، ئېچىلدى كاتتا داتاڭ،
بولاتتى ئەپتىدىن داتاڭدا گوتاڭ①.
چېلىندى داڭ، دىدى "شا"، يايى دەرھال،
چېكىپ غاڭزا، كىيىپ ماگازا ئامبال.
چىقىپ كەلدى ئۇ ئاستا بۇلار ساري،
بېشىدىن كەتمىگەن ئەپيۇن خۇماري.
قولىدا غاڭزا ئاستا ـ ئاستا دەڭسەپ،
ئۇزۇن ماگازىسىنىڭ پېشىگە دەسسەپ.
چىقىپ ئولتۇردى ئۇستەل ـ جوزىسىدا،
تۇردى شىجاڭ، يايىلا چۆرىسىدە.
كېلىپ ئولتۇردى ئامبال، دىدىلەر "شا"،
تۆكۈلدى ئورتاغا بىرمۇنچە تارشا.

---

① گوتاڭ ـــ سوراق.

نىمە بۇ تارشا؟ ئۇ كالتەك، يا قالداق،
قىلىشقان ئۇرغىلى كىشىلەرنى شۇنداق.
يەراقراقتا بۇلاردىن كۆپ جامائەت
تۇرۇشاتتى قىلىپ ئامبالغا دىققەت.
قاراپ تۇڭچىغا ئامبال قىلدى پەرمان،
دىدى تۇڭچى ئۇنى شىجاڭغا شۇئان.
ئۇ بۇيرۇق بەردى دەرھال يايلەرگە،
ئىلىپ كېلىندى سەئىدىن تېز بۇ يەرگە.
قولىدا كويزا زەنجىر، پۇتتا گۈندا،
تاقاق دەيدۇ يوغان بىر شال بويۇندا.
ئۇنى زەنجىر بىلەن يايى يېتىلەپ
كېلىپ تۇرغۇزدى سەھنىدە ئەتەيلەپ.
ئۆسۈپ چاچى ئۇنىڭ مۇرەگە چۈشكەن،
چىرايى سارغىيىپ، گۈل رەڭگى ئۆچكەن.
ۋە لېكىن يانا مەردانە ۋە غەيۈر،
بىپەرۋا بېشى ئۇستۈن ھەمدە مەغرۇر.
ئۇ گۈندىخانىدىن چىققان چېغىدا،
قاراپ ئەتراپقا كۆزىنىڭ قۇيرىغىدا،
ئاتاسىنى بۇلار ئاراسىدا كۆردى،
ئۇنىڭغا بىر قاراپ باغرى ئېزىلدى.
تۆكۈلمەكچىتى ياش يامغۇر كۆزىدىن،
يېقىن ئەردىكى ئۇ كەتكەي ئۆزىدىن.
ئۇ جاللاپنى كۆرۈپ قالدى ئۇ ياقتا،
تۇراتتى گەدىيىپ مەغرۇر سىياقتا.

ئۇنى كۆردى غەزەپتىن بولدى بىر ئوت،
ئۆزىنى تۇتتى مەغرۇر ھەمدە مەزمۇت.
سۆرەپ گۈندىنى مەردانە يىگىتتەك،
كۆرۈندى كۆزىگە جابىر بىر ئىتتەك.
مانا ئەمدى باشلىدى ئامبال سوراقنى،
پۇتۇن داتاك ئۇكا سالدى قۇلاقنى.
سوردى ئۇ سۆزىنى يۇزنى تۇرۇپ،
سۆزىنى ئىككى تۇكچى تۇردى ئۆرۈپ.
دىدى: قىلدىك بۇ ئىشنى سەن نىمشقا؟
دىدى: مەجبۇر قىلىشتىلەر قىلىشقا.
دىدى: قانداق قىلىپ مەجبۇر قىلىشتى؟
دىدى: يارنىك يېنىدىن قوغلۇشۇشتى.
دىدى: بۇ قىز سېنىك بولغان ئەمەسقۇ؟
دىدى: بىزلەر پۇتۇشكەن ئاشۇ بەسقۇ.
دىدى: رازى ئەمەس تۇرسا ئاتاسى؟
دىدى: قىزدا، رىزالىقنىك ئاساسى.
دىدى: بۇ ئويلىرىك بەكمۇ خاتادۇر،
رازىلىقنىك ئاساسى ئۇ ئاتادۇر.
دىدى: ئۇنداق ئەمەس كۆرگىل نىكاھنى،
نىكاھ قىلىشامدۇ قىزنى يا ئاتانى.
قوبۇل قىلالامۇ دەپ قىزدىن سورايدۇ،
دىمەك قىزنىك قوبۇلىغا قارايدۇ.
قوبۇل قىلالامۇ دەپ ئاتادىن سورامدۇ،
ئاتاسىنىك قوبۇلىغا قارامدۇ؟

ئاتا-نا رازىلىقىنى ئالۇرلەر،
ئاساس دەپ قىز رىزاسىنى قىلۇرلەر.
نەكىم بىزدە ئوغۇل-قىز توي قىلىشماق،
ئىرۇر شەرت بۇلىنىڭ قوبۇللە بولماق.
دىدى ئامبال، قويۇپتۇر بۇ سۆزۈڭنى،
نېچۈك سوقتۇڭ خەق ئۆيىگە ئۆزۈڭنى؟
نىمىشقا كىشىنىڭ قىزىنى بۇزدۇڭ؟
نىمىشقا سەن تېچىش يولىنى تۇتتۇڭ؟
دىدى: خەقنىڭ ئۆيىگە كىرمىدىم مەن،
ھېچقانداق يامان ئىشنى قىلمىدىم مەن.
بىز ئىككىمىز ئىدۇق ئاشىق ۋە مەشۇق،
بۇ چىن ئىشقىدىن بۆلەك ھېچ ئەيپىمىز يوق.
ئاتاسىغا ئېۋەتتۇق رەسمىي ئەلچى،
قىلىپ رەت، بولدى جابىرغا بېرۇچى.
ئۆتۈندى ئاتاسىدىن قايتىلاپ قىز،
بۇنىڭغا مەن ئەمەسمەن رازى ھەرگىز.
قوبۇل قىلماي ئاتاسى بەردى ئازار،
جاھان بولدى بۇ قىزنىڭ كۆزىگە تار.
مېنىڭدىن سورىدى ياردەم ناھايەت،
ئېلىپ كەتتىم مانا، ئۇ بىر ھەقىقەت.
دىدى ئامبال، بۇ گەپلەر ھەممە بىكار،
ئۆزۈڭ "پەنىرىن"، تولا "پەنزۇي"لىرىڭ بار.
قاراپ يايىلىرىغا دىدى: "ياچى"
"دارىن دەيدۇ قاماڭلا"، دىدى تۇڭچى.

ئۇنى تاپشۇردى يايى گۈندىپايغا،
كىشى يىرگىنىدىغان پاسكىنا جايغا.
تاقاق، گۈندا، ئىشكەل، كويزا بىلەن شال
سېلىندى، كۆردى سەئىدىن مۇشۇ ئەھۋال.
ئاشق ئوغلان شۇلار ئاستىدا قالدى،
تاقاق بويىنغا، پۇتقا گۈندا سالدى.
تاقاقنىڭ ئۇستىگە كەيدۇردى شالنى،
سېلىشتى گۈندا ئۇستىگە ئىشكەلنى.
كىچىك بىر كويزىنى سالدى قولىغا،
ئۇنى باغلاشتى يامۇلنىڭ يولىغا.
بۇلارنىڭ بارلىقىنى قىلدى جابىر،
بىلىپ قالسۇن كۈچۈمنى دەپلا بىر-بىر.
شۇ چاغ جابىر كېلىپ سەئىدىن يېنىغا،
دىدى بىر نەرسە يايى قۇلىقىغا.
سوئال سورىدى ئۇ سەئىدىندىن مۇشۇنداغ،
جاۋابى بولدى سەئىدىنىڭكى مۇنداق.
دىدى: ئىشق دەيدىكەنسەن، نە دېگەن سۆز؟
دىدى: بىلمەس بۇ يولغا كىرمىسە ئۆز.
ئىشق بىر ئوت ئىرۇركىم ئۇ تۇتۇنسىز،
ئاشىققا يوق ئارام ھەرگىز ئۇنىڭسىز.
كىشى تا بولمىسا ئىشق مۇپتالاسى،
دىلىغا چۈشمىسە، ھىجران يارىسى.
ئىشقنىڭ بوتەسىدە① كۆيمىگۈنچە،

① بوتە—ئالتۇن ئىرىتىدىغان قاچا.

ئېرىپ شۇ بوتەدە تازىلانمىغۇنچە،
ئىشقىنىڭ سىرلىرىنى ئۇ چۈشەنمەس،
نەدۇر ئىشق بىرلە ئاشىق، ئۇنى بىلمەس.
ئۆزۈڭ كىم ئىشقىنىڭ ئەھلى ئەمەسسەن،
يامان نەپسىنىڭ ئۈمىدىنى تىلەيسەن.
ئىرۇرسەن نەپس ھايۋانى ئەسىرى،
دىلىڭغا تاشلىماس ئەكس ئىشق سىررى.
ئىشق نىمە دەپ مېنىڭدىن سورىما ھەرگىز،
جاۋاپ بېرىدۇ بۇنىڭغا رابىيە قىز.
نىمىشقا ئۇ شىرىن جاندىن زېرىكتى؟
نېچۈن ئۆيدىن ئاتا-ئانادىنمۇ كەچتى؟
نېچۈن ئۇ شۇنچە كۆپ دەرتلەرنى تارتتى؟
ئازايماي ئىشق ئوتى بارغانچە ئارتتى؟
نىمىشقا قويدى سەئدىنگە كۆكۈلنى؟
نېچۈن بەرمىدى ئۇ جابىرغا دىلنى؟
بىلىپ قويغىنكى، ئىشق مەناسى شۇدۇر،
شۇلار ئىشقنى ساڭا ئوبدان تونىتۇر.
بۇنى جابىر ئىشتىپ بولدى ھاڭ-تاڭ،
چېكىندى ئارتقا، قالدى ئاغزى ھاللاڭ.
مۇشۇنداق سۆزنى سەئدىن قىلدى مەغرۇر،
يېڭىلدى، بولدى ئۇ قايتىشقا مەجبۇر.
تۇرۇپ تۇرغاي مۇشۇ ئەھۋالدا سەئدىن،
بىز ئەمدى ھال سورايلى رابىيەدىن.

قاچانكىم بۇلارنى كەپىدە تۇتۇشتى،
ھەسەن، سەئىدىننى مەھكەم باغلىشىشتى.
رابىيەنى ئۆيىگە ئاپىرىشتى،
ئاتا-نا يىغلىشىپ قارشى ئېلىشتى.
مەپىدىن ئېلىپ چۈشۈرۈشتى پەسكە،
كىرىشتى ئېلىشىپ ئالتۇن قەپەسكە.
ئەگەر ئالستى جاي تەكلىماكاندىن،
ئۇنا كۆپ ياخشىراقتى بۇ خانداندىن.
پەلەك ئايلاندى تەتۇر، پۇتتى چارە،
ئىسستما تۇتتى، ئافرىدى بىچارە.
كىسەللىك ياستۇقىدىن ئالدى ئۇ جاي،
بۇلۇت ئاستىدا قالغاندەك تولۇن ئاي.
قاراڭغۇ كىچىگە ئايلاندى كۈندۈز،
گويا ئاھ ئۇچقۇنىدىن ئىدى يۇلتۇز.
ئۇرغانچە جۇش كۆڭلىدە مۇھەببەت،
بەختسىز تەلىيگە دەيتتى لەنەت.
كىسەل بارغانسېرى ئارتتى، كۈچايدى،
كۆز ئالدىدا يورۇق دۇنيا قارايدى.
سوئالغا كىشىنىڭ ئاچمىدى تىل،
بولۇپ قالدى ئۆزى، چىندىنلا بىر ھىل.
تىلىنى باغلىدى، يۇمدى كۆزىنى،
جاۋاپسىز قويدى سورىغانلار سۆزىنى.
ئاتا-ئانىسى بۇنىڭدىن چۆچىدى غەمگە،
نەچارە ئۆزلىرى تاپقان ئەلەمگە.

كېتەيلى بىز، داۋالاتسۇن قىزىنى،
مالامەت قىلىشىپ ئۆز ئۆزىنى.
مۇھەببەت دەردىنىڭ بارمۇ داۋاسى،
بىلەمتى بۇنى رابىيەنىڭ ئاناسى.

غەزەل

ئەقىلنىڭ بۇلبۇلى ئۇچراتمىدى ئىشقىڭ گۈلستانىنى،
بۆلەك ھېچبىر گۈلستان، ئاچمىدى بۇ خىلدا رەيھانىنى.

لېكىن شۇ نەرسىگە ئەپسۇس ئىرۇركىم بۇ گۈلستاندا،
چىن ئاشىق سۈرمىدى ھەرگىز، خوشال بىرلەھزە دەۋرانىنى.

ئاجايىپ بىر گۈلستانكىم، گۈلىڭ ھىدلىرى ئەيلەر،
تۇزەلمەس ھالدا بىخۇت، ئاشىقى-بۇلبۇل خوش ئەلھانىنى.

بۇ گۈلزارنىڭ تاماشاچىلىرى ئۇچرار ئەجەپ دەرتكە،
پەلەكمۇ يانچۇغدا قويمىغان بۇ دەرتكە دەرمانىنى.

رابىيە شۇ گۈلستاندا مۇشۇ دەرتكە دۇچار بولدى،
كېسەل بولدى كۆرەلمەي لەھزەمۇ گۈلزارى ئارمانىنى.

داۋانى ئىستىگەنلەردۇر خەۋەرسىز مۇشۇ ئەسواردىن،
تاپالمايدۇ داۋا دەرتكە، ئەگەرچە تاپسا لوقمانىنى.

28. يېڭى سېپىل پىلانى

ئاجايىپ! ھەركىمكى، ھۆكۈمراندۇر،
قاچان بولسا ئۇنىڭ ھۆكمى راۋاندۇر.
پەلەك بولدى زوھۇرىدىنغا ياۋەر،
يانا بولدى ئۇنىڭ تەختگاھى قەشقەر.
نەكىم قەشقەر سېپىلى كونا بولغاچ،
شورىداپ، ئۇۋۇلۇپ پەسلەپ يىقىلغاچ،
يېڭىپ ئىسيانچىلار ئاسان بولارنى،
ئېلىشقانتى ئىگەللەپ بۇ شەھەرنى.
شۇڭا ئۇ، بىر سېپىل سوقماقچى بولدى،
يۇقۇرىغا يېزىپ مەلۇممۇ قىلدى.
كۆرۈپ يازغانلىرىنى ۋاڭ خوجاملار،
دىدى "جۇن"لە قىلىشپ باركا للا.

خەلق سۆزىدىن قىستىلە

چىراق ئۆچسە نىمە كارى بوراننىڭ،
يىگىت ئۆلسە نە پەرۋاسى جۇۋاننىڭ.
ئۆزىنىڭ تاجى تەختى بولسا بولدى،
كىشى ئۆلسە قىلى تەۋرەمدۇ خاننىڭ؟

ئىدى قەشقەرنىڭ ئەھۋالى شۇ چاغدا،
نەقۇم داۋزا، تۆشۈك داۋزا، ياۋاغدا،
بۇ جايلاردا ئەمەس تۆرت داۋزا مەۋجۇت،
بۇلاق بېشىدا راۋاقتا بار ئىدى بۇت.
شەھەرنىڭ دائىرىسى ئىدى شۇ چاغ،
كى زەيكەش توققۇزاق داۋزا ۋە ياۋاغ.
شەھەرنىڭ چوڭلىغى ئەردى مۇشۇلا،
بۇلاقنىڭ سۈيىدىن توشۇلاتتى سۇلار.
ئىدى بار ئىككىلا دەرۋازا ئۇندا،
بىرسى توققۇزاق دەرۋازىسىندا.
يانا بىرسى قاراقى داۋزاسىدۇر،
ئىدى قەشقەر، مانا ئۇ شۇنچىلىك زور.
زوھۇرىدىن پىلان تۇزدى سېپىلگە،
سېپىل سوقۇلۇر ئورۇنغا سىزدى بەلگە.
رىۋايەت قىلىدۇ شۇ خىلدا راۋى،
تارتىلغاندا سېپىل ئىزىنىڭ تاناۋى.
سىزىپ تاشقاقى شەھەرنىڭ سىزماسىنى،
شەھەر ئىچى قىلدى ۋاڭلار گۈمبىزىنى.
قازى كالان شۇ ۋاقتىدا دەپتىمىشكەن،
مازارنى شەھەرگە ئالغان، قانداق ئىشكەن؟
بۇ تۇرپانلىقلا ئۆز تۇرغىنى يەتمەي،
ئۆزبېكنىڭ سەققىنىغا شۈكرى ئەتمەي،
بولۇپتۇرمۇ ئېلىپ ئەمدى كىرەرگە،
ئۆلۈكلەرنى مازار تىكلەپ شەھەرگە.

زوهوردىن هاكىم بۇ سۆزنى ئاڭلاپ،
سېپىل سىزىقنى باشقىچىرەك پىلانلاپ،
قويۇپ سىرتىدا ۋاڭلار گۈمبىزىنى،
شىمالىي ياقتا تارتىپ شەھەر ئىزىنى،
سېپىل ئورنى قىلىپ قازى بېغىنى،
قارىتىپ قازىغا شاھلىق تېغىنى،
قازى كالان بېغىنىڭ ئورتاسىدىن،
سېپىلگە بەلگىلەپتۇ جاي يېڭىدىن.
ئىرۇر سۆزنىڭ زىيانى مانا شۇنداغ،
بۇ ئىش قازى دىلىدا قويدى بىر داغ.
چىرايلىق باغچىسىدىن بولدى مەھرۇم،
بولۇپ قالدى ئۆزى، بىچارە مەزلۇم.
ئۇنىڭغا ئىلتىپات، شاھدىن يوقالدى،
خېلى بىر ۋاقىت سۈنۇق ئەھۋالدا قالدى.
كېرەك بىلمەك نە ئەيتىلغان بۇ ھەقتە،
بۇيۇك مىراس «قۇتادغۇبىلىك»تە:

964 قىزىل تىل قىلۇر قىسقا ياشلىغ سېنى،
ئەسەنلىك تىلەسە قاتىغ با ئانى،
965 نەگۈ تەر ئەشتىگىل ئۆزىن قىسقان ئەر،
ئەسەن تىراۋۇر ئىنچىن ئۆزىن باسقان ئەر،
966 قارا باش ياغىسى، قىزىل تىل تۇرۇر،
نەچە باش يېدى بۇ تاقى ما يېيۇر،
967 باشىڭنى تىلەسە تىلىڭنى كۆزەز،
تىلىڭ تەگمە كۆندە باشىڭنى يانۇر،

يەشمسى:

964 قىزىل تىل قىلۇر قىسقا ياشلىق سېنى،
تىلەسەڭ ئېسەنلىكنى، چىڭ تۇت تۆنى،
965 نەمەدەر ئىشتىكىن ئۆزىن يىققان ئەر،
ئېسەن-تېچ ياشايدۇ ئۆزىن باسقان ئەر.
966 قارا باش دۇشمىنى قىزىل تىل ئىرۇر،
يىدى قانچە باشنى، يەنە ھەم يىيۈر.
967 بېشىڭنى تىلەسەڭ تىلىڭنى كۆزەت،
تىلىڭ ھەر كۈندە بېشىڭنى يونۇر.

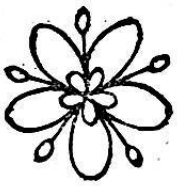
سېپىلىنىڭ تۆزۈلۈپ چىقتى پىلانى،
يايى، دوغلارنىڭ كەلدى زامانى.
بۇ ھەقتە ھەممىگە چىقىرىلدى پەرمان،
يىغىلسۇن دەپ كىشىلەر ئىشقا شۇئان.
پۈتۈن قەشقەرغە تەۋە بەگ بىگاتلا،
ئۇلار تارقاتتى بۇ پەرماننى پاتلا.
نەكىم ئالۋاڭ سېلىپ ھەيدەيتى ئەلنى،
ئۇرۇپ-تىللاپ، تېرىپ يۇرتقا جىدەلنى،
ھاشار دەپ خەلقنى ھەيدەپ ئېلىشپ،
ھىساۋىغا ھاشارنىڭ پۇل ئېلىشپ.
قىلاتتى كۆپلىگەن بايلىقنى ھاسىل،
ناھەقچىلىق ئۆتەتتى كۆپ ئەلھاسىل.
سېپىل ئورنى قىلىپ تارتىلدى شويىنا،
تۆشۈك داۋزاسىدىن باشلاندى ئاينا.

بۇ شويىنا تا تۆشۈك دەرۋازىسىدىن،
ھازىرقى بانكىنىڭ ئالدى يېنىدىن،
كى تا قۇم داۋزا پوچتىخانىسىغا،
سوزۇلۇپ يۇمۇلاق شەھەرنىڭ قېشىغا،
ئۇ جايدىن نوربېشى قېشىغا كېلەتتى.
چىن باغ ئالدىدىن سوزۇلۇپ ئۆتەتتى.
شۇ ماڭغانچە ئۆتۈپ ياربىاغ يېنىدىن،
قويۇپ بىر داۋزانى بۇ جايغا ئاندىن،
ئۆتەتتى ئۇ بۇلاق باشىنى يانداپ،
تۇتاشتۇراتتى تۆشۈك داۋزىغا ئۇلاپ.
سېپىلنىڭ ئورنى شۇنداق بولدى تەييار،
تېگىشلىك جايلىدا باشلاشتىلەر جار.
ئەۋەتىلدى پۈتۈن يۇرتلارغا پەرمان،
يېزىلدى ناھىيە بازارغا ئېلان.
بۆلۈپ بېرىشتى ھەر بىر يۇرتقا چامىنى،
سوقۇشقا باشلىدى بۇ كاتتا تامىنى.
دېمەك بىرنەچچە كۈنلەرنىڭ ئىچىدە،
يىغىلىشىپ كىشىلەر ئۆز رېتىدە.
ئورۇنلاشتى كېلىپ كىشىلەر يېرىگە،
تونۇتۇپ چاملىرىنى بىر بىرىگە،
ئۇۋۇسى چۈۋۈۋۈپتىلگەن چۈمۈلىدەك،
قىلىشقا باشلىدى پۇقرالار ئەمگەك.

رۇبائى

خەلقلەرگى ئاساسىي دۆلەت، ئۇلدۇر،
دەۋلەت دەرىخى شېخغا كۆچلۈك غولدۇر.
نەچارەگى بۇ ئاساسىي قۇۋۋەت، ئەمما،
شاھلار ئۈچۈن ھوقۇقى يوق بىر قۇلدۇر.

قويۇپ بىز ئەمدى تارىخىي بايانىنى،
يانا باشلايلى، ئىشقى داستانىنى.

29. سېپىل هاشىرى

سۇلتان خوجام سورايدۇ،
سېپىل سوققانلار نەلىك؟
بىز نىمە گۇنا قىلغان،
بىكار ياتىدۇ شەلىك.
ـــــ قەشقەر سېپىلىنى سوققانلار ناخشىسى.

تېرىپ سۆز خىرمىنىدىن دانىلەرنى،
رىۋايەت قىلغۇچى ئەپسانىلەرنى،
بۇ كۇن ئەپسانىلار سۆزلەشنى تاشلاپ،
دىمەكچى يۇرتتا ئۆتكەن ئىشنى باشلاپ.
ئۆتۈپتۇ بۇ جاھاننىڭ كارى شۇنداق،
يا ئۇنداق بولسۇن ئۇ، يا بولسا مۇنداق.
گاداي بولسۇن ۋە ياكى بولسۇن ئۇ شاھ،
بولۇر شۇ خىلدا مەقسەت ئۇكا ھەمرا.
گاداي بىر كۇلبىنە ۋەيرانە تۇزگەي،
ئەگەر شاھ بولسا قەسر كاشانە تۇزگەي.
ۋە ياكى ئەڭ بۇيۇك شەھەرلەرنى قۇرغاي،
شەھەرلەرنى ۋە يا ۋەيرانە قىلغاي.
زوھۇرىدىنمۇ بۇندىن قالمىدى سىرت،
خەلق قوزغىلىڭىدىن بولغاندا بىتچىت.

مۇشۇ جەڭدە سېپىلنىڭ يوقلۇغىدىن،
قەدىم قەشقەر سېپىلنىڭ بوشلۇغىدىن،
يېڭىلىكىنلىگىنى ئەيلەپ باھانە،
سېپىل ياسىماقنى ئۇ قىلدى نىشانە.
ئۇنى قىلدى ئىسكەندەر ۋاڭغا مەلۇم،
دىدى ئۇ: "بولىدۇ، قىل، مانا ئۇقتۇم."
سېپىل ياسىغاندا قانداق جەبر بولغاي،
خەلققە قانچىلىك زۇلۇملار قىلىنغاي،
چۈشەر ئەل باشىغا قانداق مۇشەققەت،
چېكەر خەلقلەر نېچۈكرەك دەرت ـ كۈلپەت.
بۇنىڭ بىرلە ھىساپلاشقۇچى كىم يوق،
"خوجام قۇلدىن خەبەرسىز، قوسقى توق"
زوھۇرىدىن بۇ بىر تەستىقنى ئالغاچ،
تەلەپكار بۇ سېپىل ياسىماققا بولغاچ،
بۇيرۇق قىلدى خەلقنى قوزغۇتۇشنى،
جاكا قىلدى مۇشۇ سېپىل سوقۇشنى.
ناھايەت چىڭ ئىغىر بۇيرۇق بېرىلگەن،
بۇ ئىلان نامىدا شۇنداق دېيىلگەن:
كى ھەر بىر ئون كىشىدىن بىر كىشى ئۇ،
ئەر بولسۇن ئايرىماستىن يا چىشى ئۇ،
قاراپ جان سانىغا چىقىدۇ ھاشاغا،
قىلىشقا ھەققى يوق ھىچكىمنىڭ ئاغا.
ئەگەردە كىمدە ـ كىم ئۆتكەزسە سۇسلۇق،
ۋە يا كۆرسەتسە بۇ ئىشتا ھورۇنلۇق،

ئېغىر، ھەتتا ئۆلۈم بولىدۇ جازاسى،
ئىدى بۇ، چاپلىنىلغان خەت ئاساسى.
پۇتۇن ئەتراپلىغا ئەۋەتىلدى بۇيرۇق،
چاپارمەنلەر كېتىشتى بولۇشۇپ ئوق.
پۇتۇن يۇرتلاردا بەگلەر، دوغلارنى،
كىشى قوزغاشقا چاپتۇردى ئۇلارنى.
ئەۋەتىلدى بۇنىڭدىن باشقا جارچى،
بېرىپ ھەر جايغا ئەيتىدىغان جاكاچى.
شەھەر بازاردا دەيتتى: ئەيىۋھەنناس!
بىلىڭلار، چۇشىنىڭلار ئام ۋە خاس.
سېپىل سوقۇشقا خاندىن كەلدى پەرمان،
كېرەك ئىجرا قىلىش، پەرماننى شۇئان.
سوقۇلماقچى سېپىل قەشقەرنە تېزدىن،
قولۇڭنى تارت بېغىڭ بىرلە ئېتىزدىن.
ھاشارغا چىق قويۇپ باشقا ئىشىڭنى،
ۋە گەرنە يەيسە ئۆزۈڭ ئۆز بېشىڭنى.
سېپىلنىڭ ئاستى كەڭ ئون تۆت مېتىر ھۇل،
بولۇر ئۇستىدە قوش ھارۋا ماڭار يول.
ئىگىزلىگى ئونبەش گەز بولادۇر،
كى ھەر يۇز گەزدە بىر قوخچا باردۇر.
قېزىلىدۇ يېنىدىن كاتتا خەندەك،
چوڭقۇرلۇق، كەڭلىگى يانا شۇ سېپىلدەك.
دېمەك، ئىشلەيدىغان ئىش بەك ئېغىردۇر،
لېكىن خان يارلىقى بىلگىلكى بىردۇر.

بۇزۇلدى شۇ بىلەن قەشقەر ھاۋاسى،
چىقىشقا باشلىدى زۇلۇم ساداسى.
چېقىن چاقناپ بولۇپ كەتتى كۆڭۈلسىز،
ئاسايىشتىن ۋەتەندە قالمىدى ئىز.
دوغا، يايلاق چىقتى خەلقنى ھەيدەپ،
ئۇرۇپ، تىللاپ، ھاقارەت بىرلە سۆرەپ.
ناھىيە، كەنت ھەر بىر يۇرت بويىچە،
بېرىلدى چامنى ھەر بىرىگە، بۆلەكچە.
شۇلارنىڭ جۇملىسىدىن كۆكچىگە ھەم،
تېگىشلىك چام بېرىلدى، بولدى ئەل جەم.
پەيزاۋاتنىڭ سېپىل سوقۇش ئىشىغا،
جابىرىبەگنى قويۇشتى ئىش بېشىغا.
ناھىيە ۋە ھەر بىر يۇرتلىدىن ئەل،
ھاشار قىلىنىپ بولۇندى جايىدا تەل.
گۇناھكارلارمۇ گۇندىخانىلاردىن
ئېلىپ چىقىلىپ سېلىندى ئىشقا تېزدىن.
قولىدىن كويزا، بوينىدىن تاقاقنى
ئېلىپ تاشلاپ بوشاتمىدىلەر ئاياقنى.
دىمەك پۈتتا ئىشكەل ئىشلەيتتى ئۇلار،
ئىشكەلنى سۆرىشىپ دەپ ئاللا-ئاللا.
شۇلارنىڭ ئىچىدە بىچارە سەئىدىن،
يوغان ئىشكەل بىلەن ئىشلەيتتى غەمكىن.
نە كۆڭلىدە ئۇمىدىدىن ئۇمىت بار؟
نە قىلسۇن كىشىگە دەردىنى ئىزھار؟

نه ياخشى ئىش قىلىپ تىلدىن قۇتۇلسۇن؟
نه ئىشنى ئىشلىمەستىن توختاپ ئالسۇن؟
جابىر سەئىدىننى ئىش بېشىغا تونۇتقان،
ئۇرۇپ، تىللاپ، چىڭ ئىشلەت، دەپ ئوقۇتقان.
ئازاردىن شۇڭا ئۇ قۇتۇلالمىدى ھېچ،
ئۇنى قويمايتتى دائىم دوغلار تېچ.
بورانىنىڭ ئاپىتىدىن تاكى ھازىر —
غىچە ئوتتى نىمە، تاپمىدى تەقرىر.
ئۆتۈپ كەتتى بىرەر يىلدىن ئوشۇق چاغ،
سېلىپ بۇ ئىككى ئاشىق باغرىغا داغ.
ھاشار باشلانغىچە زىندانىدا سەئىدىن،
قۇتۇلماي شال ۋە گۈندا، كويزىلاردىن.
رەھىمسىز گۈندىپايلارنىڭ قولىدا،
ئازاپ قىستاق بىلەن قىينالدى ئۇندا.
ئۇڭا كۆرسەتمىدى كۈننىڭ نۇرىنى،
كۆرەتتى چۈشتىلا ئۇنىڭ يۈزىنى.
كۆمۈلگەندەك تولۇن ئاي سەت تۇماندا،
قېلىپ كەتتى تۇمان باسقان جاھاندا.
بۇ مۇددەتتە نىمە خارلىقنى تارتتى؟
نېچۈك غەم ـ قايغۇنىڭ لېيىغا پاتتى؟
ئۇڭا قانداق ئەلەم ئازار بېرىلدى؟
ئۇنىڭدىن قانچىلىك باغرى ئېزىلدى؟
ئاتا ـ نا قىلدى قانداق خەيرىخاھلىق؟
ھەسەن كۆرسەتتى قانداق ئاشنالىق؟

رابیه قانچه مەرته یازدی مەکتۇپ؟
ئەۋەتتی قانچىلىك ھەدىيەنی مەرغۇپ؟
بۇلارنی قایسی یول بىلەن سۇنۇشتی؟
نە ئەیلەپ گۇندىپایلار تونۇشتی؟
نىچۇك چەكتی ئازاپ ھىجرو پىراقتىن؟
ۋۇجۇدی كۆیدی قانداق ئىشتیاقتىن؟
تارتىپ ئالدۇق قەلەمنىڭ تىزگىننی،
دىمەستىن نىمە ئىشلار بولغىننی.
بولۇپ ئۆتتی تولا ئىشلار ئارادا،
قەلەمنىڭ ئاغمىقی چاپسا مۇبادا،
بۇ مەیداندا تولا جەۋلان قىلاتتی،
یانا بىرمۇنچە ۋاقىئەلەر ئۇزایتتی.
بۇ بىر باپنی ئۇزایتماسلىقنی كۆزلەپ،
تۇرمىدۇق بۇندا ئۇششاق سۆزنی سۆزلەپ.

قىتئە

ئۇستۇگدە سۇرۇپ ھۆكۈمنی زالىم مانجۇ،
كەیگنی تاۋار، مىنگىندۇرمىشكەن جو.
كىملەر ئۆچۈن شۇنچە سىپىللار سوقتۇڭ،
قۇردی سىپىل ئىچرە ئۇلار قەسر، ئەمما سەنچۇ...

نەپەس بول مەن بىلەن دىھقانی ئەشرەپ،
قالۇرمەن كۆپلىگەن ۋاقتا غىمىڭ یەپ.
بۇیان كەل! ئىككىمز ھال-مۇڭدىشایلی،

بىرئاز ئىچ قارنىمىزنى بوشتايلى.
ناھايەتتە ئۇلۇغ بىر توپ ئىرۇرسەن،
پۈتۈن جانلىقلارغا دان يەتكۈزەرسەن.
قىلۇرسەن چۆل باياۋاننى گۈلستان،
چېپىپ ئۆستەڭ قىلىپ تاغ-چۆلنى بوستان.
قىزىق كۈن ئاستىدا سەن تەر تۆكەرسەن،
كۆچەتلەرنى ئېگىپ دانلار ئېكەرسەن.
چېچەكلەر، سەن بىلەن بارلىق ئېكىنزار،
بولۇر ئاۋات سېنىڭدىن شەھەر ۋە بازار.
بىرۇر ھوسۇل سېنىڭلە بۇ قوڭۇر يەر،
پۈتۈن جاندارلار سەندىن رىزقىنى يەر،
گاداي بولسۇن ۋە ياكى خانۇ-خاقان،
پىشانەڭنىڭ تېرىدىنلا باقار جان.
ۋە لېكىن شۇ ئېچىنارلىقكى ھەر چاغ،
سېنى خارلاپ قىلۇرلەر ۋاقتىنى چاغ.
ئەگەرسەن باشقىنى گۈلغا چۆمۈردۈڭ،
ئۆزۈڭ دەپسەندىلىك لېيىغا كۆمۈلدۈڭ.
تۆكۈپ تەر ئۇلىغا گۈلدەستە سۇندۇڭ،
ۋە لېكىن سەن ئۆزۈڭ خارلىقتا سۇندۇڭ.
زالىملار يانمىدى زالىملىقىدىن،
ئۇياتماي ئۆتتىلەر زۇلم قىلمىقىدىن.
بىلۇرسەن بەگ ئىدى بۇ يۇرتقا جابىر،
يامانلىقنى ئاجايىپ قىلدى زاھىر.
ھاشار دەپ خان تەرەپتىن ئەمىر چۇشكەچ،

نىمىنى دىسە ئەمدى سۆزى ئۆتكەچ،
ھاشارچى توپىغا سەئدىننى سۈردى،
قولىدىن كەلگىنىنى قىلدى، ئۇردى.
تەتۈر، سەئدىنگە بولدى چەرخ چاقى،
قېلىپ بىر ياندا مەھبۇبى پىراقى.
رەقىپىنىڭ تەئىنىسى ئۆتتى جېنىدىن،
ئازاپ چەكتى تولا سەئدىن بۇنىڭدىن.

قىتئە

زۇلۇم دەردىنى بىلمەيدۇ، تازالىم زۇلمىنى كۆرمەي،
بىلەمدۇ زەھر ئىچۈرگەنلەر، زەھەرنى تا ئۆزى ئىچمەي.
زالىملارغا تاقابىل ئۇ، ئادالەت بەلگۈسىدۇركىم،
زامان ھېچ قويمىدى زالىمغا قىلغانىنى كۆرسەتمەي،

سىپىل سوقتى، دىمەك قانداق سوقاتتى؟
ھاشارچىلار ئىشى قانداق بولاتتى؟
سىپىل ئورنى دىيىلگەن يەر يېنىدا،
سىزىلغان بەلگۈنىڭ ھەر ماڭدىمىدا،
ھاشارچىلار قاتارى توختۇتۇلغان،
بۇلار بارى قولىغا كەتمەن ئالغان.
ئۇلار ئالدىدا بىر رەتتە قاتارى،
سۈكەنلىك كىشىلەر تۇرىتى سۈۋارى.
كىشىكىم بولسا ئۇ كۆرگۈچى تۇگمەن،
بىلەلەيدۇ ئىچۈك نەرسە بۇ سۈكەن.

سۇكەن بىر نەرسە، ئاغزى كەڭ تۇڭى تار،
تېگىدە بىر كىچىكرەك كامارى بار.
كامار ئىتىلىپ-ئېچىلۇر خاھلىغاندا،
تۆشۈك ئىتىلۇر ئۇنىڭا نەرسە قۇيغاندا.
ئېلىپ كەتمەنچى تۇپراق كەتمىنىگە،
پەقەت بىرنىلا تاشلايدۇ سۇكەنگە.
سۇكەن تولغۇنچە سالدى قانچە كەتمەن
توپىنى قانچە ئادەم، نامۇئەييەن.
دېمەك ھېچكىمدە يوق توختاشقا ئىمكان،
سۇكەنچى ھەمدە كەتمەنچىگە بىرئان.
توپىنى توختىماي تاشلاپ تۇرۇشقا،
سۇكەن يۇتكەندە تۇرماستىن مېڭىشقا.
قۇلاق، باش، كۆزلىرىدە غىچلا تۇپراق،
بەدەن پۈتكۈل توپا، ھېچ قالمىغان ساق.
سۇكەن تولۇشى بىلەنمۇ كارلىرى يوق،
تۇرماستىن ئۇسسۇ، دەپ قىلماقتا بۇيرۇق.
ئەگەر كەتمەنچى توختاپ قالسا ئازراق،
بېشىدا نەق ھاقارەت، تىل ۋە توقماق.
سۇكەن يۇتكەنگە يوق توختاشقا ئىمكان،
ئىتتىرىپ ئارقىدىن كەلگەچكە ئىنسان.
سۇكەن يۇتكەن ئۆكەر جايغا بېرىپلا،
كامارنى ئۇ ئۆزى، قويىدۇ ئېچىپلا.
كېتىۋېرىدۇ ئۇ، سۇرۇپ، توپا شۇ خىل،
بېرىپ كەتمەنچىگە جانلىق بۇ زەمبىل.

ئۇلار دەۋر قىلىدۇ بۇ يولدا شۇنداغ،
ھاقارەت ئاستىدا كۆڭلىدە غەم، داغ.
يانا بىرمۇنچىلار قولىدا ئېغىر قالاق،
توپىنى ئۇلار قائىدايدۇ، قىلىپ داك.
ئۇ يەردە بىر گۈرۈپپا سۇچىلار بار،
توپىغا سۇ چېچىپ تۇرماقتا ھەر بار.
مېگىپ تۇرىدۇ ئۇرۇپ قالاق، توپا چىگىداپ،
يۇرۇيدۇ ئارقىدىن چارلاۋچى چارلاپ.
چىگىتقان يەرگە ئۇچلۇق نەيزە سانچىپ،
قارايدۇ بوش ۋە چىگىلىقنى تىنىتىپ.
دېمەك، ئىش ئىنتىزامى ئىدى شۇنداغ،
بوشاشتۇرمايتتى قاتتىقلىقنى ھەر چاغ.
شامال چىقسۇن ۋە ياكى بولسۇن ئاپتاپ،
تۇرالمايتتى ئۇلار ھەرگىزمۇ توختاپ.
دېمىق، تىنجىق بۇ كۈننىك تەپتىدە ئەل،
تۇغۇپ كۈن پاتقىچە ئىشلەيتىلەر دەل.
ئېغىر ئەمگەك بىلەن ھارغان ھاشارچى،
تولۇپ تاشقان غەزەپ، دەرت بىرلە ئىچى.
مۇشۇنداق بىر قوشاقنى توقىغانتى،
ئەمەستى بۇ قوشاق، دەرتلىك پىغانتى:

سۇلتان خوجام سورايدۇ،
سېپىل سوققانلار نەلىك.
بىز نىمە گۇنا قىلغان،
بىكار ياتىدۇ شەلىك.

رۇبائى

بىلدۇرگۈچى دىل دەردىنى، ھەر چاغدا ئىرۇر تىل،
سۆزلەيدۇ بۇ تىل، ھەرنىمىكىم، تارتتى ئۇنى دىل.
ئەللەر ئۆزىنىڭ قەلبىدىكى ئاھۇ، پىغانىنى،
قەشقەردە مۇشۇ ناخشا بىلەن ئىيلىدى تەھلىل.

30. ئىنتىقام تۇيغۇسى

4310 سەنى سىز تەسەلەر ئانى سىز تېگىل،
تاقى ئاندا يەگرەك يانوت سۆزلىگىل،
4311 قايا ياڭقۇسىندىن قوزى بولماغىل،
سەنى سەن تەسەلەر ئانى سەنلەگىل،

يەشمسى: سېنى سىز دىسەلەر، ئۇنى سىز دىگىل،
ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى جاۋاپ سۆزلىگىل،
قىيا ياڭقۇسىدىن① تۆۋەن بولمىغىل،
سېنى سەن دىسەلەر ئۇنى سەنلىگىل.
——«قۇتادغۇبىلىك».

قۇياش ئۇ تىكلىشىپ بولغانتى چىڭ چۈش،
ئۇراتتى تەپت، قازان قاينار كەبى جۇش.
جەنۇبىي ياقتا پامىر سىلسىلەسى،
جۇلاداپ تۇراتتى قاردىن، تۆپەسى.
تىرەپ گويا كى كۆكنى ئۇندا مۇز تاغ،
پۇتۇنلەي ئاق جۇۋا كەيگەنتى بىچاغ.
ئىدى گويا پەلەك قەسرىگە تۇرۇك،

① ياڭقۇ — ئەكس سادا.

كۆرۈنەتتى يۆلەنگەندەك ئۇڭا، كۆك.
ئۇنىڭ ئۇستىدىكى قارغا، ئۇرۇپ نۇر،
تۇراتتى تاۋلىنىپ گويا دۆۋە دۇر.
بىرىپ ئۆتمۈشكە تارىخىي شاھادەت،
ئىچىناتتى شۇ ھاللارغا ناھايەت...
ئۇ دەيتتى: تارىتىپ بۇ ۋادىغا سۇر،
ھاشاردىن ئەي قۇتۇلماي كەتكەن ئۇيغۇر!
مۇشۇ كۆپ-كۆك باراقسان، كەڭرو ۋادى،
بىلەمسەن كىم كۆكەرتكەن ئۇنى زادى؟!
نەچە مىڭ يىل بۇرۇن بۇ جايدا ئۆتكەن،
بۈيۈك ئەجداتلىرىڭ ئىشلەپ كۆكەرتكەن.
چىپىپ ئۆستەڭ، بىنەم ئىچىپ، كېسىپ تاغ،
تېرىپ دانلار، ياساپ ئورمان، قۇرۇپ باغ.
تۆكۈپ ئۇلار، تولا ئەرەقى پىشانە،
قويۇشقان سېنى ئوغلۇم دەپ نىشانە.
بولۇپ گاھىدا جەڭچى، گاھى دېھقان،
بۇ جاينى قوغداپ تۆككەن ئىسسىق قان.
ۋەتەن دۈشمەنلىرى بىرلە ئۇرۇشقان،
بولۇپ ئۆم يۇرتلىرىنى قوغداشقان.
بىلەمسەن سەن شۇنىكىم شاھى ئىران؟
بۇۋاڭنىڭ زەربىدىن بولغانتى ۋەيران.
جاھانگىر مەن دىگەن داڭدار ئىسكەندەر،
تولا ئىقلىملىنى ئەيلەپ مۇسەخخەر،
سېنىڭ ۋەتىنىڭگە قويغاندا قەدەمنى،

تۇتالماي قالدى تىككە ئۇ ئەلەمنى.
ئاخىرقى جەڭدە ئىسكەندەر يېڭىلگەن،
تۇزۇپ سۇلە، قايتقىلى مەجبۇر ئېتىلگەن.
ئىسكەندەر بۇلغا كۆپ تەھسىن ئەيلەپ،
دېگەنتى سېنى "رۇماتۇلھەدەق"① دەپ.
مانا بۇ سۆزنى مۇندىن مىڭ يىل ئەۋۋەل،
يېزىپ كەتكەن مەھمۇت قەشقىرى دەل.
ئۇنىڭ دىۋانىدا بۇ سۆز يېزىلغان،
ئالاھىدە ۋەقەدەك قەيت قىلىنغان.
بۈگۈن كۆر! سەن نېچۈك ھالەتتە قالدىڭ،
ھاشار، ئالۋاڭ ـ ياساق بىرلە ئېزىلدىڭ.
مۇشۇنداق بولدى ھالىڭنىڭ ئېخىرى،
بولۇپ قالدىڭ پەقىرلەرنىڭ پەقىرى.
نە ئىلكىڭدە سېنىڭ باردۇر قورالىڭ،
نە مەۋجۇتتۇر سېنىڭ جەڭ ئىقتىدارىڭ.
كېتىپ بارسەن ھاشاردا زار ئىشلەپ،
نادامەت ئىلگىنى مىڭ مەرتە چىشلەپ.
ئېسىت! ئەجداتلىرىڭ يولىنى ئۇنۇتتۇڭ،
ئاخىردا يوقۇلۇش يولىنى تۇتتۇڭ.
جەسۇرلۇق ھەمدە ھۆرلۈكنى يوقاتتىڭ،
جاھالەتنىڭ لېيىغا تازا پاتتىڭ.
قاراپ كۆر! شۇنچە ئىسسىقتا تۆكۈپ تەر،

---

① رۇماتۇلھەدەق ــ كۆزنىڭ قارچۇغىنى ئاتالايدىغانلار.

يۇدۇپ سۇكەن، قېزىپ كەتمەن بىلەن يەر.
مۇشۇنداق زور سېپىللارنى ياسايسەن،
بىلەمسەن ئۇندا كىمنى قوغدايسەن؟!...
ساڭا سۆزلەشنى ياقتۇرماس ئىدىم مەن،
نىگەكىم، پەندۇ-ناساتنى ئاڭلىمايسەن.
ساڭاكىم ياخشى بىر سۆز قىلسا، ئۇ پاش،
ئۇنى تىللاپ ئاتۇرسەن بېشىغا تاش.
كىمكى بىلمسە ياخشى-ياماننى،
ئېتەلمەي كەتسە پەرق بۇغداي، سامانىنى،
بولاۋېتىپمۇ يوقلۇق سۇيىدە غەرق،
قىلالماي يۇرسە دوست-دۇشمەننى ئۇ، پەرق.
بولۇشۇپ چېچىلاڭغۇ، بولمسا ئۆم،
بولامدۇ دىمسە ئەي "تەلىيى شۇم".
مانا ئۆتتى ناھايەت كۆپ زامانلار،
قاراپ تۇرىمەن مۇشۇ جايدا ھامانلا.
تولا تارىخي ئىشلار شاھىدىمەن،
بىلۇرمەن قانچىلىك ئۇستۇن ئىدىگىسەن.
بۇگۇنكى قۇل ھاياتىڭغا ئېچىندىم...
ئېچىندىم، ئېچىنىش ئىزھار قىلدىم.
قەلەم كەل: قايتىلى بىز داستانغا،
نەسوت: لەنەت دىسەڭ كونا زامانغا.
ئۇ ئۆتكەنلەردىن ئىبرەت ئالمىساڭ سەن،
يېڭى بىر دەۋرگە تەييار بولمىساڭسەن.

رۇبائى

ئۆتمۈشنى قىلىش ياد ئېلىشتۇر ئىبرەت،
نوقساننى تۈزەش ئۈچۈن قىلىشتۇر غەيرەت.
بۇ سۆزنى دېيىشتە شۇدۇر مەقسەت،
ئويلان! كىشى بول! قىلمىسۇن ئەۋلات لەنەت...

ئاشۇنداق ئىزغىرىن ئاپتاپ ئىچىدە،
دەم ئالماستىن تۇرۇپ كۈندۈز ـ كېچىدە.
شاراقلىتىپ چىقىرىپ ئۇن ئىشكەلدىن،
ھاشارچىلار بىلەن ئىشلەيتتى سەئىدىن.
تونۇردەك قىزىغان قەشقەر ھاۋاسى،
يامان ئىش باشىنىڭ: دەشنام ساداسى.
بولە! تېز ماڭ! دېگەن ئۇن ھەر تەرەپتە،
يۈرگەن ھايداقچىلار، ھەرقايسى سەپتە.
ھاۋا ھەرقانچە بولغان بولسا قاينىق،
ئىدى تىللاش ۋە ھەيدەش يانا چىڭراق.
كېلىپ قالدى تاسادىپ بۇندا جابىر،
قىلىشقا بەگلىكىن بۇ جايدا زاھىر.
ماڭاتتى ئۇ گېدەيگەن ھالدا مەغرۇر،
بۇ پەس مەخلۇق بىلىپ ئۆزىنى بەك زور.
بۆسۈپ ئۆتتى ھاشارچىلار سېپىنى،
تۇتۇپ ياغلىق بىلەن ئىپلاس بۇرنىنى.
كۆرۈپ سەئىدىن، رەقىبىنى مۇشۇنداغ،

قۇيۇلدى دىلدىكى دەرت ئوتىغا ياغ.
ۋۇجۇدىدا غەزەپنىڭ ئوتى ياندى،
تېنى قۇۋەتلى ۋولقان تۈسىنى ئالدى.
ئىگەمدۇ مەرت يىگىت دۈشمەنگە باشنى،
چىدامدۇ كۆرگىلى بۇنداق قاراشنى.
نە پايدا خارلىنىپ كۆرگەن ھاياتتىن،
ئىززەتلىك بىر ئۆلۈم خوپ، خار ياشاشتىن.
قىلىنغاندۇر ھېكمەتردىن رىۋايەت،
مۇشۇنداق ئۇنتۇلماسلا بىر ھىكمەت.
ئۆلۈش ئىززەت بىلەن ئۇ، ياخشىراقتۇر،
ھاياتتىنكى، ئۇنىڭدا خارلىقتۇر.
پەقەت مەرتلا ئۇ، تارتىنماس ئۆلۈمدىن،
بولامدۇ قۇتۇلۇش بۇ ھالى ئومۇمدىن.
جابىر ئۆتمەكچى بولدى ئۇنى يانداپ،
سۈكەننى تۈتتى سەئىدىن قولدا چاغلاپ.
بېشىغا ئۇردى، كەيدۇردى سۈكەننى،
يىقىتتى يەرگە باستى خۇد پۇسەننى.
ئۇنى شۇنچە غەزەپلىك چەيلىدىكى،
قوساق، باش، يۈز، بۇرۇنغا دەسسىدىكى،
بولۇپ كەتتى پۈتۈن باش-كۆزلىرى قان،
بولۇپ ھۇشسىز يىقىلدى ئۇ يېرىم جان.
لېكىن بەس قىلمىدى سەئىدىن ئۇرۇشنى،
ئۇ نىيەت قىلدى بىرلا ئۆلتۈرۈشنى.
ھاشارچىلار تاسادىپ بۇ جەدەلدىن،

كۆرۈلمىگەچ بۇ ھال، بۇندا ئەزەلدىن،
قاراپ قالدى بارىسى بولۇشۇپ جىم،
لېكىن ئارىلاشمىدى بۇ ئىشقا ھېچكىم.
خەۋەر تېپىپ بۇنىڭدىن يايى، دوغا،
ئېلىشتى بۇ ئاشىق مەرتنى ئاراغا.
گويا قاغا لاچىننى ئۇرغاندەك،
ئۇنى چۆگىلىشىپ قاقىلدىغاندەك،
ھۇجۇم قىلدى ئۇنىڭغا ھەر تەرەپتىن،
بۇلارغا قارشىلىق قىلمىدى سەئىدىن.
نېكىم سەئىدىن دېلىدا ھەممە دەردى،
بۇلاردا يوق، پەقەت جابىردا ئەردى.
ئۇنى ئۆلگىچە دەسسەپ ئۇرۇپ ئالغاچ،
ئۆزى تەنھا ۋە ھارغۇن ھالدا بولغاچ،
بىلىپ ئۇ، پايدىسىز قارشى تۇرۇشنى،
قىلىپ بەس توختىتىپ قويدى ئۇرۇشنى.
بەش، ئون يايى كېلىپ، سەئىدىننى باغلاپ،
كېتىشتى ھەيدىشىپ يامۇلنى چاغلاپ.
ھاشارچىلار بارى ئەپسۇس...دېيىشتى،
يېگىتكە ناھايىتى ئىچ ئاغرىتىشتى.
دېيىشتى ھەر بىرى بىر خىلدا سۆزنى،
نىمىشقا ئۇردى دەپ بۇ ئوتقا ئۆزنى.
قىلىشتى مەرتلىكىگە ھەممە تەھسىن،
لېكىن ھەممە خەۋەرسىز ئۆتكەن ئىشتىن.

يۈزۈڭگە تۇق سېنىڭ ئەي چەرخ مەككار،
ئېچىنماي كەتتىڭ ئاشقلارغا زىنھار.
ئاخىرى ئاپىرىپ زىندانغا سالدىڭ،
نە قىلغانغا ئۇنىڭدىن ئۆچنى ئالدىڭ.
ئەجەپ قىلدىڭ بۇلارغا يۈز قارالىق،
جاپالىق ئوق ئېتىپ قىلدىڭ يارالىق.

غەزەل

نەچۈك بەختسىزلىكتىنكىم ئىچمەيىن بىر جام مۇھەببەتتىن،
ساڭا ئېچكۈزدى دەۋران شىشە-شىشە زەھەر مېھنەتتىن.

تۈگۈلسەڭ قالدى باغرىڭ غۈنچىدەكلا قاتمۇ-قات قۇندا،
ئېچىلساڭ توزۇدۇگسەن بەرگى گۈلدەك، يېلى كۈلپەتتىن.

نە تەدبىرىڭ مۇڭايىق چۈشتى، نە بۇ قەھرىمانلىقكىم،
نەسىۋەڭ بولدى قايغۇلا، بۇ چەرخى بى مۇرۇۋۋەتتىن.

ھاياتىنىڭ بېغىدا زىبا ئىكى ياش غۈنچە ئەردىگلار،
سولاشتىگلار ۋاقتسىز مانا شۇنداق داغى پۇرقەتتىن.

ئەقىلسىزلىق ئىكەن كۈتمەك ۋاپا ھەم مېھر بويىنى،
تىكەنلىك، بويى كۆركەمسىز بۇ گىياھى بېھزىلەتتىن.

بولۇرمۇ ياخشىلىق ئەكسىنى كۆرمەكنى قىلىش ئۈمىت،
سۇنۇق ئاينەدىنكىم ئۇ، قارايغان تۇرسا زۇلمەتتىن.

شىكايەت ئەيلىسە سەندىن، سېنىڭ رەنجىشكە ھەققىڭ يوق،
ئىشتتى كىم ۋاپانىڭ كۆيىنى، سەن بېھزىلەتتىن.

31. رابىيە قەشقەردە نىمىلەرنى قىلدى...

ئۇزۇندۇر رابىيەدىن ئاچمدۇق سۆز،
قەلىپ قالغانتى ئۇ كۆكچىدە يالغۇز.
پراق دەشتىدە قانداق كەچتى ھالى،
ئويۇن كۆرسەتتى نەچۈك چەرخ زالى؟
بېكىتتى غۇنچىدەكلا ئۇ لېۋىنى،
بۇلۇت باستى ئۇنىڭ ئايدەك يۈزىنى.
ئۇنىڭ نەرگىس كۆزىدىن قاچتى ئۇيقۇ،
ئەلەم گىردابىغا كەتتى چۆكۈپ ئۇ.
ئىدى پەرۋانىلار بۇ قىزغا مۇنىس،
ئۇنىڭ كۆيگىنى شەمئىدە چىقىرىپ ئىس.
قاچانكىم كەچ كىرىپ شەمئ يانغىنىدا،
ئۇنى پەرۋانىلار ئايلانغىنىدا،
ئۆزىنى شەمئگە ئۇرغانىدا ئول،
كۆيۈپلا ۋىژ قەلىپ بولغانىدا كۈل.
گۈزەل قىز ئۇ، بۇنا ھەيران قالاتتى،
خىيالىنىڭ تورلىرى چىرماپ ئالاتتى.
ئۇ دەيتتى چىن مۇھەببەت بۇ ئەمەسمۇ،
ھەقىقى ئىشق مانا ئۇشبۇ ئەمەسمۇ.
قارا ئاينا، ئۇنىڭدىن بىرى ئۆلدى،

ئىككى، ئۈچ، تۆت، مانا كۆيدى، كۈل بولدى.
بۇلاردىن سەن مۇھەببەت دەرسىنى ئال.
بۇلاردەك ئۆل، كۆيۈپلا كۈل بولۇپ قال.
مانا ئۇ، كۆيدى غەمدىن تاپتى ئارام،
قېنى تولغان ئۆلۈمنىڭ مەيىدىن جام.
ئۇنى ئىشقىنىڭ شارابى دەپلا ئىچسەم،
مۇشۇ پەرۋانىدەك كۆيسەم ۋە ئۆلسەم.
شۇ ئەھۋالدا بولۇپ دەرتكە گىرىپتار،
قېلىپ سۆزدىن، يىمەكتىن، بولدى بىمار.
قىزىل گۈل يۈزىگە سۈرتۈلدى زەپەر،
لالە رەنا چىرايى بولـدى سەبدەر.
ئۇنىڭ جان ئالغۇچى نەرگىس كۆزىدىن،
تۆكۈلدى ياش داۋام، يارى غېمىدىن.
تولا چاغلاردا ئۇ يارىنى يادلاپ،
دىلىنى ئىشق ئوتىنىڭ چوغى داغلاپ.
ھۇجۇم قىلغاندا ھىجـرانىنىڭ ئازابى،
خۇمارىن قوزغىغاندا ئىشق شارابى،
ئۇنىڭ سەئىدىن ئەۋەتكەن مۇشۇ بەيتىنى،
قىلىپ تەكرار تۆكەتتى ھەمـمە دەرتىنى:

كۆكرىگىمدۇر سۇبھىنىڭ پىراھىنىدىن① چاكراق،
كىرپىگىم شەبنەم تۆكۈلگەن سەبزەدىن نەمناكراق.

---

① پىراھەن ــ كۆينەك.

لەۋلىرىڭدىن لەئل ئالۇردا بارچىسى قۇلدۇر ساڭا،
جان بېرەردە بىر قۇلۇڭ يوق بەندەدىن چالاكراق.
ـــــناۋايى.

ئاتا-ئانىسى كۆرۈپ بۇ قىزنى شۇنداغ،
تولۇپ تاشتى دىلدا قايغۇلۇق داغ.
يىغىپ ئۇ كۆكچىدە بولغان داخانىنى،
پۈتۈن جىنكەشلىنى ھەم پېرەخانىنى،
ئوقۇتۇشتى، ئۇنىڭغا "سۇفى" دىيىشتى،
تامام قىلغانلىرى بىكار كېتىشتى.
شۇ كۈنلەردە ھاشاردا ئىدى سەئدىن،
بولالماي رابىيە ئېمىن ئۇنىڭدىن.
ۋۇجۇدى دەرت ئوتى بىرلە ياناتتى،
سېلىنغان ئوتقا قىلدەك تولغىناتتى.
ئۇلار داخانلىدىن بىرەر نەپئ كۆرمەي،
تىۋىپلاردىن داۋا ئالدى ئۈزۈلمەي.
بۇلارنىڭ ھەر بىرىدىن كۆرمىدى نەپ،
قىزنىڭ دەردى ئازراق بوّلمىدى دەپئ.

رۇبائى

ئىشق دەردىگە كىم، دەۋردە دەرمان تاپتى،
پەرھاتمۇ تىلەپ دەرتكە داۋا، تاغ چاپتى.
تاپماي داۋا، ئىشق دەردىگە دەرمان ئىستەپ،
تاھىرمۇ ئاخىر باغراشقا قاراپلا ئاقتى.

ئېلىپ بارماقچى قەشقەرغە بولۇشتى،
ئاتا-نا، زوهرا بىللە جابدۇنۇشتى.

بۇنىڭدىن رابىيە بولىدى ئۇمتۇلار،
نەكىم قەشقەردە سەئىدىن ئۇ ھايات بار.
نېتائكىم، ئۇ بېرىپ يارىنى كۆرسە،
بولۇپ پەرۋانە يار شەمئىدە كۆيسە.
بىرئاز كۆڭلۈم ئاچاي دەپ چىقتى باغقا،
كۆزىنى تىكتى گۈللۈقتا ئۇزاققا...
ئۇنىڭغا ياقمىدى باغ سەيرىسى ھەم،
ئۇنى باستى كېلىپ قايغۇ، ئەلەم، غەم.
چىمەننىڭ سەيرىدىن كۆڭلى تۇتۇلدى،
مۇشۇ مىسرا ئۇنىڭ تىلىدا ئوقۇلدى:

قىتئە

داۋا بۇ دەرتكە تىلەپ قىلدىم سەير ھەر گۈلزار،
ئىستىكى، چەكتى كۆڭۈل گۈللار بەرگىدىن ئازار.
ئۆزۈمگە مەھرىمى ئەسرار تاپمىدىم ئەسلا،
ئۆزىنى دوست سانايدۇ، بارلىقى ئەغيار،

مەئەلقىسە، بۇلار تەييار بولۇشتى،
سەھەرنى كۆتۈشۈپ باردى، يېتىشتى،
نىلۇپەر رەڭدىكى بۇ چەرخ تاقى—
دىكى ئۇنجى تۆكۈلدى بىر ۋاراقى.

ئۇپۇققا هال شەپەقتىن رەڭ بېرىلدى،
جاهان سالدى قارا تون، تاڭ سۈزۈلدى.
لازىملىق نەرسىلەرنى ئۇلار تاڭدى،
رابىيەنى ئېلىپ قەشقەرغە ماڭدى.
بۇلار ئۈستا هېكىم قەشقەردە تاپتى،
ئۇنىڭغا قىزىنىڭ هالىنى ئاچتى.
هېكىم تەكشۈردى ئاغرىقنى تامامەن،
ئۆزىنىڭ تەكشۈرۈشلىرىگە بىنائەن:
چوڭقۇر بىر ئوي بىلەن ئەيلەپ تەئەممۇل①،
مۇشۇنداق سۆز بىلەن بەردى جاۋاپ ئول:
"هاۋاسى خەمسە"دە① چوڭ ئۆزگىرىش يوق،
يۇرەك هەم مېڭىدىن كۆڭۈلۈم ئەمەس توق.
بىلىپ بولمايدىغان بىر دەردى باردەك،
ۋۇجۇددا هارارەت، ئوت يانارداەك،
قىلىش لازىم بۇنىڭ كېسىلىنى تەھلىل،
كېسەل، چۈنكى بولۇر هەرنەۋئى هەر خىل.
تۈمەن بويىدا نازارىنىڭ بېغى بار،
يېنىدا بۇ پەقىرنىڭ ياتاغى بار.
ياتاق دېسەم ياتاقمىكىن دېمەڭلا،
هاۋالىق باغ ـ بوستانلىق بىر هويلا.

---

① تەئەممۇل ـــ ئويلانماق.

① هاۋاسى خەمسە ـــ بەش تۈيغۇ: هىدلاش، كۆرۈش، تېتىش، ئاڭلاش، تۇتۇش.

شۇ جايدا قىزنى بىر ۋاقت تۇرغۇزايلى،
ھالىنى ياخشىراق تەھلىل قىلايلى.
نازارى نامىنى رابىيە ئىشتتى،
ئاشقىنىڭ سۆزى يادىغا چۈشتى.
ئوقۇپ تۇرغاندا سەئىدىن ئۇ، شەھەردە،
شەھەر ئەھۋالىنى سۆزلەپ ئۆتەردە.
نازارى توغرىسىدا سۆزلىگەنتى،
ئۇنىڭ قانداق كىشىلىگىنى دېگەنتى.
ئۇنىڭ ۋاڭ ئالدىدىكى ئىززىتىنى،
زوھۇرىدىن قېيىدا ھۆرمىتىنى،
ئۇنىڭ ئوردىدىكى ئەرباپلىقىنى،
كىچىك پېئىللىك، دىلىنىڭ ساپلىقىنى،
ئۆزىگە ياخشى بىر ئۇستادلىقىنى،
بۇنىڭدىن كۆڭلىنىڭ كۆپ شادلىقىنى.
ئېسىدە ساقلىنىپ قالغان نازارى،
ھاكىم ئالدىدا بولغان ئېتىۋارى.
شۇ ھالەتتە رابىيە ئۆتتى ئەسلەپ،
ئەمەستى ئەسلىنىش ھېچ چاغدا قەستلەپ.
سېلىپ دىل ئەينىكىگە ئەكس غىل-پال،
يانا باشقا تەرەپكە كەتتى دەرھال.
ئۇلۇغ شائىرنىڭ ئىسمى دىلىدىن ئۆتتى،
بۇ نام كەلگەن بالانى دەپئ ئەتتى.
رابىيە ئۆيىنى بىلگەنلىگىدىن،
نازارى نامىنى ئۇققانلىقىدىن،

ئۆلۈمنىڭ چاڭگىلىدىن ئۇ، قۇتۇلدى،
ئۇنا تەييارلىغان سىرتماق ئۈزۈلدى.
مانا باشلاندى ئەمدى ھىجرى شامى،
ۋىسالسىز ئىشق دەردىنىڭ داۋامى،
ئەگەر سەئدىنگە تالمۇ بولمىسا يار،
سىرتماق ھەم ئىگىز دار ئۇنا تەييار.
كېلىپ قالدى ھالاكەت يار تۇۋىگە،
ئېسىشقا ئۇنى قۇرغان دار تۇۋىگە.
بۇ ھادىسىنى ئەگەر بىلمەكچى سىزلەر
تۆۋەنكى بەتكە بىر قۇر قارىگىزلەر.
نىچۈك دەھشەت ئۇنىڭ بېشىغا چۈشۈپتۇر،
تەسەۋۋۇرسىزلا خەۋپكە ئۇچرۇشۇپتۇر.
بىلۈرسىزلەر بۇ دەھشەتنى شۇ چاغدا،
قالۇر ھەر بىر كۆڭۈل ئويلانسا، داغدا...

32.ئۆلۈم جارچىسى، ئەرتە سەئىدىن دارغا ئېسىلىدۇ

دەرت ـ ئەلەملەر كېلىدۇ،
ئوغۇل بالانىڭ باشىغا،
سايدا تۆگىمەن چۆگىلەمدۇ،
كۆزدىن ئاققان ياشىغا.
ـــــ ئۇيغۇر خەلق ناخشىسى.

تۇمەن دەريانى ئەيتمامسەن سۆزۈڭنى!
نەچۈن قىرغاقتا ئۇرۇرسەن ئۆزۈڭنى!
بولۇپ سەنمۇ گۈڭا مۇزتاغقا ئوخشاش،
مۇشۇ جايىڭدا ئۆتكەزدىڭ تولا ياش.
ئاتالغان چاغدىمۇ "ئوردوكەنت" قەشقەر،
ئاقار ئورنۇڭ ئىدى، دەل مانا شۇ يەر.
سېنى يازغاندا مەھمۇت قەشقەرىمۇ،
دىگەندۇر كاشغەر يېنىدا يېرىمۇ.
بۇنىڭغا مانا مىڭ يىللار ئۆتۈپتۇ،
سۈيۈڭ دائىم مۇشۇ جايدا ئېقىپتۇ.
ئۇنىڭدىن ئىلگىرى قانچە زامانلار،
ئۇرۇپ دولقۇن، سۇرۇپ شاۋقۇن ـ سۇرەنلەر،

مۇشۇ ۋادى ئارا ئاققان بولاتـتىك،
ھاياتقا رىزق ئىشكىن ئاچقان بولاتتىك.
ئېنىق بىلمەيمەن ئۇ ئەھۋالنى ھازىر،
ئەمەس قەستىم، قىلىش ئۇ ھالنى تەسۋىر.
سېنى سۆزلەپ ئۆتۈشتىندۇر نىشانە،
لېۋىكىدە ئولـتۇرۇپ بىر شۇم پىشانە،
نېچۈك بىر قورقۇنچلۇق ئۇننى ئىشتتى،
ئىشتتى ۋە نىمىلەرنى قىلىشـتى؟
گۇۋاچى سېنى قىلماقتۇر ئۇنىڭغا،
قوشۇلماقچى بولۇپ بىر تىل تىلىڭغا.
نەكىم سەن سۆزلىيەلمەيسەن، تىلىـڭ يوق،
لېكىن قەھر ھەم غەزەپتىن مەۋج ئۇرۇغـلۇق.
قىزىل بىر ئەژدىھادەكلا ئاقۇرسەن،
قاراپ، ئۆتكەن زۇلۇمغا تولغۇنۇرسەن.
ئىچىپ تاتلىق سۈيۈكنى ئۆسكەن ئوغلان،
قىلىپ پەرزەندلىك ھەققىن نامايان.
بۇ كۈن ئورنۇكىدا سۆزلەشكە تىل ئاچتى،
مۇھەببەت ئوتىنى دۇنياغا چاچـتى.
نەچە ئون ئەسرلەردۇر، بۇندا ئاقتىڭ،
سۈيۈكىدىن ئۇندۇرۇپ دان، ئەلنى باقتىڭ.
تۆكۈلدى بويلىرىكىدا كۆپ قىزىل قان،
ھالاك بولدى، قىرىلدى بەك تولا جان.
بىلۈرمىز ياكى بىلمەسمىز ئۇلارنى،
كەچۈردۈڭ شۇبھىسىز، كۆپ نىـمەلەرنى.

لېكىن بۇنداق مۇھەببەت ماجاراسى،
ساڭا ئۇچراشمىدى بولغاي-ئاساسى.
لېۋىكىدە ئولتۇرۇچى شۇ پەرىزات،
كى ئەسلىدۇر ئۇنىڭكى ئادەمزات.
نېچۈك مۇدھىش خەۋەر ئىشتتى بىلەمسەن،
خەۋەرگە ئۇ نېچۈك مەنسۇپ ئۇقامسەن؟
شۇ قىزدۇر مۇشۇ داستان قەھرىمانى،
كېلىنمەكتە يېزىلىپ بەتتە نامى.
ۋاپا گۈلزارىدا بىر تازا غۇنچە،
ئىشق دەريا سىدا يېگانە يۇنجە.
بىلۈرسەن، يوق تىلىك قىلمايسەن ئىزھار،
تىلى بار بىر بالاكىدۇرمەن، بولۇپ يار.
سېنىڭ ئورنۇكىدا بۇ ئىشنى مەن ئەيتاي،
تۇتۇق بۇ نۇقتە روشەنلەپ ئېچىلغاي.
بۇ ۋەقەنىڭ داۋامىدۇر مۇشۇنداغ:
نە دەھشەت پاجىئە، داغ ئۈستىگە داغ.
تارىخ مىڭ ئىككى يۈز ئەللىك ۋە تۆرتتى،
بۇ، ھىجرى ھىسابنى كۆرسىتەتتى،
تۇمانلىق بىر ھاۋا باشلاندى كۆكتە،
تۇتۇلدى ئاپتاپ نۇرى پەلەكتە.
بۇ كۈن يەتتىنچى ئاينىڭ ئايىغتى،
ھاۋانىڭ تازا ئىسسىق بىر چېغتى.
ئېچىپ قۇشچاقلاز، تۇمشۇغىنى دېمىقتا،
تۇراتتى سايرىماستىن تال چۈنقتا.

تولا كىشىلەر ھاۋانىڭ ئىسسىغىدىن،
پانا ئىستەپ تۇمەن دەريا لېۋىدىن،
يۇرۇشەتتى سۇنىڭ بويىدا لاغايلاپ،
تۇمەن دەريانىڭ بويىنى بويلاپ.
بۇيرۇپ زوھرانى بىر ئىشقا بۇ چاغدا،
رابىيە تەنھا قالغانتى بۇ باغدا.
ئۆزى يالغۇز بۇ باغدا ئىچى پۇشتى،
چىقىپ باغدىن تۇمەن بويىغا چۈشتى.
ئۇ يان-بۇ يان مېڭىپ دەريا لېۋىدە،
كېلىپ ئولتۇردى بىر تۇپ تال تۈۋىدە.
خەلقلەر ئىدى قايتىشقان پىشىندىن،
چىقىپ قالدى ئەجەپ ئاۋاز شەھەردىن.
ئۆچۈپ رەڭگى خالايىق قالدى چۈچۈپ،
بولۇشتى جىم، قۇلاقنى دىڭ تۇتۇشۇپ.
قۇلاق سالدى، ئىدى جارچى ساداسى،
پۈتۈن خەلقلەرگە قىلغان خان جاكاسى.
بۇنىڭغا ھەممە دىققەت قىلغىنىدەك،
رابىيەمۇ قۇلاق سالدى ئۇڭا بەك.
قىلىپ جاك-جاك جاكاچى جار سالاتتى،
ئۇنىڭدىن مۇشۇ بۇيرۇق ئاڭلىناتتى:
"سېلىپ قۇلىغىڭلىنى بەك، ئەييۇھەنناس،
ئىشتىڭلار بۇنى، ئى ئام بىلەن خاس.
دىمە ئاڭلىمىدىم، ھەممەڭ قۇلاق سال،
پۈتۈن پۇقرا بۇ پەرماننى بىلىپ قال،

پەيزاۋات كۆكچىلكتۇر ئېتى سەئدىن،
بويۇن تولغاپ ئۇ خانىمك بۇيرۇقىدىن.
سېپىل سوقۇش ئىشىدىن باشنى تارتتى،
يانا ئۇ تېخىمۇ ھەددىدىن ئاشتى.
قىلىپ قويدى ئۇرۇپ بەگنى يېرىم جان،
دىمەكتۇر بەگنى ئۇرغان، خانىنى ئۇرغان.
شۇڭا سەئدىن ئۆلۈمگە ھۆكۈم ئېتىلدى،
گۇناھىغا جازا لايىق بېرىلدى.
چىقىڭلار ھەممە ئەرتە ئات بازارغا،
ئاساماقچى ئەرتىگە، سەئدىننى دارغا.
بۇنىڭدىن ھەممىڭلار ئىبرەت ئېلىڭلار،
سېپىلنىك ئىشىنى ئويدان قىلىڭلار".
بۇنى ئاڭلاپ بېشىغا تاغ يىقىلدى،
يۈرەكى ئەرسىقىپ، نەپەسى سىقىلدى.
دىماغىدىن چىقىپ بىر ئاتىشىن ئاھ،
كېتىپ ھۇشىدىن يىقىلىدى يەرگە ناگاھ.
ئۇ ھۇشسىز ياتتىكىنتاك، قانچە سائەت،
ئەمەس مەلۇم، كېلىپ زوھرا ناھايەت.
سوغاق سۇلارنى سەپكەندە يۈزىگە،
رابىيە سەسكىنىپ كەلدى ئۆزىگە.
قۇچاقلاپ زوھرانى ئۇ كەتتى يىغلاپ،
يۇلۇپ چېچىنى يۈرىگىنى مۇجۇغلاپ.
ئۇنىڭ بۇ ۋاقتىكى ھالىنى تەسۋىر
قىلىپ بولمايدۇ قانچە قىلسا تەقدىر.

مانا مەھبۇبى سەئدىن ئۆلمىدىمۇ،
پۇتۇن كۈتكەن ئۈمىدى تۈگىمىدىمۇ؟
خازان بولمىدىمۇ ياشلىق باھارى،
ئۆلۈم گىرۋىكىدە تۇرمامدۇ يارى؟
قېنى ئەمدى ئۇنىڭغا مۇنىس ھەمدەم،
ئىدى ئۇ ئاشقى مەشۇقىمۇ، ھەم.
ئۇنىڭ چولپان كۆزىدىن ئاقتى دەريا،
تېنى ئېرىپ پۇتۇن سۇ بولدى گويا.
مۇشۇنداق دەرت ئىچىدە قىز بىچارە،
چۈمۈلدى ئويغا، ئىستەپ بۇڭا چارە.
تەسادىپ يەتتى كۆڭلىگە بىر ئىلھام،
ھېكىم ئېيتقان نازارى، بۇ ئۇلۇغ نام.
كۈكۈل ئاينەسى سۈرتۈلدى دەرھال،
كۆرۈندى ئۇنىدا سەئدىن ئېيتقان ئەھۋال.
نازارى ئوردانىڭ باش كاتىبىدۇر،
ھاكىم، ۋاڭ ئالدىدا ھۆرمەتلىرى زور.
زوھورىدىن ھاكىم چىقماس سۆزىدىن،
ئۇنى توسمايدۇ ياساۋۇل، ئۆزىدىن.
قاچان كۆرمەكچىكەن ۋاڭنى نازارى،
كىرەلەيدۇ شۇ چاغدا ئىختىيارى.
رابىيەگە كىرەكتى نەق شۇ نۇقتە،
لازىمتى ۋاڭغا تېز سۆزلەش بۇ ھەقتە.
نەكىم ئەرتە تاڭ ئاتسا بولسا چاشگاھ،
ئېسىلىدۇ ئۇ دارغا، خاھ ناخاھ.

مۇشۇنداق ئاز ۋاقىتتا بۇ بالانى،
توسارىكىم، قۇتقۇزار كىملەرمۇ، ئانى.
بىرىلگەن ئەمرە قۇرۇلغان دار، ۋاقت تار،
بۇيرۇق خانىنىڭ، بىجىرمەي نە ئىلاج بار؟
دىمەككى ئاشقى كەتتى جاھاندىن،
ياماڭ شۇنداق ئۆلۈم ئايرىدى جاندىن.
بۇنى ئويلاپ ئۇنىڭكى بەشى قاتتى،
ئۆزىنى تۇشەكى ئۇستىگە ئاتتى.
باھار بۇلۇتىغا ئوخشا تۆكتى ياشنى،
يۇگۈرتتى ھەر تەرەپ پىكرى قاراشنى.
ئىشق سۇرتكەن ئۇنىڭ دىل ئاسمىنىدا،
مۇشۇنداق ياخشى بىر پىكر، بولدى پەيدا:
پەقەتلا ئاراغا چۈشسە نازارى،
تاڭ ئەرمەس، قايتسا يامۇلنىڭ قارارى.
بۇنى ئويلاندى ئۇ، شۇنداقمۇ بولسۇن،
قىلىنغان ئىلتىماس شائىرغا يەتسۇن.
قىلارمۇ ئۇ قوبۇل بۇنداق قىلىشنى،
ئۆلۈم ئىشىغا، بىرىپلا قول تىقىشنى.
بۇلارنىڭ بارلىقىمۇ بولدى دەيلى،
ئىكەن ئۇستاد ۋە شاگىرت، كەلدى مەيلى.
ئۇنىڭغا كىممۇ دەر بۇ ئىلتىماسنى،
چۈشەندۈرگەي ئۇنىڭغا بۇ ئاساسنى؟
قاراپ كۆردىكى، ۋاقتتۇر ناھايىتى تار،
بۇ سۆزنى يەتكۈزۈچى بۇندا كىم بار؟

بۇ يەردە يوق ھەسەن ياكى ئىبراھىم،
نازارىنغا بېرىپ سۆزلەپ مۇلايىم،
بۇ ئەھۋالنى ئۇنىڭغا ئەرز قىلسا،
نازارى بۇنى ئاڭلاپ، ۋاڭغا سۇنسا،
مۇشۇنداق بىر پىكىر كۆڭلىگە چۈشتى،
ئۇنىڭدىن قەلبىگە بىر نۇر يېتىشتى.
ئاخىرى كەلدى شۇنداق بىر قارارغا،
نازارىنى ئۆزى ئىستەپ بارارغا.
قارارغا كەلدى، تۇردى ئورنىدىن دەس،
ۋە لېكىن ئۇ چۈمۈلدى ئويغا بىر پەس.
شارائىتكىم ئىدى مەۋجۇت بۇ ۋاقىتتە،
ئوكۇشلۇق ھېچ ئەمەستى ئۇشبۇ ھەقىتە.
ئايال ئۆزى بېرىپ ئوردىغا كىرمەك،
نازارىنى بېرىپ تاپماق، كۆرۈشمەك،
ئەمەس بىر كۈندىلا مۇمكىن بولۇر ئىش،
بۇنى بىلمەيدۇ خوپ دەپ شاھ، دەرۋىش.
ئاخىرى بىر يېڭى پىكىر يادىغا چۈشتى،
شۇ پىكرى بىرلە مەقسەتكە ئېرىشتى.
يۈزىگە پۈركىمەستىن ئاق پەردە،
ئۆزى بولدى كېيىنمەكچى ئەرەنچە.
مۇشۇنداق ئوردىغا كىرمەكچى بولدى،
نازارىنى بېرىپ تاپماقچى بولدى.
كۆرۈڭكىم بولدى تەييار مۇددىئاسى،
يېنىدا بار ئىكەن ئەرلەر لىباسى.

ئۇ كەلگەن چاغدا يۈرتتىن شەھەرگە،
يارى سەئدىنگە بىر سوغات ئېتەرگە،
ئىدى ھازىرلىغان بىر قۇر سەروپا،
كېپىش، مەيسە، ئىچ تون، تون ۋە دوپپا.
پىكىر تەييارلىقى شۇ يەرگە يەتكەچ،
قارىماستىن كىرىپ قالغىنىغا كەچ،
تۇردى ئۇ، ئورنىدىن ئىرغىپلا چاچراپ،
سېلىشقا باشلىدى كىيىمنى تاشلاپ.
بۇنىڭدىن زوھرا كەتتى بەكمۇ غەم يەپ،
بولۇپ قالدىمكىن بۇ قىز سارىڭ دەپ.
بېرىپ يېغلاپ تۇرۇپ تۇتتى قولىنى،
سىلىدى يالۋۇرۇپ يۈز ھەم كۆزىنى.
دىدى ئۇ يالۋۇرۇپ سەن قىلما مۇنداغ،
ئەمەس ھازىر كىيىمنى سالىدىغان چاغ.
شۇ چاغ زوھراغا پىكرىنى ئەيتتى قىسقا،
دىدى، ھىچ بىر ئامال يوق بۇڭا، باشقا.
بېرىپ مەن كەلگۈنچە، بۇندا قاراپ تۇر،
بولۇپتۇرمەن، شۇ خىل ئىشلەشكە مەجبۇر.
دىدىيۇ، ئەر كىيىملىرىنى كىيىندى،
ھەقىقى بىر يىگىتتەكلا كۆرۈندى.
قاراپ بۇ ھالغا زوھرا بولدى ھەيران،
تولا راق سۆز قىلىشقا بەرمەي ئىمكان.
كېلۈرمەن سەن تۇرۇپتۇر دىدى، چىقتى،
نازارىنىڭ بېغىغا يۈردى، كەتتى.

يېتىپ باردى نازارىنىڭ بېغىغا،
تېخى كەلمەپتۇ ئۇ بۇ ياتىغىغا.
ناھايەت تېزلا يۇز تۇتتى شەھەرگە،
بېرىپ ئوردا، نازارىنى كۆرەرگە.

قىتئە

چۈن نەنىيمانەد بەندەرا، جايى گۈرىز،
دەست بىگىرەد، سىرى شەمشىرى تېز.
(كىشى قېچىشقا ئورۇن تاپالمىسا، ئۆزىگە كېلىۋاتقان ئۆتكۈر شەمشەرنىڭ بىسىنى قولى بىلەن تۇتىدۇ.)
——شەيخ سەئدى.

33. نازارى نەجات پەرىشتەسى

قەلەم كەل! تۆك كۆزۈڭدىن، ئۆز يېشىڭنى،
كۆتەرمە ھارغۇن بولساڭمۇ بېشىڭنى.
نەكىم ۋاقىتتۇر تولا نازۇك ۋە جىددى،
بىلۈرسەنكىم، نېچۈك بۇيرۇق قىلىندى.
بۇيرۇق تېز ئەرتىكى كۈنگە بېرىلگەن،
"ئېسىلسۇن ئەرتىلا دارغا" دېيىلگەن.
كىشىسى يوق ئۇنىڭ بۇ جايدا بىرمۇ،
ئۆلۈمگە ئۇلگۈرۈپ ئاتىسى كېلەرمۇ؟
تېخى بۇمۇ ئېنىق ۋە جەزمى ئەرمەس،
دېمەك، سەئىدىن ھەقىقى زار بىكەس...
شامال چىققان، توزاڭ-چاڭ، كۆك ئەمەس ساپ،
يېقىنلاشقان پاتار جايىغا ئاپتاپ.
گويا ئەرتە تۆكۈلۈر دەپ قىزىل قان،
شەپەقتىن گىرۋىكى كۆكنىڭ، قىزارغان.
شۇ ھالەتتە شەھەرنىڭ كوچىسىدا،
قىزىل چەكمەن چاپىنى ئۇچىسىدا،
كىيىنگەن ياپ-يېڭى، ئازادە ئوغلان،
كېتىپ بارىتى قاراپ ئوردىغا چاققان.
ئۇ ئوردا يېنىغا كەلگەن زامانى،

چىقىپ قالدى ناماز شامنىڭ ئەزانى.
دىمەك، كۈندۈز تۈگەپتۇ، كەپتۇ كېچە،
ھېچ ئىش ھەل بولمىدى، ئەپسۇس! تېخىچە.
كۆرۈپ ئۇ، ئوردىنىڭ دەرۋازىسىنى،
قاراۋۇلغا بېرىپ قىلدى سۆزىنى.
سۇرۇشتۇردى نازارىنى ئۇنىڭدىن،
دىدى: كەتكەن خېلى ئەۋۋەل بۇنىڭدىن.
يېقىن قالغاندا خۇپتەن نامىزىغا،
يېتىپ باردى نازارىنىڭ بېغىغا.
ئىشكنى چەكتى، چىقتى ئات باقارى،
ئۇنىڭدىن سوردى، بارمۇ دەپ نازارى.
جاۋاپ چىقتى ئۇنىڭدىن، ئۆيدە يوق دەپ،
ئىست! دەپ چەكتى غەمكىن ئاھ غەم يەپ.
سوئال قويدى كېلەر ئۇ دەپ قاچانراق،
دىدى: خۇپتەنگە چىقتى، تۇرۇڭ ئازراق.
ئوغۇل تۇردى كۆتۈپ ئىشك تۇۋىدە،
دىلدە قايغۇدىن ئوت، ياش كۆزىدە.
كۆتۈپ ئۇندا يېرىم سائەتچە تۇردى،
لېكىن بۇ ۋاقت ئۇڭا بىر يىل كۆرۈندى.
قاراڭغۇدىن كېلىپ چىقتى يورۇقلۇق،
ئىكى گەۋدە، بىرى پانۇس تۇتۇقلۇق.
"ئوغۇل" بىلدى يېتىپ كەلدى نازارى،
ۋۇجۇدى تىترىدى بىئىختىيارى.
ئۇلار دەرۋازا ئالدىغا كېلىشتى،

كىينىگەن، بىر "يىگىت بالا"نى كۆرۈشتى.
نازارىغا سالام قىلدى بۇ "ئوغلان"
جاۋاپ بېرىپ سالامغا، دىدى شۇئان:
تۇرۇپلاغۇ بالام ھىلە بۇ جايدا،
بۇنى ئاڭلاپ "ئوغۇل" ئەرز ئەيتتى شۇندا:
جاناپلىرىغا زۆرۈر بىر ھاجىتىم بار،
تاپالماي باشقا ھېچقانداق مەدەتكار.
ھوزۇرلىرىغا تۆكۈپ كەلدىم يېشىمنى،
قويارمۇ دەپ تۇزەپ، قاتقان بېشىمنى.
نازارى ئۇنى تەكلىپ قىلدى باققا،
ئۇنى باشلىدى مېھمانخانا ياققا.
ئىدى مېھمانخانا ئوبدان بېزەلگەن،
سەرەمجان قىلىنىپ رەتلەپ تۇزەلگەن.
ئانار گۈللۈق خوتەن گىلىمى سېلىنغان،
كىتاپلار تەكچىلەردە رەت تىزىلغان.
سېلىنغان شايى ئەتلەستىن يېكەندەز،
ئۇلۇغۋار تۇيغۇلار قىلماقتا پەرۋاز.
بولۇپ ئۆينىڭ ئىچى شەمئىدىن مۇنەۋۋەر،
ئىدى بىر شائىرانە ھىسقا مەزھەر.
نازارى قىلدى تەكلىپ ئولتۇرۇشقا،
"ئوغۇل" ئۇنىماي ئەدەپسىزلىك قىلىشقا،
قولىنى قوشتۇرۇپ ئۇ، تۇردى ئۆرە،
گويا خىزمەتتە تۇرغاندەكلا چۆرە.
بېشىدىن ئالدى ئۇ، سەرپوش تۇماقنى،

چىقاردى پۈتتىكى ئەرچە ئاياقنى.
نازارى كۆردى، تۇغدى بىر تولۇن ئاي،
كۆزى نەرگىس، لېۋى لەئل، قاشلىرى ياي.
ئۆزى، سۇمبۇل چېچىدەكلا پەرىشان،
كۆرۈپ بۇ ھال، نازارى قالدى ھەيران.
بۇ ھەيرانلىقنى "ئوغلان" ئۆزى بۇزدى،
ئۇ، غۇنچە لېۋىدىن سۆز دۇررى تىزدى،
دىدى، تەقسىر ئېغىر كۇن باشقا چۈشتى،
ئەجەلنىڭ تىرنىغى جانغا يېپىشتى.
بۇ كۇن شاگىرتلىرى سەئىدىن بېشىغا،
ئۆلۈم چۈشتى. سۈرۈلدى دار قېشىغا.
بولۇپ دۇچ ئۇ، ئايانچلىق بىر زۇلۇمغا،
ھۆكم قىلىنىپتۇ ئەرتە ئۇ، ئۆلۈمگە.
قىلىپ قىسقا ۋە لېكىن بەك ئۇقۇملۇق،
نازارىغا دىدى بولغانىنى تولۇق.
ئۆزىنىڭ كىملىگى، نىمەلىگىنى،
ئۇنىڭ نىمە ئۈچۇن ھۆكم بولغانلىغىنى،
نېچۇن ئۆزىنىڭ ئەرەنچە كەيگىنىنى،
بۇ دەرگاھقا نېچۇن كەلگەنلىگىنى.
نازارىنى نېچۈك بىلگەنلىگىنى،
ئۇنى سەئىدىنىڭ ئۇستاز تۇتقىنىنى.
ئۆزى ئويلاپ بۇ يەرنى تاپقىنىنى،
بۇنىڭدىن باشقا چارە يوقلىغىنى.
بايان قىلدى جاكاچىنىڭ سۆزىنى،

ئۇنى ئاڭلاپ نەچۈك ياسىدى ئۆزىنى.
يىغىنچاقلاپ ئۇنىڭغا دىدى بىر-بىر،
سۆزىڭ قىلدى يىغى ئاھ بىرلە ئاخىر...
دىدى گەر ئۆزلىرى سالمىسلا قول،
مۇقەررەر ئەرتەلىككە ئۆلىدۇ ئول.
نازارى دىدى قىزغا ئاپىرىن كۆپ،
ئۇنى قىلدى ۋاپادارلىققا مەنسۇپ.
دىدى كۆڭلىدە چىندىن باركاللار،
ئەگەر بولسا مۇشۇ روھتا ئايالللا...

رۇبائى

گەر بولسا قىزىڭ، مۇشۇ گۈزەل قىزدەك خوپ،
چىن ئەھدۇ ۋاپاغا مېھر بىرلە مەنسۇپ.
جان نەقدى ئۇنىڭ نىسارى بولسا ئەرزىر،
نە بەخت ئۇڭاكىم، بولسا بۇنىڭدەك مەھبۇپ.

بۇنى ئاڭلاپ نازارى دىدى ۋاي، ئىسىت،
ياماڭ ۋاقتا يامان كەلدى شارائىت...
ۋاقىت تاركەن، نىمە قىلساقكەن ئاخىر،
بۇنىڭغا قىلغۇلۇق ئەمدى نە تەدبىر؟
سېپىل سوقماقتا بۇزغۇنچى دىيىلسە،
ئۇ بىر بەگنى ئۇردى دەپ كۆرسىتىلسە،
بۇنىڭ ئاستىدا باردەك باشقا مەقسەت،
قىلىنغان خەلقنى قاتتىق چۈچىتىش قەست.

دىدىيۇ، ئاق ساقىلىنى تۇتاملاپ،
خىيالغا چۆمدى، كەتتى چارە ئويلاپ.
تەپەككۇر بىرلە ئاز يۇمدى كۆزىنى،
مۇشۇنداق باشلىدى ئۇ ئۆز ئويىنى:
دىدى بولغان ئىكەن بۇ خىلدا بۇيرۇق،
ھاكىم بەگدىن بۆلەك، بۇكا ئامال يوق.
زوھۇرىدىن ھاكىمنى تاپمىغۇنچە،
ئۇنى بۇ ئىشتىن ئاگاھ قىلمىغۇنچە،
بۇ ھادىسگە بۆلەك چارە تېپىلماس،
بۆلەك ئەرباپلار بۇ ئىشنى توسالماس.
بولۇپ قالدى قىزىم ئەمدى نىسپى شەپ①
تېپىپ بولمايدۇ ھازىر بەگنى ئىستەپ.
بولۇر مۇمكىن كۆرۈشكە بەگنى ئەرتە،
باراي مەن "مىرغەزەپ"② ئۆيىگە شۇ پەيتتە.
ئۇكا دەي، قايتا بۇيرۇق بەرمىگۇنچە،
كۆرۈشۈپ بەگ بىلەن مەن كەلمىگۇنچە،
ھۆكۈم ئىجرا سىنى ئۇ ئارتقا سوزغاي،
ئۇمىت كى شۇ بىلەن سەئىدىن قۇتۇلغاي.
دىدى ئۇ، ئورنىدىن قوزغالدى دەرھال،
قىزىم بۇگۈن ئۆزۈڭ بۇندا قۇنۇپ قال.
ھەرەمخانەدەكىلەرلە بولۇپ جۇر،

---

① نىسپى شەپ — يېرىم كېچە.
② مىرغەزەپ — غەزەپ باشلىغى.

بۇگۈن سەن ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ تۇر،
قىلىپ خىزمەتچىسىنى ئۆزىگە ھەمرا،
چىقىپ كەتتى ئۆيىدىن، ئۆزى ئاگاھ.
رابىيە قالدى يىغلاپ دىلى قانلىق،
نىمەدەر مىرغەزەپ بەگ دەپ گۇمانلىق.
ئەگەرچە كەلدى شائىر بەك كېچىكمەي،
كۆرۈندى بەك ئۇزۇن رابىيەگە، كەلمەي.
كېچىككەندەك كۆرۈندى ئۇ ناھايەت،
مۇشۇ ئاز ۋاقىت ئۇنا بولدى قىيامەت.

قىتئە

ھەر كۆڭۈلكىم بولسا ئۇ، بىر ئارزۇغا ئىنتىزار،
بىر سېكۇنتى، سائىتى، بىر سائىتى بىر كۈنچە بار.
دىل قۇشى گەر ئىنتىزارلىق قەپەسگە چۈشسە ئۇ،
يېگىدىن قەپەسكە چۈشكەن قۇشقا ئوخشا، بىقارار.

خىلى ۋاقىتتىن كېيىن كەلدى نازارى،
دىدى: بەردى قىزىم بەخت بىزگە يارى.
بار ئىكەن مىر غەزەپ ئۆزىنىڭ ئۆيىدە،
ھۆكۈمىنىڭ ئەرتە ئىجراسى كويىدە،
سەممى ئىلتىماس قىلدىم ئۇنىڭغا،
بۇ ئەھۋالنى چۈشەندۈردۇم بۇنىڭغا.
دىدىم مەن، ئەرتە بەگ قېشىغا بارۇرمەن،
بۇ ھەقتە ئىلتىماسىمنى سۇنۇرمەن.

قىلىڭ تەخىر، يېنىپ مەن كەلگۈچىلىك،
ھاكىم بەگنىڭ سۆزىنى ئۇققىچىلىك.
بىھەمدىلا سۆزۈمگە رازى بولدى،
"ئېسىش" مەن كەلمىگۈنچە توختىتىلدى.
قىزىم، ئەمدى خۇدايىم يار بەرسە،
ھاكىم بېگىم سۆزۈمنى توغرا كۆرسە،
مېنىڭ بۇ ئىلتماسىم بولسا مەقبۇل،
ئەجەپ ئەرمەس قۇتۇلسا داردىن ئول.
مەن ئويلايمەنكى رەت قىلماس سۆزۈمنى،
قىلار ئەلۋەتتە ھۆرمەت بۇ يۈزۈمنى.
قىزىم، بىرئاز خاتىرجەم بول، ئارام ئال،
ئۇمىدىم شۇكى، بولغان ياخشى ئەھۋال،
سەھەردە ئوردىغا بىللە بارۇرمىز،
ھاكىمنىڭ ئالدىغا بىللە كىرەرمىز.
يىگىتلىك كىيىمىڭنى سەن كىيۈرسەن،
بايىاتىن كەلگىنىڭدەك ياسىنۇرسەن.
ئۇنىڭ دەيسەن ماڭا ئېيتقان سۆزۈڭنى،
ھولۇقماستىن تۇتۇپ مەھكەم ئۆزۈڭنى.
شۇ چاغدا مەن بولۇرمەن ئىلتىجادا،
"ئېنىقلايلى بۇ ئىشنى" دەپ دۇئادا.
ئېنىقلاشقا كۆنۈپ بۇيرۇق بۇزۇلسا،
بۇگۈن سەئىدىن ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇلسا،
بولۇشى ھەل بۆلەك ئىشلارنىڭ ئاسان،
ھاشار بولسۇن ۋە ياكى بولسا زىندان.

بۇ ئىشلار ئاچقۇچىدۇر، قولىمىزدا،
توسالماس بىزنى ھېچكىم يولىمىزدا.
ھەرىمگە بۇيرۇدى خىزمەتچى بىرلە،
دىدى: ئۇخلا قىزىم، ئۆي ئىچى بىرلە.
رابىيە تۆكتى ئۇمىتۋار يېشىنى،
دىدى رەھمەت، ئېگىپ غەمكىن بېشىنى.
چىقىپ كەتتى نازارىنىڭ قېشىدىن،
بېغىر پارە، زامانىنىڭ گەردىشىدىن.

كەل ئى ساقى، ماڭا سۇن جامى-ئۇمىت،
نىتاڭكىم بولمىغايلار، بولار نەۋمىد.
ئەمەستىم مەن، شاراپىڭنىڭ خۇمارى،
ئېتىلگەچ ئەكس كۆز ئالدىمدا نازارى.
ئۇنىڭ ئىنسانى مەيدانىنى كۆرگەچ،
بۇيۇك شەپقەتلى ۋىجدانىنى بىلگەچ،
كۆتەرمەكچى ئۇنىڭ شەئنىگە بىر جام،
كۆرۈلسۇن مەڭگۇ تارىخ ئۆزرە بۇ نام.
قارا، رابىيە قانداق ئىزتىراپتا،
نېچۈك ئەندىشىدە كۆڭلى شۇ تاپتا.
زۇلۇم تىغى ئەسرى زار سەئدىن،
ئۇمىتسىز قانچىلىك، شىرىن جېنىدىن؟
بولامدۇ قىلغىلى ھالىن تەسەۋۇر،
خەتەر، قايغۇ بۇلاردا قانچىلىك زور.
نېتاڭكىم قىلسا خوش سۇنغان شارابىڭ،
قۇتۇلسا بۇ ئىككى باغرى كاۋابىڭ...

غەزەل

يار بولساڭ رابىيەدەك يار بـول دار ئالدىدا،
گۈل يۈزۈڭ كۈلگەي سېنىڭ، شۇ چاغدىلا يار ئالدىدا.

يار قانداق يارمەن دەپ يارلىق دەڭلا قىلۇر،
بولمىسا يارىغا ياۋەر، يار دەرتمەن چاغدا.

بىۋاپالىقتۇر كېپىلەكتەك چېمەنده گۈل ئۆزە
قونسايۇ، بولسا ھەمشە نەشتىرى گۈل باغىدا.

گەرچە دەر، ئاچىلمىدى مېھرو ۋاپانىڭ بىر گۈلى،
ھېچقاچان، ئەگرو ماڭار، بۇ كاج زامانىنىڭ باغدا.

لېكىن بولدى رابىيە مېھرو ۋاپانىڭ بىر گۈلى،
مەڭگۈگە چاچقان ۋاپا بويىنى قەشقەر باغدا.

بۇ ۋاپا باغدا ئۆسكەن غۇنچە ھەرگىز قىلمىدى——
بىۋاپالىق، بولسمۇ قان باغرى دەرد تىرناغدا.

كۆر نېچۈك چاچتى نۇرىنى بۇ ۋاپانىڭ مەشئىلى،
پارى قالغاندا ئەبەتكە، يوقۇلۇشنىڭ شامدا.

34. قايتقان ئوق ۋە هاياتلىق ئەلچىسى

2258 بۇ بەگلەر ياقىن تۇتسا ئەزگۈ كىشى
ئاتى ئەزگۈ قالدى ھەم ئەل كۈن ئىشى،
يەشمىسى: ئۆزىگە يېقىن تۇتسا ياخشىنى خان،
تېپىپ ياخشى ئات، ئەل تۇزلەر ھامان.
——«قۇتادغۇ بىلىك».

كەل، ئى نەققارەچى چال شادىيانە،
خوشاللىقتىن بىرۇر ناغراڭ نىشانە.
چىقار ناغراڭنى قەشقەر پەشتاقىغا،
ئۇرە! چىقسۇن ئۇنى، كۆكنىڭ تاقىغا.
ئۇرە! ناغراڭنى قەشقەر ئەھلىگە ئەيت،
بۇگۈن ماتەم ئەمەس، بەلكى ئىرۇر ھەيت.
خەلق كۆرىدۇ نىجاتلىق ئەلچىسىنى،
ئىتتىغان ئوقنىڭ ئارتقا قايتقىنىنى.
چىلىنسا شادىيانە گەر سەھەردە،
سۆيۈنچى بەلگىسدۇر بۇ شەھەردە.
شۇڭا سەن شادىيانەڭنى تازا ئۇر،
بۇگۈن ھېيت، ئىككى ئاشىققا قاراپ تۇر.

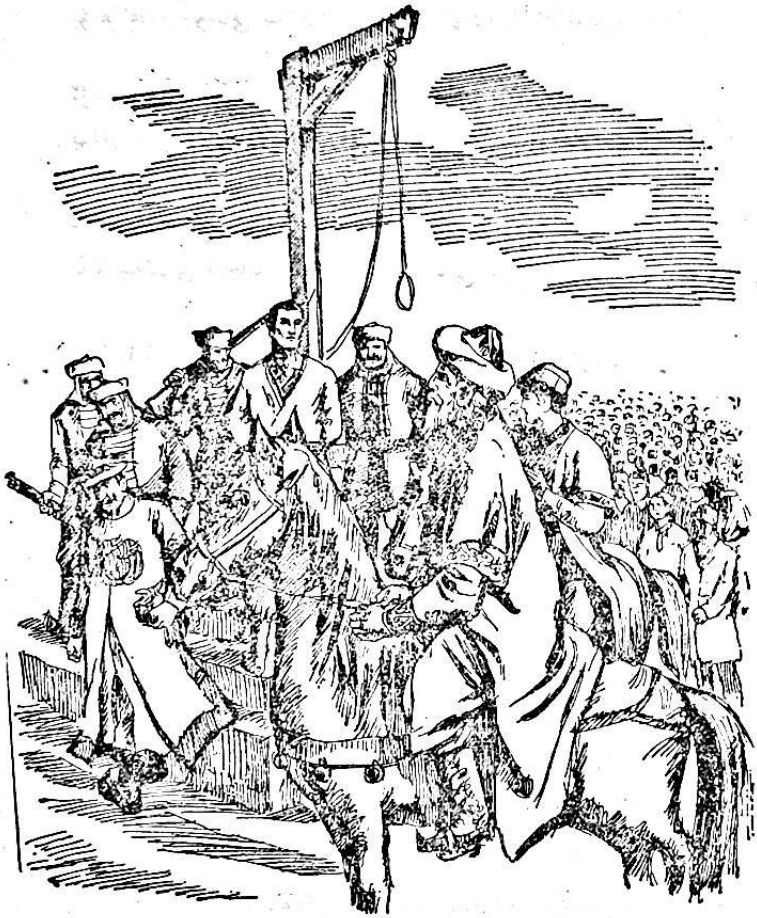
رابیه تۇن بویی بىر يۇممىدى كۆز،
بۆلەكلەر ئۇخلىدى، ئەيتىلمىدى سۆز.
يۇزى كۆكنىڭ، قارايغان خۇددى قۇندۇز،
ياقۇتتەك تاۋلىنىپ تۇرماقتا يۇلتۇز.
تېخىچىلا خەۋەر يوق ئەردى تاڭدىن،
ھاۋا بەك ساپ، ئەسەر يوق ئىدى چاڭدىن.
قوپۇپ قانچە قېتىم چىقتى تالاغا،
يۇگۇرتتى كۆزىنى ئۇ، ساپ ھاۋاغا.
بۇ تاڭغا ئىككى خىل ئويدا ئىدى ئۇ،
بىرى پات ئاتسا، بىرى ئاتمىسا ئۇ.
"ھاكىم بەگ ئەمر ئېتەر ئېسىلمىسۇن" دەپ،
خىيالنى قىلسا، دەيتتى: "ئاتمىدى زەپ".
ئەگەر ئۇ ئويلىسا كۆڭلىدە دارنى،
"ئېسىلسۇن ئەرتە" دىگەن شۇم قارارنى.
يۇرىگى ئەرسىقىپ بەك ئەنسىرەيتتى،
تاڭ ئاتماي مەڭگۇ بولسۇن كېچە، دەيتتى.
پەلەك چاقى بۇگا باغلىق ئەمەسقۇ،
نە بولسۇن ھەر قاچاندا تاڭ، ئاتار ئۇ.
قىلىپ ماڭغاندا زور قىرغىن چىڭگىزخان،
ئېقىتىپ سۇنىڭ ئورنىغا قىزىل قان.
ئەمىر تۆمۈرمۇ ئەلگە رەھىم ئەتمەي،
ئادەم كاللىسىدىن ياسىغاندا پوتەي.
ئاتالمىش مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى،
ۋەتەنگە يەتكۈزۈپ قاتتىق خارابى.

قۇرۇلدى ھەر تەرەپتە مىڭلىغان دار،
جاھان بولدى كىشىلەر كۆزىگە تار.
ئوغۇل-قىزلار يېتىم بولدى، ئايال تۇل،
كېسىلدى باش، ئويۇلدى كۆز، سۇندى قول.
بولۇپ كەتتى ۋەتەن شۇ خىلدا ۋەيران،
كى، قالدى چەرخ زالىم، بۇڭا ھەيران.
بولۇپ تۇرغاندىمۇ شۇنداق زۇلۇملەر،
كۆرۈلۈپ تۇرسىمۇ ناھەق ئۆلۈملەر،
يانا شۇ چاغدىمۇ بۇ تاڭلار ئاتقان،
قۇياش ئۆز نۇرىنى شۇنداقلا چاچقان.
رابىيە گەرچە شۇنداق ئويلىناتتى،
پەلەك چەرخى يانا ئۇ ئايلىناتتى.
قۇياش شەرقتىن نۇرىن چاچتى ئېخىرى،
قارا كېچىنى يورۇتتى سۇبھى نۇرى.
ئۇيۇقتىن كۆتۈرۈلدى تۇغدى چولپان،
چىقىپ كەتتى پۈتۈن مەسچىتتە ئەزان.
سەھەردە ئورنىدىن تۇرغان نازارى،
ئىدى، شۇ تاڭ ئېتىشىنىڭ ئىنتىزارى.
قىچىرتقۇزدى رابىيەنى ھەرەمدىن،
سوراپ چىقىپ ھال ئەھۋالنى سەنەمدىن.
دىدى: تېز بول قىزىم ئەرچە كىيىنگىل،
ئېلىپ مەشئەلنى، ماڭ ئارقامدا دادىل.
بېرىپ مەسچىتكە تاڭ نامازىن ئوقۇيمىز،
ھاكىمنى تاپىمىز بۇ ھالنى دەيمىز.

چاپان بازىرى جامئگه كەلدى شائىر،
ناماز ئوقۇدى بىرئاز ۋاقت قىلدى تەخىر.
ئۆزى ئىشقا كېلۇر ۋاقتىدىن ئەۋۋەل،
يېتىپ كەلدى ئۇ، ئوردا ئالدىغا دەل.
سالام ھۆرمەت بىلەن قىلدى قاراۋۇل،
بىرىپ ئۆتتى سالامغا جاۋاپ ئول.
ئۇدۇل ماڭدى ئۇ ھاكىم بار ھەرەمگە،
دىدى ياساۋۇلغا، "ئېيتقايلا بېگىمگە،
نازارى بەك مۇھىم بىر ئىشقا كەپتۇ،
كۆتۈپ رۇخسەت، مانا ئىشكتە تۇرۇپتۇ".
ياساۋۇل "خوش" دىدى ۋە كىردى، كەتتى،
ناھايەت تېزلا قايتىپ چىقتى ئەيتتى:
"قېنى كىرگەيلا" دەپ قىلدى ئىشارەت،
بۇنى ئۆزىگە بىلىپ ياخشى بىشارەت.
ئوغۇلنى بىللە ئۆز يانىغا ئالدى،
زوھۇرىدىن ھاكىم قېشىغا ماڭدى.
بۇ جايدا قىلمىز بۇ سۆزنى قىسقا،
ۋاقت تار بەكمۇ، بولمايدۇ سوزۇشقا.
زوھۇرىدىن ئۇنىڭ شان-شەۋكىتىنى،
ئۇنىڭ ئوردا بىناتى قىممىتىنى،
بېرىشكە ئۇنا ئوبراز، ۋاقتىمىز يوق،
نازۇك شۇنچە مۇھىم بىر ئىش تۇرۇقلۇق...
مەئلۇمكى، سالام قىلدى نازارى،
يېنىدا ياش "يىگىت" — سەئىدىنىڭ يارى.

سالامغا جاۋاپ بەردى بەگ ھاكىم،
بېشىن ئەگدى ئۇنىڭغا قىلدى تازىم.
شائىرنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ ئەتتى،
نازارىۋ ئولتۇرماي قىزنى كۆرسەتتى.
دىدى "بۇ قۇللىرىنىڭ باردۇر ئەرزى،
بۇ قۇل تا بولمىغۇنچە ئۆزى رازى،
تۇرۇرمەن ئۆرە، ئولتۇرمايمەن شاھىم،
سائادەت بەرسۇن ئۆزلىرىگە ئىلاھىم".
دىدى ئۇ رابىيەگە قېنى، ئەرز ئېيت،
سۆزۈڭنىڭ سورتى، زاتىڭنى كۆرسەت.
رابىيە ئەرچە كەيگەن تونىنى سالدى،
بېشىدىن ئەر كىيەر سەرپۇشنى ئالدى.
گۈزەل بىر ھۆر زوھور قىلدى ئۇچىدىن،
بۇنىڭغا قالدى ھەيرەتتە زوھورىدىن.
شائىرغا قارىدى ئۇ، بۇ نە ئىش دەپ،
رابىيە ئاچتى سۆزگە، تەۋرىتىپ لەب.
بايان قىلدى ئۇ، ھەممە ئىشنى بىر-بىر،
مۇشۇنداق ئىلتىماسنى قىلدى ئاخىر:
سورايمەن قايتا بىر تەپتىش بولۇنسا،
ئۆلۈمنىڭ بۇيرۇغى بىكار قىلىنسا،
ئەگەر ئۆلتۈرگۈلۈكتۇر ئۇ، كېچىكمەس،
ۋەگەرنە ئۆلسە ئۇ، ئورنىغا كەلمەس.
زوھورىدىن ھاكىم ئويلاندى بىرئاز،
دىدى: پەرماننى شۇنداق قايتىدىن ياز.

ئۆلۈمنىڭ بۈيرۈغى بىكار قىلىنسۇن،
تۈتۈپ زىنداندا قايتا تەكشۈرۈلسۇن.
نازارى يازدى بۈيرۈقنى قولىچە،
زوھوردىن ئۈگا، باستى موھۇرچە.
دۈگا قىلدى رابىيە ھەمدە شائىر،
دىيشتى بارلى مەيدانغا ھازىر.
تۈرۈپتۇ ئۇ بىچارە، دار تېگىدە،
قۈتۈلدۇرلى ئۇنى جېنىنىڭ بېرىدە.
بېشىنى لىكشتىپ ئۇ، قىلدى رۇخسەت،
بېرىكلار تېزلا دەپ قىلدى ئىشارەت.
چىقىپ رابىيە ئەر كىيىمنى كەيدى،
ئېلىپ بۈيرۈقنى، قايغۇسى كەمەيدى.
ھاسىل بولدى بۇنىڭدىن خوشلۇق ئانچە،
تېنىنى باستى تىترەك قىلسا شۇنچە.
تاپالماي قالدى ھىسسىياتىنى دەرگە،
شائىرغا خوشلۇقىن ئىزھار ئېتەرگە.
ئىككىسى چىقتى دەرھال ئوردىدىن تېز،
نازارى ۋە كىيىنگەن ئەرچە بىر قىز.
ناھايەت تېز ئىگەرلەتتى ئىككى ئات،
بولۇشۇپ يېڭى بۈيرۇقتىن تولا شات.
بۇراپ مويدۇڭزاغا ئات تىزگىنىنى،
ناھايەت تېز قويۇپ بەردى ئېتىنى.

غەزەل

خەتەرلىك نەرسە دۇشمەن، بولما غاپىل، ئۆزنى ئاسراشتىن،
بۇ ھالغا ئۇچرىدى سەئدىن چۈپان كەپىدە ئۇخلاشتىن.

ئۇنىڭغا يۇرتلىقى جابىر قۇردۇردى ئىگىز دارنى،
بولۇر ھەر ئاغرىق ئاشتىن، ھەر بالا كەلسە قېرىنداشتىن.

خالاسلىق دۇشمىنىڭدىن ئىستىسەڭ تۇتقىل ۋاپالىق دوست،
مانا سەئدىن نىجاتلىققا ئېرىشتى ياخشى يولداشتىن.

ھاياتتا ئەقىل-تەدبىرنى قولۇڭدىن بەرمىگىل زىنھار،
چۈشەر قاپقانغا يولۋاس، بولسا غاپىل ئۆزنى ئاسراشتىن.

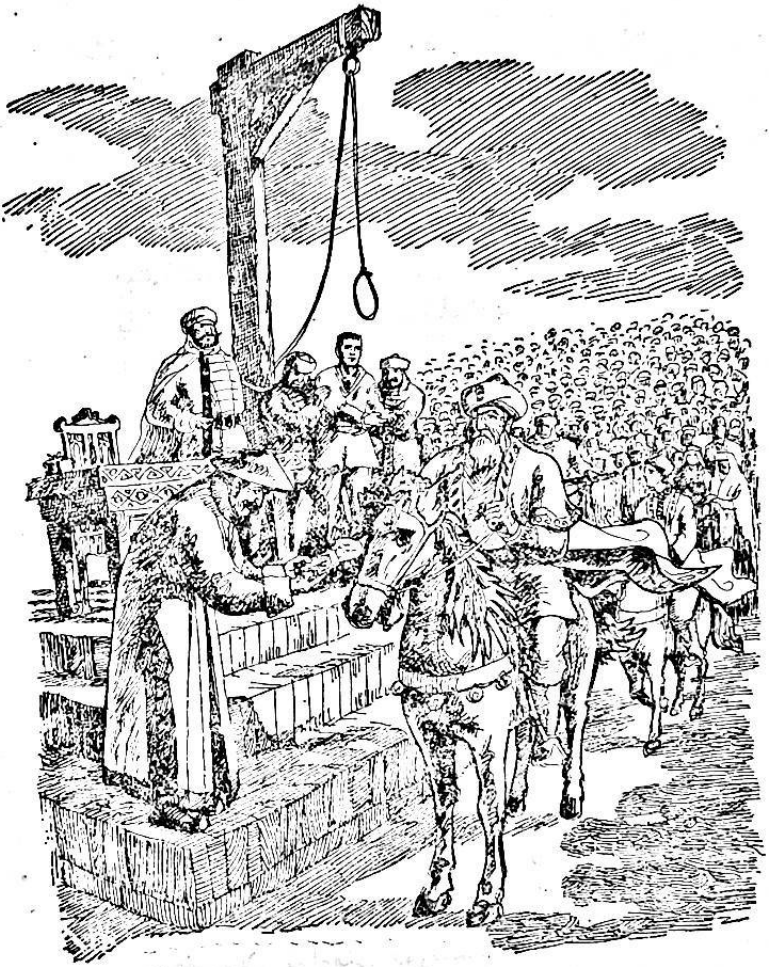
ئەجەپمۇ بىر رىزالەتكە يېتەكلەر شەخسى دۇشمەنلىك،
مەگەر كىم باغرى دۇشمەنلىك قۇرۇلغاندۇر قارا تاشتىن.

ۋاپا، مېھرو-مۇھەببەتنىڭ سۈيى ئۇ بىر شىرىن سۇدۇر،
قۇيۇلسا قايسى گۇلغا، ياشنىتۇر ئۇنى يېڭىۋاشتىن.

ئەگەر مېھرو-ۋاپالىق چىن يۈرەك بىر ئاشنا تاپسام،
ئۇنى دەيتتىم قەدىرلىك ھەم باھالىق لەئلۇراست تاشتىن.

35. سۇنغان دار، ئۇزۇلگەن سىرتماق

ئى قەشقەر، سەن تولا ئىشلارنى كۆرگەن،
ئاجايىپ زور ۋەقەلەرنى كۆچۈرگەن.
بېشىڭدىن ئۆتتى نە-نە بەخت-سائادەت،
يانا كەچتى تولا شۇملۇق شاقاۋەت.
لېكىن شۇ تاپتىكدەك بىر ئەجەپ ھال،
مۇشۇنداق قورقۇنچلۇق، قىزىق ئەھۋال،
بولۇپمۇ ئىشق بىلەنلا يۇغۇرۇلغان،
مۇھەببەت ئۇچقۇنىدىنلا تۇغۇلغان،
سېنىڭ تارىخلىرىڭدا كۆرمىدۇق بىز،
ئىشقلىق ھادىسە ئۇچراتمىدۇق بىز.
بىر ئاشىق ئىشق سەۋەبلىك دار ئاستىدا،
بىرى ئاشقىنى ئېسىشقا دار قۇرۇلغان،
يانا بىرى سەۋەبلىك قۇتقۇزۇلغان.
تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدىغان يول—
بىلەن كەتتى ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ ئول.
چىققۇچىلار ئۆلۈمنى كۆرمىز دەپ،
يېنىشتى ئۇلار ھەيران، قولنى چىشلەپ.
ئى ئىلھام، سەن كېشىپ بارسەن قەيەرگە.

كىرىش ئەمدى بۇ ۋەقەنى يېشەرگە.
ئىشتىكلار، نازارى بىرلە ئوغلان،
قاراپ مويدۇڭزاغا ئېتىنى چېپىشقان.
ئۇلار يولدا كېتىپ بارغان چېغىدا،
بۇ يولنىڭ ئىچىدە ھەم قاسناغىدا،
مويدۇڭزاغا ئاقماقتا ئىدى ئادەم،
قېرى، ياش ئايرىماستىن ئەر-خوتۇن ھەم.
جاكاچىلار يانا توۋلاپ جاكانى،
كېچە نىمىنى دىسەلەر، دەيتتى ئانى.
خالايىقلار كېتىپ بارىدۇ مىغلداپ،
دىسەكچى بىرلە پاششەپ ئەلنى زورلاپ.
نىمە بولسا يىغلىدى نۇرغۇن ئادەم،
يامانى، ياخشىسى، دىۋانەسى ھەم.
سېپىل سوققان نەچە ئۇن مىڭ ھاشاچى،
بۇلارنى قېچقىرىپ كەلدى جاكاچى.
ئىدى، مەقسەت ئېسىلسا دارغا سەئىدىن،
سېپىل سوققانلار ئىبرەت ئالسۇن ئاندىن.
سوقۇشتىن بۇ سېپىلنى تارتمىسۇن باش،
بىلىپ قويسۇنكى، باش تارتسا كېتەر باش.
مانا مويدۇڭزا تولدى كىشىگە لىق،
ئىگىز دار ئورتىدا، سىرتماق سېلىنغلىق.
كىشىلەرنىڭ كۆزى چۇشكەندە دارغا،
ئوقۇيتتى بارلىغى لەئنەت جاىبرغا.
ئۇلار دەيتتى: ئۇ ئىت گەر قىلمىسا قەست،

ئۇنى سەئدىن ئۇرمايتتىكى، ئەمەس مەست.
ئۆزۈمگە كەتتى سەئدىن، ئىست! ناھەق،
ئۆزۈم لايىق ئەمەس بۇ ئىشقا مۇتلەق.
بىرى مۇنداق دىسە، دەيتتى بىرى چىن،
ئۇلار دەيدۇ "جازاسىز قالسا سەئدىن،
سېپىلگە ئىشلىمەيدۇ خەلقلەر" دەيدۇ،
شۇڭا ناھەق، ئادەم بېشىنى يەيدۇ.
بۇلارنىڭ قېشىدا تۇرغان بىر ئادەم،
دىدى: بۇندىن بۆلەك بار باشقا سۆز ھەم،
ھۆكۈمنىڭ ئاستىدا بىر سۈيقەست بار،
ئۇنى جابىر دېگەن ئىست، قىلغان تەييار.
يىگىتنىڭ بىر گۈزەل مەشۇقى بولغان،
جابىر كېلىپ ئۇنىڭغا قولىنى سوزغان.
بۇ ئىككىسى كۆيۈشكەن بىر بىرىگە،
ئاتا كۆنمەي بولارنىڭ سۆزلىرىگە.
جابىرغا قىزىنى بەرمەكچى بولغان،
ياقۇپ، جابىر ئارا زور توي قۇرۇلغان.
نىكاھ ئاخشاملىقىدا بۇ يىگىت، قىز،
يوقالغان ئۆيلىرىدىن ئىز-دېرەكسىز.
جابىر بەگ مانجۇلارنىڭ بىر ئىنتىنى،
بۇ كۆكچى يۇرتىدا گەپ-سۆز شۇنىڭتى.
قارا ئۆيگە بۇ سەئدىنىنى سولاتتى،
بىرەر يىل بولدى ئۇ، زىنداندا ياتتى.
چىقىپ قالدى ھاشار بەختىگە مۇنداغ،

دىدى: سەئدىننى كەلدى يوق قىلىش چاغ.
ئۇنى مەجبۇرى ئىشلەشكە ئەۋەتتى،
ئۇرۇپ، تىللاشنى دوغىغا ئۇگەتتى.
سېپىلدا تېچ توپا يۇتكەن كىشىگە،
ئۆزىنى كۆرسىتىپ تەگدى چىشىگە.
بۇ ياش ئاشىق ئىلاجسىز ئۇنى ئۇرغان،
لېكىن ئۇ ئۆلمىگەن، جان تەندە تۇرغان.
بۇنىڭ ئاستىدىمۇ جابىر قولى بار،
بېرىپ نۇرغۇن پارا، قۇردۇردى بۇ دار.
مۇشۇنداقتۇر بۇلارنىڭ ماجاراسى،
گۇناھكاردۇر مۇشۇ جابىر ئاساسى.
بۇلار ئاڭلاپ دىدى: "زالىمغا لەنەت،
تېپىپتۇ-دە، ئۇ بەدبەخ ياخشى پۇرسەت."
مۇشۇ ھالەتتە خەلق توپى بۇزۇلدى،
بويۇن، كۆزلەر، شەھەر يېقىغا بۇرۇلدى.
قىرق، ئەللىكچە چېرىكلەر كەلدى ئاتلىق،
بۇلارنىڭ بارلىقى پۇتكۇل قوراللىق.
ھارۋا، چېرىك بىرلە ئۇرالغان،
ئۇنىڭ ئۇستىگە بىر كاجاۋا ياسالغان.
كاجاۋا ئىچىگە سەئدىن ئېلىنغان،
قول-پۇتىغا كويزا-ئىشكەل سېلىنغان.
بېشىغا بىر مېتىر تاختا قادالغان،
بۇ تاختايغا ئۆلۈم ھۆكمى يېزىلغان.
ئۇنى خەلقلەر ئاتايدۇ خان ئوقى دەپ،

قادالسا خان ئوقى، بولمايدۇ سۆزلەپ.
نىمە يازسا، شۇ ئىشنىڭ بولغىنى شۇ،
شۇ تاختا مەزمۇنىنى قىلغىنى شۇ.
ھارۋا كەلتۈرۈلـدى دارىنىڭ ئاستىغا،
ئۆلۈم پۈرىدى كىشىلەر بۇرىنىغا.
كىشىلەر قوزغۇلۇشتى قوپتى شۇئان،
چېرىك، يايى چېپىشتى ئاتـنى ھەر يان.
تاياق، توقماقلار، دەشنام، تىل، ھاقارەت،
تېچلاندى ئۇنى، خەلقنىڭ ناھايەت.
تىكىلدى خەلق كۆزى سەئىدىنگە، دارغا،
ھەممىسى شۇڭ، ھۇشى يوق سۆز قىلۇرغا.
ئۆتەتتى ئۇلارنىڭ پىكرى ئويىدىن،
ئىستىكىم كەتتى ياش ئوغلان بۇ سەئىدىن.
قېلىپ قالدى يانا بىرنەچچە مىنۇت،
ئۇنىڭ جاللات قىلۇر دار ئۆزرە نابۇت.
ئۆتۈپ كەتتى يېرىم سائەتچە ۋاقت شۇڭ،
تېخىچە بولمىدى ئىجرا بۇ بۇيرۇق.
پىچىرلاشلار خالايىق ئىچرە بولـدى،
كۇسۇلداشلار، جاۋىلداشلار كۆرۈلدى.
بۇلارنىڭ كۆتۈشى بەك ھەددىدىن ئاشتى،
جاللاتلار مىرغەزەپ بەگكە قاراشتى.
ۋە لېكىن مىرغەزەپمۇ چىدىيالماي،
تۇراتتى ئۇ، شەھەردىن كۆزنى ئالماي.
يىغلىغان ئەل بولۇشتى تازا ھەيران،

نەچۇن ئىجرا قىلىنمايدۇ بۇ پەرمان.
شۇ ھالەتتە كۆرۈندى ئىككى ئاتلىق،
ئېچىشتى ئاتقا يول تۇرغان خالايىق،
بۇ ئاتلىقنىڭ بىرى شائىر نازارى،
بىرى مەھكۇم يىگىتنىڭ ئىدى يارى.
بۇلارنىڭ كېلىشى دىققەتنى تارتتى،
نازارى مىرغەزەپكە خەت ئۇزاتتى.
ئېلىپ خەتنى كۆرۈپ ئۇ، قىلدى قۇللۇق،
ئۇنى ئاچتى، ئوقۇدى: يېڭى بۇيرۇق.
بۇنى كۆرگەچ ئۇ، باقتى خەلقە شۇئان،
دىدى: كەلدى مانا بۇ يېڭى پەرمان.
ئۆلۈم ھۆكمى پۈتۈن بىكار قىلىنغان،
يانا تەكشۈرگىچە ھۆكۈم بولىدى زىندان.
كېتىلسۇن ئۇ ئېلىنىپ دار تېگىدىن،
قىلىنۇر قايتا تەپتىش ئەمدى سەئىدىن.
چۈشىرلاپ كەتتى قۇشقاچتەك خالايىق،
دىيىشتى "ئەمدى بولدى بۇ مۇڭاپىق".
شۇ بىرلە ئۆتتى جاللاتنىڭ قولىدىن،
يانا زىندان باقار ئىلكىگە، سەئىدىن...
بۇنى ھارۇا بىلەن زىندانچى ئالدى،
يانا چېرىك بىلەن زىندانغا ماڭدى.
بۇ قەشقەردە نازارى مەشھۇر بولغاچ،
تولا كىشىلەرگە ئۇ، ياخشى تونۇلغاچ،
ئۇنىڭ بۇ جايغا ئاتلىق كېلىشىنى،

"گۇناھكار"نىڭ ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇشىنى،
نازارىنىڭ ئىشى دەپلا بىلىشتى،
تولا رەھمەت ئوقۇپ تەھسىن قىلىشتى.
دىيىشتى شاھ ۋەزىرى بولسا ئاقىل،
بولۇر دانا ئۇ شاھ گەر بولسا جاھىل.
ئەگەر شاھنىڭ ۋەزىرى بولسا نادان،
بولۇر نادان، ئەقىللىق بولسىمۇ خان.
تارالدى خەلق، قۇتۇلدى بۇ ئۆلۈمدىن،
مۇھەببەت ئوتىنىڭ قۇربانى سەئىدىن.
نازارى بىرلە ئات ئۇستىدە بىر ئاي،
تۇراتتى كۆزىنى سەئىدىندىن ئالماي.
ۋاپا گۈللىغدا ئۆسكەن بۇ بىر گۈل،
ئىدى بۇ گۈل يانا ھەم ئىدى بۇلبۇل.
ئۇنىڭ كۆڭلىدە ھازىر ئىككى تۇيغۇ.
بىرى چەكسىز سۆيۈنچى، بىرى قايغۇ،
كۆرۈپ سەئىدىنى شۇنداق قايغۇراتتى،
ئىغىر ئىچكى ئەلەم لەيلىغا پاتاتتى.
بولاتتى خوش ھايات قالغانىنى كۆرگەچ،
يېقىن كۆندە خالاس بولۇشىنى بىلگەچ.
تارالدى خەلق، بۇزۇلدى دار-مەيدان،
قىلىشتى خەلق ئەجەپ بۇ ھالغا ھەيران.
سۆزۈلدى بىر نەپەس قەشقەر ھاۋاسى،
پۈتۈن تىللاردا بۇ ئىش ماجراسى.
ئۇچۇشۇپ، چۆگىلەپ ھەر ياندا قالغاچ،

كېتىشتى خۇش خەۋەرنى بىللە ئالغاچ،
گۈزەل ئۇنلەر بىلەن تۇرلۇك ناۋادا،
ئۇچۇشتى خىلمۇ-خىل قۇشلار ھاۋادا.
تەراگېدىيەلەر كىم كەلدى ئويناپ،
پەلەك چەرخى تۆمەن دەريادا بويلاپ.
ئۇنىڭ بىر پەردىسى تۇگىدى بۇ يەردە،
يانا ئويناپدىكەن ئۇ، قايسى پەردە؟!
بولۇر روشەن كېيىنكى سەپلەردىن،
ئۇلاردۇر يانمۇ قانلىق، بۇلاردىن.

قەلەم، كەل، ئەمدى بىرئاز ئالغىل ئارام،
بولۇپ كەتتىڭ ناھايەتتە بىئارام.
قىلىپ بولغۇنچە بۇ ئىشلارنى تەقرىر،
مۇقەررەركىم ساڭا ئۇ، قىلدى تەسىر.
يېزىپ بۇ بىر غەزەلنى توختا بىر دەم،
ئىرۇرمىز دەمگە مۇھتاج سەنمۇ، مەن ھەم.

غەزەل نازارىغا

چىشلىدى ئىلگىنى زالىم، مېھر ۋىجدانىڭ كۆرۈپ،
بەندەدۇر ئالەم ساڭا بۇ ساپ ئىمانىڭ كۆرۈپ.

تاپمىدى تىل دىللىردا، ساڭا ئىزھار قىلغىلى،
رابىيە، سەئىدىن سېنىڭ، بۇ لۇتفۇ ئېھسانىڭ كۆرۈپ.

بىر ھۈمادەك سايە سالدىك بەختسىزلەر باشىغا،
بارلىغى چەكسىز سۆيۈندى، سايە سالغانىك كۆرۈپ.

تولدى خوشلۇقىك مەيدىن يۈرەكنىك جاملىرى،
بىباھا مېھرىگنى شائىر، تۇندە مېھمانىك كۆرۈپ.

نىل رەڭ يۈزگە خجالەتتىن قارا تارتتى نىقاپ،
چەرخ ئۇنىك بىمېھرلىك دامىنى بۇزغانىك كۆرۈپ.

غەزەل رابىيەگە

ئى پەرى، ئايدۇر خجىل، ھەرلەھزە رۇخسارىك كۆرۈپ،
ھۆسن باغبانى قىلۇر رەشك، ھۆسن گۈلزارىك كۆرۈپ.

دىل قارا ۋەھشى رەزىللەر بىر قىيا كۆز سالمىدى،
چىن مۇھەببەت ئالىمنى قوزغىغان زارىك كۆرۈپ.

شان ساڭا، سۈندۈك ۋاپادىن دەستە-دەستە گۈل ئۈزۈپ،
قالدى ھەيران بۇ پەلەك، قىلغان ۋاپالىرىك كۆرۈپ.

قىلمىسۇن كىم ساڭا تەھسىن، ئاپىرىن قەشقەر قىزى،
ئەھد ۋاپا گۈلزارىدىن ئۈزگەن بۇ گۈللارىك كۆرۈپ.

قۇل ئۇرۇر مىك دىل ساڭا لېكىن ئەمەس ھۆسنىك ئۈچۈن،
بەلكى قۇلدۇرلەر ۋاپالىق، رەڭگۈ رۇخسارىك كۆرۈپ،

غەزەل سەۋدىنگە

چۆكتى ئەل غەم قاينىمغا دىلدىكى زارىڭ كۆرۈپ،
تۆكتى ياشلار، چەكتى ئاھ، تارتقان بۇ ئازارىڭ كۆرۈپ.

بىلمىدىڭ قانداق سۈنۈلدى، ساڭا شەپقەتنىڭ قولى،
تاپمىدىڭ ئىمكان بىلىشكە، بۇنى سەن يارىڭ كۆرۈپ.

قانچە روھى قىينىلىش ئىچىدە قالغانسەن ئۆزۈڭ،
ئۆلتۈرۈشكە سېنى قۇرغان سىرتماق-دارىڭ كۆرۈپ.

بولمىدى تەسۋىر قىلىشقا، مەشۇقەڭ ئەھۋالىنى،
كۆرمىدىڭسەن تۈردى ئات ئۆزرە، ۋاپادارىڭ كۆرۈپ.

ئاھكىم بەرسە ئىدى، بۇ چەرخ بىر ئىمكان ساڭا،
دەرت تۆكۈپ ئۆتسەڭ ئىدىڭ، بىر لەھزە دىلدارىڭ كۆرۈپ...

36. ئاخىرقى ئۇچرىشىش

چە خوش باشەدكى، بەئدەز ئىنتىزارى
بىلەن ئۇمىدى رەسىدە، ئۇمىتۋارى.
(ئىنتىزارلىقتىن كېيىن بىر ئۇمىت قىلغۇچىنىڭ
ئۆز ئۇمىدىگە يېتىشى نىمە دىگەن ياخشى بولىدۇ؟)
——ھازىق.

كەل، ئى ساقى، ۋىسال جامىنى تۇتقىل،
بىر ئۇتلام بولسىمۇ كۆڭلۈم ئاۋۇتقىل.
ۋاقىتلار ئۆتتى، بىرمۇ سۇنمۇدۇڭ جام،
ۋىسالىڭ مەيىي يوق، بولدى كۇنۇم شام.
ئەگەرچە بۇ شاراپ، مەڭگۇ ئەمەستۇر،
ئۇنىڭدىن قەترە تەڭسە، شۇمۇ بەستۇر،
ئوشۇل كۇنكىم زۇلم قولىنىڭ ئەسىرى،
جاھان ئاشقلىرىنىڭ بىنەزىرى①،
مۇھەببەت تىغىنىڭ قۇربانى سەئدىن،
قۇتۇلدى مۇنجىزەدەك، دار تېگىدىن.
پۇتۇن ئەل قايىتتى دار مەيدانىدىن شات،
بىرئاز بولدى بۇزۇلغان كۆڭلى ئاۋات.

① بىنەزىر — ئوخشىشى يوق.

مىنىڭ ئاق ئېتىنى قايتىتى نازارى،
يېنىدا ھۆسىن گۈلزارى باھارى.
سۈيۈنچىدىن يۈزى گۈل-گۈل ئېچىلغان،
ئۇزۇلگەن گۈل كەبى ھۆسنى پۈچۈلغان.
قاتار كىرپىكلىرى كۆز سۈيىدىن نەم،
نەچۈككىم سەبزە ھۆل، قونغاندا شەبنەم.
كېتىپ بارىتى نازارى بىرلە گەرچە،
ۋۇجۇدى خىرمىنى، يانىتى بۆلەكچە.
جۇدالىق ئوتىدىن بولغان كۆيۈپ كۈل،
سورۇلماقتا پىراق شاملى بىلەن ئول.
نەكىم، يىللار ئازاپ چەككەن نىگارى،
جامالىغا ئۇنىڭ مۇشتاق بۇ يارى.
بېشىدا دار، قولى بەند، پۇتتا زەنجىر،
پۇتۇن ھەركەت ۋە كۈچتىن ئاجرىغان شىر.
ئەگەرچە ئۇ، ئۆلۈم، داردىن قۇتۇلدى،
ۋە لېكىن يانا زىندانغا تۇتۇلدى.
ئۇنى قايتا ئازات ھالدا كۆرەرمۇ؟!...
كۆڭلىدە ساقلىغان مۇڭىنى تۆكەرمۇ...
ئۇ ھەم چەككەن ئەلەم كۈلپەتلىرىنى دەپ
ئۆتەرمۇ بىللە بۇ كۈنلەرنى ئەسلەپ.
بولۇپ شۇنداق خىيال دەريا‌سىغا غەرق،
كېتىپ بارىتى قىلالماي نەرسىنى پەرق.
مۇشۇ ئويلار بىلەن كەتكەن ئۆزىدىن،
رابىيە يىغدى ھۇش، شائىر سۆزىدىن.

قىزىم دەپ باشلىدى سۆزنى نازارى،
دىدى: بار ئۆيگە قىل ناشتا ناھارى.
بىرىپ مەن ئوردىغا ھاكىمغا كۆرۈنەي،
ئۇنىڭ بۇ قىلغىنىغا رەھمەت ئەيلەي.
يېنىپ بارغۇنچە مەن، كەتمە دېۋاندىن،
تۇرۇپ تۇرغىل ئۆيۈمدە، كەتمە ئۇندىن.
دىدىيۇ، ئوردا ياققا تۇتتى ئۇ يول،
شائىر ئۆيگە يۈز تۇتتى، گۈزەل گۈل.

ئى كۆيچى، كۆيلە بىر كۆي، ئاشقانە،
سۆنايچى چال سۆنايىنى شادىيانە.
بۇ كۈن ئاشقىلىرىڭ ئاڭلاش خۇمارى،
بىرىپ ئاز بولسىمۇ تالىيى يارى.
كېلىپ قالدىكى بىر پۇرسەت ئۇلارغە،
نەپەس بىر بىرىنىڭ يۈزىنى كۆرەرگە.
قۇياش ئازراق ئىگىزدىتى ئۇپۇقتىن،
چېكىلگەنتى قىزىل لېنتە شەپەقتىن.
دېۋاندىن ئۆز ئۆيگە كەلدى شائىر،
چىرايىدىن خوشاللىق ئىدى زاھىر.
كۈلۈمسىرەپ رابىيەگە، قارىدى ئۇل،
دىدى: بىل، ئۇچرۇشۇرلەر گۈل ۋە بۇلبۇل.
بۇگۈن زىندانچى بەگ بىرلە كۆرەشتىم،
سېنى ئۇچقاشتۇرۇش پىكرىمنى ئەيتتىم.
مېنىڭ پىكرىمگە دەرھال كەلدى ماقۇل،

"ئوغۇل كېيىمى بىلەن كەلسۇن" دىدى ئول.
تاڭ ئەرتە سەن ئۇنىڭغا بارۇرسەن،
ئۇنى سەن ئۆز كۆزۈڭ بىرلە كۆرۈرسەن.
سېنى بىر خادىمىم بارماقچى باشلاپ،
ئۆزۈڭنى تۇرمىغىل ئۇستىگە تاشلاپ.
دىگىل كۆپلەپ سالاملارنى مېنىڭدىن،
خاتىرجەم بولسۇن ئەيتقىل، ئەمدى سەندىن.
بۇ ھەقتە ۋەدە قىلدى ماڭا ھاكىم،
ئۇزۇن ئۆتمەي چىقار قۇتۇلۇپ ئۇ، بەلكىم.
بېرىپ سەن ئۇخلا، خاتىرجەم كېچىچە،
ئۇمىدىم شۇكى بولغاي ئىش، كۆڭلۈلچە.
رابىيە خوش بولۇپ قايتتى ھەرەمگە،
ئوقۇپ رەھمەتنى مىڭ، بۇ مۆھتەرەمگە.

قىتئە

سېلىپ چەرخ بېشىغا دەھشەت شاقاۋەت،
قامالغان شەخسگە بولغان بىشارەت.
ئىرۇر ھەر نەرسىدىن كۆپ قەدىرلىك ئۇ،
ئۇنى بىلگەي ئۆزى ئۆزىگە سائادەت.

ئۆزىدىن كۆرسەتتى قايتا شەرق شاھى،
يوقالدى يېگىلىپ، تۇنىڭ سىپاھى.
قارامتۇل تۇسكە كىرگەن نىل رەڭ تاق،
بولۇشقا باشلىدى بارغانچە ئاپپاق.

تۇگىدى، ئۆچتى يۇلتۇزلار جۇلاسى،
تۇرۇلدى كېچەنىڭ زۇلمەت پالاسى.
رابىيە ئالدى راستلاپ، ئەرمغانىن،
ئوغۇل بولدى كىيىپ، ئەرلەر چاپانىن.
نازارى قوشتى خادىم بەردى مەكتۇپ،
دىدى، ئى گۇل قىزىم، ئاسرا بۇنى خوپ.
ئۇنى تاپشۇر بېرىپ زىندانچى بەككە،
مۇقەررەر يەتكۈزەر، كۈتكەن تىلەككە.
ئىشارەت قىلدى تۇرا! زىندانسېرى بار،
ساڭا ئاللا ئۆزى بولسۇن مەدەتكار.
بۇلار ئۆيدىن چىقىشىپ يولغا چۈشتى،
بېرىپ زىندانچىنى تاپتى كۆرۈشتى.
ئۇنىڭغا بەردى شائىرنىڭ خېتىنى،
كۆرۈپ زىندانچى ئۇ زاتنىڭ ئېتىنى.
ناھايەت تېز قېچقارتتى گۈنداپاينى،
دىدى ئەپ چىق تۈنۈگۈنكى گادايىنى.
ئېلىپ كېلىندى سەئىدىن، قول-پۇتى بوش،
بولۇپ كەتتى رابىيە نايىتى خوش،
بۇلارنى قويدى يالغۇز نەچچە سائەت،
بېكتىمەي كەتتى ئۇستىدە نازارەت.
يېقىن كەلمەي يىراقراقتا تۇرۇشتى،
بۇلار بىر بىرىگە قاتتىق تەلمۈرۈشتى.
ئىدى سەئىدىن ئۇنىڭكى باغرى قاتقان،
ئۇنىڭكى كۆز يېشى بولغان ئىدى قان.

ئۇنىڭ كەرپىكلىرىن ياش قىلمىدى نەم،
بىلۇر سىرنى، بېشىدىن كەچكەن ئادەم.
ئۆلۈم خەۋپى كىشىنىڭ باشىغا چۈشسە،
ئۇنىڭ ئۆلتۈرۈلۈش خەۋىرى يېتۈشسە،
قېتىم قالىدۇ بولۇپ ئۇ، بىر قاتتىق تاش،
تېمسايىدۇ كۆزىدىن، تامچىمۇ ياش.
بۇ داستاننى يېزىۋاتقان ئاجىز قۇل،
كۆچۈردى مۇشۇ ھالنى ئۇچ قېتىم ئول.
پەقەتلا چىقتى ئاھ دەرتلىك يۈرەكتىن،
ئۆزىنى توستى ئارتۇق سۆز دېمەكتىن.
بۇنىڭ ئەكسىنچە رابىيە بولۇپ، سۇ،
ئېقىتتى كۆزىدىن ئىككى بۇلاق، ئۇ.
ئۇ بىردەم ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلاپ ئالغاچ،
يېشى كۆزىنىڭ بۇلاقىدا ئازايغاچ.
بايان قىلدى بۇ ئىشلار، قانداق بولدى،
ئۇ، دارىنىڭ ئاستىدىن قانداق قۇتۇلدى.
ئۆزىنىڭ شەھەر ئىچىدە تۇرغىنىنى،
جاكاچىنىڭ سۆزىنى ئىشتكىنىنى.
بېشى قاتقان، نەئىلەشنى بىلەلمەي،
ئۆلۈپ كېتەيىن دىسە، ئۆزى ئۆلەلمەي،
قىلىپ تۇرغاندا ئاجىزلىقتا زارى،
كېلىپ قالغانىنى يادىغا، نازارى.
ئۇنىڭ ئۆيىگە ئۆزىنىڭ بارغىنىنى،
بېرىشتا ئەر كىيىمى كەيگىنىنى،

نازارىنىڭ مەدەتكار بولغىنىنى،
ھۆكۈم ئىجراسىنى توختاتقىنىنى،
زوھورىدىن ھېكمىغا كىرگىنىنى،
ئۆلۈم ھۆكمىنى بىكار قىلغىنىنى،
بىتەپسىل، ھەممە ئىشنى بەردى سۆزلەپ،
ئارادا ئىرتىپ يېشىنى يۇزلەپ.
ئاخىردا دىدى شائىرنىڭ سالامىن،
ئىچىپ ئاغزىنى ھەيران قالدى سەئىدىن.
دىدى: "ئىشنىڭ تېگى مۇنداق ئىكەنده،
تەشەككۇردىن بۆلەك يوق چارە مەنده.
پىدائىمەن ئۆزلىرىگە مېھرىبانىم،
سەۋەبلىرىلە قۇتۇلغانكەن بۇ جانىم.
تۇغمىدۇ بۇ تەشەككۇرلەر بىلەن، ياق،
ۋاپاغا يوق، ۋاپادىن باشقا خوپراق.
سالاملار ئەيتسىلا ئۇستازىمغا مەندىن،
ئەگەر چىقسا سالامەت، ئەمدى سەئىدىن،
بولۇر مەڭگۈ ئۇنىڭ دەرگاھىدا قۇل،
ئۇزۇن ئۆمۈر، بەخت ئىچىده ياشسۇن ئول".
شۇ ھالدا گۈندىپاي قىلدى ئىشارەت،
دىدى: كەتتى ئۇزاپ سۆزلەش ناھايەت.
سۆزۈڭلارنى مانا ئەمدى بەس قىلىڭلار،
تۇرۇڭلار، جايلىرىڭلارغا يېنىڭلار.
يېنىشتى، ئەمما كۆڭلى قالدى كەتمەي،
بۇ ئاز ۋاقت مۇڭلىرىن، ئەيتىشقا يەتمەي.

بۇنىڭ كۆڭلى ئۇنىڭله بىلله كەتتى،
ئۇنىڭ كۆڭلى بۇنىڭله قالدى يۇتتى.
بۇلار ئايرىلدى بىر بىرىدىن مۇشۇنداغ،
دىلىدا بىھىساپ ھەسرەت بىلەن داغ.

غەزەل

يورۇپ كەتتى ئىشقىنىڭ قەسرى، ئۆز مېھمانىنى كۆرگەچ،
بۇلار بىر بىرىگە باغلاشقان ۋاپا پەيمانىنى كۆرگەچ.

تەسەۋۋۇر ئەينىگىدە ئەكسى ئىمكانسىز سۈرەتلەرنىڭ —
زۇھور دۇنياسىدا پەيدا بولۇپ قالغانىنى كۆرگەچ.

قارايدى چەرخ يۈزى رەشكىن بولۇپ دۇتى خىجالەتتىن،
مۇھەببەت شەمئى چۆرىسىدە ئىككى پەرۋانىنى كۆرگەچ.

ئېچىلدى كۆڭلى، كۆيدى باغرى بۇ بىچارە ئاشىقنىڭ،
ۋاپادا تەڭدىشى يوق يار، پەرى رۇخسارىنى كۆرگەچ.

قەلەم قانداق بۇلارنىڭ سۆيگۈسىنى ئەيلىسۇن تەسۋىر،
ئىشق ئوتىدا سورۇلغان كۆڭۈل ئەسرارىنى كۆرگەچ.

نىچۈك خوشلۇق ھاۋاسىدا كۆڭۈللەر قىلمىسۇن پەرۋاز،
ئۆلۈم ئاستىدىكى يارنىڭ، تىرىسك دىدارىنى كۆرگەچ.

پىراق ۋادىسىنىڭ سەييادىلىرى بۇ ئىككى ياش ئۈيغۇر،
سۆيۈنۈپ كەتتى ئۇمىت كەلگۈسىدىن يارىنى كۆرگەچ.

ۆە لېكىن رەھىمسىز دەۋران مازاق بىرلە كۈلۈپ قويدى،
بۇلار ئالدىدىكى مۇتلەق ئەجەلنىڭ دارىنى كۆرگەچ.

چېكەر ھەسرەت بىلەن ئاھ، ئىشق دۇنياسىدا ئاشىقلار،
ئەجەلنىڭ ئوقى ئۇزگەن ئىككى ياش ئەرماننى كۆرگەچ.

37. بۇ جاسارەتلەر رابىيەدە ئىشقنىڭ زوھورى ئىدى

پەلەك ساقىسى ئەمدى جامنى تۇتما،
زەھەر قوشقان شارابىڭنى ئۇزاتما.
نىمەئانچە قارا يۇزسەن چەرخ مەككار،
قىلۇرسەن قايتىلاپ ھىلەڭنى ئىزھار.
ئەمەسمەن بۇ شارابىڭنىڭ خۇمارى،
كى، يوقتۇر نەشئەسىنىڭ ئېتىبارى.
تەپەككۇر تارت، ئېتىڭنىڭ تىزگىنىنى،
نەدەرسەن بۇ پەلەكنىڭ قىلغىنىنى.
ئۇ بىر چەرخ، چەرخگەدۇر دۇملاشلا ئادەت،
بولامدۇ تۇرغىلى ئۇستىدە راھەت.
دىمەك ھەرلەھزىسى بىر ئۆزگىرىشتە،
يولىدا ئۇچرىغانلارنى ئېزىشتە.
شۇڭا سەن داستانىڭدا داۋام ئەت،
ئۇنىڭ قىلمىشلىرىدىن ئالغىل ئىبرەت.
مەئەلقىسسە، مۇشۇنداق ئىشلار بولدى،
سەئىدىنىڭ ئۆلۈم ھۆكۈمى ئوقۇلدى.
ئىبراھىمغا يېقىن بىر كۆكچىلىك زات،
ئۇنىڭ قېشىغا كەتتى چاپتۇرۇپ ئات.
بۇ پاجىئەدىن ئۇنى قىلدى خەۋەردار،

دىدى: سەئدىنگە تىكلەندى ئىگىز دار.
پۇتۇن كۆكچى ئېلىنىڭ روھى چۈشتى،
ئىبراھىم ئائىلىسىدىن ھۇش ئۇچتى.
تۇرماستىن، ئاتلىنىپ قەشقەرغە چاپتى،
مېگىپ تېز شۇنچە ئۇ، قەشقەرغە يەتتى.
ئىبراھىمنىڭ يۇرۇپ تېز، كەتتى ھالى،
ئىدى مويدۇگزادا، داردا خىيالى.
نە بەختسزلىك، ئوغۇلنى داردا كۆرسە،
جېنى يوق مۇرىدىنى داردىن چۈشۈرسە.
نىچۈك تاقەت قىلالايدۇ بۇنىڭغا،
يولۇقتى قانچىلىك دەھشەت ئۇنىڭغا.
يېتىپ كەلگەندە قەشقەرغە ئىبراھىم،
ئىشتتى بىر خەۋەر، شىرىن مۇلايىم.
پۇتۇن كىشىلەر تىلىدا ئىدى "سەئدىن
قۇتۇلدى ھەر نىچۈك بولسا ئۆلۈمدىن".
تۆشۈك دەرۋازىدا بىر دەگگە چۈشتى،
بولۇپ ئۆتكەننى، بىر-بىرلەپ تونۇشتى.
ئوغۇلنىڭ قايتقىنىنى دار تېگىدىن،
ھازىر زىنداندا ساپ-ساق تۇرغىنىدىن،
ئوچۇق روشەن خەۋەرگە ئىگە بولدى،
دىلىدا ئارزۇدىن گۈل ئېچىلدى.
ئوغۇل ساق قالغىنى شۈكرانىسىغا،
سۆيۈپ غايىپ ئوغۇل پىشانىسىغا.
سەدەقە قىلدى ئاجىزلارغا تەگگە،

يىغىلدى تۆل خوتۇن ئاجىزلار دەڭگە.
غەرىپ-غۇرۇلغا نۇرغۇن پۇل تاراتتى،
دىلى رابىيەنى كۆرۈشنى تارتتى.
بۇلارنىڭ ئىشقىنى بىلگەچكە ئاستىن،
ئۇنىڭ ياتىغىغا ماڭدى توختىماستىن.
تۆشۈك دەرۋازىدىن كىردى شەھەرگە،
ئۇ ماڭدى سەپسېلىپ ھەرقايسى يەرگە.
سېتىقچى، ياكى ئەپكەش، يا دۇكاندار،
بىكارچى، ياكى بولسۇن ئۇ خېرىدار.
قوغۇنچى، ياكى ئاشپەز، ياكى ناۋاي،
ھۇنەرۋەن، يوقسۇل بولسۇن، ياكى ئۇ باي،
ئايال-ئەر، قىز-يىگىت ھەم قېرى-ياشلار،
مۇشۇ ھەقتە قىلاتتى سۆز تۇتاشلا.
بىرى دەيتتى، ئەجەپ ئىش بولدى ياپىر،
ئامان قالدى يىگىتنىڭ جېنى ئاخىر.
بىرى دەيتتى، بۇ خاندىن ئىدى بۇيرۇق،
كىشىلەر دەيدىغان خان بۇيرۇغى ئوق.
بۇگۈن ئوق ئارقىغا قايتقانىنى كۆردۈم،
ئەجەلنىڭ چېكىنىپ يانغانىنى كۆردۈم.
بىرى ئەيتتى، سەۋەپ نە بولدىكىنتاڭ،
بۇنىڭدىن بولدى ئەلنىڭ بارى ھاڭ-تاڭ.
يىغىلىپ چارسۇدا بىر توپ كىشىلەر،
مۇشۇنداق سۆزلىشەتتى بىر بىرىلە.
بۇلارنىڭ ئارىسىدىن بىرى سۆزلەپ،

چىگىش ئىشنى يېشىپ تاشلاشنى كۆزلەپ،
قېشىدا تۇرغۇچىلارغا خىتابەن،
دىدى: مەيداندا تۇرغان چاغدا سەن، مەن،
ئاق ئاتلىق بىر كىشى مەيدانغا كەلدى،
ئۇنى مىرغەزەپ ھەم قارشى ئالدى.
ئۇ مېھمان بۇلارغا بىر خەت ئۇزاتتى،
كۆرۈپلا ئۇنى جاللات ياققا چاپتى.
ھېرىپلا قىلدى ئۇ، جاللاتقا بۇيرۇق:
ئالە ئاغامچىنى، ئەمدى ئۆلۈم يوق.
شۇنىڭ بىرلە ئۆلۈم دارى بۇزۇلدى،
ئەجەلنىڭ سىرتمىغى دەرھال ئۇزۇلدى.
بىلەمسىلەر ئاق ئاتلىق كىشى كىمتى؟
زوھورىدىن ھېكمىنىڭ كاتىبىتى.
ئۆزى شائىر كىشى، نامى نازارى،
ئۇنىڭ ۋاڭ ئالدىدا زور ئېتىبارى.
پەمىچە ئۇ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان،
ھۆكۈم بويىچە دار ئۇندا قۇرۇلغان.
ئازاپ خەلق ئۈستىدە بەك زور ۋە كاتتا،
ئۆلۈمدۇر قەدىرسىز ئۇ جايدا ھەتتا.
مۇشۇنداق بىر شارائىتتا سىياسەت
يىگىتكە بۇيرۇغان ئۆلۈم ناھايەت.
يىگىتكە بەخت ـ سائادەت يار بولغان،
نازارىڭ بۇ ۋەقەدىن خەۋەر ئالغان.
مۇرۇۋەتلىك، بىلىملىك مۇشۇ شائىر،

سوراپ ئالغان ئۆلۈمدىن ئۇنى ئاخىر.
شۇنىڭ بىرلە يىگىت داردىن قۇتۇلغان،
ئۆلۈمنىڭ بۇيرۇغى شۇنداق بۇزۇلغان.
ئىشتىكەنلەر دىيىشتى باركاللا،
نازارىغا ئۇزۇن ئۆمۈر بەرسۇن ئاللا!
بىرى ئېيتتى تونۇمتىكىن نازارى؟
ئەجەپ ۋاقتا قىلىپتۇ ئاڭا يارى.
تازا ۋاقتىدا سوزۇپتۇ ئۇ قولنى،
قۇتۇلدۇرۇپتۇ ئۇ بىچارە ئوغۇلنى.
بۇنىڭغا بەرمىدى ھىچكىم جاۋاپنى،
يا ئۇنداق، ياكى مۇنداق دەپ خىتاپنى.
ئىبراھىم، بۇنى ئاڭلاپ تۇردى چەتتە،
خەۋەرسىز بىر يولاۋچىلىق سۇپەتتە.
لېكىن بىلدى نېچۈك ساق قالدى سەئىدىن،
نازارى قۇتقۇزۇپ ئالدى ئۆلۈمدىن.
لېكىن قالدى تۇگۈن دىلدا يېشىلمەي،
نازارى ئارىلاشقان ھالنى بىلمەي.
سەۋەپ نىمە بولۇپتۇر، يار ئوغۇلغا،
قۇيۇپتۇ سۇ، ئۆلەۋاتقان بۇ گۈلغا؟
ئۇزاتىنىڭ بۇنىڭدىن قەستى نىمىكىن؟
ئەگەر بىلسەم ئىدى ئۇ، نىمە دەركىن؟
نىمىنى ئارزۇ قىلسا بېرەتتىم،
ئۇنىڭ رازىلىغىنى بىر ئالاتتىم.
ئەمدى سورىسام بولار بۇنى كىمدىن،

تەشەككۇر، مىڭ تەشەككۇر ئىچ-ئىچىمدىن.
دىدى ۋە بولدى يولىغا راۋانە،
تۆۋىپ بېغىنى قىلىپ ئۆزىگە نىشانە.
رابىيەنىڭ بۇ باغدالىقىن بىلەتتى،
ئۇنى بەزىدە يوقلاپمۇ كېلەتتى.
تۇمەن بويىغا يەتكەندە ئىبراھىم،
ئۇرۇلدى يۈزىگە سالقىن مۇلايىم.
باراقسان ياپ-يېشىل ئۆسكەن سۆگەتلەر،
ھاۋاغا باش كۆتەرگەن تۈز تېرەكلەر.
بولۇپ توپ-توپ، ئۇچۇپ يۈرگەن كەبۈتەر،
ھاۋا، قانىتى جۇلاسىدىن مۇنەۋۋەر.
قۇياش غەرپتە تۇرماقتىدى قايتاي دەپ،
شەپەق تۇرىتى ئۇپۇقلارنى بويايى دەپ.
ئىبراھىمنىڭ دىلىنى ئورىغان غەم،
ئەگەرچە خۇش خەۋەردىن كەتسىمۇ ھەم.
ئەلەملىك چاقا، كۆكۈلىنىڭ ئەينىگىدىن،
تامامەن كەتمىگەن ئىدى ئۇنىڭدىن.
دىلى بۇ مەنزىرەدىن بولدى روشەن،
يامغۇردىن سوڭ ياشارغاندەكلا گۈلشەن.
تۇرۇپ قالدى قاراپ بىر دەم تۇمەنگە،
گويا بىر جان تومۇر بولغان ۋەتەنگە.
ئۇنىڭ ئەجدەر كەبى ئاققان سۈيىنى،
بىيىشتەك ياپ-يېشىللىق گۈل بويىنى.
سۈزۈك بىر ھىس بىلەن قىلدى تەسەۋۋۇر،

ئۇنىڭ ھەر تامچىسىنى بىلدى بىر دۇر.
تۇرۇپ ئۇ، ئويلىدى ئوغلۇم قۇتۇلسا،
مېنىڭ بىرلە بېرىپ يۇرتۇمدا بولسا.
بۇ سۇدىن ياشىنىپ چۆللەردە ئورمان،
ئۇنىڭدىن ياسىساق بىز بىر گۈلستان.
ياساپ گۈل باغچىلار، قىلساق تېرىلغۇ،
يېشىل شاخلاردا سايرىسا تورۇلغۇ.
سالامەتلىك نېسىپ بولسا بالامغا،
پۇتۇمغا پۇت، قول بولسا ئۇ، قولۇمغا.
قىلىپ خىزمەت سۇۋۇتسا ئۇ قولۇمنى،
قېرىغان چاغدا قىسقارتسا يولۇمنى.
مۇشۇنداق ئوي بىلەن ئۆتتى تۇمەندىن،
ئۇزۇپ گۈللار خىيالى بىر چىمەندىن.
يۇرۇپ بىرئاز، تىۋىپ باغىغا كەلدى،
ئىشكنى قاقتى، باغ ئىشكى ئېچىلدى.
ئىشكنى زوھرا چىقىپ تېزلا ئاچتى،
ئىبراھىمنى كۆرۈپلا يىغلاۋەتتى.
ئۇ ئىبراھىمنى باشلاپ كىردى باغقا،
رابىيە دەم ئېلىپ ياتقان ياتاققا.
رابىيە ئۆيدە ئىبراھىمنى كۆرگەچ،
ئۆزىنى توختىتالماي كەتتى ئۇ ھېچ.
ئىبراھىمغا ئېسىلدى بالىلارچە،
ئۇمۇ سىلىدى بېشىنى ئاتىلارچە.
ئىبراھىمغا تامامەن قىلدى ئىزھار،

دىدى "بولدى خۇدا بىزگە مەدەتكار.
نازارى بولدى بىزگە يارەمدە،
قۇتۇلدى، شۇكرى ئاخىرقى قەدەمدە".
ئىبراھىم رابىيەنىڭ سۆزلىرىدىن،
يېقىن ئىدىكى كەتسە ئۇ، ئۆزىدىن.
بولۇپمۇ رابىيە ئەردەك كىيىنىپ،
نازارى يېنىغا قورقمايلا بېرىپ.
ئۇنى قىلغانىنى ئىشتىن خەۋەردار،
ۋاقتىنىڭ قانچىلىك بولغانلىقىن تار.
بۇنىڭدىن ئالدى تەسىر بىناھايەت،
دىدى، بۇ نەدىگەن ئەقىل، جاسارەت!...
ئۆپتى ئۇ رابىيە پىشانىسىدىن،
مۇھەببەت قاينىمى دۇردانەسىدىن.
ئۇنىڭغا ئەيتتى چىن دىلدىن تەشەككۇر،
دىدى "بۇ ھېچ كۆرۈلمەس بىر ۋەقەدۇر.
ئاياللار بۇ قەدەر زور ئىشنى قىلماق،
شۇ خىل قورقۇنچىنىڭ ئالدىنى ئالماق،
كىرىپ ئەرباپ بىلە شۇنداق كۆرەشمەك،
كۆيۈپ تۇرغان مۇشۇنداق ئوتقا چۈشمەك،
كۆرۈش بۇ ئىشقا شۇنداق چارە-تەدبىر،
نېچۈك ئەقىل، جاسارەتتۇر بۇ، ياپىرا!..."
بىلەلمەي قالدى، قىزدا بۇ جاسارەت،
تۇغۇلغان يېرىتى ئىشقتىن ئىبارەت.
ئەگەر بولمىسا قىزدا ئىشق زورى،

مۇمكىن بولمايتتى بۇنداق ئىش زوھورى.
ئۇنىڭ يۈرىگىدە ئىشقنىڭ نۇرى بولغاچ،
ۋۇجۇدى شۇ ئەجەپ نۇر بىرلە تولغاچ،
ئايالنىڭ تورلىرىنى يىرتتى تاشلاپ،
قەدەم قويدى بۇ ئىشقا ئۆزى باشلاپ.
ئىدى بۇ سۆيگۈنىڭ ئەسرارىدىن سىر،
قىلىپ بولمايدۇ تىلدا، ئۇنى تەقدىر.
ھەقىقەتتە مۇشۇنداقتۇر مۇھەببەت،
ئەگەر بولسا مۇھەببەت چىن ھەقىقەت.
ئۇنىڭ ئالدىدا بارلىغى ئېتىبارسىز،
ئېچىنماس بولسا تەن بۇ يولدا، جانسىز.
ئاشىق ئىشق مۇددىئاسىدىن چېكىنمەس،
پىسەنت، ھەرقانچە مۇشكۈل بولسا، ئەتمەس.
مانا، ئىشق قەيسىنى قانداق قىلدى مەجنۇن،
بولۇپ لەيلى جامالىغا ئۇ مەپتۇن.
قويۇپ كەتتى كىشىلەر ئالىمىنى،
بۇرادەر تۇتتى ۋەھشىلەر توپىنى.
ئىشقنىڭ زوردىن شاھزادە پەرھات،
كېسىپ تاغنى، ھاياتىنى قىلدى بەربات.
سۆيۈپ زوھرانى بولدى ئۆمرى ئاخىر،
باش ئەگمۇن سۈيمىدە، ساندۇقتا تاھىر.
ئىشقنىڭ زوردىن رابىيە، سەئىدىن،
ياسىدى بىر ئورۇن تەكلىماكاندىن.
ئىشق رابىيە قىزنى قىلدى باتۇر،

ئوغۇللارچە كىيىنىپ ماڭدى بۇ ھۆر.
ئىشق سەئدىنگە جابىرنى ئۇردۇردى،
ئىشق سەۋەبىلە دار ئاستىدا تۇردى،
ئىشق رابىيەگە قىلدۇردى چارە،
ئۆلۈمدىن قالدى ساق، سەئدىن بىچارە.
قاچانكىم ئاشىغى ئىشقىدا ئۆلگەچ،
ئۇنىڭ ئىشق يولىدا ئۆلگەننى بىلگەچ.
سوغاق مۇز ئاستىغا ئاتتى ئۆزىنى،
جاھاندىن بىر يولى يۇمدى كۆزىنى.
مانا بۇ ھەممىسى ئىشقنىڭ خىتابى،
نىمە سۆيگۈ؟ دىگەنلەرگە جاۋابى.
بۇلار، رابىيەدە ئىشقنىڭ زوھورى،
ئۇنىڭ قەلبىدە يانغان سۆيگۈ نۇرى.
دىمەك ئىشق بۇلىنىڭ قەلبىدە ئۇندى،
شۇڭا شۇنچە ئەجەپ ئىشلار تۇغۇلدى...

غەزەل

بۇ كائىنات چەمبىرىگە سۆيۈش رىشتىسى،
بەكمۇ سىرلىق ھەم يوشۇرۇن بولۇپ چىرماشقان.

ھايات پەلىكى ئۇستىدە مۇھەببەت پىرىشتىسى،
ۋۇجۇت ئۇچۇن ئىلھاملار بىرىپ ئورناشقان.

مۇھەببەتنىڭ ھەقىقى قۇدرەتلىك سىرى،
پاك كۆڭلىگە قىزىنىڭ، ئىكەن سۇژاشقان.

شۇگا ئۇرغۇپ دىلدا جاسارەت روھى،
شۇنداق بىر چاغدا، شۇنداق تىرىشقان.

سۇنۇق گۈمبەز ئىچىدە بۇ گۈزەل پەرى،
ياري بىلەن ئىدى ئەھد-پەيمان قىلىشقان.

ئەھدىنى ئورۇنداپ سۆيگۈ گۈلىدىن،
سولاشماس گۈل ئۈزۈپ، بولدى سۇنۇشقان.

ۋاپاسىز ئى پەلەك كۆر ۋاپا گۈلىنى،
قانچىلىك چىرايلىق، قانداق ياراشقان!...

38. بەختۋاشمۇ ياكى ۋاپادار؟

ئى دوستۇم، كەل بىرئاز ھال مۇڭدىشايلى،
مىنۇت غەم-قايغۇدىن ئازات ياشايلى.
ئەگەرچە بولسىمۇ تۇتقۇن ھىلىھەم،
يوقالدى ئاشقىڭدىن ئەڭ بۇيۇك غەم.
خالاسلىق تاپتى جاللاتنىڭ قولىدىن،
ئىشق ئىلھامى ئاچقان پىكر يولىدىن.
پەلەك چەرخىنى ئەگرى دەپ كېلىشكەن،
ۋاپاسىز، ئەگرى ماڭغاق دەپ يۇرۇشكەن.
پەلەك ئۇ ئەگرىمۇ ياكى ئىرۇر تۇز،
ۋە يا، ئەگرى دىگەنلەر ئەگرىمۇ ئۇز،
بۇنى پەم ئەتمىكىدۇر بەكمۇ مۇجمەل،
جاھان پەيدا بولۇپ بۇ بولمىغان ھەل.
لېكىن ھەيران قالارلىق بىر تۇگۇن بار،
يېشىشتىن ئەقل قىلۇر ئاجىزلىق ئىزھار.
ئۇ، شۇدۇركىم، پىكىرلەر موختىلىپتۇر،
قېلىن دەرلەر ئەگەرچە ئۇ، لەتىفدۇر.
نە قىلساڭ ئۇڭا قارشى پىكىر مەۋجۇت،
يىغىلماس پىكىرلەر بىر جايغا مەزبۇت.
ئەگەر بىر ئىشنى ياخشى دەپ قىلۇرسەن،

بېجىردىم ئۇنى بەك ئۇز دەپ بىلۈرسەن.
ئەگەرچە بولسىمۇ ئۇ ئىش ئۆزى تۈز،
يانا ھەققىدە يۈرگەي مۇختېلىپ سۆز.
دىمەيدۇ ياخشى قىلدى دەپ پۈتۈن تىل،
بولۇر قارشى پىكىردە بەزى بىر دىل.
لايىقتۇر مۇشۇ يەردە شۇ ھىكايەت،
قىلىپتۇرلەر رىۋايەتتىن رىۋايەت.

ھىكايەت

ياشانغان بىر كىشى يولغا چىقىپتۇ،
ئېشەكى بار ئىكەن ئۇنى مىنىپتۇ.
كىچىك بىر ئوغلى ئارقىسىدىن مېڭىپتۇ،
بىرەيلەن ئارقىسىدىن شۇنى دەپتۇ:
مىنىپ ئاپتۇ تۇرۇپلا چوڭ، ئېشەكنى،
نىمىشقا مىندۇرمەيدۇ ئۇ كىچىكنى؟
ئېشەكتىن ئۇ كىشى دەرھال چۈشۈپتۇ،
ئېشەككە نەۋرىسىنى مىندۇرۇپتۇ.
مېڭىپتۇ ئازلا، ئۇچراپتۇ بىر ئادەم،
ئۇنىڭكى ئارقىسىدىن دەپتۇ ئۇ ھەم.
قېرى تۇرۇپ ئۆزى ماڭىدۇ نىمىشقا،
كىچىك بالا ئەمەسمۇ خوپ مېڭىشقا.
بۇنى ئاڭلاپ ئۆزى ھەم مىنىپتۇ،
بالىسى ئارقىسىغا مىنگىشىپتۇ.
يولۇقۇپ بىر كىشى، ئۇ دەپتۇ شۇنداق،
بولامدۇ رەھىمسىز ئادەمۇ شۇنداق.

مىنىڭ بىر ئېشەككە ئىككى ئادەم،
ئېشەكنىڭ قىينىلىشىدىن يىمەي غەم.
ئېشەكتىن ئىككىسىلا چۈشۈپتۇ،
قىلىچ سالتاڭ ئېشەكنى ھەيدىشىپتۇ.
كېتىپ بارسا بىرى ئۇچراپتۇ يولدا،
بۇلارغا تەئنە بىرلە دەپتۇ شۇندا.
ئېشەكنى قۇرۇق ھەيدەپ ئۆز ماڭامدۇ،
مۇشۇنداق ئەخمەق ئادەممۇ بولامدۇ؟
مۇنى ئاڭلاپ ئۇدەپتۇ بولدىلا بەس...
كىشىنى رازى قىلماق ئىكەن بەك تەس.

بۇ ئىككەيلەن ئىشمۇ بولدى شۇنداغ،
ئېلىپ تاشلاندى سەئدىن ئۇستىدىن تاغ.
بولۇپ رابىيە چىندىن بىر ۋاپادار،
ۋاپادارلىقنى قىلدى تولا ئىزھار.
ئۇنىڭ بۇ يولدا كۆرسەتكەن ئىشىنى،
خىيال قىلسا، قىلۇر قايىل كىشىنى.
بۇنى ھەممە دىدىمۇ ياخشى دەپ؟ ياق!
قارا دىگەنلەر چىقتى، بولسىمۇ ئاق.
بىرى دىدى ۋاپادار، بىرى بەڭۈاش،
بىرى گەۋھەر دىدى، بىرى دىدى تاش.
بىرى ئاقىل دەپ ئەيتسا، بىرى نادان،
ئايالىلىق "ئابرويىنى" يوقاتقان.
بىرى دىسە جەسۇركەن ئۆزى، سۆزسىز،
بىرى دىدى چىغىردىن چىققۇچى قىز.

تارالدی سۆز بولۇپ ھەققىدە چۆچەك —
يامان ـ ياخشى، قارا ـ ئاق، ئاقىل ـ ئەخمەق.
قاراپ ئىنساپ بىلەن بەرسە باھانى،
بولامدۇ ياخشى دەپ ئەيتماسقا ئانى؟
ئۇنى سەلبى دىسە بولمايدۇ ھەرگىز،
ۋاپادار، قەھرىمان، ئاقىل، جەسۇر قىز.
ئەمەس ھىچكىم ئۇنى ئەيىبلەشكە ھەقلىق،
ھوقۇقىنى قوغداشنى قىلدى، تەھقىق.
كىمكى ئۆز ھوقۇقىنى ئۇنۇتسا،
ھوقۇقسىز كۇن كۆرۈش يولىنى تۇتسا،
ئىرۇر بۇنداق كىشىلەر، كەم خوتۇندىن،
رابىيە مىڭ قېتىم ئەلا ئۇنىڭدىن.
ھوقۇقسىزلىققا كۆنگەن ئەر بولۇرمۇ،
ھوقۇقتىن چوڭ نىمەرسە كۆرۈلۈرمۇ؟
ھوقۇقى يولىدا رابىيە ئۆلدى،
ئۇنىڭ جىسمى چوكان ياردا كۆمۈلدى.
لېكىن قالدى بولۇپ تىللاردا داستان،
قىلىپ تارىخى، بەتلەرنى گۇلستان.
قېنى سازەندە، سازدىن بىر ناۋا تۇز،
بۇ تۇگىمەس رىشتەنى چورتتىدا ئۇز.
سېنىڭ كۆيۈڭ كۆڭۈلگە بەرسۇن ئارام،
تەپەككۇر بۇ ئارامدىن ئالسۇن ئىلھام.
سۆز ئاچسۇن رابىيەنىڭ ئاتىسىدىن،
نە دەر، قىز ھەققىدە ياقۇپ خوجىدىن.

شۇ چاغكىم ئىشتتى ئىبراھىم خەۋەرنى،
يۈتۈپ ئۇ بىر قاچا ئۆتكۈر زەھەرنى.
جان ئاچچىغىدا چېپىپ قەشقەرغە كەتتى،
ئىككىنچى كۈنى ياقۇپ بايمۇ يەتتى.
شەھەرگە كەلدىيۇ، كۆڭلى تۇتۇلدى،
بۇلۇت باسقان ھاۋادەكلا بۇزۇلدى.
ئىشتتى خەلق تىلىدىن بولغان ئىشنى،
بىلەلمەي قالدى ئۇ، نىمىنى قىلىشنى.
نەكىم قىز قىلمىشى تىللاردا داستان
بولۇپ، قەشقەردە ئۇ كەڭرى تارالغان.
كىچىك-چوڭ ھەممىنىڭ تىلىدا رىۋايەت،
رابىيەنىڭ جاسارىتىدىن ھىكايەت.
قىزنىڭ قىلغىنىن بىلگەندە ياقۇپ،
بولۇپ ھەيران ئۇڭا قىلدى تەئەججۇپ.
بولۇنغىنى بۇ ئىشنىڭ قانداق بولدى؟
قىزى قانداق قىلىپ بۇ ئىشنى قىلدى؟
نېچۈن ئارىلاشتى بۇ ئىشقا نازارى،
ئۇنى تونۇدى نېچۈك، بۇ گۈلئۇزارى.
سېپىل سوققانلىنى بۇزغان تۇرۇقلۇق،
جابىر بەگنى تۇتۇپ ئۇرغان تۇرۇقلۇق،
ئۆتۈلگەن تۇرسا شۇنداق زور جىنايەت،
نېچۈن بولدى ئۇنىڭغا بۇ، ئىنايەت؟
مۇشۇنداق ئويلىنى توپلاپ بېشىغا،
يېتىپ كەلدى ئاخىر قىزنىڭ قېشىغا.

تۇتۇق قاربدى قىزىغا ئىختىيارسىز،
پەقەت زوھرانى دەپلا ئۆتتى، يۇزسىز.
قىزى سەئدىن بىلەن قاچقانلىغدىن،
ئۇنىڭ پىكرىنى رەت قىلغانلىغدىن،
نىكاھدا قىز رىزاسى بولسمۇ شەرت،
قىزىنىڭ قىلغىنىنى ئۇ بىلمپ سەت.
يانا دەيتتى ئۇ، قىزىنى گۇناكار،
ئۇنى سۆكۈپ ھەر چاغ قىلدى ئەيىپكار.
قاچانكىم بولدى بۇ ئىش ئەمدى مۇنداغ،
گويا چۈشكەن ئىمش ئابرويىغا داغ.
ئۇنى ئەيىپلەرمش خالايىق تامامەن،
قىلارمش ئۇلار ئارقىسىدىن زەھەرخەند.
لېكىن، بۇنىڭغا پەرۋا قىلمىدى قىز،
دىدى دىلدا، ئەمەسمەن ھىچ ئەدەپسىز.
ئەمەسمۇ شەرت نىكاھدا قىز رىزاسى،
نىمە قىلسام، يامانلارنىڭ جازاسى...
بۇ ئىشتا مەن ئۆزۈم، پاكىزەدۇرمەن،
نىمە دىسە دىسۇن، دىگىنىن كۆرەرمەن.
ئاتاسىن قارشى ئالدى ئۇ، ئوچۇق يۈز،
سوراپ تېچلىق مۇئاپىق سۆزلىدى سۆز.
ياقۇپ بولغان بۇ ئىشتىن ئاچمىدى تىل،
نە پايدا، ئاچسا رەنجىيدۇ بىكار دىل.
تىۋىپتىن قىزىنىڭ ھالىن سوراشتى،
دىدى ئۇ، بىرقەدەرلا، ياخشىلاشتى.

بولۇپمۇ نەچچە كۈللەردىن بۇيانى،
ئازايدى ئىنجىقى، ئاھى، پىغانى.
نېچۈك دورا ئۇنىڭغا پايدا قىلدى؟
ۋۇجۇدىدىن كېسەللىك دەپئ بولدى؟
بۇنى بىلىتى پەقەتلا شۇ پەرىزات،
داۋا شۇدۇركى، مەھبۇپ بولدى ئازات...
خۇلاسە شۇ، ئېلىپ قايتماقچى بولدى،
بېرىپ يۇرتقا قاراپ باقماقچى بولدى.
بۇ ئىشتىن غۇنچىدەك كۆڭلى سىقىلدى،
يۇرىگى لالەدەكلا قانغا تولدى،
ۋە لېكىن دەپ تۇرسا ئاتىسى كېتەيلى،
قىلالمايتتى بۇنى رەت قىزنىڭ مەيلى.
ناچار جابدۇندى رابىيەمۇ كېتىشكە،
جېسىنى تۇرمىدە تاشلاپ ئېتىشكە.
ياناتتى دەرد ئوتىدىن كۆڭلى گەرچە،
ۋە لېكىن كۆڭلى توقراق ئىدى شۇنچە.
نەكىم بەرگەن ئىدى ۋەدە نازارى،
بولار دەپ تېزلا ئۆمرىنىڭ باھارى.
ئېچىلىپ قايتا ياشنايدۇ قىزىل گۈل،
كېلەر گۈللۈققا قايتىپ يانا بۇلبۇل.
ئىدى شۇ ۋەدە بىرلە ئۇ خاتىرجەم،
بولار مىز دەپ يانا بىز بىر كۈنى جەم.
كېتىشىن ئالدىدا بىر مەكتۇب تۇزەتتى،
ئۇنى مەھبۇبى سەئىدىنگە ئەۋەتتى.

ئىدى مەزمۇنى مەكتۇبنىڭ مۇشۇنداق:
"سالامىم ھىسلىگە بولغايلا تەن ساق.
ئەۋەتىلدى سالام تاڭنىڭ يېلىدىن،
سېغىنغان مېھرىبان بىر قىز تىلىدىن.
بۇ مەكتۇپدۇر ھاياتلىق يادىكارى،
ئۇنى يازدى ۋىسالنىڭ ئىنتىزارى.
ئەزىزىم كاج پەلەك بىزنى يىقتتى،
ئاخىرى سىزنى بۇ زىندانغا تىقتى.
كۆڭۈللەر غۇنچىدەكلا قاتمۇ-قات قان،
ئازابۇ دەرد، كۈلپەت داغى ھىجران.
ئىدىلەر نەۋقىران بۇركۈت يېتىشكەن،
مېھرلىرى ئىدى كۆڭلۈمگە چۈشكەن.
ئىلىندىلا مېنى دەپلا توزاققا،
ئاخىرى چۈشتىلە ئۇشبۇ دوزاققا.
قاناتلىرى ئەلەم قايغۇدا سۇندى،
يىگىتلىك گۈللىرى غەم بىرلە سولدى.
خىجلىمەن ئويلىسام ھەر بارە-بارە،
دىلىم گۈل بەرگىدەك مىڭ پارە-پارە.
مۇراتىنىڭ گۈللۈقىدىن غۇنچە ئۈزمەي،
مىنۇت بىرلىكتە خوشال دەۋر سۈرمەي.
بولۇپ كەتتۇق مۇشۇنداقلا ئاۋارە،
ئىكەن تەقدىر، بۇنىڭغا نىمە چارە؟
ئاتام كەلدى يېتىپ ئەمدى بۇ يەرگە،
تەييارلاندى مېنى ئېلىپ كېتەرگە.

ئىلاجسىز ئەمدى قەشقەردىن كېتەرمەن،
بىلەلمەيمەن نېچۈك ھالدا ئۆتەرمەن.
كېتىش ئالدىدا ئۆزلىرىگە گېپىم بار،
نازارىدىن سېغىنىشلىق سالام بار.
ئۇ ئېيتتى ئىككى يا ئۈچ ئايغا قالماي،
ئازات بولغاي سولاقخانىدىن قۇتۇلغاي.
بۇ ئىشنى تەكشۈرۈۋچى تەكشۈرۈپتۇ،
ھاكىم بەگ ئىشنى ئاستىن چۈشۈنۈپتۇ.
چېقىمچى چاققان ئىشنىڭ يوق ئاساسى،
ئەمەسكەن مۇشۇ خىلدا سەۋەبىدىن ئاسى.
ئېنىق ئېيتتى ماڭا بۇ ھالنى شائىر:
يېنىپ چىقىدۇ تولا قايغۇرما ئاخىر.
ئۇنىڭ بۇ ۋەدىسىدىندۇر دىلىم توق،
نەكىم سۆزىدە ئۇنىڭ باشقا غەرەز يوق.
ئۈمىدىم شۇكى بەخت ئاپتابى تۇققاي،
بەخت قۇشى بۇ ئىككى ياشقا قونغاي.
يېشىللىقلار ئارا ئۇيناپ كۈلەرمىز،
كېپىلەك قوغلۇشۇپ گۈللار ئۈزەرمىز.
كۈرەشكۈنچە خۇدايىمغا ئامانەت،
مېنىڭ بەختىمگە بولغايلا سالامەت".
بۇ خەتنى ھەدىيەلەر بىرلە ئەۋەتتى،
ئۇنى تاپشۇردى زوھرا، بىللە كەتتى.

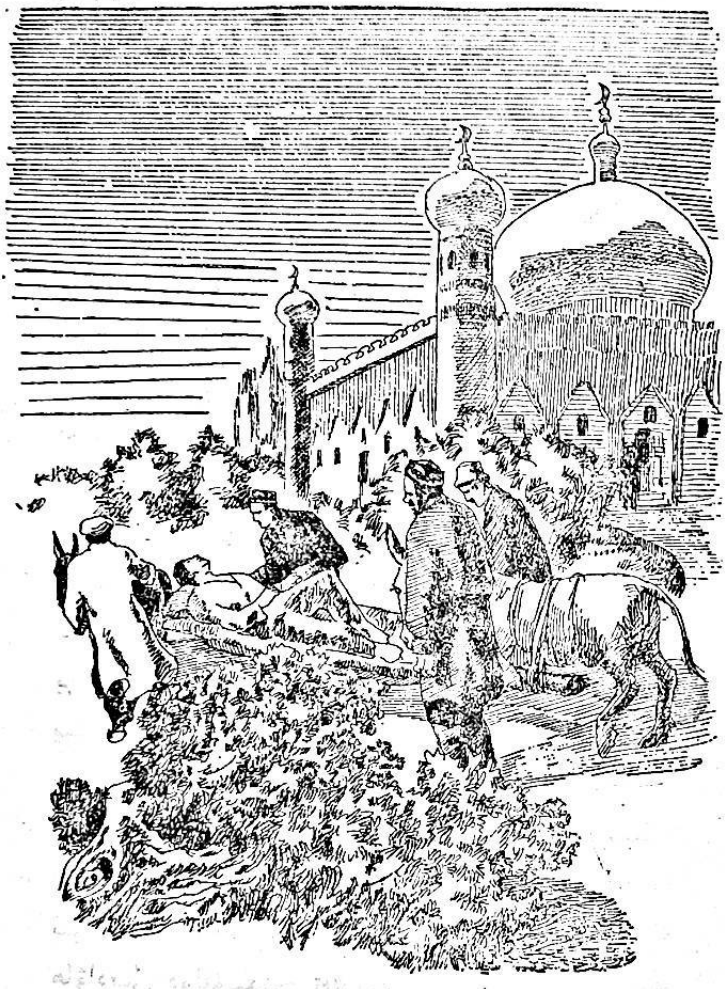
قىتئە

سۆيۈنگەي دىلى ئاشقىنىڭكى مەشۇقتىن خەت ئالغاندا،
نەچۈككىم خوش بولۇر بۇلبۇل، كۆرۈپ گۈللار ئېچىلغاندا.
ئەجەپ بىر زەۋق بېغىشلار چارەسىز مەھبۇس كۆڭۈللەرگە،
ئوقۇش سىرتتىن كىرگەن خەتنى، كۆڭۈل ھەر بىر سىقىلغاندا.

39. قايغۇ ئوتىنىڭ جانغا تەسىرى

ئالەم ھەمە داغەست، نەدارەد ئەسەرى داغ،
دەر لالستان نىست كىسى راخەبىرى داغ.
(ئالەمنىڭ بارلىغى داغدۇر، لېكىن داغ ئەسەرىنى تۇتمايدۇ،
لالەلىكتە تۇرۇپ كىشىنىڭ داغدىن خەۋىرى يوق)
دىل قابىلى گەرۋىدىنى ئەسرارى جۇنۇن نىست،
در زىرى سياھىست ھۇنۇز سەھەرى داغ.
(دىل جۇنۇنىنىڭ ئەسرارلىرىنى چۈشىنىشكە قابىل ئەمەس،
داغنىڭ تاڭلىرى تېخى قاراڭغۇلۇق ئاستىدادۇر)
—— بىدىل.

ئىشق دۇنياسىدا باشلاندى ماتەم،
ماتەم كۆيگە چال كۆيۈڭنى سەن ھەم.
بۇ ماتەمنىڭ بايانىدۇر مۇشۇنداغ،
ئىشق سەئىدىنگە سالدى ئەڭ ياماق داغ.
ئۆلۈمدىن گەرچە ئۇ تاپتى نىجاتلىق،
تېخى گۈندىخانىدىن يوق خالاسلىق.
بۇنىڭ ئۈستىگە رابىيەدەك ۋاپادار،
بۇنى دەپ تارتتى چەكسىز، تەئنە، ئازار.
يانا چۈشتى ئۇنىڭ ئىسىگە ئاتا-نا،
ئۇلار قايغۇدا بۇندىن، بەك ھامانا.

قۇيرۇغى ئارقىدا يوق، ئالدىدا ياپلى،
ئەمەسمىتى ئۇلارنىڭ يالغۇز ئوغلى.
تۇغۇلغان چاغدا خوش بولغان ئاناڭى،
ئۇنىڭدىن زور ئۈمىت كۈتكەن ئاتاڭى،
يېتىپ تۇتقۇن، بۇلارنى كەتتى ئويلاپ،
ئۆزىچە ئاھ ئۇرۇپ ھەسرەتتە يىغلاپ.
كىشىكىم ئۇ ھاياتتا تۇتقۇن بولسا،
ئۈمىدى ھەممە بارلىقتىن ئۈزۈلسە،
پۈتۈن كۈتكەنلىرىدىن كەتسە ئاجراپ،
بولۇپ كېتىدۇ كۆڭۈلنىڭ ئەينىگى ساپ.
ئېتىپ ئەكس ھەممە كەچمىش ئىشلار ئۇندا،
مىڭسىدە ئۇنى قىينايدۇ شۇنىدا.
بىرىنى قىلمىغاندىن دىلدا ھەسرەت،
بىرىنى قىلغىنىدىن يەپ نادامەت.
نىمەكىم ئۇنى قىلدى دوست ئەغيار،
بۇ ئەينەكتە قىلىپ ئەكسىنى ئىزھار.
يېتەر جىسمى بىناسىغا خاراپلىق،
بولۇر پەيدا تېنىدە نەچچە ئاغرىق.
قاماق چۈشكەندە سەئدىننىڭ بېشىغا،
بېرەلمەي قالدى بەرداش، چەرخ ئىشىغا.
ئىرادىسى ئۇنىڭ چىڭ بولسىمۇ گەر،
ھاۋادىس دولقۇنىدىن تىترىمەس ئەر.
ياش بولغاچقا تېخى سەئدىن جاپاكەش،
ئۇ ئىشلار ئەكسىدىن كۆڭلى بولۇپ غەش.

ئۇنىڭغا چىرمىشىپ ئالدى كېسەللىك،
ئىلىنجىغا كېسەللەر، خېلى خەۋپلىك.
قىزىلگۈل چىرايى، بولدى سېرىقگۈل،
قۇرۇپ دەرمانى ئاجىزلاشتى بۇلبۇل.
مېڭىپ يۈردى ۋە لېكىن ياتمىدى ئۇ،
ئېسى-ھوشىنى ھەم يوق ئەتمىدى ئۇ.
مۇشۇنداق ھال ئارا يۈرگەندە سەئىدىن،
بىشارەت بەردىلەر بوشانغىنىدىن.
پىشىن ۋاقتى ئىدى پۈتكۈل بوشاتتى،
ئۇنى گۈندىخانىدىن سىرتقا ئاتتى.
قىلىپ بولمايدۇ خوشلۇقنى تەسەۋۋۇر،
بايانىدىن قەلەم ھەم تىل ئاجىزدۇر.
مۇشۇ ھالەتنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەن،
كىشىلەرلا بولۇر بۇ ھالنى بىلگەن...
مەئىلقىسسە، بوشاندى ئۇ قاماقتىن،
دىدى يائاللا كۇن چىقتى قاياقتىن؟
چېچى ئۆسكەن چۈشۈپ تا مۇرىسىگە،
ئورۇنلاشقان توپا-كىر، چېھرەسىگە.
قىلىپ ئۆز ھالىتىنى ئۇ تەسەۋۋۇر،
دىدى: شۇ ھالدادۇرمەن كۆزگە مەنفۇر.
تۇمەن دەريا سىغا ئەۋۋەل بارايىن،
يۇيۇنغاندىن كېيىن چاچ ئالدۇرايىن.
تاپاي ئەۋۋەل تۇرار ئۆي-جايلىرىمنى،
ئۇنىڭدىن سوڭ كۆرەيمەن دوستلىرىمنى،

كېرەك ئەۋۋەل نازارى له كۆرەشمەك،
ئاياغىنى بۇ ئۇستازىمنىڭ ئۆپمەك.
قىلۇرمەن ئۇڭا ئىزھار كۆپ تەشەككۇر،
لېكىن ئۇ زات ئەمەس دۇنياغا مەغرۇر.
قوبۇل قىلسا ئىدى ئەجرىگە ئۇ زەر،
قىلاتتۇق ئەرمغان كۆپ دۇر ۋە گەۋھەر.
بىلۇرمەن ئۇ ئۆزى پاكىزە زاتتۇر،
ئۇ دەيتتى بۇنداق ئىش كىشىگە ئۇياتتۇر.
مۇشۇنداق ئوي بىلەن ئۆتتى گۈزەردىن،
كۆچۈردى ھەممە ئەتراپنى نەزەردىن.
قاراپ كۆردى سېپىلگە، ئىدى پۈتكەن،
ئىگىزلىكتە بويى تاغلارغا يەتكەن.
ياسالغان ئۇستىگە چوقچا تۇرۇشقا،
تەييارلانغان پۈتۈنلەيلا ئۇرۇشقا.
مۇكەممەل بىر سېپىلكىم بۇرچ-بارى،
ئېتىشقا ئوق ۋە توپ باردۇر كامارى.
يېنىغا بىر تەرەن خەندەك قېزىلغان،
يانا كالتا سېپىل دەپ تام قۇرۇلغان.
مۇشۇنداق كۈزىتىپ يول ماڭدى سەئىدىن،
كېلىپ چىقتى تۆشۈك دەرۋازىسىدىن.
ئۇ چىققاندا يېڭى سېپىل تېشىغا،
كۆزى چۈشتى تۆشۈك داۋزا بېشىغا.
يېزىلغان كۆردى ئۇندا چوڭ قىلىپ خەت،
تۆۋەندىكى تۆت مىسرالىق ئىككى بەيت:

كى بىر مىڭ ئىككى يۈز ئەللىك بەشى ئەزسالى پەيغەمبەر،
بىنا قىلدى بۇ قەلئەنى زوھۇرىدىن بەلەند ئەختەر.

دىيارى ئەھلىنىڭ ھالىغا رەھم ئەيلەپ ھدايەتتىن،
قىلىپ بۇ قەلئەنى مەھكەم، گويياكى سەددى ئىسكەندەر.

ئوقۇپلا بىلدى يازغاندۇر نازارى،
مۇنداق شېئىر شۇ شائىرنىڭ شوئارى.
قارا، مەناسى كەڭرى لەفزى قىسقا،
پاساھەتنىڭ گۈلى، لايىق قىسىشقا.
مۇشۇنداق ئوي بىلەن چۈشتى تۆۋەنگە،
يۈرۈپ بىرئاز، يېتىپ باردى تۈمەنگە.
قاراپ ماڭدى تۈمەن دەريا بويىگە،
چۈمۈلەي دەپ ئۇنىڭ سۈزۈك سۈيىگە.
تۈگەپ ياز كۈنلىرى، كەلگەن سەدى كۈز،
بىرئاز توختىتى شامالدىن يۈز بىلەن كۆز.
يوپۇرماقلار سېرىقلاپ ئالدى چۈشكەن،
باھار تۈگىگەن، خازان پەسلى يېتىشكەن.
چىمەنلەر چەيلىنىپ، قۇرۇغان بۇزۇلغان،
كېتىپ بۇلبۇل دەرەخكە قارغا قونغان.
دىمەك مىزان① تۈگەپ كەلگەنتى ئەقرەپ②،
يۈرەتتى ھەممە خەلق قىشنىڭ غېمىن يەپ.

---

① مىزان ــ تارازا يۈلتۈزى. كۈز پەسلىنىڭ بىرىنچى ئېيى.
② ئەقرەپ ــ چايان يۈلتۈزى. كۈز پەسلىنىڭ ئىككىنچى ئېيى.

يېقىنلاشقان ئىدى كۈن غەرپ تەرەپكە،
بىرئازلا ۋاقت قالغان ئىدى كەچكە.
ئۆتۈپ سەئىدىن دەرەخنىڭ دالدىسىغا،
يوشۇرۇندى سېرىق شاخ ئارىسىغا.
كىيىملىرىنى سېلىپ ئۇ، سۇغا چۆكتى،
سوغاق سۇدىن تېنى بىر ئىندىكتى.
يۇيۇندى پاكىزە ئالدى تاھارەت،
كېچە ھەزرەتتە تۇرماق قىلدى نىيەت.
كىيىپ كىيىمنى ئۇ يۈزلەندى شەرقىگە،
ئاپاقنىڭ گۈمبەزى بولغان تەرەپكە.
تۆشۈك دەرۋازا كۆۋرۈگىدىن ئۆتۈپ ئۇ،
غېرىپ بىر باش چۈشۈرگۈچىنى تېپىپ ئۇ،
چېچىنى ئالدۇرۇپلا يولغا چۈشتى،
لېكىن تېنىگە ئۇنىڭ تىترەك يېپىشتى،
ھاۋا قاتتىق بۇزۇلغان، يوقتى يۇلتۇز،
قارايغان ئاسمان گويا كى قۇندۇز.
ئۇ، چوڭ يول بىرلە ماڭدى ئاستا-ئاستا،
تېنى ئاجىز ۋە ماغدۇرسىز ئاساستا.
بۇ يولنىڭ ئىككى يانىدا پۈتۈن قەبر،
تېنى چىرىگەن ئىگىسىنى يىگەن يەر.
ياتاتتى ئۇندا ئوخشاش شاھ، دەرۋىش،
يوق ئۇندا كېچە-كۈندۈز، ياز بىلەن قىش...
بۇلارنى ئويلا-ئويلا ئالغا كەتتى،
بىرەر سائەت مېڭىپ گۈمبەزگە يەتتى.

ناماز خۇپتەنگە مەزۇن ئەيتىتى ئەزان،
ناماز تۇگمدى قىلىندى خەتم قۇرئان.
جامائەت يولنى ئۆيلىرىگە سالدى،
بۇ كەڭ مەسچىتتە سەئدىن ئۆزى قالدى.
پۇتۇن ئەتراپ چۆمۇلگەن بىر سۇكۇتقا،
كۆزى چۈشتى ئۇنىڭ تۇرغان تاۋۇتقا.
يىراق بىر قەبر ئارا بىر يەردە قارى،
ئوقۇپ قۇرئان قىلاتىتى ئاھ زارى.
خيال قىلدى مۇشۇ هاللارنى سەئىدىن،
تىزىلىپ ئۆتتى بولغان ئىش بېشىدىن.
ئېغىر بىر غەم كېلىپ ئۈستىنى باستى،
بىلىندى ئوتقا ئوخشا ئۈستى-ئاستى.
ئۇنى تۇتتى يىغا، توختالمدى هىچ،
بولۇپ كەتتى سۇدەكلا، تاش هەم ئىچ.
تولا يىغلاپ يۈرەك باغرى ئېزىلدى،
تېنى تىترەش بىلەن ماغدۇر ئۈزۈلدى.
بەدىنىدە ئېشىپ كەتتى هارارەت،
تۇرۇشقا قالمدى جىسمىدە تاقەت.
يىقىلدى ئولتۇرالماي بولدى هۇشسىز،
يېتىپ قالدى ئۇ تىنسىز هەمدە ئۇنسىز.
ئۇيقۇق ئاقىرىپ شەرقتىن ئاتسمۇ تاڭ،
ئەزان ئۇنى دىسە "مەسچىتكە تېز ماڭ!..."،
قىزارسمۇ شەپەقتىن كۆك كانارى،
كۆتۈرۈلسمۇ قەۋرىستاندا زارى،

بۇلارنىڭ ھىچ بىرىنى تۇيمىدى ئۇ،
ئېغىر بۇ ئۇيقۇدىن ئويغانمىدى ئۇ.
جامائەتلەر نامازدىن بارى يانـدى،
مۇئەززىنمۇ ئىشك ئەتمەكچى بولدى.
كۆزى چۈشتى ئۇنىڭ، ياتقان كىشىگە،
قىلىپ ئاچچىق يېتىپ كەلدى قېشىغە.
ئۇنى لىكشتتى ھەم قاتتىق تۇرتتى،
دىدى تۇر! بامداتنىڭ ۋاقتى ئۆتتى.
قىمىرلاپ قويمىدى ياتقۇچى لېكىن،
مۇئەززىن ئەنسىرەپ قالدى بۇنىڭدىن.
ئىگىشىپ كۆردى گويا بىر ئۆلۈكتەك،
يېتىپتۇر بىر يېگىت، ھىچ جېنى يوقتەك.
چىرايى ساغرىپ كەتكەن سامانـدەك،
تېنى قىزىغان تونۇر ئىچىدە ناندەك.
ياتاتتى سوزۇلۇپ تاشتەكلا ھۇشسىز،
قىمىر قىلماي تىنىقى پەس، تاۋۇشسىز.
مۇئەززىن كۆردىكىم بىر ياش يىگىتـكەن،
ئېغىر ئاغرىق بىلەن، ھۇش ـ ئەقلى كەتكەن.
ئىچى ئاغرىپ سىلىدى يۈز، كۆزىنى،
لېكىن ئۇ ئاچمىدى يۇمغان كۆزىنى.
يىغلىشتى نەچە كىشى يېنىغا،
ئېلىپ چىقتى ئۇنى گۈمبەز قېشىغا.
سېلىپ ئاستىغا پاكىز كۆرپە ـ چۈشەك،
ئۇنى ياتقۇزدى ياتتى ئۇ، ئۆلۈكتەك.

پۈتۈن كۈن ئۆتتى، لېكىن ئاچمىدى كۆز،
قىلالمىدى سورىغانلارغا ھەم سۆز.
خەلقلەر كەلدى قىچقاردى تەۋىپنى،
كىرىشتى قىلغىلى دورا ــ سەۋەپنى.
قويۇپ تۇرىلى ئۇنى ئاپاقتا ئاغرىق،
ساقايماس دەردكە ئۇچراپ قالدى ئاشىق.
بىز ئەمدى ئىشتىلى سۆز باشقا ياقتىن،
نېچۈك كېلىدۇ خەۋەر ئەمدى يىراقتىن.

قۇتۇلغان ئىشقنىڭ قۇربانى سەئىدىن،
خەتەرلىك بىر ئۆلۈم دارى تېگىدىن.
ھازىرغىچىلىك ئۆتۈپ كەتتى بەش ـ ئالته ئاي،
ئارادا كىشى قاتناپ تۇردى ھارماي.
ھەر ئۈن بەش كۈنده قەشقەرغه ئىبراھىم،
ھەسەن بىرله ۋە يا يالغۇز ئۇ دائىم،
كېلىپ تۇردى ئۇلار سەئىدىنى يوقلاپ،
ئاتالىق، دوستلۇق مېھرىنى ساقلاپ.
يېتىپ كەلدى بۇلار ئۆز ئادىتىچه،
ئېلىپ لازىم نىمەرسىلەرنى قانچه.
يامۇلنىڭ داۋزىسىغا يۈگۈرۈشتى،
كۆرۈشتۈرەر كىشىسى له كۆرۈشتى.
ئۇ ئەيتتى: ئىككى كۈندۇر بولدى ئازات،
نىمىشقا قىلىسىز بۇندا ئۇنى ياد.
بۇنى ئاڭلاپ ئۇلار كۆپ خوش بولۇشتى،

ئۇنىڭ تۇيلىقى بار يەرگە بېرىشتى.
لېكىن ئۇلارمۇ بىلمەپتۇ بۇ ئىشنى،
ئۇنى گۈندىخانىدىن بوشۇتۇشنى.
شەھەر ئىچىدە تونۇشقان جايغا باردى،
ئۇنى كۆپ ئاختۇرۇپ ھەر ياندا، ھاردى.
ئاخىرى ھەزرەت ئاپاققا چىقىشتى،
تونۇشقان جايلىرىنى ئىزدىشىشتى.
تاپالمايۋ بارىدىلەر گۇمبەز قېشىغا،
يىقىلدى قاپ-قارا بىر تاغ بېشىغا.
ئىبراھىم كۆردى ئامراق ئوغلى ياتقان،
يۇمۇلغان كۆزلىرى، پۇت-قولى قاتقان.
تۇرۇپتۇ چۆرىسىدە قانچە ئادەم،
ئۇنىڭغا ئاغرىتىپ ئىچ، يىيىشىپ غەم.
بالام، دەپ ئاتتى ئۇستىگە ئۆزىنى،
سۈرتۈپ يۈز، كۆزىگە يۈز، كۆزىنى.
ھەسەن، دوستۇم دىدى، يۆلىدى بېشىنى،
لېكىن تۇيمىدى سەئىدىن ھىچبىرىنى.
ئۇلار بىر ھارۋىنى تاپتى تېزدىن،
ئۇنىڭغا ياتقۇزۇلدى زار سەئىدىن.
ئىلىپ كىردى ئۇنى ئاستا شەھەرگە،
كېسىلنى تۇنىكە كۆرسىتەرگە.
تۇنىلارنىڭ بارىغا كۆرسىتىشتى،
دىگەن دورالىنى قويماي قىلىشتى.
لېكىن كەتتى ئوغۇل كېسىلى تۈزەلمەي،

هامان یاتتی ئۇ هۇشسز خۇدىنى بىلمەي.
مۇشۇنداق ئۆتتى ئۇچ-تۆرت كۈن ناھايەت.
قىلىندى دورا ھەر تۈرلۈك بىغايەت.
كۆرۈلمىدى داۋادىن زادى پايدا،
ئۆلۈم كېسىلگە نەپئىلىك دورا قايدا...
گىلىدىن ئۆتمىدى ئاش، سۇ بىلەن نان،
تۇرامدۇ يىمىسە ئاش، تەنــدە بۇ جان؟
تۇپىلار ئاخىرى بولدى ئۇمىتسىز،
داۋالاشتىن كېلىشتى، ئۇلار ئاجــىز.
ئىبراھىمغا كېگەش بەردى كېتىشكە،
ھاياتلىغدا ئانا قېشىغا يېتىشكە.
دىدىلەركىم تۇغۇلغان يەر ھاۋاسى،
بولۇپ قالغاي ئۇنىڭ دەردى داۋاسى.
ياساپ ئىككى ئېشەك ئۇستىگە جىيغا،
سېلىپ سەئىدىنى چۈشتى بۇلار يولغا.
بۇ ئىش ماھىيىتى شۇ خىلــدا بولغان،
ئۇ ئىككى يىلچە گۇنديخانىدا بولغان.
ئاجىزلاشقان ئۇنىڭ بۇ چاغدا جىسمى،
پەقەت قالغان ئۇنىڭدا تەننىڭ ئىسمى.
ئۇ گۇنديخانىدا قالغان توق ھەم ئاچ،
ئىكەن نۇرغۇن داۋالاشلارغا مۇھتاج.
بۇنىڭ ئەكسى سوغاق سۇغا چۈمۈلدى،
يامان تەسىرى ناھايەت زور كۆرۈلدى.
بۇنىڭ ئۇستىگە ئەسلەندى ئۇ ئۆتمۈش،

ئېزىلدى باغرى ئىسلەپ دەرتلى تۇرمۇش.
مۇشۇنداق چاغدا قەبرىستانغا باردى،
گورۇستانلىقتا ياتقانلارنى كۆردى.
يۇرىگىدىن يىغا چىقتى بۇلۇقلاپ،
ئېزىلدى باغرى، قالدى سىرتتا ئۇخلاپ.
كېلىپ تەگدى يېلىك جىسمىغا سوغاق يەل،
بولۇپ شۇنداق سەۋەبلەرنىڭ بارى تەل.
كېلىپ تەگدى بولۇپ بۇ ھەممەسى ئوق،
قىلىشقا پانى دۇنيادىن ئۇنى يوق.
بۇ ئوقنى ئۇكا ئاتقانكەن زامانە،
ئۇنى قىلغان ئىكەن ئوقىغا نىشانە.
بولامدۇ قىلغىلى بۇ ئوققا چارە،
ئۇنىڭ ئالدىدادۇر، ھەممە بىچارە.
بۇ ھەقتە دەيدۇ مەھمۇت قەشقىرى سۆز،
بولۇر ئويلانسا بۇ بىر سۆزنى ھەر ئۆز.
دىۋان لوغاتىت تۈركىدە يېزىپتۇ،
تازا چىن بىر ھەقىقەتنى تىزىپتۇ.

ئوكره يۈكى مۇنداغ ئوق،
مۇنده ئازىن تىلدەغ ئوق،
ئاتسا ئەژۈن ئوغرەپ ئوق،
تاغلەر بېشى كىرتىلۇر.

يەشمىسى: زامانىنىڭ ئادىتى زادى مۇشۇنداق، بۇنىڭدىن باشقا بىرمۇنچە قورقۇنچلۇق سەۋەبلەر بار تېخى. تاغ بېشىنى چەنىلەپ ئوق ئاتسا، تاغ بېشىمۇ پارە-پارە بولۇپ كېتىدۇ.

بۇ قەشقەر ئالىمىنىڭ ئەيتقىنىدەك،
زامان سەئىدىننى ـ چەنلەپ ئاتقان ئوق، بەك.
تۇرسا تەككەن زامان ئوقى بۇنىڭغا،
قىلىپ بولىدۇ نىمە چارە ئۇنىڭغا!

غەزەل

بۇ چىمەندىن كەتتى، كۆڭلى بەرگى گۈلدىن پارەراق،
باغرى ئوق تەككەن كىيىكنىڭ تەنلىرىدىن يارەراق.

ئارقىمۇ ـ ئارقا ئۇنى باسقان بالالار ئىلكىدە،
بوز لەچىن قارماقلىغان كەكلىكتىن ئۇ بىچارەراق.

ئۇ مۇھەببەت ئالىمىدە چارەسىز قالدى ئەجەپ،
بولمىدى ئەۋزارەكىم، ئۇندىنمۇ ھەم، ئەۋزارەراق.

كۆيدۈرۈپ ئىشق، سوردى ھىجران يېلىدە جىسمىنى،
بەرمىدى گوردىن بۆلەك، تۇرماققا جاي ئازادەراق.

سۆيگۈ گۈلزارى ئارا بىر تازا گۈلنى كۆرمىدۇق،
ۋاقىتسىز ئۈچراپ خازانغا، توزىدى ئۇ تازەراق.

40. ئىنتىزارلىق ۋە مەھرۇملۇق

چەرخرا جامى نەگۇن دان، كەزمەيى ئىشرەت تەھىست.
بادە ئەز جامى نەگۇن جۇستەن نىشانى ئەبلەھىست.
(چەرخنى دۇم قويۇلغان قاچا بىلكى، ئىشرەت مەيىدىن قۇرۇقتور،
دۇم قاچىدىن شاراب ئىزدەش ئەخمەقلىق نىشانىسىدۇر.)
——جامى.

كېپەندۇر بارچىنىڭ كەيگەن لىباسى،
ھازادۇر ئۆرلىگەن بارلىق ساداسى.
قارالسا نەگە ئۇندا قانچە ماتەم،
پىراقو، ھجر، قايغۇ، دەرت ـ ئەلەم، غەم.
ئاتايدۇ كائىنات دەپ ئەسلى يوقلۇق،
يورۇقلۇق ياكى زۇلمەت، سۇ، قۇرۇقلۇق.
جاھان تۇگمەن، زىمىن، ئاسمان ئىرۇر تاش،
يوقلۇر ئورتادا، بولسۇن قەرى ـ ياش.
مۇشۇ تۇگمەندە بارچە ئۇن قىلىنغاي،
پانانىڭ شامىلىدىن سوۋرۇلغاي.
مانا سەئىدىنمۇ شۇنداق ئۇن قىلىندى،
ئاخىرى شۇ شامالدا سوۋرۇلدى.
دىمەك، جىيغا قىلىپ ئىككى ئېشەكتە،
كېسەل سەئىدىننى ياتقۇزدى چۇشەكتە.

ئېلىپ ماڭدى ئۇنى يۇرتقا ئىبراھىم،
كۆزىدىن ياش تۆكۈپ دەپ، ۋاي خۇدايىم.
ئۆلۈكتەك كۆزنى ئاچماي ياتتى سەئدىن.
ئىدى ئېتراپتىكىلەر بەكمۇ غەمكىن.
نە بولغاي بۇ كىسەلنىڭ ئاخىرى دەپ،
كېتىپ بارىدۇ بۇلار، بەك كاتتا غەم يەپ.

ئى قايغۇ، سەن نېچۈك ئىشكىتە تۇرۇرسەن،
كىرمەمسەن! بىزگە سەن قەرداش ئىرۇرسەن.
قېرىنداش بىزگە سەن بولغانلىغىدىن،
كېلىمىز ئايرىلالماستىن سېنىڭدىن.
ئىرۇرسەن نەگە بارساق، بىزگە ھەمرا،
سېنىڭدىن ئەمدى دەيلى كىمگە بىز، ئاھ.
مانا ھازىرمۇ ئەھۋال بولدى شۇنداغ،
قۇتۇلغان خۇش خەۋەردىن، خۇش تۇرغان چاغ.
كېلىپ، پۈتكۈل تۇغقانتىڭ، ھەممە خوشلۇق
پۈتۈنلەيلا بولۇپ كەتسە بۇلار يوق.
مانا شۇ چاغدىلا يالغۇز قالارسەن،
بۇلار كېتىدۇ ۋە كەتتى، نە قىلارسەن.
بۇلار يۇرتقا يېتىپ كېلىشتىن ئالدىن،
خەۋەر تارقالدى دەپ، قۇتۇلدى سەئدىن.
تارالدى بۇ خەۋەر كۆكچىگە شۇ دەم،
بۇنى ئىشتىتى ۋاپادار رابىيە ھەم.
سۆيۈنگەندىن ئېچىلدى يۈزى گۈل-گۈل،

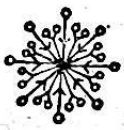
ئەمەس گۈل بەلكى بولدى ئۆزى بۈلبۈل.
تېخى ئۆتمەي ئارادىن بىر يېرىم كۈن،
سەئىدىن ئاغرىق ئىكەن دەپ كەلدى بىر ئۇن.
خەۋەر بولدى ناھايەت ئېچىنىشلىق،
پەرىزاتتىن پۈتۈنلەي كەتتى تېچىلىق.
تولۇن ئايىنى بۈلۈتلار باستى گويا،
ئۇنىڭ خوشلۇق ئۈمىدى بولدى زايا.
بىئارام بولدى زوھرانى يۈگۈرتتى،
بېرىپ سەئىدىن ئۆيىگە گەپنى ئۇقتى.
بىلىپ كەلدى ئۇنىڭ ئاغرىقىلىغىنى،
جىيغىدا ياتقۇزۇپ كېلىۋاتقىنىنى.
بۇنى ئاڭلاپ ۋاپادار قىز بىچارە،
يۈرىگى بولدى گۈلدەك پارە-پارە.
بېشى قاتتى قىلارىنى بىلەلمەي،
قامالغان يارىنى ئازات كۆرەلمەي.
يىسمۇ ئۇ كېسەلكەن دەپلا، غەمسىز،
خىيال قىلمايتتى ھەرگىزمۇ ئۆلۈمنى.
خىيالىدا تېخى يارنىڭ ۋىسالى،
كۆز ئالدىدا ئۇنىڭ ھۆسنى كامالى.
قۇتۇلدى ئۇ، ئۆلۈم دارى تېگىدىن،
نىجاتلىق تاپتى گۈندىپاي قولىدىن.
بولۇر ھەر تەنكى باردۇر ئۇندا ئاغرىق،
كېسەلنىڭ ئارقىسىدىن بارغۇ، ساقلىق.
كېسەل بولسا يانا بولغاي سالامەت،

بولۇر يار بىزگە قايتا بەخت-سائادەت.
مۇشۇنداق ئوي بىلەن بەزلەيتى ئۆزنى،
ۋسال گۈلزارىغا تاشلايتتى كۆزنى.
خيال چىمەنىدە ئارمانسىز كېزەتتى،
ئۇمتتىنىڭ گۈلشەنىدىن گۈل ئۈزەتتى.
ياساپ گۈلدەستە بۇ ئۈزگەن گۈلدىن،
هايات قەسرىنى زىنەتلەپ ئۇنىڭدىن،
خيالىدا قىلاتتى يوق پىراقنى،
ياقاتتى ۋەسلدىن نۇرلۇق چىراقنى.
كۈچايدى بېشىدا سۆيگۈ خيالى،
ئىچىگە سالدى ئوت، يارىنىڭ ۋسالى.
ئۇمىدى مەشئىلى قەلبىدە ياندى،
يوقالغان هەسسىيات قايتا ئويغانىدى.
بېرىپ ئۆزىگە ئۆزى يانا بىر جاسارەت،
دىدى يولدا توساپ ئەيلەي زىيارەت.
قىلىپ سۆيگۈمنى ۋە مېهرىمنى زاهىر،
كۆرەي بىر كەررە دىدارىنى ئاخىر.
يېتىپ كېلىدۇ بۇ كۈن دەپ قىلدى مولجەل،
دىدى كەلسە مۇشۇ ئۇدۇلىغا ئۇ، دەل.
توساتتىنلا دەرەخلىقتىن چىقايىن،
خالاسلىقنى مۇبارەكلەپ قويايىن.
ئارام ئالسۇن ئۇنىڭ كۆڭلى، مېنىڭمۇ
پەسەيسۇن تەپتى هىجران ئوتىنىڭمۇ.
مۇشۇ بىر ئويدا توختاتتى ئۆزىنى،

يولىغا ئىنتىزار تۇتتى كۆزىنى...

رۇبائى

ئۇمىت ئۇدۇر ھاياتتا ئىستەك گويا،
مەۋجۇتمۇ ئۇمىت يوقالسا، تۇرمۇش ئايا؟!
ئۇمىتكە ئىگە بولمىسا ئىنسان مەغرۇر،
پۈتكۈللا خاراپ بولۇپ كېتەتتى دۇنيا.

41. ئاي قەلبىدىكى قۇياش پېتىپ كەتتى

ئى ئورکېستىر، ماتەم كۈيىنى كۈيلە،
يوقالدى بىز ئۈمىت قىلغان ئۇ تويلار.
بىر ئاشىق بۇندا مەھرۇم بەردى دەپ جان،
مۇھەببەت ئالىمىدىن چىقتى چۈقان.
ئىشتىكىمۇ ئاينا چىققان سادانى،
ئېچىلغان كۆكچىدە دەرتلىك ھازانى.
بىلۈرسەن، سالدى سەئىدىننى جىيغاغا،
كىشىلەر ئولىشىپ ئالدى ئاراغا.
كۆرۈندى بەك ئۇزۇن بۇ يول ئۇلۇغ،
نەچۈك بولسۇن پېتىپ كەلدى بۇ يەرگە.
رابىيە كۈن بويى ئاشۇلارنى كۈتتى،
كۆزىنى ئاشقى يولغا تۇتتى.
جىيغادا ياتتى سەئىدىن بولۇپ ھۇشسىز،
ئۇنىڭ بۇ ھالىدىنتى، قىز خەۋەرسىز.
يېقىن كەلگەندە سەئىدىن ئاچتى سەل كۆز،
مىدىرلاتتى ئېغىزنى، چىقتى بىر سۆز.
بۇلار ئۈمىت قىلدىكىم، تۇزەلدى،
مانا كۆڭلى ئۇنىڭ بىرئاز سۈزۈلدى.
ئۇلار بىلمىدىلەركىم، ئۇندا بۇ ھال،

ئۆلۈم ئالدىدا كۆرلۈچى بىر ئەھۋال.

ئۆچۈش ئالدىدا ۋىللىدە قىلىپ شەمنى،
ئۆچۈپ كېتىدۇ بولۇپ زۇلمەت بىلەن جەمنى.
ئىدى بۇ سۆز قىلىش سەئىدىنە شۇنداغ،
ھاياتى شەمنىدە تۇگىگەن ئىدى ياغ.
ئاخىرقى ئۆمرىدە يار يۇرتىغا كەلدى،
مىگەركىم بۇرنىغا ئۇردى يار ھىدى.
ئۇنىڭغا بولدى بىرئاز سەزگۈ ھاسىل،
پىچىرلاپ ئاستا-ئاستا سۆزلىدى تىل.
ھەسەن تۇتتى قۇلاقنى بولدى ئىزھار،
قىلاتتى رابىيە ئىسمىنى تەكرار.
نەچە بار كۆردى تىكشاپ چىقتى شۇ ئۇن،
بولۇپ كەتتى كىشىلەرنىڭ دىلى خۇن.
دىدى شۇنداغ ئىبراھىم زار يىغلاپ،
بېسىپ كۆكسىگە ئوغلىنى قۇچاقلاپ.
ئېچىڭ كۆزنى بالام رابىيە كەلدى،
قاراڭ، ئاينا سالام قىلدى، ئېگىلدى.
ئاران تىترەپ: "قېنى ئۇ" دىدى سەئىدىن،
زەئىپ بىر ئاھ چېكىپ، كەتتى ئۆزىدىن.
چىرايى باشلىدى بەك ساغىرىشقا،
پۈتىنىڭ ئۇچلىرى تۇردى سوۋۇشقا.
ئۆلۈمنىڭ بەلگۈسى ئۇنىدا كۆرۈلدى،
مانا سەئىدىن "رابىيە" دەپ، جان ئۈزدى.

شكايەت

ئەجەپ بىرەھمسەن ئى چەرخ غەددار،
نەپەسمۇ بولمۇدۇڭسەن ئۇلىغا يار.
كىچىككەن ئۇڭا سالدىڭ ئشق ئوتىنى،
بۇ ئوتتا ئۆرتىدىڭ، ئاجىز تېنىنى.
كىرىشتىلەر قېچىپ تەكلىماكانغا،
يولۇقتۇردۇڭ ئەجەپ قاتتىق بورانغا.
يەنە غەپلەتتە ئۇيقۇغا پاتۇردۇڭ،
غاپىل ياتقاندا دۇشمەنگە تۇتتۇردۇڭ.
ئۇنى يامۇلدا گۇندىلارغا سالدىڭ،
پۇتۇن ئەركىنلىگىنى تارتىپ ئالدىڭ.
رەقىبى ئالدىدا قىلدىڭ ئۇنى خار،
يانا ئاسماقتا تىكلەتتىڭ ئىگىز دار.
ئۇنى ئاخىرى ئۇچراتتىڭ كېسەلگە،
يولۇقتۇرىدۇڭ ئاخىر ۋاقتسىز ئەجەلگە.
رەھىمسىز بۇ ئوقۇڭنى ئاخىر ئاتتىڭ،
يىگىرمە ياشتا ئاشقىنى يوقاتتىڭ.
ۋۇجۇدىدىن كۈل قىلىپ كۆككە سورۇدۇڭ،
پۇتۇن ئۇمىتلىرىنى يەرگە ئۇرىدۇڭ.
بۇ ياش ئۇيغۇر يىگىتى ئۆلدى، كەتتى،
پانانىڭ جامىنى ئىچتى، تۇگەتتى.
ئەبەتكە بولدى بۇ مەي بىرلە بېھۇش،
ئۇنى يوقۇتۇپ ئۆزۇڭ بولدۇڭمىكىن خوش!
كىشىلەر قىلسا سۆز شەنىدە تەھرىر،
بېرىپ كەلگەن مۇشۇنداق سۆزلە، تەبرىر!

پەلەك يۈزى قارا! ئەيت بۇ نەمەدىن،
قارالىق مەزلۇم ئاھى تۇتۇنىدىن.
چىملداپ تۇرغۇچى يۇلتۇزلار نۇرغۇن،
بۇلاردۇر ئىشق ئېلى ئاھىدىن ئۇچقۇن.
نەمشقا گىرۋىگى قانداق بويالغان،
دېمەك، ئەكس تاشلىغان ئۇندا ناھەق قان.
قىلۇرسەن ھەممىگە زۇلم ھەممە ھالدا،
يامىنى شۇكى بولمايسەن خىجالەت.
كېچە-كۈندۈز بىلەن قىش-ياز، توپا-تاش،
داۋام قىلماقتا سۇ، ئوت يانا ئوخشاش.
قارا يۈز چەرخ ئەمدى نە قىلۇرسەن،
يانا قانداق ئويۇنلار كۆرسىتۇرسەن.
سېنىڭ قىلمىشلىرىڭدىن بولدى دىل قان،
تىپىرلايدۇ بەدەن قەپسىدە بۇ جان.
بۇ بىر جۇپ ئىشق ئېلىنىڭ بىرى كەتتى،
نە بولسۇن ئاخىرى مەنزىلگە يەتتى.
قېلىپ قالدى يانا بىر زار بىچارە،
بولۇپ باغرى ئەلەمدىن پارە-پارە.
ئۇ بىلمەيدۇ تېخىچە، يارى ئۆلدى،
ۋۇجۇدىنىڭ كۆلى توزۇپ تۆكۈلدى.
رابىيە دەپ ئاتاپ كەتتى جاھاندىن،
تۇگەشتى، دەپ ئۇنى شۇنداقلا، جاندىن.
بۇنى بىلسە بولۇر ئۇ قانچە سەرسان،
جېنى سىقىلىپ چىقالماي، قانچە ۋەيران.

قاچانكىم ئىشتىتى، مەجنۇ كەتتى بۇلبۇل،
دىدى بىر ۋاھ، يىقىلدى ھۇشسىز ئول،

ئېچىلغان گۈلغا ئوخشاش بولدى پارە،
پۈتۈنلەي تۈگىدى ئۇنسىز بىچارە.
قېتىپ قالدى ئەلەمدىن تاشقا ئوخشاش،
دىيەلمەي كەتتى ئاھ، ھەم چىقمىدى ياش.
قەلەم بۇ جايدا ئاجىزدۇر چېپىشتىن،
پىكىرگە چۈشتى تىترەك، سۆز قىلىشتىن.
ئۇنىڭ دەردى نېچۈكرەك بولغىنىنى،
بۇنى ئاڭلاپ نېچۈك يول تۇتقىنىنى.
قىلىپ بولماس ئۇنى تىل بىرلە تەقرىر،
ناۋاكىندۇر قىلىش بەتلەردە تەسۋىر.
ھەقىقىتىنى ئۇنىڭ ئىشىدىن بىلەيلى،
ئۇنىڭ دەردىنى قىلغىنىدىن كۆرەيلى.
ئۇنى كۆرگەن كىشى مۇزنىڭ تېگىدە،
قىلۇر قىز دەردىنى تەھلىل ئېگىدە.
شىرىن جاندىن كېچىش، بۇ نە دېگەن سۆز،
ئەگەر قىينالمىساڭ بەك، قايغۇدىن ئۆز.

غەزەل

تىغ سۆگەككە يەتمىسە، جاندىن كېچىش ئاسان ئەمەس،
ھەر نېچۈك ئاشىق بۇلاردەك، مەركىزىي ھىجران ئەمەس.

ھەر كېپىلەك گۈل ئارا، گۈلنى سۆيەردەك قىلسىمۇ،
ئۆزىنى پەرۋانىمىزدەك، شەمئىگە ئۇرغان ئەمەس.

سۆيگۈ يولىنىڭ ۋەسالدۇر، ئەڭ ئاخىرقى مەنزىلى،
بۇلاردەك ھېچكىم بۇ مەنزىل يولىدا ھەيران ئەمەس.

گەرچە ئاشىقلار بارىسى ئىشق دەئۋاسى قىلۇر،
بارلىقى بىز كۆيلىگەن ئاشىقلىدەك قۇربان ئەمەس.

ئىشق ۋادىسىدە بۇ ئاي شۇنچىلىك قەينالدىكى،
كىم ئىرۇر بىلگەنلىدىنكىم، باغرى لەختە قان ئەمەس.

42. رابىيە دۇنيادىن كۆڭۈل ئۈزدى

قەلەم كەل، يانا بىرئاز مەن بىلەن بول،
بۇ داستاننىڭ ئاخىرى تېخى مەجھول.
قىلىپ كەلدىڭ ماڭا، ياردەم ئەگەرچە،
مەن ئۈزگەن گۈلنى قىلدىڭ دەستە گەرچە،
تولا بەتلەرنى دەپتەردىن، قارايتتىڭ،
بۇ پاجىئەلىك ھىكايەنى ئازايتتىڭ.
پۈتۈنلەي پۈتتىمۇ داستان؟ تېخى ياق،
ئاياغدا قالدى بىرقانچە ۋەرەق ئاق.
تۆكۈلگەن يۇنجىلەرنىڭ رىشتەسى سەن،
يوقاتماستىن ئۇنى ساقلاۋچىسى سەن.
ئەگەر سەن بولمىغاندا قايسى شائىر،
تۆكەلەيتى تەپەككۇردىن جاۋاھىر.
يۈرەك سىرىنى قانداق قىلىتى پاش،
قاتۇرغان بىرلە بۇ يولدا نەچە باش.
خېلى بولدى ماڭا قىلدىڭ ئىتائەت،
ھېرىشنى بىلمىدىڭ ئىشلەپ ناھايەت.
تۆۋەن قىلدىڭ بۇ خىزمەتتە بېشىڭنى،
ئېقىتتىڭ توختىماستىن كۆز يېشىڭنى.
يېشىڭ بىرلە قارايتتىڭ قانچە دەپتەر،

قىلىپ كەلدىڭ سۆز ئىقلىمىن مۇسەخخەر.
ياساپ كەلدىڭ بەدىئى بىر گۈلستان،
قۇرۇپ كەلدىڭ پاساھەتلىك بىر داستان.
تۈزۈپ چىقتىڭ گۈلستان ئۆستۇرۇپ گۈل،
بۇنىڭدىن سۆيۈنەركىم بولسا، بۇلبۇل.
ئولسكىم بولسا بۇلبۇل، قارغا بولماي،
ھەقىقەتتە تۇرالماس بەھرە ئالماي.
گۈلستان بىرلەگۈل بۇلبۇلغا خاستۇر،
گۈلستان قارغىلارغا يارىماستۇر.
ئەگەر بۇلبۇل سۈپەت بىر قارغا كەلسە،
گۈلستانىڭدىكى گۈللارنى كۆرسە،
ئۇنى ياقتۇرمىسا ئۇ، قىلسا قاق... قاق...
بۇنىڭ مەسئۇلى سەنمۇ؟ زادىلا ياق.
قاچان قارغا كېلىپ گۈلدىن قۇۋانغان؟
تىزەكنىڭ ئۈستىگە قونغىنى قونغان.
يورۇقلۇقنى قاچان سۆيگەن شەپەرەڭ،
قۇياش دائىم ئۇنىڭ ئالدىدا بەدرەڭ.
ئىشەنگىل شۇڭا كىم، داستان ياراتتىڭ،
بۇ يولدا ئانچە مۇشكۈللىنى تارتتىڭ.
يېزىپ سەن ئىككى ئۇيغۇر ئاشقىنى،
بىزەتتىڭ ئۇيغۇرۇڭنىڭ تارىخنى.
ئەمەس ئاشقىلىرىڭ شاھزادە، يا خان،
ئىرۇرلەر يېزىلىق بىچارە دىخان.
يانا سەن ئاختۇرۇپ يۈرمەي بۆلەك يەر،

نەسىپ بولدى ساڭا يازماقنى قەشقەر.
خوتلاسە، تۇندى گۈلشەن، يوق خازانى،
گۈلى خوش بۇي، خوش رەڭ ئەرغۋانى.
بۇرۇلۇپ كەتتى ئىلھام باشقا ياقتا،
قەلەم كەل ئەمدى مەن بىرلەن بۇ ياقتا.
يېزىپ تۈتىلى بۇ قىسسە ئاخىرىنى،
كۆرەيلى رابىيەنىڭ تەقدىرىنى.

دىمەككى، بۇ مۇرۇۋەتسىز جاھاندىن،
ئۇ شۇنداق دەرت بىلەن كۆز يۇمدى سەئدىن.
پۈتۈن سۆز رابىيە ئۈستىدە قالدى،
سۆز ئەمدى سەئدىن ئۈستىدىن ئۈزۈلدى.

رۇبائى

ھەركىمكى ھايات ئاينەسى يەرگە ئۇرۇلدى،
يەنى ئەجىلى يەتتى ئۇنىڭ، چۈشتى، چېقىلدى.
ھەرقانچە يېزىلسىمۇ ئۇنىڭ ھەققىدە داستان،
چىن سۆزنى دىسەڭ ئۇنىڭغا، سۆز ئەسلى ئۈزۈلدى.

شۇ چاغكىم چىقتى يولىڭ ئۈستىدە دات،
ئىبراھىم، ۋاي بالام دەپ سالدى پەريات.
رابىيە يارىنىڭ ئۆلگىنىنى بىلدى،
جاھاندىن ھەممە ئۈمىدى ئۈزۈلدى.
ئۇ نىيەت قىلدى دۇنيادىن كېتىشكە،

ئەزىز مەھبۇبى سەئدىنگە يېتىشكە.
ئۆزىنى ئۇ، ئۆلۈمگە قىلدى تەييار،
شۇڭا ئۇ قىلمىدى كۆپ قايغۇ ئىزھار.
پۈتۈن دەردىنى ئۇ، يۈتتى ئىچىگە،
تۆكۈپ مۇڭ، ئەيتمىدى دەردنى كىشىگە.
ئاتا-ئانىسى ئۇنىڭ ھالىن كۆزەتتى،
دېيىشتىكىم، ئۇ سەئدىنىنى ئۇنۇتتى.
ئۇلار ئويلاشتى سەئدىن بار زاماندا،
ئۆتەتتى ھەر ۋاقت ئاھ، زار، پىغاندا.
كۆزىدىن توختىماستىن ياش ئاقاتتى،
يۈرەكىن، ئىشق ئوتى بىرلە ياقاتتى.
مانەمدى سەئدىن ئۆلگەنىنگ بۇيانى،
تۈگەپ قالدى ئۇنىڭ ئاھۇ پىغانى.
دىمەككىم ئۇنى بۇ، ئۇنتۇلدى بولغاي،
مۇھەببەتىدىن ئۇنىڭكى، ياندى بولغاي.
ئۇنىڭغا ئەمدى تويدىن سۆزنى ئاچساق،
قىلىپ چوڭ توي-مەرىكىنى ئۇزاتساق.
ئۇلار توي ئۈستىدە كېڭەش قىلىشتى،
ئۆزىچە توي پىلانىنى قۇرۇشتى.
ۋە لېكىن بىلمىدى، ئۇ، نە خىيالدا،
جاھاننى تاشلىماقچى قايسى ھالدا.
دىدى ئانىسى: قىزىمىزدىن سورايلى،
ئۇنىڭ رازىلىقىنى بىر ئالايلى.
دىدى ياقۇپ: ئەخمەق بىر خوتۇنسەن،

سۇدا سېسىغان، ئوت ئالماس بىر ئوتۇنسەن.
نىمە قىلىتىڭ سوراپ توينى ئۇنىڭدىن،
ئۆلۈپ كەتكەن تۇرسا، قاچقىنى سەئىدىن.
يانا ئۇ باشقا قانداق ئىش كۆتەتتى؟
نىمىلەرنى كۆتۈشۈپ تەلمۇرەتتى؟
دىدى ئانىسى: سورالسا نەزىيان بار؟
بۇ ئەرگە بىز ئەمەس، ئۇ بولغۇسى يار.
ئەگەر باشتا ئۇنىڭ پىكرىنى ئالساق،
ئۇ توينى رازىلىقى بىرلە قىلساق،
نەچە يىلدىن بۇيانقى ماجرالار،
بولۇپ ئۆتمەيتتى ھەرگىزمۇ ئۇ ئىشلار.
ئۇنىڭدىن رازىلىق پىكىر ئالمىغاچقا،
سۆزىگە ئىتىبار ھېچ قىلمىغاچقا،
بولۇپ كەتتۇق يۇرت-ئەل ئاغزىدا چۆچەك،
ئەگەر قىلساق يانا ئىشنى شۇنىڭدەك،
بۇ تويدىن يانا چىقمايدۇ نەتىجە،
قىزىمىز بولغۇسى ۋەيران كېيىنچە.
دىدى ياقۇپ، ئۇنى بۇزغان ئۆزۈڭسەن،
قىلىپ ئۇنى شۇنچە بەكۆڭاش، چوڭ قىلىپسەن.
ئىلاجى يوق، ئانا ئاغزى يۇمۇلدى،
يامان بىر قايغۇ-ھەسرەتكە چۆمۇلدى.
بۇلار ئەمدى شۇ بىر ھالدا تۇرۇشسۇن،
قىلۇرمىز توينى قانداق، دەپ يۇرۇشسۇن،
كۆرەيلى رابىيەنى، نە خىيالدا؟

ئۇنىڭ ئەھۋالى قانداقراق، نە ھالدا؟

بولۇپ كەتتى ناھايەت جىم گۇزەل قىز،
گويا يوقتەك ئۇنىڭدا، قايغۇدىن ئىز.
جىم ئاققان سۇ تېرەن بولۇر دېگەندەك،
جىمپ كەتتى رابىيەمۇ شۇنىڭدەك.
تېرەن سۇ بولغىنىدەك ئۇ خەتەرلىك،
رابىيە جىملىغىمۇ ئىدى خەۋپلىك.
چۈشەنمەيتتى بۇ خەۋپنى، ھېچبىرسى،
نە زوھرا نە ئاتاسى نە ئاناسى.
بولۇپ بەند ئاغزى گۈلنىڭ غۇنچىسىدەك،
يۇرۇپ كەتتى ئۇ، سۆز قىلماس بولۇپ كەك،
تولا چاغلاردا سىڭلىسىنى قۇچاقلاپ،
ئېرىپ كېتەتتى سىماپتەك زار يىغلاپ.
بۆلەكلەر دەرتنى ئۇقمايدىغاندەك،
پەقەتلا سىڭلىسلا ئۇقۇدىغاندەك،
شۇنى كۆرگەندىلا يىغلاپ سالاتتى،
ئۇنىلا ئۆزىگە ھەمرا قىلاتتى.
ئىدى ئۇ ھەممىدىن ئۇمىتنى ئۈزگەن،
بۇ دۇنيادىن كېتىش ئويىنى تۈزگەن.
قوشۇلمايتتى بۇنىڭ پىكرىگە ھېچكىم،
ئاتا-ئانىسى ۋە خاھى بولسا ھەركىم.
شۇڭا ئۇ، سىرىنى ھېچكىمگە ئېيتماي،
يۈرەتتى جىم بولۇپ كۆز ياش ئېقتماي.

بولالمسامۇ ئۇنا سىڭلىسى ھەمدەم،
توسالمايتتى ئۇنى ئۆز قەستىدىن ھەم.
شۇڭا ئۇنى ئۆزىنىڭ، ھەمراسى چاغلاپ،
يۈرەتتى بىللىلا ئۇنى قۇچاقلاپ.

ئۇ بىر كۈن سىڭلىسىنى يانغا ئالدى،
يولىنى بىر ئالىم قېشىغا سالدى.
مۇشۇنداق بىر سوئالنى سوردى ئاندىن:
كىشىكى، يەتسە كۆپ ئازار جاھاندىن،
بۇ ئازارلار ناھايەت ھەددىدىن ئاشسا،
پۈتۈن كىشىسى يېنىدىن كەتسە، قاچسا،
ئۇنىڭدا قالمسا بۇ دەرتكە چارە،
پۈتۈنلەيلا بولۇپ كەتسە بىچارە.
خالاسلىق بولمسا باشقا ئۆلۈمدىن،
ئۇزۇلگەن بولسا، ئۈمىدى ئۇمۇمدىن.
ئۆلۈپ ئالسا ئۆزى توغرا بولۇرمۇ؟
ۋە ياكى بۇسى نا توغرا بولۇرمۇ؟
دىدى ئالىم: بۇ ئىش بولمايدۇ جانىم،
قىلىپ بولمايدۇ بۇنداق ئىشنى ھەرگىز.
نە كەلسە، سەبر بىرلە كۆرگۈلۈكتۇر،
ئۆلۈم كەلسە شۇ چاغدا ئۆلگۈلۈكتۇر.
كىشىگە ئۆزىنىڭ قوللىلە ئۆلمەك،
ناچار بىر ئىش، ئىرۇر ناتوغرا مۇتلەق.
دىدى رابىيە: بولسا كىشى ئاشىق،

ئۇنى كۆيدۈرسە دائىم ئوتتدا ئىشق.
ئۇنىڭ مەشۇقى دۇنيادىن كېتىلسە،
ۋىسالدىن بەس پۈتۈن ئۇمىت ئۈزۈلسە،
ئۇنى بەك قىيناپ ئەتسە داغى ھىجران،
ئۆلۈم بولسا ھاياتتىن، ئۇڭا ئاسان.
مۇشۇنداق چاغدىمۇ ئۆلسە يامانمۇ؟
يامان دىمەك بىلەن بۇ دەرت تامامۇ؟
قاراپ قالدى ئالىم ھەيران بۇنىڭغا،
جاۋاپ بەرمىدى ھىچقانداق ئۇنىڭغا.
شۇنىڭلە رابىيە قايتتى ئۆيىگە،
گويا تاپتى جاۋاپنى ئۆز ئۆزىگە.
ئۇ مۇتلەقلا ئۆلۈشكە باغلىدى بەل،
دىدى بولمايدۇ بۇ ئىش باشقا خىل ھەل...
مېنىڭ ئىشقىمدا ئۇ، كەتتى جاھاندىن،
ماڭا نە پايدا بار ئەمدى بۇ جاندىن.

مۇشۇ ھال ئىچرە تۇرغان كۈنلىردە،
مۇشۇنداق جىددى كۈنلەرنىڭ بىرىدە،
ئانىسى كىردى رابىيەنىڭ قېشىغا،
بېرىپ ھاي ھەم تەسەللى كۆز يېشىغا.
ئېغىر بىسىق خوشال تۇتتى ئۆزىنى،
ئۇزەلمەي گۈل قىزىدىن ئۆز كۆزىنى.
سالامەتلىك سوراپ چىقتى ئۇنىڭدىن،
دىدى: مىڭ ئايلىناي گۈلدەك يۈزۈڭدىن.

مېنىڭ ساڭا دەيدىغان ئازراق سۆزۈم بار،
مېنىڭدىن بولما ھەرگىزلا دىل ئازار.
ئانىلىق مېھرى بىرلە سۆز قىلۇرمەن،
سېنىڭ بەختىڭنى ئۆز بەختىم بىلۇرمەن.
بىلۇرمەن ئىشق ئوتىغا قالدىڭ ئۇچراپ،
شۇڭا كەتتىڭ ئەقل ھۇشۇڭدىن ئاجراپ.
دىدىڭ يار، ئۇ بىلەن جاڭگالغا قاچتىڭ،
يۇزىمىزگە ھاقارەت ئىشكىنى ئاچتىڭ.
نەچە قىلمىغۇلۇق ئىشلارنى قىلدىڭ،
ئۆزۈڭ باغرىنىمۇ غەم بىرلە تىلدىڭ.
خىجىللىق ئىچرە قالدۇردۇڭ ئاتاڭنى،
ئاتاڭ تىلىغا ئۇچراتتىڭ ئاناڭنى.
دىمەك قوشماپتىكەن سىلەرنى تەقدىر،
ئۆلۈپ كەتتى سېنىڭ سۆيگۈنۈڭ ئاخىر.
خۇدانىڭ تەقدىرىگە نىمە چارە،
بۇ كۈچ ئالدىدادۇر، ھەممە بىچارە.
سېنى دەپ بىز ئاتا-نا كۆپ كېڭەشتۇق،
قىلىپ ئېتىلى تويۇڭنى دەپ پۈتۈشتۇق.
ئۇمىدىم شۇكى، ئەمدى قىلمىغىل رەت،
بولۇر قىلغاندا رەت، دەرت ئۇستىگە دەرت.
ئانىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى ئۇ،
جاۋاپ ياندۇرمىدى دەپ ئۇ ۋە يا بۇ.
سۆزى تۈگىگۈنچە ئاڭلاپ جىملا تۇردى،
ئاخىردا ئۇ قاپاق، قاشىنى تۇردى.

ئاناسىغا قاراپ ئەيلەپ خەتاپنى،
قىلىپ كەسكىنلا بەردى شۇ جاۋاپنى:
"نىمە قىلىۋاتچى بولسائىلار، قىلىئىلار،
ئىرۇرمەن چارەسىز، دەرتىمەن قىزىئىلار".
شۇنىڭلە ئۇ سۆزىنى ئەيلىدى بەس،
تۇغەتتى پىكرىنى شۇ بىرلە خۇللەس.

ئۆلۈمگە باغلىسا ھەركىم كۆكۈلنى،
ئۆزىگە تاللىسا ئاخىرقى يولنى.
كېچۇر، بولسا ئەزىز شىرىن جېنىڭدىن،
نىمە ئۈمىت قىلۇر ئۇ، ھەر كىشىدىن.
ئۈمىتتۇر، كىشىنى ئاجىز قىلۇچى،
كىشىگە كىشىنى، تەلمۈرتتۇرچى.
ئۈمىدى كىشىنىڭ كىشىدىن ئۈزۈلسە،
ئۈمىدى سازىنىڭ تارى ئۈزۈلسە،
بىپەرۋالىق ئۇنىڭ ئالدىدا ئاسان،
ئەلەم، قايغۇ، خوشاللىق ھەممە يەكسان.
ئۆلۈشكە باغلىغاچ قەتئى ئىرادە،
ئۇنى ئويلاتمىدى، بۇ توي زىيادە.
قاراڭغۇ كېچە بولسۇن ياكى كۈندۈز،
قاچان ئاچقان ئۆلۈك بۇ توغرىدا سۆز.

غەزەل

كېتۈرسەن بۇ جاھاندىن، كەتمىگەي ھەرگىز سېنىڭ يادىڭ،

مۇھەببەت ئالىمىنى، ياكى ئىتار مەككۇكە پەريادىك.

ئىستىكىم، چەرخىنىڭ كەجرەۋلىكىدىن ۋاقىتسىز سۈنغاي،
گۈزەللىك باغىدا ئۆسكەن، سېنىڭ بۇ سەرۇى ئازادىڭ.

ئىست... ئەپسۇس! نە بولغاي ئەردى چاچسا زارسەئدىنگە،
ئۆزۈنىڭ زەۋقىنى ئۆز پەسلىدە، بۇ قەددى شەمشادىڭ.

ئىدىگسەن سۆيگۈ ۋادىسى ئارا تەنھا ۋاپادار قىز،
پىراقتىن دادلىدىڭ قانتتىق، لېكىن ئاگلانمىدى دادىڭ.

ئۆلۈشكە باغلىدىڭ بەلنى، سېنى ئەپىلەشكە كىم ھەقلىق،
پانا بولدى سېنىڭدىن ئىلگىرى ھەسرەتتە، پەرھادىڭ.

43. مەجبۇرى توي، بوي ئەگمىگەن قىز

تۇگەپ كۈز كۈنلىرى بولغان زىمىستان،
قىلىنغان سەرپ گۈلخانغا گۈلستان.
پۈتۈنلەي ئاق كېپەن كەيگەن دالا ـ تۈز،
ئېقىن سۇلار تۇتۇشقا باشلىغان مۇز.
ئۆسۈپ كەتكەن تېرەك بىرلە چىنارغا،
بولۇپ توپ قونۇپ ئالغان قارا قارغا.
ئەنە تۇرنىدۇ، كېرىپ گەۋدە جەنۇپتا،
پامىرنىڭ تاغلىرى سوت رەڭ ئۇپۇقتا.
يوقالغان يازدىكى يارقىن جۇلاسى،
تاقاشقان كۆككە مۇز تاغنىڭ چوقاسى.
سوغاق چۈشكەن شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە،
يامان يار "كۆكچى"نىڭ مەلۇم يېرىدە،
قىلىنغان كاتتا بىر تويغا تەرەددۇت،
بۇ تويغا تەۋرىگەن گويا پۈتۈن يۇرت.
سوزۇپ رابىيەگە قولىنى جابىر،
كۆرۈپ سەئىدىنگە قارشى، ئانچە تەدبىر.
كۆزىن يۇمغاندا سەئىدىن بۇ جاھاندىن،
بولۇرمەن بەھرىمەن ئەمدى جانانىدىن،
دەپ ئويلاپ قايتا جابدۇنغان بۇ تويغا،

كېلىپ "رابى مېنىڭ" دىگەن بىر ئويغا.
بۇلار بولغاچقا باي هەم ئېتىبارلىق،
كۆرۈشكەنتى بۇ تويغا زور تەييارلىق.
قىلىشتى مۇددىتىنى توينىڭ ئۇچ كۈن،
هازىرلانىدى كالا، قوي، ئاشلار نۇرغۇن.
ئۇرۇلدى تاڭ سەھەرلەپ ناغرا-دۇمباق،
ئۇچىنچى كۈنى ئويناماقچى ئوغلاق.
يىغىلدى قاتنىشىشقا كۆپلىگەن ئات،
چەۋەندازلارله بولدى كۆكچى ئاۋات.
بۇ ئوغلاق ئويۇنى ئېيتقاندا، خۇللەس،
بىلۇر بەزىلىرى، بەزىلىرى بىلمەس.
ئەمەستۇر بۇ ئويۇن، ئەسلى ئاساسى
بولۇشتۇر جەڭگە تەييار مۇددىئاسى.
بولۇر لازىم بۇنى ئاز سۆزلەپ ئۆتمەك،
بەرەر بىر پايدا بەلكى ئەرز ئەتمەك.
يېزىلغاندۇر تاۋارىخلاردا روشەن،
بولۇنغاندۇر مۇشۇ نۇقتا مۇئەييەن.
كۆرەشچان، جەڭگىۋار بىر ئەلنى ئۇيغۇر،
ئۇلارنىڭ قەهرىمانلىق ئىزلىرى زور.
بىلۇرمىز شۇ ۋاقىتلاردا جاھاندا،
كىشىلەر قارشى دۇشمەنگە تۇرغاندا،
ئىدى زور، ئات رولى جەڭدە ناھايەت،
بولاتتى هەربى كۈچ ئاتتىن ئىبارەت.
مۇرات ئاتتىن، مېنىش ئاتنى دىمەكتۇر،

مىنۇركەن ئات، مىنىش بىلمەك كېرەكتۇر.
شۇڭا ئەجدات قىلىپ ئات ئۆزرە جەڭلەن،
ھەمىشە ئات مىنىشنى مەشق قىلغان.
بۇ ئوغلاق ئويۇنى شۇ مەشقنىڭ بىرىدۇر،
مىنىپ ئاتنى چېپىشنىڭ بىر تۈرىدۇر.
بولۇر بىر جايدا ناھايەت كاتتا مەيدان،
قىلىشقا بولغىدەك ئات بىرلە جەڭلەن.
ئوغلاق دەيدۇ، ئەمەس ئۇ كىچىك ئوغلاق،
يوغان سەكە ۋە ياكى بىر موزايلاق.
ئاشۇنى مۇشۇ مەيداندا بوغۇزلاپ،
بىرۇرلەر مۇشۇ مەيدان ئىچرە تاشلاپ.
چېپىپ بىرنەچچە ئون ئاتلىق باراۋەر،
ئۇ ئوغلاقنى ئېلىشقا قول سالۇرلەر.
بۇ ئۇچقۇر ئات بىلەن مەيداندا چاپماق،
چاپار ئات ئۇستىدە ئوغلاقنى ئالماق،
ناھايەت كاتتا چاققانلىقنى ئىستەر،
كىم بولسا چاققان ھەم كۈچلۈك ئۇ، ئىلتەر.
ھەممىنىڭ قەستى ئوغلاقنى ئېلىشتا،
ھاماندۇر ئاتلىرى قاتتىق چېپىشتا.
كېيىنچە قاتنىشىپ كېتىدۇ ھەممىسى،
بولۇپ بىر توپقا مەنسۇپ ھەر بىرسى.
ئوغلاقنى ئالغان ئۇ، قالىدۇ ئارادا،
چەقالماي قالسا توپىتىن ئۇ مۇبادا،
ئۇنىڭ ياردەمچىلىرى توپنى يېرىشقا

ئۇرۇنۇشدۇ يىگىتنى قۇتقۇزۇشقا.
ئەگەر بولسا ئۇلاردا توپ ياراق ئات،
رەقىبنى قىلىچ مەيدان ئارا مات،
ئېلىچ چىقىدۇ ئۇلار ئوغلاقنى توپتىن،
ئۇنى قوغدايدۇ ئاتلىق ھەر تەرەپتىن.
ئېلىچ قاچىدۇ بۇ ئوغلاقنى يانا ئۇ،
ئېتىدىندۇر يېگەمدۇ ئۇ ۋە يا بۇ.
كەچ بولغاندا "بەرىلدى پەتە" دەيدۇ،
بۇ چاغدا توپ بويىچە يۈگرەيدۇ.
ئېلىچ ئوغلاقنى كىمكى كەلسە بالدۇر،
ئۇنىڭغا بىر شەرەپ بىر ھەدىيە باردۇر.
دىمەك، ئوغلاق ئويۇنى مانا شۇنداغ،
قىلىچ كەلگەن بۇنى ئۇيغۇرلار ھەر چاغ.
بۇ سۆزنى مۇشۇ يەردە بەس قىلىچ قوي،
يېزىپ ئۆتكىل ئىچۇك بارماقتا ئۇ توي:
دىمەك بۇ توي ناھايەت كاتتا ئۆتتى،
پۈتۈن ئەل تويغا كەلدى، باردى، كەتتى.
قىلىشتى، قانچىلىك بۇ تويدا ھەشەمەت،
ياساشتى، توينى دەپ قانداق ئىمارەت،
ئىچۇكرەك باغۇ-بوستانلار قۇرۇشقان،
ساراي، ئايۋان، پىشايۋانلار سېلىشقان،
تولا توختاپ تۇرمايمىز ئۇشبۇ ھەقتە،
ئىمە رەسمىيەت ئۇ، بولسا بۇ خەلقتە
ئۇلارنىڭ بارلىقىدىن ئاشۇرۇشتى،

پۈتۈن بايلىق كۆچىنى كۆرسىتىشتى.
بۇنى تەسۋىر قىلىش ھاجەت ئەمەستۇر،
"قىلىشتى داغدۇغا" ــ شۇ جۈملە بەستۇر.
بۇ جايدا قەستەمز بىزنىڭ ئەمەس توي،
قىلىشتۇر ئاشكارا ئىكىكى خىل ئوي.
بىرى بەل باغلىدى قەتئى ئۆلۈشكە،
بىرى خۇشتار تېخى ئويناپ كۈلۈشكە.
بىرى مېھرو-ۋاپا ئىچرە يىگانە،
رەزىل نەپسانى خاھىشتىن بىگانە.
بىرى شەھۋانى نەپسىنىڭ ئەسىرى،
ۋاپا دۇنياسىنىڭ ئەكسى ۋە غەيرى.
بىرى سۆيگۈ يولىدا چىن ۋاپادار،
بىرى بۇندىن خەۋەرسىز بىر جاپاكار.
بىرى يار ئىشقىدا كەچمەكتە جاندىن،
بىرى ئالماقچى بىر زەۋق بۇ جاندىن.
مۇشۇنداق مۇختەلىپ بىر ئوي ئىچىدە،
كېتىپ بارىدۇ رەزىل بىر توي، كېچىدە.

ئۆرۈلدى كاتتا بىر بازارغا كۆكچى،
يىغىلدى كۆپلىگەن چوكان ۋە نوچى.
ھاكاۋۇر قىز جۈۋانلار گۈل قىستىشتى،
رومال بىرلە يانا يۈزىنى يېپىشتى.
سەلىشتى ياش يىگىتلەر ئاللا-ئالىلا،
قىلىپ چاخچاق، كۈلۈشۈشتى چوكانلار.

بولۇپ كەچ ئۆتكۈزۈلدى قىز نىكاسى،
قىزى سۆز بەرمىدى، بەردى ئاتاسى.
مۇشۇ ئارالقتا قانداق ئىشلار ئۆتتى،
ئاتادىن قىزغا قانداق دەرت يەتتى؟
رابىيەنى نىچۈكرەك قىلدى مەجبۇر،
ئارادا يىمدى ئازار قانچىلىك زور؟
ئەمەس ھاجەت دەپ ئولتۇرماق بۇلارنى،
تاماملىغىلى بولامدۇ، دەپ ئۇلارنى؟

رۇبائى

سۆيگۈ يولىدا چەكتى تولا جەبرنى بۇ قىز،
ھەرقانچە جاپا چەكسمۇ ئۇ، قايتمىدى ھەرگىز.
مەجبۇرى ئۇنى قىستىدىلەر تويىنى قىلىشقا،
سۈنغان چىنىدەك قالدى ئۇنىڭ كۆڭلى تاۋۇشسىز.

ئاخىرى توي مۇراسىمنى تۈگەتتى،
سىلىپ مەپىگە زورلاپ ئالدى، كەتتى.
قىلايلى ئەمدى سۆزنى بۇندا قىسقا،
رابىيە كۆنمىدى ھىچ بويسۇنۇشقا.
ئارادا ئۆتتى بىر ئايدىن ئوشۇقراق،
قېچىپ كەلدى رابىيە ئۆيگە ھەر ۋاق.
قىلالماي ھىچ ئىلاجنى بۇنا جابىر،
ئاتاسىغا ئۇنىڭ، دەرت تۆكتى ئاخىر.
ناسات بەرمەكنى ياقۇپ ھۆددە ئالدى،

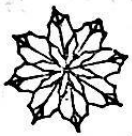
ئېلىپ بارسۇن ئانا دەپ يولغا سالدى.
جابىر بەگنى ئۇزاتقاندىن كېيىن ئۇ،
ئايالىنىڭ قېشىغا كىردى دەررۇ.
ناھايەت سەت ۋە قاتتىق قىلدى سۆزنى،
تۇتۇپ بەكمۇ غەزەپ قايغۇدا، ئۆزنى.
چېچىپ زەھرىنى نۇرغۇن، قىلدى بۇيرۇق،
ئانا-بالا سەن ئىككىگە سۆزۈم: ئوق!
ھازىر مەن ئاتلىنىپ چايغا بارۇرمەن،
كەچ بولغۇنچە يانا قايتىپ كېلۇرمەن.
ھازىرلا جابدۇنۇپ ئال قىزنى بىرگە،
چۈشەندۈر سەن ئۇنىڭغا "تەگدىڭ ئەرگە".
"ئېرىڭنى خاپا قىلما" دەپ ناسات قىل،
ئېرىنىڭ قاشىغا تېزدىن ئەۋەتكىل.
بۇ بولمايدۇ، ئۆزۈڭ بىللە ئېلىپ بار،
ناسات قىل، قويمىغىل مەيلىگە زىنھار.
بېرىپ ئۇ ئەر بىلەن ئۆيىنى تۇتسۇن،
ئۆلۈپ كەتكەن گادايىنى ئۇ، ئۇنۇتسۇن.
ئەگەر ئاڭلاشمىساڭ ئەمدى سۆزۈمنى،
تازا بىر كۆرسىتىپ قويىمەن ئۆزۈمنى.
شۇ ۋاقىتتا بىلسەن مەن كىم ئىكەنمەن،
جاۋاپ بېرىسەن، ساڭا نىمە دىگەن مەن.
مىنىپ ئېتىنى يولغا كەتتى ياقۇپ،
ئىلاجسىزلىق ئىلە ئەيتتى ئانا، خوپ.
ئېرى كەتتى، ئاناسى پىكىر سۈردى،

ئۇ مەيۈس قىزىنىڭ يانىغا كىردى.
دىدى، ئاتىسى سۆزىنى باشلىغا،
سەلىپ قويىدى شۇنى قىزىنىڭ ئېسىغا.
دىدى: بىلىسەن ئاتاڭنىڭ خۇيى ناچار،
بىرۇر، سەن بارمىساڭ بىزلەرگە ئازار.
ئۇنىڭ يېنىدا مېنى تەڭلىكتە قويما،
ئۆزۈڭنى ھەم مېنى قايغۇغا سالما.
رابىيە كۆردى ئەمدى ئىش چاتاقتەك،
خالاسلىق يوق، پۈتۈن يوللار توساقتەك.
ئۆلۈمگە باغلىغان بېلىنى چىڭىتتى،
ئاناسىغا "باراي ماقۇل" دەپ ئەيتتى.
يانا دىدى: سىلەر ماڭغاچ تۇرۇڭلار،
قەدەمنى ئاستاراق قىلىپ يۈرۈڭلار.
كىچىككىنە ئىشىم بار تېز قىلايىن،
يېرىم يولدا سىلەرگە مەن يېتەيىن.
ئانىسى دىدى، ماقۇل، بار بالام تېز،
ھايال بولما كۈتۈپ قالمايلى ھەرگىز.
ئانىسى زوھرا بىرلە يولغا چۈشتى،
رابىيە ئەمدى جان بىرلە تۇتۇشتى.
ھەقىقى كەچمەك بولدى ئۇ جېنىدىن،
يېتەي دەپ يارىغا ئۆلۈم يولىدىن.
بېشىغا كىيدى كەمچەتلىك تۇماقنى،
قولىغا ئالدى سۇ قاچىسى قاپاقنى.
قاپاقتىن قەست، دىسۇن خەلق كەتتى سۇغا،

بولۇپ ئولتۇرمسۇن توسقۇن ئۇنىڭغا.
يېنىغا مۇنسى سىڭلىسىنى ئالدى،
يولنى تەلۈپچۈك بويىغا سالدى.

قىتئە

هەر نەپەس مىڭ ئۆلگىچە، بىر يولى ئۆلگەن ياخشىراق،
دۈشمىنىلە يۈرگىچە يەرگە كۆمۈلگەن ياخشىراق.
گۈللىرىدىن ئايرىلىپ بېغى كېسىلگەن گۈل شېخى،
بىر يولى گۈلخان ئارا ئوتقا يېقىلغان ياخشىراق.

44. مۇز ئاستىغا ئۆزىنى ئاتتى، كەتتى...

بۇ كۈن قەشقەر زېمىنى ئاسمىنىدا،
ئايانچلىق ۋاقىئەلەرنىڭ يېنىدا،
يېزىلماقتا مۇھەببەت سىرىدىن خەت،
ئېچىلماقتا بويالغان قان بىلەن بەت.
تەپەككۇر بۇرىكۈتى پەرۋازنى باشلار،
ئۆزىنى تەلۈبچۈك بويىغا تاشلار.
ئۇنىڭ بولىدۇ مۇز ئاستى سەيرگاھى،
يېتىشكەچ ئۇنىڭا قىزنىڭ ئۇنىسز ئاھى.
كېزەر ئۇ، ئاندا مۇز دەريا تېگىنى،
كۆرەر رابىيەنىڭ جانسز تېنىنى.
ئەگەرچە قاچسمۇ بۇ چاغدا ئىلھام،
پەلەك سۇنغاچ زەھەر سالغان سۇنۇق جام.
تەپەككۇر بۇرىكۈتى قارمىدى ئانى،
دىدى: هاي... بۇ مۇھەببەت داستانى.
چالا قالىدۇ يانا سەن چىدا، بىرئاز،
ئاخىرقى مۇشۇ دەرتلىك ئىشنىمۇ يازـ
قىلۇر بۇ ئىش يۈرەكنى گەرچە پارە،
بولۇپ ئۆتكەن ئىكەن، يازماي نەچارە؟
شۇڭا ئىلھام يولىغا قايىتتى، ناچار
بايانىغا بۇلارنىڭ بولدى تەييار.

قېنى نەيچى، ھازا كۆيىگە چال نەي،
قېلىپ قالدىم بۇ دەم بىر پىكر سۈرەلمەي.
سېنىڭ مۇڭلۇق نېيىڭ قوزغايدۇ ئىلھام،
بېرىدۇ تىترىگەن دىللارغا ئارام.
چالە-چال، قالدى بۇ داستان تۈگەي دەپ،
پەرىزات كەتتى سۇ بويىغا ئۆلەي دەپ.
چالە مۇڭلۇق كۆيۈڭنى مەن بىر ئاڭلاي،
ئېلىپ تەسىر ئاخىرقى سۆزنى باشلاي.

رابىيە كەتتى ئۇ دەريانى كۆزلەپ،
يېتىلەپ سىڭلىسىنى، ئۇڭا سۆزلەپ.
قارايىتتى ئارقىسىغا، دەپ بارمۇ ئادەم،
كىشى يوق، بولدى ئۇ بىرئاز خاتىرجەم.
كۆرۈڭلار بۇ جاھاننىڭ ئىشلىرىنى،
پەلەكنىڭ بۇ قىزىق قېلىمىشلىرىنى.
ئۆلۈم دېسە كىشىلەر قورقىدۇ بەك،
ھەقىقەتتە ياخشى ئىشتۇر بۇ ئۆلمەك.
دېمەك ئۆلدۇڭ، پۈتۈنلەيلا يوقالدىڭ،
جاھانغا تۈگىمىگەندەك ھالدا قالدىڭ.
بىراقلا بارلىقىڭدىن ئايرىلۇرسەن،
قارا يەر ئاستىدا تۈپراق بولۇرسەن.
ئاتاڭ بولسا قالۇر يىغلاپ بالام دەپ،
بالاڭ بولسا قالۇر يىغلاپ ئاتام دەپ.
ئۇلار يىغلاپ ساڭا ئۇندىن نە پايدا،

ئۇلار قايدا، ئۆزۈك قايدا، نە ھالدا،
ۋە لېكىن رابىيە ئۇشبۇ مىنۇتتا،
ئۆلۈمنى توسقۇچمدىن ئېھتىياتتا.
ئۇمت قىلاتتى شۇ دەھشەتلىك ئۆلۈمنى،
ئۇلار كۆرسە توسايدۇ دەپ، يولۇمنى.
قاراپ شۇنداقلا، پات-پات ئارقىسىغا،
يېتىپ كەلدى ئۇ تەلۈپچۈك بويىغا.

ئەجەپ بىمبەرسەن، چەرخ جاپاكار،
ئىشىكىدۇر ھەرزامان، ھەرلەھزە ئازار.
كىشىلەرنى ئوغۇل، يا قىز دېمەيسەن،
ھايات قالسۇن، گۈزەلكەن دەپمۇ يۈرمەيسەن.
فانا دۇنياسىغا سەئىدىنىنى ئاتتىك،
بۇگۈن رابىيەنى ھەم ئۇكا تارتتىك.
مانا رابىيە كەلدى سۇ لېۋىگە،
قاراپ كۆردى ئىگىز قاشنىك تۈۋىگە.
تامامەنلا بولۇپ دەريا لېۋى تۈز،
پۈتۈنلەيلا بولۇپ كەتكەن ئىدى مۇز.
بۇ ئەھۋالغا قاراپ ئۇ، قالدى رەنجىپ،
ئاياغىدا بىر توقايغا باردى سلجىپ.
نىمىشقا رەنجىدى ئۇ، مۇزلىسا سۇ،
بۇنىك مەزمۇنى شۇ، سۇ بولسا مۇز، ئۇ—
ئۆلەلمەيدۇ ئۆزىنى سۇغا تاشلاپ،
پىراقو-ھجر ئۇنى قىيناشنى باشلاپ،

يانا چېكىدۇ قىينىلىقنى جاھاندىن،
قۇتۇلماي كېتىدۇ جىسمى بۇ جاندىن.
بولالمايدۇ ئۆز ئاشىقىغا ئۇ ۋاسىل،
مۇھەببەت مەقسىدى بولمايدۇ ھاسىل.
توقايغا باردى كۆردى كاتتا قاينام،
تۇراتتى مەۋج ئۇرۇپ گويا يوغان جام.
مۇشۇنداق جاينى ئەللەر "قارا" دەيدۇ،
چوڭقۇر قاينىاملار قىشتا مۇزلىمايدۇ.
كېگىزنىڭ ئورنىدەك جاي ئىدى شۇنداغ،
چىقاتتى مۇز تېگىدىن، نەرسە ھەرچاغ.
ئۇ چىققان نەرسىنى سۇ يانا يۆگەپ،
گويا ئەجدەر كەبى دەم تارتتى يەپ.
قاراسلايتتى ئۇنىڭ چۆرىسىكى مۇز،
بۇ دەھشەتكە قاراشتىن قورقتى كۆز.
قاراپ گىرداپتىكى سۇغا پەرىزات،
چىن ئاشقىلىغنى ئۇندا، قىلدى ئىسپات.
ئۇنىڭدىن قىلمىدى ئۇ، قىلچە پەرۋا،
ئۆزىنى قىلدى تاشلانماققا تەييار.
كىچىك سىڭلىسىنى ئالدى قۇچاقلاپ،
ۋىدالاشتى مۇشۇنداق زار يىغلاپ.

ۋىدالىشىش

جان ئانام، جانىم ئاتام، ئى جان سىڭلىم ئەلۋىدا،
تۇغۇلۇپ ئويناپ كۈلۈپ ئۆسكەن دىيارىم ئەلۋىدا.

چەمدەك ئاجىز تەلمەدىن قانچە تارتساڭمۇ ئالام،
قۇتقۇزاي بىر يولى غەمدىن، سېنى جانىم ئەلۋىدا.

كەتتى بۇلبۇل، كەلدى قارغا گۇل شېخىغا قونغىلى،
مەن ۋىدالاشماي نىتەي، كەتتى باھارىم ئەلۋىدا.

كەتمەيىن ئۇشبۇ جاھاندىن دەرتكە دەرمان تاپمىدىم،
مەن كېتەي، ئايرىلدۇق، قالدىڭ يالغۇز سىگلىم ئەلۋىدا.

تۆكۈپ ياش، دەپ تۇرغاندا شۇ ۋىدانى،
ئەجەپ بىر ئىشقى ئەسرار، باستى ئانى.
يىغىسى ئورنىنى بىر كۈلكە تۇتتى،
تەبەسسۇم بىرلە چېھرەسىنى يورۇتتى.
قاراپ سۇغا قىلىشقا باشلىدى سۆز،
بولۇپ ئەينەك ئۇنىڭغا سۇ بىلەن مۇز.
ئىشق ئوتىدا سۇزۇكلەشكەن خىيالى —
غا، ئەكس ئەتتى بۇ دەم سەئدىن مىسالى.
مۇز ئەينەكتە بولۇپ كۆپ ئەكس پەيدا،
كۆرۈندى ئورتادا سەئدىنى شەيدا.
گويا قىلىدۇ ئۇنىڭغا قول ئىشارەت،
بېرىپ بىر مەڭگۈلۈك بەختتىن بىشارەت.
گويا دەيدۇكى، كەل قاشىمغا تېزراق،
قۇتۇلغىن ھەممىدىن مەندەكلا پاتراق.
كۆرۈپ سەئدىنى ئۇ ئەينەكتە شۇنداغ،
ئى سەئدىن! دىدى، چەكتى ئاھ ئانداغ.

بوشاتتى ئۆز قولىدىن سىكىلسىنى،
ئۇنۇتتى بۇ جاھاننىڭ ھەممىسىنى.
"ئى سەئىدىن بارمۇ سەن" دەپ ئاھ تارتتى،
ئۆزىنى مۇز تېغى قاينامغا ئاتتى.
ئۇنى دەم تارتتى قاينام ئەجدىھاسى،
بولۇپ كەتتى مۇھەببەتنىڭ پاناسى...
خىيال سۇ بويىدا كۆرگەن پەرىزات،
دىلىدا ئوت، تىلىدا، دات-پەريات.
مانا شۇنداق چېكىپ ئازار زاماندىن،
تۇرۇپ ياش بولدى پانى بۇ جاھاندىن،...

غەزەل

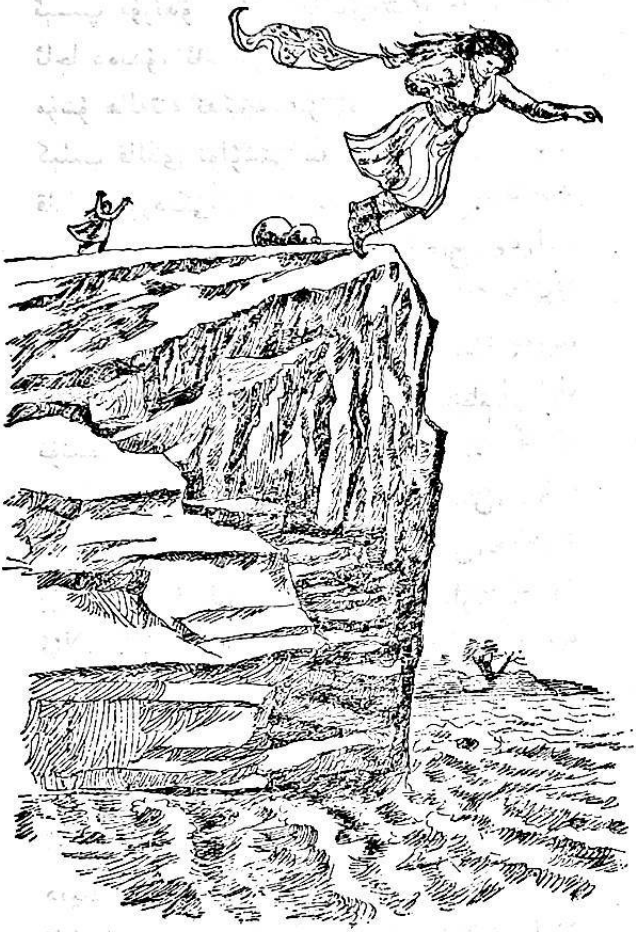
ئىشق ئوتى باغرىمغا سالدى داغى ھىجران ئاخىرى،
چىقمىدى بۇ دۇنيادا، دەردىمگە دەرمان ئاخىرى.

دەم-بىدەم ياققان ئەلەم-غەم ئوقىدىن تاپسامۇ پانا،
بىر يولى قىلدىڭ ئۆزۈمنى، مۇزغا پىنھان ئاخىرى.

يار كەتكەچ بۇ جاھاندىن چەكتىڭ ئازار شۇنچەكىم،
سۇ يوللىلە، يارغا بولدۇڭ مېھمان ئاخىرى.

ئاھكىم، ۋەسلىڭ مەيىگە، شۇنچە تارتتىڭ ئىشتىياق،
سۈرەلمەي بىر قەدەم، كەتتىڭ بىئارمان ئاخىرى.

بىر يولى كەتتىڭ جاھاندىن دەرت بىلەن، ئەمدى نەسۇد،
تۆكسەمۇ ياش ئورنىغا، ھەرقانچىلىك قان ئاخىرى.

ئۇنى بۇ تەلۈبچۈك دەريا سى يۈتتى،
كىرىپ مۇز ئاستىغا، مەڭگۈگە يۈتتى.
كىچىك قىز قالدى دەريا بويىدا يىغلاپ،
سوغاقتىن مۇزلىغان قولىنى هوداپ.
ئېسىپ تۇرىدۇ سوغاق قاتتىق شۇنىرغان،
ئاچا دەيدۇ، ئاچىسى يوق، يوقالغان.
مۇشۇ هالەتتە نەچچە قىز ۋە چوكان،
كېلىپ قالدى بولۇشتى هەممە هەيران.
قاراپ كۆردىكى قىزچاق بۇندا تۇرغان،
يوغان كەمچەت تۇماقنى قولغا ئالغان.
تۇرۇپتۇ بىر قاپاق سۇنىڭ بويىدا،
سىگىل قاينامنى كۆرمەكنىڭ كويىدا.
سىگىل يىغلاپ يۈرۈپ دەيدۇ ۋاي ئاچام،
ئۇنىڭ كۆرسەتكىنى، كۆرگىنى قايىنام.
ئۇنىڭ سىگىلسى ئاخىر زار تۆكۈپ ياش،
رابىيە سۇغا چۆكتى دەپ قىلىپ پاش،
بۇ كەلگەن قىزلىنى قىلىدى خەۋەردار،
ئۇلار ئاكلاپ بۇنى، يىغلاشتىلەر زار.
ياقۇپنىڭ ئۆيىگە يۈگۈرۈشتى قىزلار،
ئانانى يولىدىن قايتۇردى تېزلا.
ئاناسى ئاكلىغاندا بۇ خەۋەرنى،
ئۆزىن يەرگە ئۇرۇپ، قىلدى نەلەرنى.
دىيىلمىسمۇ بولۇر مەلۇم ئۆزىدىن،
ئانا تارتتى نەچۈك بىر دەرت ئۇنىڭدىن.

دىمەك ئۆرلەپ بېشىدىن ئاھ پەريات،
يىغىزارى بىلەن دەپ ئۇلار، ۋاي دات!
ھەممىسى سۇ بويىغا يۇگۈرۈشتى،
قاپاق تۇرغان قارا بويىغا كېلىشتى.
كېلىشتى، تاپمىدى قىزدىن نىشانىنى،
سىكىلدىن ئاكىلدى بارلىق بايانىنى.
بىلىنگەچ بۇ يامان ئەھۋال ناھايەت،
بولۇپ كەتتى بۇ جايدا بىر قىيامەت.
خجالەتتىن گويا پاتتى قۇياشمۇ،
قىزاردى كۆك كانارى، تاغ-تاشمۇ.
ئۇپۇققا ھال شەپەقتىن سۇس قىزىل قان
سۈرتۈلدى، ھازىدار ھەم بولدى ئاسمان.
قارا زۇلمەت بېسىپ كەلدى جاھانغا،
بۇ كۆكچى، بەس، پۈتۈن تولدى پىغانغا.
پۈتۈن خەلق چىقتى دەريانىڭ بويىغا،
كىرىشتى تەننى ئىستەشنىڭ كويىغا.
شۇ يۈرتنىڭ بار كىشىسى بولدىلەر جەم،
يورۇتۇپ بارلىغى بىردىن چىراغ شەمنى.
بولۇپ كەتتى سۇنىڭ بويى چىراغان،
پىغان تىلىدا، دىلىدا دەرت نامايان.
كىشىلەرنىڭ قولىدا پالتۇ، كەتمەن،
بولۇشۇپ بارلىقى چىندىنلا دەرتمەن.
جەسەدىنى ئۇنىڭ تاپماق بولۇشتى،
گۇمان قىلغان يېرىدە مۇز چوقۇشتى.

چوقۇلغان مۇز بىلەن دەريا توسالدى،
مۇز ئۈستىگە چىقىپ سۇلار يېيىلدى.
جەسەت ئىزدەشكە كەلگەن بار جامائەت،
چېكىشتى ئاھ، ھەسرەت بىناھايەت.
لېكىن جابىر بۇنى ئاڭلاپ تېرىكتى،
مىنىپ ئېتىنى باشقا ياققا كەتتى.
ئۇنىڭدا بولمىدى بىر ئۆزگۈرۈش ھېچ،
بۇ قىزغا ئازغىنا ئاغرىتمىدى ئېچ.
ئەمەس ھەيران قالارلىق مۇشۇ نۇقتە،
جاۋاپ بېرىدۇ پىكىر شۇنداق بۇ ھەقتە:
جابىر ھايۋانى نەپسىگە ئىدى قۇل،
ئۇڭا يەكسانتى بۇ بولسۇن ۋە يا ئۇل.
مۇھەببەتتىن ئۇنىڭدا يوق ئىدى ئىز،
ئۇنىڭغا ئىدى ئوخشاش ھەرنەچۈك قىز.
شۇڭا ئۇ چەكمىدى بۇ دەرتكە ھەسرەت،
يوق بولغاچ باغرىدا ئىشق ۋە مۇھەببەت.
دېمەك، تۇن بويى قىلدى ئاختۇرۇشنى،
توقاي دوقمۇشلىدا مۇزلار چوقۇشنى.
قەيەردە قارا بولسا سالدى ئىلمەك،
ئىلىنۇر دەيدىغان يەر بولسا كۆرمەك.
خوراز ھەر ياقتا تۇردى قىچقىرىشقا،
ئۇيۇق باشلىدى شەرقتە، ئاقىرىشقا.
مۇنەۋۋەر بولدى كۇن نۇرىدىن ئالەم،
كۆپەيدى تەلۈبچۈك بويىدا ئادەم.

شۇ كۈن تا چۈشكىچە ئىزدەشتە بولدى،
تاپالماي ئىز-دېرەك، ئۇمىت ئۈزۈلدى.
كېتىشتى شۇ كۈنى تۈگىمەندە كۈندۈز،
يوقالغاندەك، تاڭ ئاتقان چاغدا يۈلتۈز.
سەدەپ ئىچىدە بولۇنغانـدەكـلا گەۋھەر،
قېلىپ كەتتى سوغاق مۇز ئىچرە دىلبەر...
بولۇر نىمە دەپ پەلەكنىڭ گەردىشىنى،
ئاجايىپ ئۆزگىرىشچانلىق ئىشىنى،
ياقۇپ ئۆيىدە بولغانتى يوغان توي،
سويۇلغانتى تولا نۇرغۇن كالا، قوي.
بۇ تويىنىڭ ئورنىغا باشلاندى ماتەم،
خوشاللىق ئورنىغا مەڭگۈ ئەلەم غەم.
قىلىنغان شۇنچە كۆپ نەغمە-ناۋالار،
بۇ كۈن بولماقتا ناله، ئاه، ۋاهلار.

قىتئە

پەلەكنىڭ ئۆزگىرىشچان دەۋرىدىن ھېچ بولمىسىغل غايىل،
يۇمۇلار توپ، بۇ توپ ئۈستىدە ئۇخلالامسە ئى ئاقىل؟
بۇ بىر ئەينەك ئۇنىڭدا ھەر نەپەس مىڭ ئەكس جىلوە ئەيلەر،
نېچۈن مۇنچە تۇراقسىز، ھېچ قىلىپ بولماس ئۇنى تەھلىل.

قىتئە

ئەجەپ بىر سىركى، دۇنيادا مۇرادىڭچە يۈرەلمەيسەن،
جاھان گۈلزارىدىن كۆتكەن گۈلۈڭنى ھىچ ئۈزەلمەيسەن.
دىلىڭغا بىمۇراتلىقتىن تىكەنلەر سانچىلۇر ھەر دەم،
يانا ئۇشبۇ تىكەنلەردىن، ئۇمىدىڭنى ئۈزەلمەيسەن.

بولۇپ كەتتى بۇلارنىڭ ئىشى شۇنداغ،
پانى بولدى جاھاندىن، باغرىدا داغ.
ئاتا-نا قالدى شۇنداق دىلدا ھەسرەت،
ئالۇچى بارمۇ بۇ ئىشلاردىن ئىبرەت.
جاۋابى بۇ سوئالنىڭ خېلىلا تەس،
بۇ ھەقتە ئى قەلەم، يازماقنى قىل بەس.
تاپايلى ئىشق قۇربانى تېنىنى،
كۆرەيلى بىز، نېچۈك دەپن بولغىنىنى.

غەزەل

سۆيگۈدە ھىچكىمنى بۇنداق زار ھەيران كۆرمىدۇق،
ئالمىغان بىر بۇي ۋىسالدىن، باغرىنى قان كۆرمىدۇق.

ئىشق مىزانىغا، تا مەڭگۈگىچە سادىق بولۇپ،
بۇ قەدەر چىن بىر ۋاپادار، ئەھد-پەيمان كۆرمىدۇق.

ياشناپ ئۆسمەكتى قىلىپ، ئۇمىت بۇ دەۋران باغدا،
ئۇششىگەن ۋاقتسىز مۇشۇنداق، لالە، رەيھان كۆرمىدۇق.

تاتا ـ تانا، بەخت، دۆلەت، ياشلىقىدىن ۋازكەچمە،
ئىشق يولىدا مۇز تېگىگە ئۆزنى تاتقان كـۆرمىدۇق.

شۇنچە زۇلۇم قىلدىڭ پەلەك، لېكىن ئىست، ئەپسۇس ساڭا،
زۇلۇم قىلۇرسەن، ئەمما زۇلمىڭغا پۇشايمان كۆرمىدۇق.

بارچىنىڭ باغرى سېنىڭدىندۇر پەرىشان گۈل كەبى،
نە ئۈچۈندۇركىم سېنى ھالى پەرىشان كۆرمىدۇق.

45. قارغىلار نىمىشقا قاقىلدايدۇ

رىۋايەت قىلىدۇ، شۇ خىلدا راۋى،
يېشىلدى ۋەقە يۈزىدىن نىقاۋى.
جەسەتنى ئاختۇرۇپ ئىزدەپ تاپالماي،
ئۆتۈپ كەتتى نەچچە ھەپتە، نەچە ئاي.
جاھانمۇ ئىسسىپ كەلدى باھار ۋاقتى،
ئېرىپ قار-مۇز ئېرىقچە بولۇپ ئاقتى.
چۈشۈشكە باشلىدى دەريادىكى مۇز،
يېقىنلاشتى بولۇشقا، قايتا نەۋرۇز.
ھاۋادا تىزىلىپ ئاغامچىدەك غاز،
بېرىشمەكتە خەۋەرنى، كەلدى دەپ ياز.
تۇغۇلغان قوزىچاق ھەر ياقتا سەكرەپ،
يۈرمەكتە ئاناسى كەينىدە مەزەپ.
ھاۋا ئاز ئىسسىغان كۈنلەر بىرىدە،
بېقىپ قوي تەلۈپچۈك دەريا بويىدا.
يۈرۈيتتى خېلى كۆپ پادىچى باللا،
خوشلۇغدىن دېيىشپ ئاللا، ئاللا.
ئۇلار ئويناپ سۇ بويىدا مېڭىشتى،
بوشاشقان مۇزلىنى دەسسەپ چوقۇشتى.
يېتىپ كەلدى يامان يارىنىڭ بويىغا،

بولۇپ كۆز، هەر بىرى ئۆزىنىڭ قويىغا.
تۇغۇلغان بۇندا مۇزدىن شاقىراتما،
ئېچىلغان بەزى جايلاردا لايلاتما.
بۇ شوخ ياش باللا بۇندا سەكرەپ ئويناپ،
بىرى قاچسا بىرىنى بىرى قوغلاپ.
قوزۇقلارنى تۆتۈپ خېلى ۋاقت يۇرۇشتى،
كۆزى بىرمۇنچە قارغىلارغا چۈشتى.
ئۇچاتتى ئۇلار بىر جايدا قاقىلداپ،
ئىگىزلەپ، پەس بولۇپ بىر نەرسە پايلاپ.
پادىچى باللا ئويلاشتى بۇ يەردە،
نېچۈن قارغىلار بۇنداق قاق ئېتەردە؟
بۇ يەردە بەلكى بىر نەرسە كۆمۈلگەن،
كۆمۈلگەن نەرسىنى قارغىلار كۆرگەن،
دېيىشىپ، بارلىقى ئۇندا يۈگۈردى،
قىزىل رەختكە ئورالغان نەرسە كۆردى.
بېسىپ كەتكەن تولاراق يېرىنى لاي،
ياتاتتى لاي تېگىدە بىر تولۇن ئاي.
كۆرۈپ بۇلار بۇلۇت باسقان بۇ ئاينى،
ئەيتتى يۇز، كۆزىدىن هەممە لاينى.
كۆرۈپلا رابىيە ئىكىنىنى بىلدى،
سېلىپ چۈقان ياقۇپ قاشىغا كەلدى.
خەۋەر تاپقاچ بۇ ئەھۋالدىن ئاتا-نا،
هازا سېلىشىپ يېگۈزاشتىن هامانا،
چېپىشتىلەر هىلىقى يار بېشىغا،

يېتىپ باردى ئۆلۈك قىزنىڭ قېشىغا.
يىغلىدى ھەممە ياقتىن كېلىپ ئادەم،
يانا باشلاندى قاتتىق ھازا-ماتەم.
كۆرۈپ بۇ جايدىكى دەرتلىك ھازانى،
قارا بۇلۇت كېلىپ باستى فىزانى.
جاھان قايتا كىيىپ ماتەم تونىنى،
بېسىپ كەتتى پىغان، ئۆستەڭ بويىنى.
ئەمەس يالغۇز ئاتا-نا، قېرى-ياشلار،
ئېقىتتى كۆزلىرىدىن دەرتلىك ياشلار.
بولۇپ كەتتى بۇ جايدا بىر قىيامەت،
ئاتا-نا چەكتى قىلمىشىدىن ندامەت.
ئەگەرچە قىلسىمۇ كۆپلەپ پۇشايمان،
تاتلاپ يۈزلىرىنى قىلسىمۇ قان،
ساقال ھەم چاچلىرىن قويماي يۇلۇشسا،
تاتلاپ تەنلىرىنى قان قىلىشسا،
قىلىشسا دات دىيىشپ، ۋاي بالامەي،
نەچە پەريات كۆتەرسە ئاغزى تەگمەي،
نە پايدا؟ قىزنى ئاخىر لايدىن ئالدى،
سۇدا لايىنى يۇيۇپ تاۋۇتقا سالدى.
كۆرۈشتى دەپن قىلماققا تەييارلىق،
پۈتۈن كۆكچىگە بولدى بۇ خەۋەر لىق.
بۇنىڭدىن ئۇچ يېرىم ئاي ئىلگىرىرەك،
مۇشۇ ھويلا خوشاللىقتا ئىدى بەك.
بۇگۈن ئەمدى ئۇنىڭكى تەتۈرىچە،

قىلىپ پەريات پىغان جەننىتىڭ بېرىچە،
قىلىشماقتا ئۇنىڭ ئورنىغا ماتەم،
خوشاللىق ئورنىنى باسقان ئەلەم، غەم.
نە يىغلاشتىن ئۇلارغا پايدا يەتكەي،
نە سالماي زارى بۇلار سەبر ئەتكەي،
ئەمەس ھاجەت دېيىش ماتەمنى بىر-بىر،
بولۇر ھاسىل نە پايدا، قىلسا تەقدىر.
ئىككى ئاشىق ئۆلۈپ كەتتى مۇشۇنداغ،
يۇرەكىدە، دەپ ئەيتىپ يەتكۈسىز داغ.

قىتئە

كەينىنى ئويلىماي ئىش قىلسا ئىنسان،
ئۇنىڭكى مۇڭسى بولغاي پۇشايمان.
قىلىپ خام ئىش، بولۇشتى داغى پەرزەنت،
قېلىشتى كۆزلىرى ياش، باغرىدا قان...

46. بۇ يار نىمە ئۈچۈن چوكانيار دەپ ئاتالغان

سورار بەلكىم قەلەمدىن قىسسەخانلار،
دىلدە سۆيگۈدىن بولغان نىشانلار.
قىلىپ كەلدىك گۈزەل گۈللارنى دەستە،
ئۇنى ھىدلاپ، كۆرۈپ كەلدۇق ھەۋەستە.
گاھىدا يىغلىدۇق، گاھىدا كۈلدۇق،
ئېچىلدۇق گاھى، گاھىدا تۇرۇلدۇق.
يېشىلدى كۆپ تۈگۈنلەر قانچە ـ قانچە،
ئېچىلدى گۈل كەبى بىرمۇنچە غۇنچە.
لېكىن قالدى تۈتۈق بىر ئىش يېشىلمەي،
ئوچۇق، روشەن قىلىپ ئەيتىپ ئۆتۈلمەي.
يامانيارنى نېچۈن ئېيتقان چوكانيار؟
بۇنىڭ سەۋەبى ئەگەر بولستى ئىزھار،
يېتەتتى كۆڭلىمىزگە ئانچە راھەت،
نە كىم بىلمەسنى بىلمەگلىك سائادەت.
قەلەم ئەيتتى بۇ سۆزنىڭ ئەسلى مۇنداق،
بولۇپ كەلگەن ئۇ جايدا ھال شۇنداق:
كېلىپ سەيلاپ، كەلكۈن تەلۈبچۈككە،
سېلىپ كەلگەن قىيىنلىق كۆپچىلىككە.
توغانلارنى بۇزۇپ ھەر يىلى كەلكۈن،

ئېقىشىدا بولۇپ گويياكى مەجنۇن.
قىلاتتى كۆپلىگەن جايلارنى ۋەيران،
ئۆتۈپ كەتكەن مۇشۇنداق قانچە دەۋران.
بار ئىدى تەلۈبچۈكتە تۇغ ئاساسى،
ناھايەت كۆپ ئىدى خەلقە جاپاسى.
داۋاملىق ھەر يىلى كەلگەندە سەيلاپ،
كېتەتتى يار، خەلق ئىشلەيتتى ئايلاپ.
بولاتتى يار كېتىش ھەر يىلدا تەكرار،
بولۇپ قالغان شۇڭا نامى، يامانيار.
قاچانكىم رابىيە قىز بىرلە سەئىدىن،
ئۇچىشتىلەر مۇھەببەتنىڭ مەيىدىن.
ئۇلار باشىغا ئىشق سەۋداسى چۈشتى،
ئىشقىنىڭ ئەۋجىدە پەرۋاز قىلىشتى.
ئۇلارغا بولمىدى تالەي مەدەتكار،
بالا قايىنامغا ئاتتى چەرخ مەككار.
يىگىرمە ياش ئىكەن بىچارە سەئىدىن،
رابىيە ئىشقىدا كەتتى جاھاندىن.
يۇقۇرىدا بۇ ئىشلار تاپتى تەھرىر،
دىيىلدى بارلىغى تەپسىلى بىر-بىر.
چىن ئاشىق بۇ ۋاپادار تېنى ئاندىن،
تېپىلغاچقا يامانيارنىڭ تۇغىدىن،
بۇ يەردە بولدى بىر چوكان تېنى بار،
دىيىشىپ قويدى ئات ئۇڭا چوكانيار.
دىمەك شۇندىن بېرى ئۆزگەردى نامى،
چوكانيار دەپ ئاتاشتى خەلق تامامى.

قىتئە

سەن ئۆزۈڭ كەتتىڭ جاھاندىن، ئەمما يادىڭ كەتمىدى،
ئۆچمۇ شەمئى ھاياتىڭ، لېكىن نامىڭ ئۆچمىدى.
باغرىدا ۋېھر مۇھەببەت بىرلە ياد ئەيلەپ سېنى،
ئەللىرىڭ ھېچ تىزغا سەندەك شان-شەرەپ بەخش ئەتمىدى.

47. ئۆلگەنندن كېيىنكى ۋىسال خىيالى

بىدىل نەشەۋەر رام كەسى تائرى ۋەسلەش،
تا ئەزىدىل، سەد چاك نىباشدد قەپەس ئىنجا.
(ئى بىدىل: بۇ جايدا قەپەس ئىچ-ئىچىدىن يۇز پارچە بولۇپ كەتمىگۈنچە، ئۇنىڭ (مەھبۇبنىڭ) ۋىسال قۇشى ھىچكىشىگە رام بولمايدۇ.)
——بىدىل.

كېلىكلار ئى خىيال تۇيغۇ ۋە ئىلھام،
پەلەكنىڭ زۇلمىدىن ئالدىكلار ئارام.
ئېزىشكە ئەمدى ئىككى ھالى خاراپنى،
سۇنالمايدۇ زەھەر قوشقان شاراپنى.
قولى يەتمەيدۇ ھەرگىزمۇ ئۇلارغا،
ئەمەس قادىر ئۇلارغا زۇلۇم ئېتەرگە.
ئەگەرچە تىكسىمۇ كۆز چەرخى مەككار،
قىلاي دەپ يانا قايتا جەۋرى ئىزھار.
ئۇزاتقان ھالدىمۇ بىرەھم قولىنى،
تاپالمايدۇ ئۇ زالىملىق يولىنى.
نە كىم بولدى ئۇلار پانى جاھاندىن،
قوتۇلۇشتى ھاياتلىق ۋە زاماندىن.
زامانىنىڭ قولى يەتمەس جايغا كەتتى،
پۇتۇن بارلىق بارار مەنزىلگە يەتتى.

شۇڭا تاپتىكلار ئويلاردىن جالاسلىق،
پىراقۇ، داغى ھىجراندىن نىجاتلىق.
بۆلەك بىر ياقتا تاشلايمىز قەدەمنى،
قەلەم سىزسۇن بۆلەكچە بىر رەقەمنى.
دىمەك ئەمدى خىيالنىڭ سەيرگاھى،
ئەمەس ئاۋالقىدەك كۆك بارگاھى.
بارار جايى ئۇنىڭدۇر ئەمدى يوقلۇق،
خىيال، ئىلھامغا ئۇ جايدا ئورۇن يوق.
خىيال، جەۋلان قىلۇچى كەڭرى مەيدان،
قۇياش ۋە ئاي، يۇلتۇز، يەر، ئاسمان.
پۈتۈن بۇ كائىنات، ئەپرادىلىرى ھەم،
پىراقۇ، ئىشق ھىجرو، ئاھ ئىلە غەم.
ئۇنىڭ ئۈمىدىگە يوق ئەمدى ئىمكان،
ئۆزى ھەم سەيرگاھ بىللە يوقالغان.
ئىكەن ھال شۇ، يانا كىشىلەر خىيالى،
بولالمىدى خىيالدىن يانا خالى.
سۇرۇشتى ئۇلار شۇنداق بىر خىيالنى،
ئۈمىت قىلىشىپ بۇلارغا بىر ۋىسالنى.
قەلەم ئىلھامدىن ئايرىلغان بۇ جايدا،
ئۇڭا جەۋلان قىلىش ئىمكانى قايدا؟!...
قىلالايدۇ پەقەت ئويلارنى تەقرىر،
ئۇلارنىڭ تۇيغۇ ئەپكارىنى تەسۋىر.

باشاق تەرگۈچىلەر سۆز خىرمىنىدىن،
خەۋەر قىلىدۇ يامانيارنىڭ بويىدىن.

رابىيە بولدى مۇز ئاستىدا نابۇت،
پانا لەۋھەسىدىن راسلاندى تاۋۇت.
يۇرت ئەھلى دەپن مۇراسىمىغا يىغىلدى،
ئادەتتىكىچە بۇيۇك سورۇن قۇرۇلدى.
قېرىلىغانكەن قىلىشقا دەپن بۇ ھۆر،
ياقۇپ ئەجداتى قەبرىستانىدىن، گۆر.
ۋە لېكىن كۆپچىلىك قىلدى بۇنى رەت،
دېيىشتى، رابىيە تارتتى ئېغىر دەرت.
ئۆچۈپ مۇز تېگىدە ئىشىنىڭ چىراغى،
كېتىپ قالدى، دىلىدا ئىشق داغى.
بىلۈرمىز ھەممىزكىم، كىچىگىدىن
چوڭايغان بىللە بۇ رابىيە، سەئىدىن.
شۇ يەردە چوڭ بولۇشقان بىللە ئويناپ،
ئۇزۇشۇپ گۈل-چېچەك، كېپىلەكنى قوغلاپ.
سۈنۇلغانكەن مۇھەببەتنىڭ شارابى،
يېتىشكەنكەن ئىشقىنىڭ چىن خىتابى.
بولۇشقانكەن بۇ مەيدىن ئۇلار بەھۇش،
خىيالى بىر بىرى يادى بىلەن خوش.
سوزۇلغاچ ئورتادا بۇ ئىشقى رىشتە،
ئۇلۇنۇپ شۇ بىلەن ئىككى پەرىشتە،
بولۇپ كەتكەن ئىكەن بىر، سۇغا ئوخشاش،
شۇ يۇرتنىڭ باللىرى بۇ ئىككى ئۇز ياش.
بۇنى بىز باشتا ھىس قىلماپتىمىزكەن،
پىغانىغا قۇلاق سالماپتىمىزكەن.

بۇلار قينالدى قانداق ئىش ئوتتدا،
نېچۈك چەكتى ئازاپلار ئۆز يۈرتتدا.
نىمشقا بولدى بەند زىنداندا سەئدىن،
ئۇ قانداق ئالدى ئۆچىنى دۇشمىنىدىن.
تۇتۇلغاندا سېپىلدا ئۇ، ھاشارغا،
ئېسىلىش ئالدىدا تۇرغاندا، دارغا،
بۇ ھەقتە رابىيە نىمىلەرنى قىلدى،
نېچۈن سەئدىن ئۆلۈم دارىدىن قۇتۇلدى؟
نازارىنىڭ قېشىغا بارغۇچى كىم؟
ئۆلۈمدىن ئۇنى ساقلاپ قالغۇچى كىم؟
ئەمەسمۇ ئۇ مۇشۇ تاۋۇتتىكى قىز،
ئۇنۇتمايمىز ئۇنى بىز، مەڭگۈ ھەرگىز.
ئۇنى بۇ كويغا سالغان ئىش ئەمەسمۇ،
جاسارەت بەخش قىلغان ئىش ئەمەسمۇ؟
قېنى قەشقەردە قايسى ۋاقتا بىر قىز،
قويۇپ كەتكەن رابىدەك سۆيگۈدىن ئىز؟
ئەمەس يالغۇز خجالەت، ئەيىپىمىز بار،
بۇلالماپمىز ئۇلارغا بىز مەدەتكار.
دىگەندە چىن ھەقىقەتنى، ئىرۇرمىز،
مۇھەببەت سىرلىرىدىن بىز خەۋەرسىز.
كىشى ئۆز جانىدىن كەچمەك ئاسانمۇ،
ئۇنى ئاسرايدۇ ياخشى، يا يامانمۇ.
بۇلار قانداقسىگە كەچتى جانىدىن،
ئۇمىتنى بىر يولى ئۇزدى جاھانىدىن.

ئەمەس مۇمكىن بۇنى بىزگە چۈشەنمەك،
مۇھەببەت سىرىنىڭ تەكتىگە يەتمەك.
بولۇپمىز شۇڭا بۇ ئىشتا بىپەرۋا،
بىلىپتۇرمىز ئۇنى ئادەتتە، غەۋغا.
بىز ئەمدى شۇ خىجىللىقتىن چىقايلى،
ئاشقىلارغا ھۆزۈرخاھلىق قىلايلى.
تىرىشماپتىمىز ھايات ۋاقتا قوشۇشقا،
ۋىسالدا بىللە بىر جايدا ياشاشقا.
بۇگۈنكىم ئۇلار پاك ئىشق بىرلە كەتتى،
ۋاپادارلىقنى بىر بىرىگە كۆرسەتتى.
ئېرىنىڭ كەلدى، ئېرىنىڭ كەتتى جاھاندىن،
ۋىسالنىڭ گۈلىنى ئۈزمەي زامانىدىن.
شۇ ياخشى، بىر ئورۇنغا دەپن قىلماق،
ئۇلاردىن ئەيىپىمىز ئۆزرىنى سورىماق.
دىمەك، سەئىدىن قەيەردە بولسا بۇ كۈن،
رابىيەمۇ قىلىنسۇن شۇندا مەدفون.
كېتىپ قالدى ھايات بىللە بولالماي،
ۋىسال گۈلزارىدىن بەھرى ئالالماي.
ئېلىپ سەئىدىن مازارىغا بارايلى،
ئۈنىڭكى دەپنگاھىنى ئاچايلى.
بۇ ئىككى گۈل ۋە بۇلبۇل بىللە بولسۇن،
ئىشق قۇربانلىرى بىر دەپن قىلىنسۇن.
بۇ، بولسۇن بىزدىن ئىشق ئەھلىگە ھۆرمەت،
قەدىرلەنسۇن ۋاپا بىرلە، مۇھەببەت.

پۇتۇن كەلگەنلەر شۇنداق پىكر قىلىشتى،
بۇ سۆزنى توغرى تاپتى، قوزغۇلۇشتى.
دىيەلمىدى بۇنىڭغا سۆز، ياقۇپ باي،
دىدى چارە نەدۇر، نە قىلسا قىلغاي.
يىغىزارى بىلەن ماڭدى خالايىق،
توقۇشتى ئەل قوشاقلار، شۇڭا لايىق.

خەلق قوشاقلىرى

قاراڭغۇدا قارا ياغاچ مېنىڭ يولداشىم،
يوپۇرماقى شىلدىرلىسا تۆكۈلۈر ياشىم.

ئىرغاي بىلەن ئېلىپ بولماس ساينىڭ تاشىنى،
دەرت كەلگەندە سىڭۈرۈپ بولماس كۆزنىڭ ياشىنى.

ھاۋا كەيگەن بۇلۇتتىن قاپ-قارا تون،
چىقارماقتا چوكانيار مەۋجى، شاۋقۇن.
خىجىللىقتىن، قۇياش مۇككەن ئۆزىنى،
تۇمان باسقان كۆك ئاسمانىنىڭ يۈزىنى.
كېلىشمەكتە قىلىپ ئەل، ئاھ ئىلە ۋاي،
تاۋۇت كەلمەكتە ئاستا، ئىچىدە ئاي.
كۆرۈلدى ئالدىدا كەڭرۇ مازارلىق،
چىرىپ ياتقان جەسەتلەردىن تېگى، لىق.
ئۇنىڭدا مەڭگۈ جىمجىتلىق نامايان،
تېگى ئاۋات ۋە لېكىن ئۇستى ۋەيران.

كۆرۈندى ئۇندا سەئدىن دەپنگاھى،
كى مەدفونتى ئۇنىڭدا ئىشق شاھى.
قۇچاقلاپ قەبرنى يىغلاپ ئىبراھىم،
قىلاتتى دات، دەيتتى ۋاي خۇدايىم.
ئۇ دەيتتى، ئى بالام ئاچقىل كۆزۈڭنى،
ئاتاڭ بىچارە بىر كۆرسۇن يۈزۈڭنى.
مانا رابىيە ئۇ، كەلدى قېشىڭغا،
ئۇنى ھەمرا قىلىپ ئالغىل يېنىڭغا.
نە بولغاي ئەردى تەككەن ھىسلىگە ئوق،
تېگىپ قىلسا مېنى بۇ دۇنيادىن يوق.
سىلەر ئالدىڭلاردا مەن زار ئۆلسەم،
سىلەردىن ئىلگىرى يەرگە كۆمۈلسەم.
ئىست، بولدى خازان ئۆمرۈڭ باھارى،
نە سۇ قىلسام ھەمىشە يىغى زارى.
مۇشۇنداق دەرت بىلەن سۆزلەپ تۆكۈپ ياش،
قويماتتى ئوغلىنىڭ تۇپراقىغا باش.
جىگەر پارەم، كۆزۈمگە سەن ئىدىڭ نۇر،
ئىدىم مەن، سەن ھايات ۋاقتىڭدا مەغرۇر.
ئىدىڭ ياش نوتا، سۇندۇڭ سەن ۋاقىتسىز،
ئەجەل سالدى ساڭا، چاڭگال رەھىمسىز.
نەچە قىلسام تۆكۈپ ياش، دات ـ پەريات،
بۇزۇق ۋەيران دىلىم بولغايمۇ ئابات.
ئېچىلدى ئاخىرى سەئدىن مازارى،
قىلىشپ خەلق ئۆكسۈپ يىغـزارى.

ئىككى ئاشقنى بىر گۆرگە قويۇشتى،
ئۇلار ھۆرمەت قىلىپ ئۆرە تۇرۇشتى.
ھاياتلىق ئاسمىنىدىن جاي تاپالماي،
قارا يەر ئاستىغا كەتتى كىرىپ ئاي...
كۆمۈلدى قەبر، قىلىندى خەتىم قۇرئان،
بولۇشتى ئىككىسى بىر گۆردە پىنھان...

كېچەشتى شۇندا ئىبراھىم ۋە ياقۇپ،
ياسالغاي شۇندا بىر گۈمبەز، قىلىپ خوپ.
بىنا تاپتى گۈزەل بىر قۇببە ئۈندا،
ئىككى ئاشىق كۆمۈلگەن شۇ ئورۇندا.
گۈمبەزدە لەۋھە قويماقچى بولۇشتى،
بۇنا لايىق بىرەر سۆز ئىزدىنىشتى.
بۇ خاتىرىگە لايىق بىر سۆز تاپالماي،
ئۇلار ئەپلەپ چىرايلىق سۆز يازالماي،
ۋاراقلاپ كۆردى سەئدىن دەپتىرىنى،
كۆچۈردى كۆزلىرىدىن ھەر يېرىنى.
ئۇلارغا قالدى شۇ مىسرالار ئۇچراپ،
كېتىپ بارغاندا دەپتەرنى ۋاراقلاپ.
شۇ بېيتلارنى ناۋايىنىڭ سۆزىدىن،
تىركەپ ئالغان ئىككەن دەپتەرگە سەئدىن.
ئويۇپ قويدى شۇ بېيتلارنى قىلىپ كاش،
بۇ گۈمبەز پەشتاقى ئالدىغا نەققاش:

ئشق كويدا جۇنۇن منى مۇنارى ئەيلىدى،
هجر تاشىدىن مۇنداققەش، جىسىم ئۇريان، ئاقىبەت.

دەهر بوستانى، ئارا سەركەش نەهالىن كۆرمىدۇك،
سايە يەگلىغ بولمىغاي يەر بىرلە يەكسان ئاقىبەت.

(ئشق كويدا جۇنۇن، ئاقىبەت مېنى هجران تېشى بىلەن
نەقشلەنگەن يالىڭاچ جىسمدىن ئىبارەت بىرمۇنارە قىلىپ قويدى.

زامان بوستانلىقدا باش كۆتەرگەن ۋە ئاقىبەت سايىدەك
يەر بىلەن يەكسان بولۇپ كەتمىگەن بىرمۇ كۆچەتنى كۆرمىدۇق.)

48. ئىككى خىل چېچەكلىگەن يۇلغۇن

قەلەم بىرئاز ماڭا بول يانا ھەمرا،
قالۇرمىز خوشلۇشۇپ بىز، خاھ ناخاھ.
تۇگەتتۇق ئىككىمىز بۇ داستاننى،
ئاياقلاشتۇردۇق ئىشقى بۇ بايانىنى.
ئاشقلىرىمىز پراقتا بولدى نابۇت،
رەھىمسىز چەرخ ئۇلارغا ئەتتى تاۋۇت.
ئورۇن بولدى ئاخىرى قاپ-قارا گۆر،
قىلالمايدۇ ئەسەر، زۇلمەت بىلەن نۇر.
ئۇلار يوقلۇق جاھانىدا يوقالدى،
چىن ئاشىق دەپ ئاتالغان نامى قالدى.
بولامدۇ نىل رەڭ ئاسماندا كۆندۈز،
كېلىپ تۇن نۇر چاچامدۇ ئۇندا يۇلتۇز.
جاھان ئۆزگەرتەلەمدۇ ئۆز تۈسىنى،
قىلامدۇ سۇبھ ئىزھار كۇلكۇسىنى.
شەپەق تارتامدۇ كۆك قەسرىگە لېنتە،
قادامدۇ تۇن قارا تۇغنى پەلەكتە.
بولامدۇ يەر يۈزى پۈتكۈل گۈلستان،
كېتەمدۇ يا بولۇپ دۇنيا زىمستان.
ئۇلار ئەمدى بىپەرۋادۇر بۇلاردىن،

ئىرۇرلەر تاشقىرى ئاسمان ۋە يەردىن.
پۈتۈنلەيلا جاھان قەيىدىدىن ئازات،
پراقتىن دەرت چېكىپ قىلمايدۇ پەريات.
قارا يەر ئاستىنى قىلدى ماكانى،
جاھانى بولدى يوقلۇقنىڭ جاھانى.
ئۇلارنىڭ ئۈستىگە گۈمبەز ياسالدى،
كىشىلەر كۆزىدىن مەڭگۈ يوقالدى.
يوقالدى زاھىرى كۆزدىن ئىگەرچە،
كۆرەلمەيدۇ ئۇلارنى كىشى گەرچە،
ۋە لېكىن كەتمىدى خەلقنىڭ دىلىدىن،
ئىشق قۇربانلىرى رابىيە-سەئىدىن.
كىشىلەر قىلىشىپ ھەر ۋاقتىدا ياد،
بۇزۇق كۆڭلىن قىلىپ، يادىلە ئابات.
ئۇلار ھەققىدە سۆزلەر تاراتىپتۇر،
ئاجايىپ قىسسە، چۆچەك ياراتىپتۇر.
يېزىپ بېرىپ ئۇنى بىز، قىسسە خانغا،
بېرەيلى خاتىمە بۇ داستانغا.
بىز ئىككىمىزمۇ ئاندىن خوشلىشايلى،
بۇ مۇشكۈل ئىشلىدىن ئارام ئالايلى.
سېنىڭدىن ئايرىلايمەن، سەنمۇ ئايرىل،
كۆتۈرۈپ باش، تۆكۈشنى ياشنى قويغىل.
بۇ خەلق ئېيتقانلىرىنىڭ ئەسلى مۇنداغ،
بۇلار ئۆلگەچ چۈشۈپ ئەل كۆڭلىگە داغ.
ھەمىشە ئەسلىشىپ تۇرغان ئۇنۇتماي،

ئاتا هىچ قالمىغان، بالىسىغا ئېيتماي.
يامانيار كۆكچىلىكىنىڭ ئېيتىشىچە،
بالا ئاتادىن ھىكايە قىلىشچە:
بۇلار بىرلىكتە گۆرگە قويۇلۇپتۇ،
ئۇنىڭدىن مۇددىتى بىر يىل ئۆتۈپتۇ.
ئىككىنچى يىل مۇشۇ قەبرىنىڭ يېنىدا،
بولۇپتۇ ئىككى تال يۇلغۇنچە پەيدا.
چېچەكلەپتۇ كېلەر يىلدا بۇ يۇلغۇن.
يوپۇرماقلىرى ئاجىز، رەڭگى سولغۇن.
بىرى قىزىل چېچەكلەپتۇ، بىرى ئاق،
تۇرارکەن چىرمىشىپ، بىر بىرىگە ھەر ۋاق.
ئۆسۈپتۇ ئۇندا بۇ يۇلغۇنلار ئاينىپ،
كېتىپتۇ چىرمىشىپ، كەتمەي ئايرىلىپ.
قىزىلى رابىيە دەپ ئاتىلىپتۇ،
چېچىگى ئېقى سەئىدىن سانىلىپتۇ.
خەلق يۇلغۇن چېچىگى مەۋسۈمىدە،
بۇلارنى ياد ئېتەركەن چىن كۆڭلىدە.
كېلىشىپ قۇببە، يۇلغۇننىڭ قېشىغا،
قۇيۇپ سۇ مۇشۇ يۇلغۇننىڭ بېشىغا.
ئېتىشىپ تەزىيە رەسمىنى ئىزھار،
قىلىشىپ مەرسىيە قوشىغىنى تەييار.
زىيارەت قىلىتى بۇ ئىككىسىنى،
كۆرۈشەتتى ئۇلارنىڭ قەۋرىسىنى.
ئوقۇپ ئۇلارغا مەرسىيە شائىرانە،

گۈمبەزنى ئايلىنىشىپ ئاشقانە.
بولۇپ دەرتكە شېرىك ئۇرۇشۇپ ئاھ،
قىلىپ چوڭلار كىچىكنى بۇنىدىن ئاگاھ،
چىقىرىپ چىن يۈرەكتىن ئاھ پەريات،
قىلاركەن ھەر يىلى قىش ۋاقتىدا ياد.
ئىككىنچىسى تۈگەپ كەتسە زىمىستان،
بولۇشقا باشلىسا دۇنيا گۈلستان،
يالىڭاچ شاخ زۇمرەت تونىنى كەيسە،
ئېسىپ سالقىن شامال، نوتىنى ئەگسە،
چېچەكتىن قويسا شاخلار، بېشىغا تاج،
يېشىل ياپراق ئارا ئۇيناشسا قۇشقاچ،
مۇسىقى ئۇن بىلەن سايراشسا تورغاي،
ئىسقىرتسا جۇپتىنى تاغلاردا ئولاي.
ناۋا ساز بولسا گۈل شاخىدا بۇلبۇل،
ئېچىلسا، چاچسا خۇش بۇي ھىدلىنى گۈل،
مۇشۇ ئەتراپتا بولغان ئەھل مەھەللە،
كېلىشىدىكەن يىغىلىپ ھەممە بىللە.
قىلىشىدىكەن ئۇلار بۇ جايدا سەيرى،
تارتىسىپ سۆز ۋە چۆچەك غەيرى-غەيرى.
ئۇلاز ئويلايدىكەن بۇ ئىككى يۇلغۇن،
ئەدەم① دۇنياسىدىن بىر بەلگۈ-مەزمۇن.
بۇلار ياپ-ياش تۇرۇپ كەتكەچ جاھاندىن،

---

① ئەدەم — يوقلۇق.

شق يولدا ئۇلار جاندىن.
ى ئېلىپ تەسىر بۇ تۇپراق،
ۇن چېچەكلەپتۇ قىزىل-ئاق.
ەن ئۇلار شۇنداق خىيالىنى:
ى ئۇ دۇنيادا ۋىسالىنى...
ى گۈللىغان شاخلارنى جۇپلاپ،
رلەشتۇرۇپ بىر بىرىگە باغلاپ.
ى ۋىسالىنىڭ بەلگىسى دەپ،
شو قىلىقى بىرلە ئەسلەپ،
ز كۆڭلىگە بىرئاز تەسەللى،
ەن، يامانيار، كۆكچى ئەھلى.
ۇنلەرگىچە بۇ رەسىم-ئادەت،
سۇرگەن ئىكەن ئەلدە ناھايەت.
شۇم مەدىنىيەت ئىنقلاۋى،
بۇنى ھەم، ئۆزىنىڭ خارابى.
ۇننى قومۇرۇپ تاشلىشىپتۇ،
قەۋرىنى ۋەيران قىلىشىپتۇ.

يلى ئونىنچى ئاينىڭ بېشىدا،
يازغۇچى دوستلىرى بار قېشىدا،
شىنىڭ چىن ھەقىقىتىنى بىلەي دەپ،
لارنىڭ مازارىنى كۆرەي دەپ،
تارىخىي داستان يازغۇچىسى،
پ قەۋرىنىڭ زىيارەت قىلغۇچىسى،

ئەھمەت زىيائى رابىيە، سەئدىن قەۋرىسى يېنىدا.

ئەھمەت زىيائى رابىيە، سەئدىننىڭ يۇرتى سۇبھانناللادىكى
دىخانلار بىلەن بىللە.

كۆرۈپ تۇتتى شۇ ئىش بولغان ئورۇننى،
قىزىل ھەم ئاق چېچەكلىگەن يۇلغۇننى.
دۆۋە تۇپراق بولۇپ قەۋرە تۇرۇپتۇ،
يېڭىدىن ئۇستىگە يۇلغۇن ئۇنۇپتۇ.
ئەگەرچە يۇلىسمۇ، يۇلغۇننى قۇزغۇن،
يېپىپتۇ يانا قەۋر ئۇستىنى يۇلغۇن.
شۇ يۇرت دېخانلىرى كەلدى قېشىغا،
يىغى ئەپسۇس قۇزغۇنلار ئىشىغا.
توقۇپ بۇزغۇنچىلارغا تەۋقى لەنەت،
دېيىشتى چېكىشىپ يۇرت ئەھلى ھەسرەت.
قومۇرۇپ تاشلىدى يۇلغۇننى مەلئۇن،
ئۇنۇپ چىقتى يانا ياش نوتا يۇلغۇن.
قىلىپ كەتتى ئۇلار، شۇنداق يامانلىق،
تاپالمىدى ئۇلۇكلەرمۇ ئامانلىق.
چېچەكلەمدۇ قىزىل-ئاق يانا شۇنداغ؟
دېگەن ئويدا قارايمىز ئۇنىڭا ھەر چاغ.
لېكىن ئەپسۇسكى ئۇنداق ئاچمىدى گۈل،
يانا گۈللامدۇ شۇنداق؟ بىزگە مەجھۇل، ...
ئۇلار شۇ خىلدا دەرتلىرىنى تۆكۈشتى،
قىممەتلىك مەلۇماتلارنى بېرىشتى.
يازغۇچى كۆردىكىم يۇلغۇنلار ئۇنگەن،
يېپىپ گۆرنى ئۇنىڭغا سايە بەرگەن.
بولۇپ كەتكەن ئۇ ئاينىپ بۆك-باراقسان،
بولۇپ كەتكەن ۋە لېكىن قۇببە ۋەيران.

گوروستانلىق ئىكەن دەريا بويىدا،
دەريا ئاقماپتۇ ھازىر ئۆز يولىدا.
جەنۇبقا مازارنىڭ يۆتكۈلۈپتۇ،
قەدىمى "تەلۈبچۈك" ساسلىق بولۇپتۇ.
كېتىپتۇ ئۇ قويۇق ئۆسكەن يىكەنزار،
يۇرۇپتۇ ئۇنتۇالداق سايراپ بىئازار.
تۇرۇپتۇ بىر ئىگىز قىرغاق توقاي جاي،
شۇ يەردىن مۇزغا پاتقانكەن تولۇن ئاي.
جەسەت چىققان چوكانيار بۇزۇلۇپتۇ،
زامان ئۆتۈشى بىلەن لايلاپ تىنىپتۇ.
كۆرۈپ بۇ مەنزىرىلەرنى قەلەمكەش،
ۋاپاسىز بۇ جاھاندىن بولدى دىل غەش،
قولىدىن قويدى ھەمراسى قەلەمنى،
چۆكۈپ شۇكلۇككە، بەس قىلدى رەقەمنى.
ئاۋۇنى ئىزدىگەن بۇركۈت مىسالى،
يىراقلارغا ئۇچۇپ كەتتى خىيالى...

49. داستاننىڭ يېزىلىش تارىخى

بۇ ۋەقەگە ئەدەپ شائىر نازارى،
قىلىپ تارىخدا، سەنئەتنى جارى.
"چراغيم" سۆزىدىن ئىشلەپتۇ تارىخ،
قېقىپتۇ ۋەقەنىڭ تارىخىغا مىخ.
كى ئۆز جايىدا تۇرغاي بەر قارار، ئۇ،
دېيەلمىگەي كىشىلەر، ئۇ ۋە يا بۇ.
مۇشۇ سۆزنىڭ مۇشۇنداقتۇر جاۋابى،
چىراغىم كۆرسىتۇر "ئەبجەد" ھىسابى.
ج 3 ر 200 دۇر، ئېلىپ 1،
غەين 1000، يانى 10 دەپ ئەيلە تەقدىر.
بولۇر مىم 40 ئەبجەد سانى بىرلە،
سەن ئەمدى ھەممىسىنى جەمئ ئەيلە.
ئىگەر يىغساڭ بۇلارنىڭ ھەممەسىن بىل،
بولۇر بىر مىڭ ئىككى يۈز ئەللىك تۆت يىل.
بۇڭا ئەمدى يۈز ئەللىك يىل توشۇپتۇر،
دېمەككى بىر يېرىم ئەسىر ۋاقىت ئۆتۈپتۇر.
كېيىن شۇندىن، يېزىلدى مۇشۇ قىسسە،
ئەمەس قىسسەلا يالغۇز، بەلكى ھىسسە.
يېزىلغان ۋاقىتنى سورىسا بىر ئىنسان،
دىسە تارىخنى قىل بىزگە ئېھسان.

پىكىر قىل، سەنمۇ تارىخ يۇنجۇسىن تەش!
دىگىل: ھىجرىگە بىر مىڭ توّت يۇز بەش.
دىسە: سەنمۇ بۇنىڭغا بىر قوزۇق قاق!
تۇرسۇن ئۇ مىدىرلىماي مەڭگۈگە، ھەر ۋاق.
ئەقىل ئەينىتى قىلىپ سەنمۇ پىكىر، ئوي،
ئۇنى ئەبجەد ھىسابلە تۇزەپ قوي،
«رقىيبى» (322) نى «تارىخى داستان» (1727) دىن
چىقارساڭ چىققوسى، مەقسەت ئۇنىڭدىن.

50. تۇگەنچ

نە خوش بەختكىم، بۇ سۆيگۇ داستانى
ئاياقلاشتى، مۇشۇ يەردە بايانى.
شوئور-ھس كانلىرىدىن چىقتى ياقۇت،
يېقىلدى ئىشقىنىڭ ۋۇلقانىدىن ئوت.
تەپەككۇرنىڭ دېڭىزىغا چۆمۈلدى،
باھالىق دۇر ۋە گەۋھەرلەر سۈزۈلدى.
تىزىلدى نەزم يىپىغا كۆپ جاۋاھىر،
بەدىئى بىر خەزىنە بولدى زاھىر.
كېزىلدى سۆز گۈلى ئۆسكەن گۈلستان،
ئۇزۇلدى خۇش پۇراقلىق لالە-رەيھان.
نەپس سەنئەت بىلەن باغلاندى دەستە،
تاماشىسىغا دىل، مەپتۇن ھەۋەستە.
تۈمەن مىسرا مۇشۇنداق بولدى ئىجات،
ئۇنىڭدىن ئالسا دەپ بىر بەھرە ئەۋلات.
كىشى قىلسا ئەگەر گۇللۇقنى سەيرى،
گۈزەل گۈل تۇرسا ياشناپ غەيرى-غەيرى.
ئەمەس مۇمكىن كىشى بىسبەھرە يانماق،
ئەگەردە بولمىسا ئۇ، تاش ۋە توقماق.
بۇرۇن ئەلۋەتتە بىر ھىدلار ئاندىن،

كۆزى بىر رەڭنى خاھلار شۇنچە رەڭدىن.
شۇنىڭدەكتۇر، يېزىلغان بۇ ھىكايە،
ئۇنىڭغا سىغدۇرۇلغان ئالى غايە.
گۈزەللەشكەن بۇ گۈلشەننىڭ ھاۋاسى،
كۆڭۈلنى جەلب ئېتەر بۇلبۇل ناۋاسى.
ئەگەرچە ئىشقى مەزمۇنلۇق بۇ قىسسە،
بولۇر مۇمكىن تېپىشقا قانچە ھەسسە.
ئۇنىڭدا يوشۇرۇنغان يۇنجى-گەۋھەر،
كۆڭۈل ئەينىگىدە ئەكس ئەتمىسە گەر،
ئۇنى جەلپ قىلسا يالغۇز زاھىرى گۈل،
كۆڭۈل بولسا مۇشۇ گۈللارغىلا گول،
بۇنى ئەلۋەتتە ياقتۇرماس تەپەككۇر،
نە كىم پىكىر دېگىزىدۇر، بەكمۇ چوڭقۇر.
تەلەپ قىلىدۇ پىكىر ئوبدان چۈشەنمەك،
جاۋاھىرلارنى ئايرىپ ياخشى بىلمەك.
شۇڭا، بۇ داستاننى ئوقىغاندا،
گۈلستاننى كېزىپ گۈل تاللىغاندا،
بولۇپ قالمايلا ئىشق ئەسرارىغا بەند،
ئېلىش لازىم ئۇنىڭدىن بىرنەچچە پەند.
بىرىنچى، ئىشق نىمەدۇر؟ ئۇنى بىلمەك،
ھەقىقى سىر ۋە ئەسرارىن چۈشەنمەك؛
ئىككىنچى، ئىشق ئىرۇر پاكىزە گەۋھەر،
ئېرىغدۇر ئۇ، ئېرىغ بولماقنى ئىستەر.
ئۇچىنچىسى، ئاتا-نا بەرسە گەر پەند،

ئۇنى ئاڭلاش كېرەك ھەر چاغدا پەرزەند.
توتنىچىسى، ئاتا-ئانامۇ بىلىۋىن،
بالىسىنىڭ ئارزۇسىنى چۈشەنسۇن.
بەشىنچىسى، كىمىكى بولسا ئاشىق،
ۋاپادارلىقنى كۆرگەي ئۆزىگە لايىق.
ئىرۇر ئالتىنچىسى، قىلماق جەۋرلۇق،
يوقاتقاي بۇ بىلەن يەتكەندە خورلۇق.
ئىرۇر ئۇچرايدىغان يەتتىنچى ھىسسە،
ئۇنى ئەكس ئەتتۈرەر دىللاردا قىسسە.
قىلىشتۇر ياخشىلىقنى ئۆزىگە ئادەت،
بىلىشتۇر مۇشۇ ئادەتنى سائادەت.
يانا بىر ھىسسە باردۇر داستاندا،
جۇلاداپ نۇر چاچار بۇ ھىسسە ئۇندا.
تۆرەلگەندۇر كىشى پىترەتتە ئازات،
كىشى كۆڭلى ئەركسىز بولمىغاي شات.
كۆرۈلگەندە، ئوقۇلغاندا بۇ قىسسە،
ئىلىنسا قىسسەدىن، شۇ خىلدا ھىسسە،
شۇ چاغدا زاھىرى زەۋققە قوشۇمچە،
ئېتەر بەخش مەئنۇى بىر روھ گۈزەلچە.
كىچەر مۇمكىن، كۆڭۈللەردىن شۇ نۇقتە،
تەرەددۇتقا چۈشۈپ قالماق بۇ ھەقتە.
يېزىلغان تۇرسا بۇ، ئىشقى ھىكايە،
نە يەردە بار مۇشۇنداق ئالى غايە؟!
شۇڭا ئۇ نۇقتىلار تەھلىلنى ئىستەر،

ئەقىل ئىزاھى ئۇستىدە، شۇنى دەر.
بىرىنچى، ئىشق نەدۇر؟ بۇ بىر سوئالدۇر،
چۈشەنمەك ئىشقى سىرىنى مۇھالدۇر.
نە كىم ئىشقدۇر، كۆڭۈل ئىچرە بىر ئەسرار،
كۆڭۈلكىم بار، ئۇنىڭدا مۇشۇ سىر بار،
لېكىن بۇ سىر ئەمەس تەك ھەر كۆڭۈلدە،
بارابەرسىز ئېتەر ئەكس ھەر مەھەلدە.
كۆڭۈلكىم بىر سۈزۈك ئەينەك مىسالى،
مۇھەببەت ئەكسىدىن بولمايدۇ خالى.
نېچۈككىم ئاينەدىن ئەكس يوقالغاي،
كۆڭۈلدىن ئىشقنى ھەم، يوق ئەتسە بولغاي.
قىلالىسا كۆڭۈلنى ئۆز تەسەررۇپ،
كۆڭۈل بولمايدۇ ئىشق ئالدىدا مەغلۇپ.
ئىشق دەپ بەرگۈلۈك ئەمەس كۆڭۈلنى،
كۆڭۈل ئۇ يەڭمىسۇن ھېچ چاغ ئەقلىنى.
ئاشىق بولدى، ئەقىل كەتتى دېمەكتۇر،
ئەقىل كەتسە ئۇ مەجنۇن بەلگۈلۈكتۇر.
ئىككىنچى، ئىشق ئىستەر پاكلىقنى،
دىيىلمەس ئىشق دەپ بىپاكلىقنى.
ئۇلىكى نەپس شەھۋانى ئەسرى،
ئۆزىنى ئەيتسا ئىشق ۋادىسى شىرى.
ئاتاش بۇنداق ناھايەتتە ئۇياتتۇر،
ھاۋا ۋە ھەۋەس ئۇ، ئىشق شەنىگە ياتتۇر.
قىلىپ مەپتون گۈزەللەرگە ئۆزۈڭنى،

ۋسال ئۈستىدىلا قىلساڭ سۆزۈڭنى.
شۇنىڭ بىرلە مۇھەببەتنى ئۇنۇتساڭ،
ئويۇن-كۈلكە بىلەن دىلنى ئاۋۇتساڭ،
سېنىڭدە ئىشق مەناسى تېپىلماس،
سېنى ئاشىق دەپ ئېيتسا ئەسلا بولماس.
ئۇيغۇر ئاشقلىرى رابىيە-سەئىدىن،
ئېرىنغ كېلىپ ئېرىنغ كەتكەچ جاھانىدىن،
قەلەم بەردى شۇڭا، ئىشق ئەھلى دەپ ئات،
قىلىپ كەلمەكتە ئەل، ھۆرمەت بىلەن ياد.
پاكىزەلىك ئىرۇر ئىشقنىڭ نىشانى،
مۇشۇ روھتا بۇ داستاننىڭ بايانى.
ئۇچىنچى، بېرىدۇ بىزگە بۇ قىسسە
ئاتا-پەرزەند مۇناسىۋىتىدىنمۇ ھىسسە.
ئاتا-نا بەرسە گەر پەرزەندىگە پەند،
قۇلاقنى ئۇڭا سالماس بولسا پەرزەند،
بالا ئۇچرايدۇ ناچار ئاقىۋەتكە،
بولۇپ كېتىدۇ بەختسىز ئۇ، ئەبەتكە.
مۇشۇ داستاندا بۇ نۇقتا ئېچىلغان،
تىرەن مەزمۇن بىلەن روشەن يېزىلغان.
نەسىھەت قىلدى سەئىدىنگە ئاتا-نا،
رابىيەگىمۇ بېرىلگەنتى ھامانا.
ئۆتۈلغان ئىشق تۇزاقىغا ئىككى ياش،
نەسىھەتنى، قوبۇلدىن تارتتىلەر باش.
ئاخىرى بولغۇلۇق شۇ ئىشلار بولدى،

بۇلار ھەر ئىككىسى ياپ-ياشلا ئۆلدى.
ئاتا-نا پەندىنى گەر ئاڭلىستى،
كىرەيلى ئۇلارنىڭ سۆزىگە، دىستى،
بولۇپ كەتمەس ئىدى بۇ خىلدا نابۇت،
تۇرۇپ ياش، بەلكى مىنمەس ئىدى تاۋۇت.
تۆرتىنچى، ھىسسە شۇكى ھەر ئاتا-نا،
بولۇش لازىم بالا تەبىئىگە دانا.
ياشانغانلارغا ھىچ ۋاقت ئوخشىماس ياش،
بىكار ئەيتىلمىغان، ياشلىقنى بەكۇاش.
كېلۇر ياشلار ئۆزى سەركەش، قىزىق قان،
ئەمەس ئىسسىق-سوغاق دەردىنى تارتقان.
قىلىنماي كەتسە پىكرىگە رىئايە،
بۇزۇلسا دىلدىكى ئۇمىت ۋە غايە،
ئاتا-ناغا قىلىپ سەركەشلىك ئىزھار،
ئۆزىنى تاشلار ھالاكلىق يولغا ناچار.
مانا رابىيەنىڭ ھالى نە بولدى؟!
ئۇ قانداق قورقۇنۇچ ئىشلارنى قىلدى؟
يوقالدى ئاخىرى ياشلىق ھاياتى،
ئۆلۈمنى بىلدى ئۇ ئۆزىنىڭ نىجاتى.
ئۇنىڭ تەبىئىى گەر، بىلىستى ياقۇپ،
دىستى ئىلتىماسىغا ئۇنىڭ خوپ.
جۇدا بولماس ئىدى يالغۇز قىزىدىن،
نادامەت يېشى ئاقماستى كۆزىدىن.
بەشىنچى ھىسسە، ئىشق ئىچرە ۋاپادۇر،

ئەمەس ئاشىق ئولكىم، بىۋاپادۇر.
ئىشق گەۋھەر، ۋاپاسىز بولسادۇر تاش،
ۋاپا-ئىشق، بىر بىرىگەدۇر قېرىنداش.
ئىشق دەرىخى ۋاپاسىز ئاچمىغاي گۈل،
ئۇنىڭغا قونمىغاي ھىچ چاغدا بۈلبۈل.
رابىيەدۇر ۋاپا سىمۋولى بۇندا،
بېرىلدى مۇشۇ ئوبراز داستاندا.
گۈزەل قىز، مېھر، ۋاپانىڭ گۈلى بولغاچ،
مۇشۇ خۇش بۇيلا ئۇ گۈلدىن چېچىلغاچ.
زىننەتلەندى ئۇنىڭدىن بۇ ھىكايە،
يېزىلدى مېھر، ۋاپادەك ئالى غايە.
ۋاپانىڭ نۇرىدىن ئىشق بولسا خالى،
زەھەرلىك ئىس-تۈتەك بولغاي مىسالى.
يانا ئۇچرايدىغان ئالتىنچى ھىسسە،
ئۇنى ئەكس ئەتتۈرەر تارىخىي قىسسە.
نىچۈكلا بولسا قىلماق ياخشىلىقتۇر،
كىشىگە ياخشىلىق ياخشى قىلىقتۇر.
بۇ داستاندا مۇشۇ ھال ئەكس ئېتىلگەن،
كۆڭۈللەرگە جۇلالىق نۇر سېپىلگەن.
بېجىرىدى مۇشۇ خىسلەتنى نازارى،
ئۇنىڭ ياخشىلىقلە سۈندى زۇلم دارى.
تونۇشماس بىر كىچىك ئوغلاننى كۆرمەك،
ئېغىر كۆرمەي ۋاڭ ئوردىسىغا يۈگۈرمەك،
بۇزۇپ ئاتماق ئۆلۈمنىڭ بۇيرۇقىنى،

چېكىندۇرمەك ئېتىلغان خان ئوقنى،
بېرىپ سەئدىننى قوتقازماق ئۈلۈمدىن،
ھاياتلىق ئۈكا بەخش ئەتمەك يېكىدىن،
تەلەپ قىلماي ئۇنىڭدىن ھېچ نېچۈك ھەق.
خىزمەت قىلماق شەرەپلىك ھالدا مۇتلەق،
نازارى ئۇ تۇرۇقلۇق بىر ئەمەلدار،
قىلىپ ئۇ ياخشىلىقنى چىندىن ئىزھار،
مۇشۇنداق ياخشىلىقنى قىلدى خالىس،
ئۇ كۆرسەتتى مۇشۇنداق ئالى بىر ھىس.
ھەقىقى ياخشىلىق ئىنسانىيەتتۇر،
سەمىمى مېھرى-شەپقەت ئاقىبەتتۇر.
ئۇلۇغ ئەخلاق ئېتەر ئەكس بۇ ئورۇندا،
كۆرۈنۈر كىشىلىك ئوبرازى بۇندا.
ئىرۇر يەتتىنچى ھىسسە داستاندا،
جەسۇرلۇق روھ ئەتكەن ئەكس ئاندا.
رەقىبىدىن نېچۈك ئۆچ ئالدى سەئدىن،
نېچۈك مەردانە قايتتى دار تېگىدىن؟
رابىيە قانچىلىك غەيرەتنى قىلدى،
تىلەپ ئەركىن، ئۆزىنى چۆلگە سالدى.
يارى باشقا خەۋپ چۈشكەن زامانىدا،
نېچۈك كۆرسەتتى بىر باتۇرلۇق ئۇندا؟
پەلەك زالىملىقىن قىلغاندا ئىزھار،
جاسارەتنى قىلىپ ئۆزىگە مەدەتكار.
ئۆزىنى بىر يولى قاينامغا ئاتتى،

مانا شۇنداق جەسۇرلۇق بىرله كەتتى.
جاسارەتتە قىلىشقا ئۇلگە ئەرزىر،
كېلۇر ئاز قانچىلىك كۆپ قىلسا تەقدىر.
بۇ داستاندا يانا بىر ھىسسە باردۇر،
تۇرار ئۇ ھەر تەرەپكە چاچرىتىپ نۇر.
ئادەم بالىسى ئىرۇر پىترەتتە ئازات،
ئۇنىڭ كۆڭلى مۇشۇ ھس بىرلەدۇر شات.
سۆيەر ھۆرلۈكنى ئىنسانلار تامامەن،
سانار خارلىق، ھوقۇقسىزلىقنى جەزمەن.
ئەركسىزلىكنى سۆيمەس كىشى ھىچ چاغ،
ئەركسىز قەلبدەدۇر داغ ئۇستىگە داغ.
كىشىلىكنىڭ مۇقەددەس ئارزۇسى،
بۇ داستان ئىچرە قىلغان ئەكس، ئاساسى.
تېخى ياشلا تۇرۇپ رابىيە، سەئىدىن،
تىلەپ بىر ھىسسە ئۆز ئازاتلىقىدىن،
ئۆزىنىڭ ئەركىنى ئىستەشتى ئاخىر،
بۇ مەقسىدىنى كۆرەشلە قىلدى زاھىر.
ئۇلار ئەركى توسۇلغان بىر زاماندا،
ئازات ياشماق بولۇپ تەكلىماكاندا،
ئىرەكسىز باغۇ-بوستانلاردىن ئەۋزەل
كۆرۈپ جاڭگالنى، چۆلگە سالدى يول دەل.
ئاخىردا بۇ ۋاپادار مېھرىبان قىز،
ھاياتلىقتا تاپالماي ئەركىدىن ئىز،
سوغاق مۆز ئاستىغا ئاتتى ئۆزىنى،

ئىرەكسىز دۇنيادىن يۇمدى كۆزىنى.
ئەگەر قىلساڭ بۇ ئوبرازنى تەسەۋۋۇر،
چاچار قەلبىگە ھۆرلۈك مەشئىلى نۇر.
ئەمەستۇر بۇ ئۆزى ئاددىلا قىسسە،
ئېلىش مۇمكىن ئۇنىڭدىن تولا ھىسسە.
ئۇنىڭدا زاھىرى قىممەت بىلەن تەڭ،
ئىرۇر مەۋجۇت قىممەتلىك مەنىۋى رەڭ.
ئۇ بولغىنىدەك مۇھەببەت داستانى،
ئىرۇر ئىبرەت، پەزىلەت، تۈيغۇ كانى،
دىمەك يېڭىدىن تۇغۇلدى مۇشۇ داستان،
شوئورنىڭ گۈلىدىن تولغان گۈلستان.
نەچە يازسا يانا تۇگىمەس ئىكەن سۆز،
قىلىپ بەس، توسمىغۇنچە ئۆزىنى ئۆز.
زىيائى، بولدى، توختاتقىل سۆزۈڭنى،
كىشى بولغىل، كىشى قىلغىل ئۆزۈڭنى.

51. ئۆزگە خىتاپ قەسىدەسى

ئى ئۆز! ئويلا، قانداق چوڭقۇر ئويغا پاتتىڭ،
قەدەمنى ئەجەپمۇ نازۇك يولغا ئاتتىڭ.

ئىجات ئالىمىنىڭ ئۇلۇغۋار قورالى،
مۇقەددەس قەلەمگە قولۇڭنى ئۇزاتتىڭ.

تەپەككۇر دېڭىزىدە غەۋۋاس بولۇپسەن،
قىرغاقتا گۆھەر، يۇنجى-مارجان ئىرغاتتىڭ.

نەپىس سۆز گۈلىدىن بەدىئى ياساپ باغ،
تۇزۇپ بىر چىمەنلىكنى خۇش بۇي پۇراتتىڭ.

تېپىپ ئۇيغۇرۇڭنىڭ ئىكى ئاشقىنى،
ئۇلار ئىشقى ئۇستىدە داستان يارىتتىڭ.

قويۇپ تۇندە ئۇيقۇنى، كۇندۇزدە ئارام،
تولا ئاق ۋاراقلەر بېتىنى قارايتتىڭ.

چېكىپ كۆپلىگەن رەنج، سەن بۇ ئېلىڭگە
تۈمەن مىسرالىق ھەدىيە ـ سوغات تاراتتىڭ.

ناھايەتتە ئاز، قىسقا بەش ئاي ئىچىدە،
بۇ باغنى ياساشتىن قولۇڭنى بوشاتتىڭ

بىلۈرمەنكى ھەيرەتتەدۇرسەن، ئۆزۈڭمۇ،
قەيەردىن ئۆزۈڭگە شۇ قۇدرەتنى تاپتىڭ؟

شۇ مىقداردا كۆپ سۆز جاۋاھىرلىرىنى،
تىزىپ نەزم يېپىغا بىرىن بىرگە چاتتىڭ.

ئەمەسمۇ ۋەتەن، ئەلنىڭ ئىلھامى تۇرتكە،
شۇ ئىلھام باھارلە گۈللار ياشارتتىڭ.

ئەگەر بولمىغاندا بۇ ئىلھام سەۋەپچى،
نېچۈكتىن بۇ زور ئىشقا جۈرئەت قىلاتتىڭ؟!...

لېكىن، ئىستىكى، كەتكەندە ياشلىق باھارىڭ،
پىكىرنى قىيىن يول تەرەپكە قاراتتىڭ.

ئىست، ياشلىقىڭ زايا بولدى شۇنداغ،
تېپىشقا ئۇنى ئەمدى نەگە باراتتىڭ؟!

زايا بولدى، بەرسەكمۇ تاغ ـ تاغچە ئالتۇن،
تاپاتتىڭ قەيەردىن؟ قەيەردىن ئالاتتىڭ؟

نەسودا قانچە چەكسەڭمۇ ھەسرەت ـ نادامەت،
نەچە چەكسەڭ ئاھ دەرتتە، ئۆزنى يادا تتىڭ.

بوۋاڭ خاس ھاجىپمۇ يىگەن كۆپلەپ ئەپسۇس،
"قۇتادغۇبلىك"نى ئوقۇغان بولاتىڭ؟

6521 يورىغلى بولىتتەگ يىگتلىكنى ئىزتىم
تۇپى يەل كەچەر تەگ تىرىگلىك تۇكەتتىم
6522 ئەسزىم يىگتلىك ئەسزىم يىگتلىك
تۇتا بىلمەدىم مەن سەنى تەرك قاچىتتىم
6523 يانا كەلگىل ئەمدى يىگتلىك ماڭا سەن
ئايادا تۇتايىن ئاغى چۇز تۆشەتتىم
6528 ئەسركەپ ئاچىرمەن ساڭا ئاي يىگتلىك
قامۇغ كۆركۈمى سەن يىراتتىڭ يىراتتىم
6529 تەمام ئەرغۇۋان تەگ قىزىل مەڭزىم ئەرد
بۇ كۈن زەئفەران ئۇرغىن ئەڭدە تارىتتىم
6530 ئىپارسىغ قارا باشقا كافور ئاشۇدۇم
تولون تەگ تولۇ يۈز قايۇقا ئىلەتتىم
6531 يارۇق ياز تەگ ئەردىم تۇمەن تۇ چېچەكلىگ
خەزانمۇ تۇشۇتتۇم قامۇغنى قۇرىتتىم
6532 قازىڭ تەگ بوزۇم ئەردى ئوق تەك كۆنى تۇز
ياتەگ ئەگرى بولدى ئەگىلدىم تۆڭتتىم

يەشمىسى:

6521 ئۆتۈچى بۇلۇتتەك يىگتلىكنى ئىدتىم (كەتكۈزدۇم)
بوران ـــ يەل ئۆتەردەك ھاياتنى تۇگەتتىم.

6522 ئىست ھەي يىگىتلىك، ئىست ھەي يىگىتلىك،
تۇتۇش بىلمىدىم مەن سېنى تېز قاچىتتىم. (قاچۇردۇم)
6523 يەنە كەلگىن ئەمدى يىگىتلىك ماڭا سەن،
تۇتاي ئالقىنىمدا، ئاغى-چۇز① تۆشەتتىم،
6528 دەرىخ! ئېچىنۇرمەن ساڭا ئەي يىگىتلىك،
جىمى ئۇزلىغىمنى يوقاتتىك، يوقاتتىم.
6529 قىزىل ئەردى مەكزىم تامام ئەرغۇاندەك،
بۇگۈن ئاڭا زەيەر ئۇرۇغىن سۇرۇتتىم.
6530 ئىپارەدەك قارا باشقا مەن كافۇر پۇركۈدۇم،
تولۇندەك تولۇق يۈزنى نەگە ئەۋەتتىم.
6531 يورۇق يازدەك ئەردىم تۇمەن رەڭ چېچەكلىك
خازان بولدىمىكىن، ھەممىنى قۇرۇتتۇم،
6532 قېيىندەك بويۇم ئەردى، ئۇقتەك دۇرۇس-تۈز،
بولۇپ ئەگرى يادەك ئېگىلدىم، ئىگىشتىم.

* * *

بۇڭۇ ئۆتۈپتۇ چېكىپ شۇنچە ھەسرەت،
سەن ئەمدى ئېچىنىپ نىمەمۇ تاپاتتىك؟!

بۇ باغدا سولاشماس گۈل ئۇنگەنمۇ زادى؟
سولاشقان بارى، سەنمۇ شۇنداق سولاشتىڭ.

سەن ئەمدى ئېسىلغىل ئىجات رىشتىسىگە،
شۇ رىشتىنى تۇتساڭ ئۆمۈرنى ئۇزارتتىڭ.

① ئاغى-چۇز — ئالتۇن يىپەكتىن توقۇلغان رەخت.

ئەگەر پايدىلىق بىر ئىجات قىلا ئالساڭ،
يۈسۈپ خاس ھاجىپقا ئوخشا مەڭگۈ ياشايتتىڭ.

بولۇپ ياشىلىقىڭ زايا، قالساڭمۇ داغدا،
شۆكرى قىل، ھاياتنى ئىجاتقا قاراتتىڭ.

قىلاي دەپ ۋەتەن ئەلگە بىر ياخشى خىزمەت،
قەلەم بۇلبۇلىن، بەت گۈلدا سايراتتىڭ.

شۇ مەقسەت گۈلىدىن ئۈزەلسەڭ ئەردىڭ،
ئۆزۈڭنى ھەقىقى بەختلىك سانايتتىڭ.

زىيائى، سەن ئىجات سۈيى چاڭقىغى سەن،
قاچان ئۇڭا قانغان؟! قاچاندا قاناتتىڭ؟!...

1984 ـ يىل 12 ـ ئاي.

مەسئۇل مۇھەررىر: **سەمەت دۇگايلى**
مەسئۇل كوررېكتور: **رىشت ۋاھىدى**
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى ۋە قىستۇرما
رەسىملەرنى سىزغۇچى: **ھوشۇر ئىلى**
ھۆسنىخەتنى يازغۇچى: **نىياز كېرەم**

رابىيە - سەئىدىن
ئەھمەت زىيائى
مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى
شىنخۇا كىتابخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدۇ
مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى

1985 - يىل 11 - ئايدا 1 - قېتىم نەشر قىلىندى
1985 - يىل 11 - ئايدا بېيجىڭدا 1 - قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 2.75 يۈەن

热比亚与赛丁

（维吾尔文）

艾合麦德·孜亚依著

民族出版社出版　新华书店发行

民族印刷厂印刷

开本：850×1168毫米1/32　印张：14

1985年11月第1版

1985年11月北京第1次印刷

印数：0001—5,000册　定价：2.75元

书号：M 10049（4）193